

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΜΑ: Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΔΕΤΟΡΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ ΚΩΝ/ΝΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΤΥΧΙΟΥ ΣΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΠΑΤΡΑ 2005

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4163
----------------------	------

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αναγνώριση	II
Περίληψη Μελέτης	III
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
A. Σκοπός Μελέτης	Σελ 1
B. Ορισμοί όρων	Σελ 2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
1. Ιστορική επισκόπηση της θέσης των γυναικών	Σελ. 8
2. Η οικογένεια ως θεσμός	Σελ. 19
3. Λειτουργίες της οικογένειας	Σελ. 21
4. Μορφές οικογένειας	Σελ. 23
5. Η θέση της γυναίκας στην:	
A. Οικογένεια της προ-βιομηχανικής περιόδου	Σελ. 26
B. Οικογένεια κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης	Σελ. 27
Γ. Σύγχρονη οικογένεια (20 ^{ος} – 21 ^{ος} αιώνας)	Σελ. 28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ iii	
- Η πορεία της εργαζόμενης γυναίκας	Σελ 31
- Η εργαζόμενη γυναίκα	Σελ. 34
A. Ο ρόλος της εργαζόμενης απέναντι στο παιδί	Σελ. 35
B. Εναλλακτικές λύσεις για την φροντίδα των παιδιών όταν η μητέρα εργάζεται.	Σελ. 36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

- Το χρονικό των πρώτων Ελληνίδων, φοιτητριών, διανοουμένων κ' Αυτοδιοίκησης Σελ 39
- Μόρφωση – Εκπαίδευση Σελ 42
- Επαγγελματική κατάρτιση Σελ.49
- Ισότητα στις παροχές των εργαζόμενων γυναικών
 - A. Διαφοροποίηση των αμοιβών μεταξύ των δύο φύλων Σελ 54
 - B. Η θέση της γυναίκας στην Κοινωνική Ασφάλιση Σελ 56
 - Γ. Τα κοινωνικά δικαιώματα των γυναικών σήμερα Σελ 60
- Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η γυναίκα στο χώρο εργασίας
 - A. Ανεργία και Γυναίκα Σελ 63
 - B. Προβλήματα υγείας των εργαζόμενων γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον Σελ 67
 - Νομοθεσία Σελ 69
 - Γ. Σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο της εργασίας. Σελ 72
- Η προβολή της γυναίκας μέσα από τα ΜΜΕ Σελ 78
- Ο αντίκτυπος της αμειβόμενης εργασίας στην προσωπικότητα της γυναίκας Σελ 85

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

- A. Οικογενειακό Δίκαιο Σελ 89
- B. Εργατικό Δίκαιο Σελ 91
- Γ. Εκπαίδευση – Μόρφωση Σελ101

ΜΕΡΟΣ Β

A. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

B. ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Γ. ΕΡΕΥΝΟΥΜΕΝΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (ΔΕΙΓΜΑ)

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ε. ΥΛΙΚΟ – ΜΕΘΟΔΟΣ

ΣΤ. ΚΟΣΤΟΣ- ΧΡΟΝΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε τον κ. Δετοράκη Ιωάννη για το χρόνο που μας διέθεσε και τις κατευθύνσεις που μας έδωσε. Επίσης θέλουμε να ευχαριστήσουμε όλους τους φορείς με τους οποίους συνεργαστήκαμε για τη διεκπεραίωση αυτής της μελέτης και συγκεκριμένα, τον κ. Κοσμάτο από το Κέντρο Ερευνών σε θέματα ισότητας (ΚΕΘΙ Πατρών) για την πολύτιμη βοήθεια του τόσο σε παροχή βιβλιογραφικού υλικού όσο και στην παροχή ερευνητικού υλικού. Επιπλέον, είναι εύλογο να αναφερθούμε και στην σημαντική συνεργασία που είχαμε με την κα Μιχοπούλου Άννα – συνεργάτιδα του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Πάτρας. Τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) στην Αθήνα, την Γενική Γραμματεία Ισότητας των δύο φύλων, την Κεντρική Βιβλιοθήκη του Κέντρου Ερευνών σε θέματα ισότητας στην Αθήνα. Τέλος, τα Πανεπιστήμια Αθηνών και συγκεκριμένα την Φιλοσοφική Σχολή των τμημάτων Ιστορίας, Φιλοσοφίας – Παιδαγωγικής – Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.), το Πάντειο Πανεπιστήμιο και τις βιβλιοθήκες των τμημάτων Δημοτικής και Προσχολικής ηλικίας.

Κυρίως όμως ευχαριστούμε τους γονείς μας για την ηθική και υλική υποστήριξη τους όλη αυτή τη χρονική περίοδο.

Ακόμα δεν πρέπει να ξεχάσουμε και τις εργαζόμενες γυναίκες (Αθήνα-Σπάρτη) για το χρόνο που διέθεσαν για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η Πτυχιακή μας εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη: α) βιβλιογραφική επισκόπηση
β) ερευνητική επισκόπηση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η ιστορία των γυναικών έχει ήδη ζωή εικοσιπέντε ετών. Οι διαφορετικές εκδοχές, η «άνιση ανάπτυξη», η ποικιλία των μεθοδολογικών και θεωρητικών επεξεργασιών, αλλά και των θεματικών επιλογών, δεν αναιρούν την ενιαία εικόνα του νέου αυτού ιστοριογραφικού πεδίου. Παρά τις εθνικές ιδιοτυπίες και τις κάποτε ασύμπτωτες διαδρομές της, η ιστορία των γυναικών συνιστά πλέον αναγνωρίσιμη επιστημονική ενασχόληση, ικανή να σφραγίσει με τα ερωτήματα και τις επεξεργασίες της το τοπίο της σύγχρονης ιστοριογραφικής παράδοσης.

Κατά τη διαδρομή που επιχειρήσαμε να κάνουμε διαπιστώσαμε πως η ιστορία των γυναικών διαμορφώθηκε μέσα από πολλαπλές αλληλεπιδράσεις. Όπως είναι τα ερωτήματα της φεμινιστικής πολιτικής και της ιστοριογραφικής πρακτικής σε κάθε χώρα. Προχώρησε δηλαδή συγκροτώντας ταυτόχρονα «εθνικές ιδιαιτερότητες» και ένα διεθνές πεδίο αναφοράς.

Συγκεκριμένα η ιστορία των γυναικών συνιστά την εφαρμογή ενός θεωρητικού ζητήματος δηλαδή τη σημασία που έχει το φύλο στον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τον κόσμο. Πρόκειται, όμως για θεωρητικό ζήτημα που δεν μένει στατικό μέσα στον χρόνο, αλλά συνεχώς επαναδιατυπώνεται. Η γυναίκα ανάτρεψε την αντιμετώπισή της ως υποδεέστερη ανθρώπινη ομάδα προσδεδεμένη στα "φυσικά" της χαρακτηριστικά.

Ξέφυγε από τα στενά όρια του νοικοκυριού και διακρίθηκε στον επαγγελματικό στίβο και ακόμη στα θεωρούμενα αντρικά επαγγέλματα. Ανταποκρίθηκε με επιτυχία στον πρωταρχικό της ρόλο, σαν μητέρα και σύζυγος και ανταπεξέληθε στις προσαυξημένες απαιτήσεις που τις επιβάλλουν οι αλληλοσυγκρουόμενοι αυτοί ρόλοι. Είναι γεγονός όμως πως η

γυναίκα για να μπορέσει να καταξιωθεί κοινωνικά πέρασε από ένα στάδιο συνεχών αγώνων. Βέβαια πολλοί αγώνες έγιναν τόσο από την μεριά των γυναικών, αλλά και από την μεριά πολλών φωτισμένων ανδρών και κυβερνήσεων. Αυτοί οι αγώνες είχαν σαν αποτέλεσμα την ανεξαρτητοποίηση της γυναίκας.

Γι' αυτό το λόγο προσπαθήσαμε να καταγράψουμε τη διαδρομή της ιστορίας των γυναικών από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα μέσα από το πρίσμα των κειμένων που ανθολογούμε στη συνέχεια.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Περιλαμβάνει έρευνα με ερωτηματολόγιο έχοντας ως κεντρικό άξονα τις εργαζόμενες γυναίκες ηλικίας 20-50 και άνω ανεξάρτητα οικογενειακής κατάστασης. Συγκεκριμένα περιέχει μεθολογία, αποτελέσματα έρευνας, συμπεράσματα.

B. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Ανεργία:

Είναι η αδυναμία εξεύρευσης εργασίας αμειβόμενης ανάλογης με τα προσόντα, τις ικανότητες και τις κλίσεις του ατόμου. Με τον όρο ανεργία υπονοείται η ακούσια αργία των ατόμων που προσφέρουν την εργασία τους έναντι ημερομισθίου ή μισθού ή οποιουδήποτε άλλου τρόπου αμοιβής, εξαιτίας της ελλείψεως επαγγελματικής ή ειδικής εργασίας.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το επίθετο Άνεργος.

Άντρας:

Το αρσενικό γένος του ανθρώπου ανεξάρτητα από την ηλικία.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το Ανήρ.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Ο άνδρας που υποχωρεί σας έχει δίκιο, είναι σοφός, ενώ ο άνδρας που υποχωρεί, σαν έχει άδικο είναι χωρίς αμφιβολία παντρεμένος.

«NTYBAΛ»

Ένας άνδρας πριν βγει έξω σκέφτεται «πως να φερθώ», ενώ μία γυναίκα σκέφτεται «Αχ, τι να φορέσω»

«METTEPNIX»

Γυναίκα:

Το θηλυκό γένος το ανθρώπου ανεξάρτητα από την ηλικία.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από τη Γυνή.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Δειναί αι γυναί τεχναίς φοβερές είναι οι γυναίκες στην επιπόνηση τεχνασμάτων.

«ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ»

Οι γυναίκες είναι ικανές να κάνουν το παν από το τίποτα.

«ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΥ»

Γυναικείο Ζήτημα:

Είναι ένα κίνημα που έχει στόχο να καταργήσει την εξάρτηση και καταπίεση των γυναικών μέσα και έξω από το σπίτι. Αποβλέπει στην ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, τόσο στην οικογενειακή όσο και στην επαγγελματική τους ζωή. Επιθυμεί να καταργήσει την παραδοσιακή εικόνα της γυναίκας (αντικείμενο, χωρίς οντότητα κτλ.).

Εργασία:

Είναι η σωματική ή διανοητική ενέργεια που καταναλώνεται για την παραγωγή συγκεκριμένου αποτελέσματος. Η εργασία είναι σκόπιμη και λίγο πολύ μεθοδική. Μόνο ο άνθρωπος εργάζεται (για να παράγει αγαθά, για να δίνει νόημα στη ζωή του κλπ.) όχι και τα άλλα ζώα.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το ρήμα εργάζομαι που σημαίνει καταβάλλω σωματική και πνευματική δύναμη για την παραγωγή κάποιου έργου, εξασκώ επάγγελμα.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Ἔργιον δ' ουδέν ὄνειδος· ἀεργίη γὰρ τ' ὄνειδος. Η εργασία δεν είναι διόλου αίτιο ντροπής· γιατί η αεργία μόνο είναι τέτοιο αίτιο.

«ΗΣΙΟΔΟΣ»

Η εργασία είναι η αληθινή πηγή κάθε ανθρώπινης μεγάλης ευτυχίας

«ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ»

Θεσμός:

Αυτό που έχει καθιερωθεί σε μία κοινωνία σαν την σχέση των μελών της μεταξύ τους και η στάση τους απέναντι στα αγαθά ή σαν μία πολιτιστική λειτουργία.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το αρχαίο ρήμα τίθημι που σημαίνει θέτω, τοποθετώ.

Ισότητα:

Αρχή της ισότητας των δύο φύλων: δηλώνει την ίση πιθανότητα που προσφέρεται προς όλα τα άτομα να αναπτύξουν εξ' ολοκλήρου τις ικανότητές τους, να ενεργοποιηθούν αποτελεσματικά στην κοινωνική ζωή.

Νόμος:

Ονομάζονται οι γραπτοί κανόνες δικαίου που ρυθμίζουν τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Η υπέρτατη έκφραση της πολιτείας που υποστηρίζει την υποταγή και πίστη των αρχόντων και των αρχόμενων σε θεμελιώδεις αρχές και κανόνες που διέπουν την αρμονική συμβίωση και διαβίωση.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το ρήμα νέμω που σημαίνει διανέμω, μοιράζω, απολαμβάνω.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Μάχεσθαι χρη τον δήμιον, υπέρ του νόμου όκωσπερ τειχέος.

Ο λαός πρέπει να αγωνίζεται για το νόμο, όσο ακριβώς και για τα τείχη της πατρίδας του.

«ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ»

Δεν είναι κάτι δίκαιο, διότι είναι νόμος αλλά πρέπει να είναι νόμος, ότι είναι δίκαιο.

«ΜΟΝΤΕΣΚΙΕ»

Οικογένεια:

Σύνολο προσώπων που συδέονται με δεσμούς αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το επίθετο οικογένης που σημαίνει αυτόν που γεννιέται στον οίκο.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Μακάριος όστις, ευτυχών, οίκοι μένει

«ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ»

Το σπίτι που γεννήθηκα, κι' αν το πατούν οι ξένοι στοιχειό είναι και με καρτερεί, στοιχειό και με προσμένει.

«ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΛΑΜΑΣ»

Φεμινισμός:

Γυναικείο κίνημα που αποβλέπει στην χειραφέτηση της γυναίκας. Κοινωνικό κίνημα με αγωνιστικό χαρακτήρα που αποβλέπει στην απελευθέρωση των γυναικών από την ανδρική κυριαρχία και την εξίσωση τους μ' αυτούς.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το γαλλικό όρο Feminismus (Λατινικά: Femina = γυναίκα).

Φτώχεια:

Είναι η κατάσταση στην οποία κάποιος στερείται τα απαραίτητα για την ζωή, αυτός που έχει λίγους οικονομικούς πόρους.

Ετυμολογία:

Η λέξη προέρχεται από το ρήμα φτωχαίνω.

Γνωμικά Αποφθέγματα:

Ο πλούσιος σκέφτεται για το επόμενο χρόνο ενώ ο φτωχός για την επόμενη ημέρα.

«ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ»

Οι πλούσιοι έχουν κόλακες και φτωχοί έχουν φίλους.

«ΦΟΣΤΕΡ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

1. Ιστορική επισκόπηση της θέσης των γυναικών

Η θέση των γυναικών όπως διαμορφώνεται μέσα από την εξέλιξη της Ιστορίας από τις πρωτόγονες κοινότητες, τους αρχαίους πολιτισμούς έως και τις σύγχρονες κοινωνίες διέφερε σημαντικά.

Στην αυγή της ανθρωπότητας υπήρξε ένα μητριαρχικό καθεστώς στο οποίο οι γυναίκες κατείχαν τις περισσότερες θέσεις εξουσίας στην δημόσια ζωή. Με τον καιρό όμως καταλύθηκε, όταν οι άνδρες που υπερτερούσαν σε μυϊκή δύναμη και θέλοντας να εξασφαλίσουν τη μεταβίβαση της περιουσίας τους στους απόγονούς τους, εκτόπισαν βαθμιαία τις γυναίκες. Τη μητριαρχία παραδέχθηκαν ο Φρήντριχ Ένγκελς και οι μεταγενέστεροι μαρξιστές ως την πρότυπη και ιδεώδη μορφή κοινωνικής οργάνωσης.

Θα λέγαμε λοιπόν, ότι στις θηρευτικές ή τις νομαδικές φυλές η θέση των γυναικών στην κοινωνία βρίσκεται συνήθως σε χαμηλό επίπεδο, ενώ στις πρωτόγονες κοινωνίες που βασίζουν την ύπαρξη τους στη γεωργία βρίσκεται, κατά κανόνα, σε σχετικά υψηλό. Στις κοινωνίες εκείνες, οι γυναίκες περιβάλλονται με τιμές όχι μόνο ως δημιουργοί της ανθρώπινης ζωής, ως επιφορτισμένες με τη φροντίδα της διατροφής και ως συμπαραστάτες των ανδρών αλλά και ως σύμβολα της γονιμότητας.

Η θέση των γυναικών στον αρχαίο ελληνικό κόσμο από τον 7^ο π.χ. έως τον 4^ο π.χ. αιώνα τοποθετούνταν σε ένα διπλό επίπεδο σε σχέση με τον άνδρα. Στα πλαίσια του οίκου, της οικογενειακής μονάδας, η λειτουργία της συνίστατο στην εξασφάλιση, με την νόμιμη τεκνοποίηση, της μεταβίβασης της περιουσίας καθώς και τη διατήρηση της με μία καλή διαχείριση των οικιακών υποθέσεων. Πρέπει να αναφέρουμε όμως και τη διαφορά που έγκειται τόσο στην κοινωνία της Αθήνας όσο και στην στρατοκρατική Σπάρτη.

Η ζωή των Αθηναίων έγγαμων γυναικών περιοριζόταν μέσα στον οίκο, δεν εκπαιδεύονταν και είχαν ελάχιστα δικαιώματα και για τους άνδρες δεν ήταν τίποτα παραπάνω από κτήμα. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι παρά την χαμηλή θέση των γυναικών της Αθήνας, οι ηρωίδες που εμφανίζει το αρχαίο

δράμα έχουν αρχοντιά, προσωπικότητα και ανεξαρτησία πνεύματος. Αντίθετα οι γυναίκες της Σπάρτης ήταν σχεδόν ίσες με τους άνδρες και συγχροτιζόνταν ελεύθερα μαζί τους στο δημόσιο βίο και στους αθλητικούς αγώνες. Είχαν και εκείνες γνώμη στα πολιτικά και δημόσια πράγματα.

Στην αρχαία Ρώμη, τη νομική θέση της γυναίκας χαρακτήριζε η πλήρης υποταγή στην εξουσία πρώτα του πατέρα ή του αδελφού και αργότερα του συζύγου, ο οποίος ασκούσε πατρική εξουσία πάνω στην σύζυγο. Παρόλα αυτά όμως η κοινωνική θέση της Ρωμαίας οικοδέσποινας ήταν υψηλή ακόμη και στους παλαιότερους χρόνους. Βαθμιαία βελτίωσε τη νομική θέση της, απέκτησε περισσότερη ελευθερία, μεγαλύτερη δύναμη. Στη Ρωμαϊκή ιστορία είναι πλήθος τα ονόματα γυναικών που διακρίθηκαν για τον ισχυρό χαρακτήρα και την ευφυΐα τους.

Από την άλλη πλευρά στον Χριστιανισμό, η γυναίκα χαρακτηρίστηκε ως πειρασμός και ανθρώπινο ον δεύτερης κατηγορίας. Οι γυναίκες αποκλείονταν από όλες τις δημόσιες υποθέσεις και όφειλαν να τηρούν σιωπή μέσα στην Εκκλησία. Ωστόσο, η Εκκλησία αποδείχθηκε πολύ ευεργετικός κοινωνικός και οικονομικός παράγων για τις γυναίκες της Δύσης, κατά τους ύστερους μεσαιωνικούς χρόνους, προσφέροντας καταφύγιο, απασχόληση και αξιοπρεπή ζωή σε γυναικείες μονές στον πλεονάζοντα πληθυσμό των γυναικών.

Με την ανάπτυξη πόλεων, οι γυναίκες της μεσαιας τάξης έπαιξαν όλο και πιο σημαντικό ρόλο στο εμπόριο και γίνονταν δέκτες ως μέλη σε πάρα πολλές συντεχνίες. Έτσι λοιπόν, όχι μόνο η οικονομική αλλά και η κοινωνική θέση τους βελτιώθηκε σημαντικά. Η γνώση της γραφής και ανάγνωσης, αν και ήταν περιορισμένη κυρίως στις ανώτερες τάξεις, φαίνεται να ήταν διαδεδομένη ανάμεσα στις γυναίκες παρά στους άνδρες. (Πάπυρος- Λαρούς – Μπριτάνικα).

Στο νέο κράτος, ο αγροτικός κόσμος και ο κόσμος της πόλης αναπτύσσονται παράλληλα με αλληλεπιδράσεις αλλά στο πείσμα οποιωνδήποτε μεταβολών, η θέση των γυναικών τόσο στις πόλεις όσο και στην ύπαιθρο εξακολουθεί να ορίζεται από τις παραδοσιακές αντιλήψεις και αξίες. Οι αγρότισσες ίσως υπήρξαν πιο τυχερές. Η συμμετοχή σε ολόκληρη την παραγωγική διαδικασία και η συνύπαρξη σε πολύωρη καθημερινή εργασία με το άλλο φύλο, τους εξασφαλίζει μεγαλύτερη άνεση κινήσεων (με

εξαίρεση τις ανύπαντρες κοπέλες), σε αντίθεση με τις γυναίκες των εύπορων αστικών στρωμάτων, οι οποίες, παράλληλα με τον περιορισμό τους, που εξακολουθεί αρκετές δεκαετίες μετά την απελευθέρωση, βρίσκονται δέσμιες της ιδεολογίας, η οποία έχει εμφανιστεί στην υπόλοιπη Ευρώπη ήδη από το 18^ο αιώνα, σύμφωνα με την οποία η «αεργία» των γυναικών, μαζί με την εμφάνιση τους αποτελεί δείκτη κοινωνικού κύρους για τους συζύγους τους. Ο εγκλεισμός των γυναικών άρχισε να υποχωρεί μετά το 1870, όταν οι μεγαλοαστές πρώτα και στη συνέχεια οι γυναίκες των μεσαίων και μικροαστικών στρωμάτων συμμετείχαν οπωσδήποτε σε κοινωνικές εκδηλώσεις (εσπερίδες, περίπατοι, κλπ.). Εντούτοις, τα πρότυπα της «σεμνότητας» και της «αρετής» παραμένουν αναλλοίωτα.

Ο τρόπος κοινομικής και κοινωνικής ζωής στην πόλη, οι κακές συνθήκες διαβίωσης (κατοικία, ύδρευση, θέρμανση, αποχέτευση), η εισροή μεταναστών από την ύπαιθρο και η ραγδαία αύξηση των βιοτικών αναγκών, διαφοροποιούν μετά το 1870 την κοινωνική θέση των γυναικών των κατώτερων στρωμάτων με βάση δύο παράγοντες: Την εκπαίδευση και την είσοδο στη μισθωτή εργασία, ενώ τόσο για τις γυναίκες της πόλης όσο και για τις γυναίκες της υπαίθρου, η ενασχόληση με το νοικοκυριό, η ανατροφή των παιδιών, η συντήρηση των ηλικιωμένων και η βαριά προσφορά εκτός ωραρίων ή ακόμα και χωρίς στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής, παραμένει αθέατη, μη υπολογίσιμη και ταυτισμένη με την ίδια γυναικεία φύση και ύπαρξη.

Πάντως η έξοδος των ελληνίδων στην αγορά μισθωτής εργασίας προκάλεσε στην Ελλάδα μικρότερες αντιδράσεις παρ' όσο στην υπόλοιπη Ευρώπη, γιατί η έλλειψη βιομηχανίας δεν έθετε, ουσιαστικά, σε κίνδυνο τα κεκτημένα δικαιώματα των ανδρών εργατών. Οι γυναίκες στην δεκαετία του 1880 αποτελούσαν ήδη το 20% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Οι εργαζόμενες στη βιομηχανία – βιοτεχνία απασχολούνται κυρίως στην υφαντουργία, στην βιομηχανία χάρτου και τροφίμων και στα καπνεργοστάσια, όπου και συνάντησαν και την πρώτη οργανωμένη ανδρική αντίσταση όταν οι καπνεργάτες αρνήθηκαν να τις γράψουν στα σωματεία σαν ισότιμα μέλη. Εξάλλου, πολλές απόφοιτες των ιδιωτικών παρθεναγωγείων εργάζονται ως δασκάλες (πρόκειται για κορίτσια προερχόμενα από μικρά και μεσαία στρώματα), ενώ άλλες γυναίκες εργάζονται ως υπηρέτριες (κορίτσια που έστελναν οι αγροτικές οικογένειες στις πόλεις) και ελάχιστες, πολλές δεκαετίες

αργότερα, ως λογίστριες, δακτυλογράφοι, τραπεζικοί κλπ. Παράλληλα, εμφανίζονται και μια σειρά γυναικείων επαγγελματιών άμεσα συνδεδεμένων με τους νέους όρους διαβίωσης και τις απαιτήσεις τους: ράφτρες, καπελούδες, υφάντρες κλπ. Τα επαγγέλματα αυτά έχουν σε σημαντικό βαθμό άμεση σχέση με την οικιακή εργασία, καθώς, λόγω της φύσης τους, είναι ασαφής ο διαχωρισμός της επαγγελματικής από την οικογενειακή ζωή.

Η εργασία των γυναικών της πόλης παρουσιάζει εξ αρχής ορισμένα χαρακτηριστικά που πρέπει να επισημανθούν, αφού, σε σημαντικό βαθμό, βρίσκονται ακόμα σε ισχύ:

1. Έχει προσωρινό χαρακτήρα. Για τις γυναίκες που χρειάζεται να εργασθούν, και που συνήθως είναι νέες, η περίοδος αυτή της ζωής τους θεωρείται, και από τις ίδιες και από τον κοινωνικό τους περίγυρο προσωρινή, που θα κλείσει με το γάμο τους, αφού μόνον ο γάμος σημαίνει σταθερή κοινωνική παραδοχή και αποκατάσταση.
2. Είναι άνισα αμειβόμενη. Οι γυναίκες αμείβονται με χαμηλούς μισθούς, σε ποσοστό που φθάνει στη βιομηχανία το 45% των αμοιβών των ανδρών και στις υπηρεσίες το 53%.
3. Ασκείται στις πιο χαμηλές θέσεις, χωρίς δυνατότητα εξέλιξης, ακόμη κι εκεί που αποτελούν την πλειοψηφία και υπάρχει επαγγελματική ειδίκευση ή υψηλό μορφωτικό επίπεδο (π.χ. οι δασκάλες ως το 1887 δεν μπορούν να διδάξουν σε σχολεία αρρένων, δεν μπορούν να προαχθούν στο βαθμό του επιθεωρητή).
4. Προστίθεται στις πολλαπλές υποχρεώσεις των γυναικών, αφού οι εργαζόμενες εξακολουθούν να επωμίζονται και τα οικιακά καθήκοντα τα οποία, τις περισσότερες φορές, προσδιορίζουν και την αποτελεσματικότητά τους στην εργασία.

Με τη έξοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας διευρύνεται η οικογενειακή δυνατότητα οικονομικής ωφέλειας ολόκληρης της οικογένειας και στα δύο φύλα.

Εντούτοις, διατυπώνονται έντονες ανησυχίες σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι «αδύναμες» γυναίκες, των οποίων ο φυσικός προορισμός είναι το σπίτι, η μητρότητα, η ανατροφή των παιδιών, αλλά και ίσως τους κινδύνους που απειλούν την οικογένεια απ' όσα η συμμετοχή τους στην εργασία συνεπάγεται.

Γρήγορα, όμως, η εργασία των γυναικών γίνεται αποδεκτή ως «αναγκαίο κακό» και ο προβληματισμός μεταβάλλεται. Το ζήτημα δεν είναι πλέον η εργασία, αλλά το είδος της εργασίας, που θα περιφρουρήσει τη φυσιογνωμία του φύλου του και τον φυσικό τους προορισμό.

Ο προβληματισμός αυτός θα οδηγήσει με τον καιρό στην κάθε μορφής προστατευτική νομοθεσία, σ' ένα αυστηρό έμφυλο καταμερισμό των επαγγελματιών και στην αντίληψη πως οι γυναίκες είναι κατάλληλες για τις κατώτερες, τις πιο κακοπληρωμένες και χωρίς εξέλιξη απασχολήσεις, αφού άλλωστε είναι και προσωρινές στον εργασιακό χώρο.

Η εργασιακή έξοδος των γυναικών δεν μπόρεσε, πάντως να οδηγήσει σε ριζικούς μετασχηματισμούς και οι ενθουσιώδεις διαπιστώσεις για την σημασία και τα αποτελέσματα αυτού του γεγονότος χρειάζονται νηφάλια επανεξέταση. Δεν μεταβλήθηκε δηλαδή το θεωρούμενο ως «φυσικό» μοντέλο, που θέλει τους άνδρες αρχηγούς της οικογένειας και τις γυναίκες «υπεύθυνες» για το σπίτι και την ανατροφή των παιδιών. Τόσο τα οικονομικά του σπιτιού, όσο και τα παιδιά βρίσκονται πάντοτε κάτω από την «πατρική εξουσία».

Πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί, πως η έξοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας προκάλεσε σύγχυση στις ως τότε παγιωμένες αντιλήψεις για τους έμφυλους ρόλους στην ελληνική κοινωνία, καθώς η δυνατότητα απόκτησης οικονομικών πόρων από τις γυναίκες (πενιχρών έστω, πάντως δικών τους) άμβλυσε την απόλυτη εξάρτησή τους από τον αρχηγό της οικογένειας και εκχώρουσε – κυρίως στις ανύπαντρες που δεν είχαν να θρέψουν παιδιά – προσωρινή μορφή ανεξαρτησίας.

Εκτός από την εργασία, αξίζει να σημειώσουμε ότι η στοιχειώδης εκπαίδευση, σε επίπεδο θεσμών πάντοτε, έγινε άμεσα προσιτή στα κορίτσια του νεοσύστατου βασιλείου. Ιδρύθηκαν σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και διορίστηκαν οι πρώτες δασκάλες. Το διάταγμα της 18^{ης} Φεβρουαρίου κατοχύρωσε τη συμμετοχή των κοριτσιών στο αλληλοδιδασκτικό σχολείο.

Πυροδότησε, όμως, παράλληλα, μία έντονη συζήτηση για την ορθότητα της ενέργειας, για τις πιθανές επιπτώσεις της στη ζωή των κοριτσιών, στη μελλοντική τους μητρότητα, στις οικογένειες που επρόκειτο να αποκτήσουν, στην υγεία τους. Δεν έλειψαν ακόμα οι αναφορές και οι υπαινιγμοί για τις επιπτώσεις της στην ηθική τους.

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών είναι ιδιωτική, λειτουργεί με βάση τα πρότυπα της Δύσης και τα πρώτα παρθενογωγεία ιδρύονται από αλλοδαπούς/ές, αν και σύντομα στον τομέα αυτόν θα δραστηριοποιηθεί και η Ελληνική Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία. Σκέψεις και προτάσεις Υπουργών «περί ιδρύσεως ελληνικών σχολείων κορασίδων», ήδη από το 1840, συναντούν τη σθεναρή αντίδραση των πολιτειακών και ευρύτερα των κοινωνικών παραγόντων. Και είναι ενδιαφέρον ότι στην περίοδο αυτή η Ελλάδα περηφανεύεται για το υψηλό ποσοστό φοίτησης μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Το ότι η συμμετοχή των κοριτσιών κυμαίνεται μόλις στο 3,5 – 6% δεν φαίνεται ούτε να ξαφνιάζει ούτε να ενοχλεί. Η Εκπαίδευση είναι γένους αρσενικού κι αυτό αποτελεί την επίσημη κρατική επιλογή. Άλλωστε, ο χώρος της εκπαίδευσης είναι περιοχή όπου το έμφυλο όριο παρουσιάζει μοναδική αντοχή και εξαιρετικά περιορισμένη ευλυγισία.

Η ελληνική πολιτεία σύρεται κυριολεκτικά στο να επιτρέψει την είσοδο των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Άλλωστε, εκεί προς το τέλος του αιώνα, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες έχουν οδηγήσει αρκετές χιλιάδες γυναικών στην αγορά εργασίας, κυρίως στη βιομηχανία – βιοτεχνία, έχουν ήδη διαμορφωθεί χώροι για την επαγγελματική τους κατάρτιση – προϊόντα γυναικείων και φιλανθρωπικών οργανώσεων – ενώ στην πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα οι γυναίκες εισέρχονται στις Δημόσιες Υπηρεσίες (Τηλεπικοινωνίες). Η πρώτη Ελληνίδα φοιτήτρια είναι η Ιωάννα Στεφανόπολι. Οι λίγες τολμηρές κοπέλες που την ακολούθησαν – με κοινό χαρακτηριστικό τους εύπορους, μορφωμένους και «φωτισμένους» γονείς, αντιμετώπισαν την αδιαφορία της πολιτείας. Αντιμετώπισαν ακόμα την προκατάληψη των πανεπιστημιακών, τη χλεύη των μαγκουροφόρων συμφοιτητρικών τους και χρειάστηκαν μέγα ψυχικό σθένος για να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Αρκετές απ' αυτές συνέχισαν σε ξένα πανεπιστήμια, κάποιες (2-3) θέλησαν να αξιοποιήσουν τους επιστημονικούς τους τίτλους προς όφελος του ελληνικού πανεπιστημίου. Αναγκάστηκαν να τραπούν σε άτακτη φυγή. Ίσως να τις παρηγόρησε το γεγονός ότι τις δέχθηκαν σε ξένα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. (Γιαννόγκονα, 2000)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1870, ακολουθώντας το δρόμο που άνοιξε η λόγια αγωνίστρια του εθνικού αγώνα Ευανθία Καϊρη – που η προκατάληψη της

επιστήμης ιστορίας απέτρεψε την αναγνώρισή της ως διδασκάλισσας του Γένους – μια σειρά από σημαντικές γυναίκες, κυρίως δασκάλες, προερχόμενες από τις πόλεις της Διασποράς, αρθρώνουν έναν πρώτο φεμινιστικό λόγο και διεκδικούν τα δικαιώματα των γυναικών και κυρίως το δικαίωμα στην εργασία, την εκπαίδευση και την ψήφο. Κορυφαία ανάμεσά τους η Καλλιρόη Παρέν, δασκάλα στο Παρθεναγωγείο της Ανδριανούπολης, που το 1877 εκδίδει στην Αθήνα την Εφημερίδα των Κυριών. Γύρω από το έντυπο αυτό που κυκλοφόρησε με σημαντικό αριθμό αντιτύπων για 30 ολόκληρα χρόνια, συσπειρώνονται γυναίκες που απαρτίζουν το Α' Κύκλο του Ελληνικού Φεμινισμού, ο οποίος προκαλεί έντονες συζητήσεις στον κύκλο των διανοούμενων: Ο Ροΐδης τις σαρκάζει και τις συκοφαντεί, ο Γαβριηλίδης και ο Παλαμάς τις υπερασπίζονται. Παράλληλα εμφανίζονται και τα πρώτα γυναικεία περιοδικά, των οποίων συγγραφείς και εκδότες είναι γυναίκες, όπως: η «Οικογένεια» με διευθύντρια την Άννα Σερουίτου, που εκδόθηκε από το 1897 έως το 1898, η «Θάλεια» που εκδόθηκε το 1867 με εκδότρια την Πηνελόπη Λαζαρίδου και η «Ευρυδίκη» που εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη από το 1870 έως το 1873 με εκδότρια την Αιμιλία Κτενά. Η Καλλιρόη Παρέν ιδρύει το «Σύλλογο Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδείσεως», το Άσυλο Ανιάτων και τα Σχολεία των Κυριακών για κορασίδες της Επαγγελματικής Σχολής Ελληνίδων και το 1911 το Λύκειο Ελληνίδων. Οι φεμινίστριες του 19^{ου} αιώνα δεν αμφισβήτησαν τις κοινωνικές δομές που πολύπλευρα καταπίεζαν τη γυναίκα. Το βάρος του αγώνα τους έπεφτε στο να δοθεί στις γυναίκες το δικαίωμα να ψηφίζουν χωρίς όμως να παραβλέπει κανείς το γεγονός ότι η «Εφημερίς των Κυριών» συχνά αναφερόταν και μάλιστα με τόνο πολύ έντονο για την εποχή εκείνη στο δικαίωμα της γυναίκας στην εργασία.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι στο πρώτο φεμινιστικό αυτο κίνημα πήραν μέρος κυρίως γυναίκες μορφωμένες που ανήκαν σε όλες τις πολιτικές παρατάξεις και μέσα από την κοινή δράση τους αξιοποίησαν όλο τον καταπιεσμένο, ως τότε γυναικείο δυναμισμό τους. Επιθυμούσαν ειλικρινά να βοηθήσουν την γυναίκα να απελευθερωθεί από την καταπίεση, υποτίμηση και την κοινωνική αδικία.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι ανακόπτουν τις δραστηριότητες των Γυναικείων Συλλόγων και την ανάπτυξή τους. Με το τέλος όμως του Α' Παγκόσμιου

Πολέμου κάνει την εμφάνισή του το Β' κύμα του Ελληνικού Φεμινισμού με τις: Αύρα Θεοδωροπούλου, Μαρία Νεγρεπόντη, Μαρία Σβώλου, Αγνή Ρουσσόπουλου και Ρόζα Ιμβριώτη. Το 1920 ιδρύεται ο «Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας» και το «Συμβούλιο Ελληνίδων». Έχει προϋπάρξει το 1918 η ίδρυση του Σ.Ε.Κ.Ε., του μετέπειτα Κουμμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, του πρώτου κόμματος στην πολιτική ιστορία της χώρας που υιοθετεί και προτάσσει στο πρόγραμμά του και στις διακηρήξεις του την ισότητα των δύο φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Δραστηριοποιείται ακόμη ο «Σύλλογος Σοσιαλιστριών Γυναικών» με επικεφαλής την Αθηνά Γιαννιού. Ο «Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας» θα σηκώσει το βάρος της διεκδίκησης της γυναικείας ψήφου οργανώνοντας συνέδρια, συγκεντρώσεις και καταθέτοντας προτάσεις νόμου που συνέτασαν οι δύο φωτισμένοι άνδρες του Διοικητικού Συμβουλίου: ο Δημήτρης Γληνός και ο Αλέξανδρος Σβώλος.

Το 1930 καταφέρνουν να αποκτήσουν οι Ελληνίδες το δικαίωμα του να «εκλέγουν» μόνο και αυτό μετά την συμπλήρωση των 30 χρόνων τους, στις Δημοτικές Εκλογές, χωρίς ωστόσο να κάνουν ουσιαστικά ποτέ χρήση του. Η δικτατορία του Μεταξά, στα 1936, ανακόπτει όμως ουσιαστικά την εξέλιξη του Γυναικείου Κινήματος αν και οι γυναίκες δεν έπαψαν να δραστηριοποιούνται έστω και παράνομα στο πλαίσιο του αντιφασιστικού μετώπου.

Κατά την διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου και της Κατοχής, οι γυναίκες εντάσσονται μαζικά στην Εθνική Αντίσταση. Είναι γεγονός ότι η εντυπωσιακά μαζική είσοδος των γυναικών στο Εαμικό κίνημα, αλλά και στα ένοπλα σώματα του Ε.Λ.Α.Σ., αποτελεί ιστορική ανατροπή των έμφυλων συνθηκών που επικρατούσαν στην Ελλάδα πριν από τον πόλεμο και αντιτίθενται στις παραδοσιακές αντιλήψεις και στα στερεότυπα της συλλογικής κοινωνικής συνείδησης εκείνου του καιρού.

Το Ε.Α.Μ. από τη στιγμή της ίδρυσής του κάλεσε τις γυναίκες να ενταχθούν στις δομές του και, χωρίς να είναι εντελώς απαλλαγμένο από τις κρατούσες αντιλήψεις περί φύλου και ηθικής, έγινε η αιτία να σπάσουν παραδοσιακές οικογενειακές στρατηγικές εγκλεισμού των γυναικών στην προοπτική της ελεύθερης πατρίδας και της νέας κοινωνίας, που το Ε.Α.Μ. ευαγγελιζόταν.

Οι γυναίκες πρωτοστάτησαν στον αντιφασιστικό αγώνα των πόλεων, στις μεγάλες διαδηλώσεις των πόλεων και της υπαίθρου (κι εδώ θα άξιζε να διερευνηθεί περισσότερο ο ρόλος των Ελληνίδων διδασκαλισσών σε όλη αυτή την προσπάθεια, που είναι άγνωστος) και στελεχώνει ειδικά ανταρτοεπωνίτικα και ελαστικά στρατιωτικά σώματα. Στο Καρπενήσι εκείνη την περίοδο ιδρύεται σε πανευρωπαϊκή, και ίσως παγκόσμια, πρώτη φορά, Σχολή Γυναικών Αξιωματικών του στρατού.

Όπως συνέβη με τις Ρωσίδες των πρώτων επαναστατικών χρόνων και οι Ελληνίδες γυναίκες γνωρίζουν μια πραγματική άνοιξη δικαιωμάτων και κατακτήσεων κατά τη διάρκεια της Εθνικής Αντίστασης και ιδιαίτερα στις απελευθερωμένες από το Ε.Λ.Α.Σ. περιοχές της πατρίδας μας.

Δεν είναι τυχαίο ότι μιλάμε για άνοιξη των γυναικών στις περιοχές της ελεύθερης Ελλάδας. Για πρώτη φορά στην ιστορία τους αποκτούν πλήρη ισοτιμία, πλήρη πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και αναλαμβάνουν θέσεις δημόσιου χαρακτήρα: εκλέγουν και εκλέγονται, γίνονται δικαστίνες στα λαϊκά δικαστήρια, πρόεδροι κοινοτήτων, πολιτικές καθοδηγήτριες κλπ.

Φυσικά όλες αυτές οι κατακτήσεις που κερδίζονται με τη συμμετοχή τους στην Αντίσταση, τις θυσίες και το αίμα τους στην περίοδο της Κατοχής, θα παρθούν όλες πίσω από τις απελευθερωτικές κυβερνήσεις που ακολούθησαν.

Με τις εμπειρίες της Αντίστασης και διεκδικώντας τη θέση που τους ανήκει στην κοινωνία που ονειρεύονται, οι γυναίκες ιδρύουν την «Πανελλήνια Ένωση Γυναικών» (Π.Ε.Γ.) που εκδίδει το περιοδικό «Ελληνίδες» και που ιδρύει παραρτήματα και στην Επαρχία, και αποκτά λαϊκή βάση σε αντίθεση με τις προηγούμενες εποχές που αναφέραμε, όπου οι Γυναικείοι Σύλλογοι αποτελούνταν κυρίως από μερικές μόνο προοδευτικές γυναίκες της εποχής. Το 1946 γίνεται στην Αθήνα μεγάλη συγκέντρωση γυναικών, με πρωτοβουλία της Π.Ε.Γ. και αποφασίζεται η μόνιμη συνεργασία των Γυναικείων Οργανώσεων. Ιδρύεται έτσι η «Πανελλαδική Ομοσπονδία Γυναικών». Και οι δύο όμως σύλλογοι διαλύθηκαν στα 1947-1948 και τα αρχεία τους καταστράφηκαν με αποτέλεσμα να χαθούν για μας πολύτιμα ιστορικά στοιχεία.

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο επιβίωσαν μόνο τα συνεργαζόμενα από το 1948 Σωματεία, που η λαίλαπα του εμφυλίου πολέμου δε διέλυσε, όπως είναι το

Λύκειο Ελληνίδων, ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, Χ.Ε.Ν., ο Σύλλογος Ελληνίδων Επιστημόνων και μερικά ίσως άλλα.

Τι δικαίωμα των γυναικών, όχι μόνο να εκλέγουν αλλά και να εκλέγονται στις Δημοτικές Εκλογές δόθηκε το 1950 και 1952 το δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται στις βουλευτικές εκλογές. Τα δικαιώματα όμως αυτά δόθηκαν κάτω από διεθνή επίδραση. Το Ελληνικό Κράτος χρειάστηκε να επικυρώσει, ύστερα από τη διακήρυξη του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών τη Συνθήκη της Ρώμης, και ύστερα πάλι από διεθνείς υποχρεώσεις και κυρίως με την επικύρωση της Διεθνούς Σύμβασης της Νέας Υόρκης «Περί πολιτικών δικαιωμάτων των γυναικών» καταργήθηκαν και στην Ελλάδα μερικές κραυγαλέες θεσμοθετημένες διακρίσεις σε βάρος των γυναικών και αρχίζουν να ανοίγονται οι δρόμοι τους για την δημόσια ζωή.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 και ειδικότερα το 1964 επανιδρύεται η Πανελλήνια Ένωση Γυναικών (Π.Ε.Γ.) που εκδίδει το περιοδικό «Δελτίο». Οι κύριοι στόχοι της είναι: ίση αμοιβή για ίση εργασία, προστασία της μητρότητας και του παιδιού και άλλους στόχους που μερικοί από αυτούς αποτελούν και σήμερα επιδιώξεις των Γυναικείων Οργανώσεων.

Με την έλευση της δικτατορίας ένα σημαντικός αριθμός γυναικών, πολύ μικρότερος όμως σε σχέση από αυτό των ανδρών, συλλαμβάνεται και εκτοπίζεται στα στρατόπεδα της Μακρονήσου και της Γυάρου ως συνέπεια μιας έντονης πολιτικής δραστηριότητας από γυναίκες κυρίως της Αριστεράς από την οποία, παρά την μετεμφυλιακή τρομοκρατία, δεν παραιτήθηκαν.

Ωστόσο, το ενδιαφέρον από την άποψη του φύλου είναι η μαζική είσοδος νεαρών γυναικών στο φοιτητικό αντιδιδακτορικό κίνημα της εποχής και τις αντιδιδακτορικές οργανώσεις. Η συμμετοχή αυτή εκφράστηκε και με θέσεις εξουσίας στα όργανα του κινήματος αυτού, όπως φαίνεται από τις τριμελείς Επιτροπές των Σχολών, τα Διοικητικά Συμβούλια των Συντονιστικών Συλλόγων και τη Συντονιστική Επιτροπή του Πολυτεχνείου.

Μετά το 1974 το Γυναικείο Κίνημα μπαίνει σε νέα φάση, εμφανίζεται πιο έντονο, συνδέεται με τις γενικότερες πολιτικο-οικονομικές διεκδικήσεις και αποκτά πολιτικό χαρακτήρα.

Πολλοί Γυναικείοι Σύλλογοι δημιουργούνται, διεκδικώντας ουσιαστική ισότητα για τη γυναίκα και προσπαθώντας να συνειδητοποιήσουν την πλατιά λαϊκή μάζα. Ιδρύονται νέες Γυναικείες Οργανώσεις: «Κίνηση Δημοκρατικών

Γυναικών», «Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδος» (Ο.Γ.Ε.), «Ένωση Γυναικών Ελλάδας» (Ε.Γ.Ε.), «Κίνηση για την απελευθέρωση των Γυναικών (Κ.Α.Γ.), «Γυναίκες στην Αντίσταση», «Προοδευτική Ένωση Μητέρων», «Σύλλογος Ελληνίδας Νοικοκυράς», κ.α.

Το 1976 ιδρύεται από τις Γυναικείες Οργανώσεις η «Συντονιστική Επιτροπή Γυναικών Εκπροσώπων Γυναικείων Σωματείων» (Σ.Ε.Γ.Ε.Σ.), ένα άτυπο συντονιστικό όργανο, που διεκδικεί με αίτημα την τροποποίηση και προώθηση του Οικογενειακού Δικαίου και του προβλήματος της στράτευσης των γυναικών.

Οι αγώνες των γυναικών αναπτύχθηκαν σε συνδυασμό με την έξαρση των φεμινιστικών κινημάτων στην υπόλοιπη Ευρώπη και την Αμερική. Βασική διεκδίκηση υπήρξε η ανακατανομή των κοινωνικών ρόλων στο εσωτερικό της οικογένειας και η κατάργηση της ανδρικής υπεροχής και εξουσίας με την δημιουργία ενός σύγχρονου και δημοκρατικού Οικογενειακού Δικαίου, γεγονός που έγινε πραγματικότητα λίγα χρόνια αργότερα, το 1983 (Γιαννόγκονα, 2000).

2. Η οικογένεια ως θεσμός

Έχουν διατυπωθεί από πολλούς ερευνητές και επιστήμονες διάφοροι ορισμοί που αφορούν στην προσέγγιση της έννοιας του κοινωνικού θεσμού. Έτσι, σύμφωνα με τον Δ. Γ. Τσαούση: « Κοινωνικός θεσμός είναι η επιδίωξη κάποιου σημαντικού κοινωνικού σκοπού με κοινωνικά παραδεκτούς και παγιωμένους τρόπους ατομικής και συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης.» Από την άλλη, ο Β. Φίλιος γράφει ότι: « Θεσμός είναι μια σταθεροποιημένη και παγιωμένη απάντηση σε συνεχώς επανερχόμενα κοινωνικά προβλήματα.»

Επομένως, ο κοινωνικός θεσμός είναι ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων, δηλαδή τυποποιημένοι τρόποι ατομικής και ομαδικής δράσης, όπου η ατομική βούληση δεν καταργεί ούτε αλλάζει ένα θεσμό. Αντίθετα, επιβάλλεται στα μέλη της κοινωνίας, εξασφαλίζοντας σ' αυτά την κοινωνική ένταξη και αποδοχή και παρέχοντας τους τον τρόπο επίτευξης κοινωνικά αποδεκτών ή και επιθυμητών ατομικών όσο και συλλογικών στόχων. Οι στόχοι αυτοί δεν είναι ούτε προσωρινοί ούτε πρόσκαιροι, αλλά παραμένουν σταθεροί επειδή διατηρούν τη σημασία τους επί μακρό χρονικό διάστημα. Επίσης, μπορεί να είναι πολλοί (ο θεσμός τότε είναι πολύσκοπος), λίγοι (τότε γίνεται λόγος για ολιγόσκοπο θεσμό) σπάνια δε μπορεί να εξυπηρετούν μόνο ένα (σε αυτή την περίπτωση ο θεσμός είναι μονόσκοπος). Ο συνδυασμός τους με τη δομή της κοινωνίας, προσδιορίζουν τις λειτουργίες του συγκεκριμένου θεσμού. Ακόμα υπάρχει ο χωρισμός των θεσμών σε τυπικούς και άτυπους ανάλογα με το αν προσδιορίζονται ή όχι με τυπική πράξη. Συνεπώς, όταν οι θεσμοί είναι τυπικοί, η συμπεριφορά επιβάλλεται ως υποχρεωτική με τυπική πράξη (π.χ οικογενειακό δίκαιο, κληρονομικό δίκαιο). Αντίστοιχα, όταν οι θεσμοί είναι άτυποι δεν έχουμε την παρεμβολή τυπικής πράξης (σεβασμός παράδοσης, ηθών, εθίμων). Τέλος, ανάλογα με τα περιθώρια αυτονομίας ή πρωτοβουλίας που αφήνουν στα άτομα οι θεσμοί μπορούν, να διακριθούν σε χαλαρούς και αυστηρούς. (Τσαούση, 1983)

Συνεπώς, η οικογένεια και η συγγένεια απεικονίζουν τη σπουδαιότερη μορφή της ανθρωπότητας και αποτελούν τους σημαντικότερους κοινωνικούς

θεσμούς. Η προέλευσή τους είναι παλαιότερη από εκείνη των ομάδων σε τοπική βάση, δηλαδή της κοινότητας. Η οικογένεια είναι ένα διαδομένο φαινόμενο, αλλά δεν παρουσιάζεται σε όλες τις εποχές και παντού με τη σημερινή της μορφή. Το μέγεθος και η σύνθεσή της, το είδος των κανόνων με τους οποίους θεμελιώνεται, η κυριαρχική δομή, η κοινωνική θέση και η σημασία της είναι μέρος μιας μεταβλητής κοινωνικής συνάρτησης, που βρίσκονται σε εξάρτηση προς τις εκάστοτε μορφές της οικονομίας, κουλτούρας, θρησκείας κ.λ.π και αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου σύμφωνα με ορισμένους φυσικούς και κοινωνικούς νόμους.

Ειδικότερα, ο Γ. Τσιάντης αναφέρεται στην οικογένεια ως θεσμός με την εξής διατύπωση; « Η οικογένεια είναι ένας θεσμός με τη δική του κουλτούρα και τους δικούς του ειδικούς τρόπους για την αντιμετώπιση της ζωής. Αποτελείται από άτομα των οποίων η συμπεριφορά και η εμπειρία επηρεάζεται από ένα σύστημα αλληλοδιαπλεκόμενων σχέσεων, στις οποίες συμμετέχουν και των οποίων αποτελούν μέρος. Παράλληλα, τα άτομα – μέλη της οικογένειας έχουν συγκεκριμένα και βαθιά ριζωμένα χαρακτηριστικά ή εσωτερικές σχέσεις.»

Οι βασικοί σκοποί που επιδιώκονται με τους θεσμούς αυτούς είναι η βιολογική αναπαραγωγή της κοινωνίας, η ανατροφή των απογόνων, η εκπαίδευση και η αμοιβαία προστασία των ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με κοινωνικούς δεσμούς.

Είναι, λοιπόν, εμφανές, ότι η οικογένεια έχει τόσο ένα δημόσιο χαρακτήρα, που αφορά στην οργάνωση του συλλογικού βίου όσο και έναν ιδιωτικό, που αφορά στην οργάνωση της ιδιωτικής ζωής. Έτσι, στο δημόσιο χαρακτήρα μελετώνται οι δι-ομαδικές σχέσεις, ενώ στον ιδιωτικό αντικείμενο μελέτης αποτελούν οι δι-ατομικές σχέσεις. (Μουσούρου, 1989).

3. Λειτουργίες της οικογένειας

Οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι της οικογένειας υποστηρίζουν ότι η καθολικότητα της οικογένειας οφείλεται στην ιδιομορφία της σύνθεσης των λειτουργιών που επιτελεί και που άλλες εναλλακτικές ομάδες δεν φαίνεται να μπορούν να υποκαταστήσουν ως σύνθεση λειτουργιών κατά τρόπο που να ικανοποιεί (τουλάχιστον) όσο η οικογένεια το κοινωνικό σύνολο αφενός και τα άτομα-μέλη της οικογένειας αφετέρου. (Τσαούση, 1983).

Παρά τις διαφοροποιήσεις της οικογένειας μέσα στη χώρο και τον χρόνο και τις διαφωνίες των κοινωνιολόγων, ταξινόμησαν τις λειτουργίες της οικογένειας ως εξής: α) Αναπαραγωγικές, β) Οικονομικές, γ) εκπαιδευτικές και δ) Ψυχολογικές. Αυτές οι λειτουργίες διαφοροποιούνται και εκσυγχρονίζονται καθώς η κοινωνία μετατρέπεται από αγροτική – γεωργική – παραδοσιακή σε αστεακή – βιομηχανική – σύγχρονη (Μουσούρου, 1989).

α) Αναπαραγωγική λειτουργία: Αναφέρεται στην βιολογική αναπαραγωγή. Τα παιδιά είναι απαραίτητα για την δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και για την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών. Οι σύγχρονες κοινωνίες επέτρεψαν τον διαχωρισμό της αναπαραγωγικής λειτουργίας από τις σεξουαλικές σχέσεις. Οπότε η ερωτική συνουσία και η αναπαραγωγή είναι πλέον δύο διαφορετικοί κοινωνικοί σκοποί και άρα αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας (Μουσούρου, 1989).

β) Οικονομικές λειτουργίες: Διαφοροποιούνται περισσότερο από τις άλλες εξαιτίας του κοινωνικο-οικονομικού εκσυγχρονισμού. Σε μία παραδοσιακή κοινωνία, οικογένεια είναι μια πλήρη οικονομική μονάδα – δηλαδή μία μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. Διότι η κατανομή της εργασίας εξαρτάται από το φύλο (δηλαδή ανδρικές και γυναικείες δουλειές).

Στην σύγχρονη κοινωνία, το κέντρο παραγωγής δεν είναι το σπίτι αλλά το εργοστάσιο. Σ' αυτό το κέντρο παραγωγής (δηλαδή το εργοστάσιο) δεν είναι ενεργή η οικογένεια ως ομάδα αλλά είναι ενεργά οικονομικά μέλη της οικογένειας ως άτομα. Οπότε η βιομηχανική οικονομία παράγει αγαθά και υπηρεσίες προκειμένου να καταναλωθούν από την οικογένεια. Έτσι στις

σύγχρονες κοινωνίες, η οικογένεια ως ομάδα είναι μονάδες κατανάλωσης (Μουσούρου, 1989).

γ) Εκπαιδευτικές λειτουργίες: Η κατηγορία αυτή διαχωρίζεται σε δύο υπο-κατηγορίες. Η πρώτη είναι οι λειτουργίες αποβλέπουν στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων οι οποίες είναι απαραίτητες στην παραγωγή δηλαδή η μεταβίβαση της κοινωνικής κληρονομιάς του πολιτισμού του κοινωνικού συνόλου από την μία γενιά στην άλλη και η δεύτερη είναι η λειτουργία της κοινωνικοποίησης δηλαδή την εκ μέρους του εσωτερίκευση των κανόνων συμπεριφοράς των τρόπων ενέργειας και του συστήματος αξιών ενός κοινωνικού συνόλου.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι λειτουργίες της εκπαίδευσης και της κοινωνικοποίησης δεν διαχωρίζονται, ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες η εκπαίδευση αποτελεί ευθύνη εξειδικευμένων θεσμών (σχολείο, πανεπιστήμιο, κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης κλπ.) και η κοινωνικοποίηση περιλαμβάνεται στις λειτουργίες και άλλων φορέων (Μουσούρου, 1989).

δ) Ψυχολογικές λειτουργίες: Αναφέρεται στις ανάγκες των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να απολαμβάνουν την στοργή των άλλων. Οι σύγχρονες κοινωνίες με την ταχύτητα των κοινωνικών μετασχηματισμών δημιουργούν ανασφάλεια στα άτομα και οι σχετικές λειτουργίες έχουν αποκτήσει μεγάλη σημασία.

Η έλλειψη κάλυψης των προνοιακών αναγκών των μελών της οικογένειας δημιουργεί μια σειρά από εξειδικευμένους φορείς που ανέλαβαν την φροντίδα των ασθενών, των αδύναμων, των βρεφών, των ηλικιωμένων, των ανέργων και των άπορων. Η πορεία αυτή τείνει να αποδεσμεύσει την υλική μέριμνα από την συναισθηματική στήριξη που είναι ευθύνη της οικογένειας (Μουσούρου, 1989).

4. Μορφές Οικογένειας

Ο θεσμός της οικογένειας βρίσκεται κάτω από την επίδραση συνεχών και ραγδαίων αλλαγών, τοπικών, εθνικών και διεθνών, που δημιουργούν ανάγκες ποσοτικά αλλά και ποιοτικά πολύ διαφορετικές από αυτές των παλαιότερων χρόνων.

Το «σπίτι» που θεωρούνταν παλαιότερα ο ιδανικότερος τόπος για την ανατροφή των παιδιών, περνά σήμερα μια μεγάλη κρίση με τα συνεχώς αυξανόμενα ποσοστά διαζυγίων και χωρισμών που παρατηρούνται διεθνώς.

Οι οικογενειακές αλλά και οι ατομικές αλλαγές έχουν δημιουργήσει νέα κοινωνικά φαινόμενα, για παράδειγμα η συμμετοχή των γυναικών στο χώρο εργασίας, η δημιουργία ανεξαρτήτων οικογενειακών μονάδων, οι χωρισμοί λόγω θανάτου κ.λ.π.

Η εξέταση της οικογενειακής μονάδας και της δομής της οικογένειας έδειξαν ότι πρότυπα συμπεριφοράς που υπήρχαν σταθερά για κάποια χρονικά διαστήματα, άλλαξαν κατά την διάρκεια της ζωής των ατόμων τα οποία είχαν την ευθύνη της οικογένειας.

Έτσι, λοιπόν, η μορφή της οικογένειας στην εποχή μας γίνεται όλο και περισσότερο πυρηνική ή μονογονεϊκή. Ο παππούς και η γιαγιά έχουν μπει στο περιθώριο και την φροντίδα των παιδιών αναλαμβάνουν άλλα βοηθητικά πρόσωπα τα οποία πολλές φορές δεν διαθέτουν ούτε την αγάπη ούτε το ενδιαφέρον αλλά ούτε και τις απαιτούμενες ικανότητες για να αναθρέψουν σωστά τα παιδιά. Ο τρόπος ζωής των νέων γονέων έχει γίνει πολύ αγχώδης, ιδιαίτερα όταν εργάζονται και οι δυο, διαθέτουν ελάχιστο χρόνο για τα παιδιά τους και φυσικά αποτελούν όλο και λιγότερο το ιδανικό πρότυπο για εκείνα.

Η προσέγγιση του οικογενειακού κύκλου βοήθησε, ώστε να εξεταστεί η οικογένεια ως μονάδα απορροφημένη από δραστηριότητες και αποφάσεις που αλλάζουν σε σχέση με τους ρόλους και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των μελών της καθώς και σε απάντηση των εξωτερικών καταστάσεων.

Υπάρχουν διάφορα είδη οικογένειας όπου μπορούμε να τα κατατάξουμε σε δυο μεγάλες κατηγορίες: α) τις μονογαμικές και β) τις πολυγαμικές.

«Μονογαμικές» είναι οι οικογένειες που τον πυρήνα τους αποτελούν το ζευγάρι των συζύγων. Άλλοι τύποι μονογαμικής οικογένειας είναι η συζυγική, που απαρτίζεται από το ζευγάρι και τα ανήλικα παιδιά τους και η εκτεταμένη που περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές (επιζώντες γονείς, αδέρφια κ.α).

«Πολυγαμικές» πρόκειται για τις οικογένειες εκείνες που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες παράλληλες οικογένειες που συνδέονται μεταξύ τους με πολλαπλούς γάμους του ενός τουλάχιστον από τους συζύγους. Υπάρχουν τρία είδη πολυγαμικής οικογένειας: η ομαδογαμία, η πολυανδρία και η πολυγυνία.

Ανάλογα δε, με τον τόπο κατοικίας των συζύγων κατατάσσουμε τις οικογένειες σε πατροτοπικές, μητροτοπικές και νεοτοπικές. Πατροτοπικές είναι οι οικογένειες όπου η νύφη εγκαθίστανται στο πατρικό σπίτι του γαμπρού, μητροτοπικές είναι εκείνες που ο γαμπρός εγκαθίστανται στο πατρικό σπίτι της νύφης και τέλος νεοτοπικές είναι οι οικογένειες που εγκαθίστανται ανεξάρτητα από τις γονεϊκές οικογένειες των συζύγων σε νέους τόπους κατοικίας.

Μια σημαντική συνηθισμένη παραλλαγή της παραδοσιακής οικογένειας είναι η μονογονεϊκή, η οποία προκύπτει μέσα από διαφορετικές περιπτώσεις. Όπως:

- α) η απουσία του ενός από τους δυο συντρόφους λόγω θανάτου ή εγκατάλειψης που αποτελεί κατ'ανάγκη κατάσταση
- β) η άρνηση συζυγικού ρόλου αλλά η αποδοχή του γονεϊκού η οποία αποτελεί κατ'επιλογήν κατάσταση
- γ) η αποδοχή γονεϊκού ρόλου εκτός γάμου (άγαμη μητέρα), η οποία αποτελεί κατ'επιλογήν κατάσταση.

Επιπλέον, η επαγγελματική αποκατάσταση γίνεται πιο δύσκολη, διότι τα δικαιώματα της μητέρας και του παιδιού λειτουργούν επιβαρυντικά για τον εργοδότη. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπουμε και τον άντρα – προστάτη, οποίος μπορεί να αντιμετωπίσει ανάλογα προβλήματα. Επειδή όμως το μέγαλωμα ενός παιδιού αποτελεί γυναικεία υπόθεση, ο άντρας βρίσκεται απροετοίμαστος σ'αυτήν την διαδικασία.

Η σημερινή πραγματικότητα έχει δημιουργήσει και μια άλλη μορφή οικογένειας, τις «χωλές» οικογένειες. Πρόκειται, για συζυγικές οικογένειες που

έχουν διασπαστεί σε δυο τμήματα, όχι γιατί οι σύζυγοι δεν επιθυμούν να ζουν μαζί αλλά, γιατί μη οικογενειακοί λόγοι τους οδήγησαν σ'αυτό. Η κατάσταση αυτή, οφείλεται κυρίως σε κοινωνικοοικονομικούς λόγους.

Το πρόβλημα της ανεργίας που μαστίζει τις σημερινές οικογένειες, τα έντονα οικονομικά προβλήματα και οι μεγάλες κοινωνικές απαιτήσεις οδηγούν στην διάσπαση του ζευγαριού «χωλών» οικογενειών έχουμε όταν υπάρχουν λόγοι όπου η εργασία των συζύγων τους υποχρεώνει να είναι μακριά όπως ναυτικοί, μετανάστες, υπάλληλοι αποσπασμένοι σε άλλη περιοχή από εκείνη την οποία η οικογένεια κατοικεί μονίμως, καλλιτέχνες, επαγγελματίες – αθλητές κλπ. Υπάρχουν, όμως περιπτώσεις όπου οι λόγοι δεν είναι επαγγελματικοί αλλά συνέπεια κάποιων καταστάσεων όπως όταν ο ένας σύντροφος είναι ασθενής, φαντάρος ή βρίσκεται στη φυλακή.

Τέλος, υπάρχουν και οι οικογένειες που δημιουργούνται από τον δεύτερο γάμο του ενός ή και των δυο συζύγων. Όπως, προαναφέρθηκε τα διαζύγια έχουν αυξηθεί σημαντικά και τα ποσοστά των δεύτερων γάμων. Ως δεύτερος γάμος νοείται ο γάμος όπου ο γαμπρός ή και η νύφη έχει ξαναπαντρευτεί. Από αυτό προκύπτουν άπειροι συνδυασμοί οικογενειακών δεσμών έχουμε νέους όρους συγγένειας. Αναπτύσσονται συγγενικοί δεσμοί και νέες προσφωνήσεις (πατριός, μητριά, ετεροθαλή αδέρφια). Συνήθως σε αυτό το μοντέλο παρουσιάζονται πολλά και ποικίλα προβλήματα, για τα οποία χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για να ξεπεραστούν.

Δεν υπάρχει κανόνας στο πως πρέπει να είναι η δομή μιας οικογένειας. Το ζητούμενο είναι να υπάρχει ισορροπία και αυτογνωσία μεταξύ των μελών της οικογένειας όποια και αν είναι αυτά. Ας τις δεχτούμε! Αυτές είναι οι «σημερινές οικογένειες»([www. Kethi. Gr](http://www.Kethi.Gr))

5. Η θέση της γυναίκας στην:

A. Οικογένεια στην Προβιομηχανική Περίοδο

Κατά τη διάρκεια της προβιομηχανικής περιόδου, ο χώρος εργασίας συμπίπτει με το χώρο κατοικίας. Οι γυναικείοι και οι ανδρικοί ρόλοι διαμορφώνονται μέσα στα πλαίσια της οικογένειας, οι οποίοι αν και είναι διαφορετικοί, είναι περισσότερο ισότιμοι, καθώς η θέση που κατέχει η γυναίκα, είτε με την ιδιότητα της συζύγου και μητέρας, είτε ως ενεργού μέλους της κοινότητας, δεν είναι υποδεέστερη από εκείνη των ανδρών (Μαράτου-Αλιπράνη, 1999).

Ο ρόλος της γυναίκας κατά την προβιομηχανική περίοδο περιοριζόταν στην ανατροφή των παιδιών και στις καθημερινές οικιακές εργασίες. Υπήρχε δηλαδή, ένας σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στην εργασία του ανδρικού και γυναικείου φύλλου. Όμως, κατά την περίοδο εκείνη και επειδή οι άνδρες από μόνοι τους δεν ήταν σε θέση να φέρουν εις πέρας την καλλιέργεια της γης, στράφηκαν και στηρίχθηκαν στην παρουσία και συμβολή του γυναικείου εργατικού δυναμικού.

Έτσι λοιπόν, οι γυναίκες ξεκίνησαν να έχουν και άλλες ασχολίες εντός και εκτός της εστίας τους. Η βοήθειά τους θεωρείται πλέον πολύτιμη, δοθέντος του ότι οι γυναίκες αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα της οικογενειακής μονάδας.

Παρατηρείται μια συνταύτιση και εναρμόνιση των οικιακών και παραγωγικών εργασιών στην οικογένεια της προβιομηχανικής περιόδου, καθώς η γυναικεία εργασία όχι μόνο δεν διαφοροποιείται από αυτήν των ανδρών, αλλά θεωρείται παραγωγική και αποτελεί αναπόσπαστο και ενδεικτικό κομμάτι του ρόλου της γυναίκας.

Επομένως η εργασία των γυναικών, συνδυαζόμενη με την οικιακή εργασία και τη στήριξη της οικογενειακής εστίας, εξαρτάται από τις εκάστοτε ανάγκες της οικογένειας και σε καμία περίπτωση δε θεωρείται ως μη παραγωγική. Για αυτό το λόγο θα λέγαμε ότι η οικογένεια, είτε στην πυρηνική, της μορφή, είτε στην πιο διευρυμένη δομή, μαζί με την οικιακή οικονομία και

διαχείριση, αποτελεί το βασικό ρυθμιστικό παράγοντα των κοινωνικών ρόλων και των θεσμών κατά την προβιομηχανική περίοδο. (Σικελιανού, 2003)

B. Η Οικογένεια κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης

Ολόκληρος ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από έξαρση φτώχειας που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εξάπλωση του καπιταλισμού καθώς και στις συνθήκες εκβιομηχάνισης.

Η τεχνολογία στις διάφορες μορφές της, οι ανθρωπιστικές αντιλήψεις, οι κοινωνικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις, η οικονομική εξαθλίωση, η διάσπαση των οικογενειών και η αναγκαστική μετακίνηση τους από αγροτικές σε αστικές περιοχές (αστυφιλία) συνθέτουν τα χαρακτηριστικά της βιομηχανικής εποχής.

Την περίοδο της εκβιομηχάνισης, η οικονομική επανάσταση συνοδεύεται από μία αναταραχή στις παραδοσιακές δομές της οικογένειας. Η «πυρηνική» οικογένεια έχει πλέον επικρατήσει, αντικαθιστώντας την «παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια». Με την συνεχή εκβιομηχάνιση όλων των δυτικών κοινωνιών, η οικογένεια παύει να είναι μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης και γίνεται καταναλωτική. Η ισορροπία που υπήρχε στην παραδοσιακή οικογένεια διαταράσσεται με το φυσικό και χωρικό διαχωρισμό της κατοικίας και των μέσων επιβίωσης του νοικοκυριού (Μουσουρού, 1989).

Στο νέο οικονομικό και κοινωνικό αυτό πλαίσιο, η «παραγωγική» εργασία των μελών της οικογένειας, μετατίθεται έξω από το σπίτι αλλά ο αριθμός των γυναικών με εξωοικιακή, αμειβόμενη εργασία περιορίζεται διότι «η ιδανική σύζυγος είναι αυτή που κάθεται σπίτι της». Η «νοικοκυρά» είναι μία γυναίκα που δεν εργάζεται αλλά η προσωπική εργασία μέσα στο σπίτι δεν υπολογίζεται, καθώς δεν είναι «παραγωγική».

Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι ο ρόλος της γυναίκας αυτήν την περίοδο περιορίζεται, αφού ένα μεγάλο μέρος του γυναικείου πληθυσμού αποσύρεται από κάθε είδους παραγωγική εργασία. Ενώ παράλληλα η οικιακή εργασία κυριαρχεί. Όσον αφορά, τις γυναίκες που παραμένουν στο χώρο της

παραγωγής επηρεάζονται από τις απάνθρωπες συνθήκες εργασίας. Και ενώ οι αστικές οικογένειες οργανώνονται σε χώρους όλο και περισσότερο κλειστούς και ιδιωτικούς, οι οικογένειες των εργατών εξαντλούνται στις διάφορες βιομηχανικές μονάδες, όπου αναγκάζονται να εργαστούν 12 με 17 ώρες την ημέρα κερδίζοντας ελάχιστα σε σχέση με το έργο που παράγουν. Οι εργαζόμενες γυναίκες αναγκάζονται να ζουν σε οριακά σημεία φτώχειας, χωρίς να έχουν το χρόνο και την άνεση να οργανώσουν την καθημερινή και οικογενειακή τους ζωή. Και για εκείνες τις εξαθλιωμένες νέες γυναίκες, η μητρότητα δεν ανθίζει μέσα σε ευνοϊκές συνθήκες και τα παιδιά τους διεγείρουν σπάνια έντονη στοργή από μέρους τους. Ωστόσο, οι γεννήσεις αυτή την εποχή είναι πολυάριθμες και αφορούν άγαμες γυναίκες, γεγονός που κάνει ορισμένους ερευνητές να θεωρούν ότι την περίοδο της εκβιομηχάνισης, εμφανίστηκε μια σεξουαλική επανάσταση που μπορεί να συγκριθεί με άνεση, με εκείνη που σημειώθηκε κατά τις δεκαετίες 1960-19760 (Μουσούρου, 1989).

Όπως διαπιστώνουμε, η εμφάνιση του ρόλου της νοικοκυράς καθώς και η επικράτηση της οικιακής μη παραγωγικής εργασίας, δυσχέρανε κατά πολύ την οικονομική θέση της γυναίκας. Ο νέος αυτός ρόλος ανταποκρινόταν αφ' ενός στο χωρικό διαχωρισμό της κατοικίας και αφ' ετέρου στα μέσα επιβίωσης της οικογένειας και αναδιαρθρωνόταν με άξονα την εξάρτηση από τον αρχηγό της οικογένειας (Μουσούρου, 1989).

Γ. Η σύγχρονη οικογένεια (20^{ος}-21^{ος} αιώνας)

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από μια σειρά ραγδαίων εξελίξεων που αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεπιδρούν. Ως τέτοιες εξελίξεις θεωρούμε τόσο τις τεχνολογικές, όσο και τις εξελίξεις σε κοινωνικούς και πολιτισμικούς θεσμούς. (Σικελιανου, 2003)

Τα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα επηρέασαν άμεσα ή έμμεσα τον άνθρωπο και την οικογένειά του (είτε θετικά, είτε αρνητικά). Καθώς παρατηρούμε ότι καλύπτονται βασικές ανθρώπινες ανάγκες, διαπιστώνουμε ότι παράλληλα γεννιούνται νέες, με μεγαλύτερες απαιτήσεις.

Η έξοδος της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και μάλιστα με ισότιμες απαιτήσεις, την επιβάρυναν με νέες υποχρεώσεις και της προσέφεραν νέο φόρτο και άγχος. Είναι αμφίβολο το εάν η οικονομική αυτοτέλεια και η επαγγελματική καταξίωση, της έδωσαν όσα θα περίμενε. Δεν μπορούμε ωστόσο, να αρνηθούμε το δικαίωμα να επενδύσει για την ολοκλήρωση της προσωπικότητας και των οραμάτων της.

Αναμφισβήτητα όμως, η οικογένεια στερήθηκε τη δημιουργική παρουσία της στο σπίτι. Τα παιδιά έχασαν τις περισσότερες ζωτικές ώρες της μητέρας τους, ο σύζυγος πολλές φορές συναντά μια σύντροφο κουρασμένη αλλά και με απαιτήσεις (αφού η ίδια επιθυμεί τον καταμερισμό τόσο των εξωτερικών, όσο και των εσωτερικών εργασιών του σπιτιού). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να γίνεται συχνά αφορμή συγκρούσεων για το ποιος θα αναλάβει την εκτέλεση ορισμένων ενεργειών μέσα στο σπίτι και σε σχέση με τα παιδιά, που μπορεί να εισπράττουν αισθήματα παραμέλησης ή και περιφρόνησης.

Δεν είναι σπάνιο να συναντάμε περιπτώσεις ζευγαριών που δεν μπορούν πλέον να συμβιώσουν, όχι γιατί δεν αγαπιούνται, αλλά γιατί δεν μπορούν να τα βρουν στον καταμερισμό των ευθυνών και υποχρεώσεων. Ζούμε σε μια χασοτική κοινωνία που δίνει δυστυχώς πολύ λίγα εφόδια σε όσους θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα οικογενειακή ζωή. Η γυναίκα διεκδικεί την αποδέσμευση από το διαρκές νοικοκυριό και την ετοιμασία του φαγητού, εφόσον εργάζεται πλέον καθημερινά και μάλιστα μπορεί να κερδίζει περισσότερα χρήματα. Συζητώντας πολλές φορές διαπιστώνουμε τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που κυριαρχούν στις αντιλήψεις. Εκείνο που απουσιάζει δεν είναι η αγάπη του ενός για τον άλλο, απλά έπεσαν και οι δύο θύματα προκαταλήψεων της γενιάς μας, ότι οι ρόλοι πρέπει να ανήκουν στον έναν ή στον άλλον και ότι δεν πρέπει να αφήνεται σήμερα κανείς να τον υποτιμούν και να τον αφήνουν να επωμίζεται τις περισσότερες ευθύνες.

Όταν ξεκινάει κανείς μια νέα ζωή, όπως είναι η έγγαμη ζωή, πρέπει από την αρχή να θέτει τους στόχους και τις προτεραιότητές του.

Ο πρώτος ρόλος της γυναίκας μέσα στην οικογένεια, πέρα από το να είναι καλή σύντροφος, είναι εκείνος που της δώρησε η φύση και δεν μπορεί να έχει ισότιμα οποιοσδήποτε άντρας. Πρόκειται για το ρόλο της μητέρας.

Σήμερα έχει ξεθωριάσει αυτή η λέξη, μαζί με την παραφθορά του ίδιου του ρόλου της μητέρας, μέσα στην οικογένεια και αυτό θα το επωμιστούν οι επόμενες γενιές και η κοινωνία μας. Δυστυχώς έχουμε ευθύνη όλοι μας για τούτο, όπως και η πολιτεία αλλά και όσοι λησμονούν να τονίζουν την μεγάλη αξία της γυναίκας-μητέρας.

Ένας τόσο υψηλός ρόλος δεν μπορεί να πετύχει χωρίς να επενδύσουμε σε χρόνο και κόπο. Εκείνο που πρέπει να κάνουν οι γονείς και ειδικά οι μητέρες είναι να ασχοληθούν με τα παιδιά τους ειδικά στην μικρή ηλικία. Αναμφισβήτητα το πρώτο και ουσιαστικότερο περιβάλλον του παιδιού μέσα στο οποίο θα διαμορφωθεί η προσωπικότητά του είναι η οικογένεια του. Το παιδί δεν ξεχωρίζει τους γονείς στην συνείδησή του, παρόλο που ο καθένας διαδραματίζει διαφορετικό ρόλο σε κάθε φάση της ζωής του. Η ποιότητα στις σχέσεις των γονιών αντανακλάται στο αίσθημα ασφάλειας των παιδιών και στην αδιάκοπη συμμόρφωσή τους με τις αρχές που τους δίδονται στα πλαίσια της αγωγής. Αντίθετα, όταν είναι διαταραγμένη η σχέση των δυο γονιών, βλέπουμε προβλήματα στην συμπεριφορά των παιδιών, στην συναισθηματική τους ζωή και στην πρόοδό τους στο σχολείο.

Η πρόκληση λοιπόν για την σύγχρονη γυναίκα είναι φανερή, να προτιμήσει την καριέρα ή να κάνει καριέρα μεγαλώνοντας τα παιδιά της;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η Πορεία της εργαζόμενης γυναίκας

Η γυναίκα απέκτησε το χαρακτηρισμό «εργαζόμενη» από τότε που η εργασία της άρχισε να αμείβεται. Στην προβιομηχανική εποχή, ο μόνος εργαζόμενος με αμοιβή ήταν ο άνδρας. Η γυναίκα με την πολύωρη και πολύμοχθη εργασία της μέσα στο σπίτι αξιοποιούσε πρακτικά την αμοιβή του συζύγου της, ενώ παράλληλα ανταποκρινόταν στο αναπαραγωγικό της ρόλο, στην γέννηση και στην ανατροφή δηλαδή των παιδιών της. Όμως, η συμβολή της γυναίκας μέσα στην οικογένεια δεν σταματά εκεί. Ασκούσε όλα τα επαγγέλματα που σιγά-σιγά εγκαταλείπουν τις γραφικές τους παραδόσεις, ήταν πολυτεχνίτισσα. Ασκούσε, δηλαδή χρέη μεγείρισσας μέχρι γιάτρισσας χρησιμοποιώντας διάφορα βότανα. Παράλληλα, εργαζόταν μαζί με τον σύζυγό της στις αγροτικές εργασίες.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα πριν έναν-ενάμιση αιώνα, επαγγελματικά εργάζονταν μόνο οι φτωχές γυναίκες. Το πιο πρόσφορο και συνηθισμένο επάγγελμα ήταν εκείνο της υπηρέτριας, στο σπίτι των πλουσίων. Οι αμοιβές τους ήταν μηδαμινές. Στην καλύτερη περίπτωση, τις παντρεύανε και τους δίνανε κάτι για προίκα ανάλογα με τα χρόνια που δούλευε στο σπίτι. Ένα άλλο γυναικείο επάγγελμα που ήταν σε πλατιά χρήση στην Ελλάδα, ήταν η εργάτρια γης. Οι φτωχές γυναίκες δούλευαν σε ξένα χωράφια με μεροκάματα ανάλογα με τις γεωργικές εποχιακές εργασίες, όπως ο τρύγος, το ξεβοτάνισμα, το θέρισμα κλπ. Το μεροκάματο της γυναίκας ήταν και σε αυτό το τομέα μικρότερο από τον άνδρα.

Αλλα γυναικεία επαγγέλματα ήταν της πλύστρας, της παπλωματούς, της μαμής, της κεραμίστριας που δούλευε στα κεραμεία. Εκεί κατασκευάζονταν πήλινα αντικείμενα. Επίσης ήταν και το επάγγελμα της παραδουλεύτρας και της μαγείρισσας σε γάμους, αρραβώνες κλπ.

Τον Μεσαίωνα που δεν υπήρχαν μηχανές, όλη η επεξεργασία της παραγωγής σε όλους τους τόπους περνούσε από τα ανθρώπινα χέρια και κυρίως από τα χέρια της γυναίκας. Η δραστηριότητα αυτή των γυναικών

χαρακτηρίστηκε σαν «βιοτεχνίες» ή «χειροτεχνίες». Ήταν καθαρά μια γυναικεία εργασία που γινόταν μέσα στο σπίτι, αφού τα εργοστάσια τότε δεν υπήρχαν.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλοί συγγραφείς επισήμαναν την οικονομική και επιχειρηματική δραστηριότητα των γυναικών, σε εποχές που η γυναίκα ήταν απόλυτα υποδουλωμένη στον άνδρα. Οι γυναίκες κατείχαν και διηύθυναν επιχειρήσεις που χρειαζόνταν σημαντικό κεφάλαιο. Ονόματα πολλών γυναικών παρουσιάζονται συχνά συνδεδεμένα με τη ναυσιπλοΐα, το εμπορικό ναυτικό, με συμβόλαια, καθώς επίσης και σε καταλόγους προμηθευτών του στρατού και του ναυτικού.

Έτσι λοιπόν, και με την εκβιομηχάνιση, πολλές γυναικείες απασχολήσεις στο σπίτι και έξω από αυτό, σιγά σιγά εκμηδενίστηκαν, όπως για παράδειγμα της υφάντρας, της παπλωματούς, της πλύστρας με μεροκάματο στα ξένα σπίτια, της μαμής κλπ. Δεν υπήρχε αντρική δουλειά που να μην μπορούσαν να την κάνουν και οι γυναίκες, ως νοικοκυρές και μη αμειβόμενες. Επειδή ο άνδρας ήταν σε μόνιμη βάση ο απασχολούμενος στην αγορά εργασίας με αμοιβή, είχε ως αποτέλεσμα, οι άνδρες να δημιουργήσουν ένα χαρακτήρα εγωπαθή και αυταρχικό καθώς και με το δικαίωμα να διαφεντεύει μέσα στην οικογένεια. Σε άλλες εποχές, ο ρόλος αυτός ήταν αποδεκτός από τις νοικοκυρές μιας και η ζωή της γυναίκας ήταν σε πλήρη οικονομική εξάρτηση από το σύζυγο.

Οι ανθρωπολόγοι που μελετούν τους πολιτισμούς διαφόρων φυλών δε βρήκαν καμία σχεδόν ενασχόληση που να μη θεωρείται στον έναν ή στον άλλον τόπο ως «γυναικεία δουλειά» και κάπου αλλού ως «αντρική δουλειά» είτε για την κεραμική πρόκειται ή την υφαντική ή τη γεωργία ή το μαγείρεμα ή την φροντίδα των παιδιών.

Ο τρόπος ζωής της γυναίκας άρχισε να αλλάζει όταν σε κάποια ιστορική στιγμή, η βιομηχανική επανάσταση όρμησε σαν ανεμοστρόβιλος μέσα στα φτωχόσπιτα. Οι ασφυκτικές βιοτικές ανάγκες έδωσαν μια ισχυρή ώθηση στη γυναίκα και την έριξαν στην αγορά αμειβόμενης εργασίας. Οι εργοδότες είχαν και αυτοί ανάγκη από φτηνά εργατικά χέρια.

Μέχρι τότε ελάχιστες ήταν οι γυναίκες που δούλευαν σε μικρές βιοτεχνίες και η αμοιβή τους ήταν πολύ μικρότερη από τους άνδρες. Στις βιομηχανίες τις νέες θέσεις εργασίας τις κατέλαβαν οι πόλεμοι. Όταν οι άνδρες

άρχισαν να επιστρατεύονται, οι γυναίκες τους αντικατέστησαν σε όλες τις δουλειές. Δεν τις εγκατέλειψαν ακόμα και όταν εκείνοι επέστρεψαν από τον πόλεμο. Η εμπειρία της αμειβόμενης εργασίας για την γυναίκα, την κοινωνικά και οικονομικά εξαρτημένη από τον άνδρα της, ήταν ένα ξάνοιγμα προς τον έξω κόσμο, μια πρωτόγνωρη απελευθέρωση από τα δεσμά της καταπίεσης, της κοινωνικής αποξένωσης, της εξάρτησης και της αδικίας.

Πολλοί είναι οι άνδρες που επηρεασμένοι από την δύναμη των στερεοτύπων θεωρούσαν ότι η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι μπορεί να ήταν καταστρεπτική για την ομαλή λειτουργία της καθημερινής ζωής της οικογένειας. Αλλά η δύναμη της γυναίκας, η θέληση, ο μόχθος και οι θυσίες πολλές φορές, έδειξε ότι μπορεί να τα καταφέρει και στους τρεις ρόλους της, είτε ως εργαζόμενη, είτε ως μητέρα, είτε ως σύζυγος και νοικοκυρά (Πέπη Δαράκη, 1995).

Η εργαζόμενη γυναίκα

Συνεπώς, η βιομηχανική επανάσταση, η οποία συνέβαλε στην αναθεώρηση και κατάρριψη πολλών οικογενειακών θεσμών και ιδεών και το φεμινιστικό κίνημα της δεκαετίας του '70, συντέλεσαν στην έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό χώρο. Οι απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας και οι αυξημένες οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια, επέβαλαν την εργασία σήμερα.

Έτσι, η γυναίκα της σημερινής εποχής θα πρέπει να επιτελέσει πολλούς ρόλους: πάνω απ' όλα είναι γυναίκα, είναι επίσης σύζυγος, νοικοκυρά, μητέρα και υπάλληλος. Λογικό λοιπόν είναι, κάποιοι ρόλοι να αποδυναμώνονται ή να μην εφαρμόζονται πολύ σωστά και από την άλλη η γυναίκα να αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα από την ύπαρξη τόσων ρόλων στη ζωή της. Μερικά από τα προβλήματα αυτά είναι τα εξής:

- Η αρμονική συνύπαρξη όλων εκείνων των ρόλων που αναφέρθηκαν παραπάνω.
- Η ταυτόχρονη επιτέλεση αυτών των ρόλων. Στην προσπάθειά της να αντεπεξέλθει στις υποχρεώσεις της, συναντά εμπόδια από το περιβάλλον που ζει, είτε αυτό είναι το οικογενειακό είτε το εργασιακό.

Επιπλέον, πρέπει να αντιμετωπίσει και ίσως να πολεμήσει τις αντιλήψεις που συνεχίζουν να θέλουν τη γυναίκα στο σπίτι κοντά στα παιδιά της καθώς επίσης να θεωρεί η ίδια τον εαυτό της ικανό και σθεναρό, για να αντιμετωπίσει ενδεχόμενα προβλήματα και συγκρούσεις.

Είναι σκόπιμο να αναφερθούν οι λόγοι που μια έγγαμη γυναίκα βρίσκει δουλειά, οι οποίοι είναι σημαντικοί. Ένας από τους κυριότερους λόγους είναι ότι θέλει να βοηθήσει οικονομικά την οικογένειά της, αλλά και να νιώθει χειραφετημένη και ανεξάρτητα, διαχειριζόμενη η ίδια τα χρήματά της.

Στην περίπτωση που μια γυναίκα είναι διαζευγμένη ή χήρα και πρέπει να συντηρήσει την οικογένειά της, η εργασία είναι απαραίτητη. Το ίδιο συμβαίνει και όταν ο σύζυγος είναι για αρκετό χρόνο άνεργος.

A. Ο ρόλος της εργαζόμενης γυναίκας απέναντι στο παιδί

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εργαζόμενες μητέρες ασχολούνται 40 ώρες με την εργασία και 36 ώρες ασχολούνται με δουλειές του νοικοκυριού, με τα παιδιά και τον σύζυγο μέσα στην εβδομάδα.

Οι γυναίκες με τέτοιο ωράριο προσπαθούν να ισορροπήσουν τους ρόλους τους και τις καταστάσεις. Λίγες όμως είναι εκείνες που καταφέρνουν να κρατήσουν τις ισορροπίες. Αν δεν είναι ικανοποιημένες από τον ένα ή τον άλλο ρόλο, φαίνεται στην προσωπική τους ευτυχία και στην συμπεριφορά τους απέναντι στην οικογένεια.

Για να καταφέρουν να αποδίδουν καλά στον επαγγελματικό και στον οικογενειακό χώρο, αφιερώνουν ελάχιστο χρόνο για την περιποίηση του εαυτού τους καθώς και στο να κάνουν πράγματα που τις ευχαριστούν. Αισθάνονται μονίμως κουρασμένες, νιώθουν μόνες από κοινωνικής πλευράς και πιστεύουν ότι όλα τα βάρη πέφτουν πάνω τους με αποτέλεσμα να γίνονται ευέξαπτες και νευρικές. Επίσης, έχοντας πιεσμένο πρόγραμμα αγχώνονται και δεν απολαμβάνουν τις στιγμές που αφιερώνουν στα παιδιά τους.

Τα παιδιά από την πλευρά τους νιώθουν παραμελημένα και μόνα, κι έχουν έντονη την ανάγκη να επικοινωνήσουν και να βελτιώσουν τη σχέση που έχουν μαζί τους. Πολλές είναι εκείνες που νιώθουν ενοχές σκεπτόμενες ότι δεν είναι καλές μητέρες μιας και δεν περνούν πολύ χρόνο με τα παιδιά τους. Βέβαια, λύσεις για την αναπλήρωσή της επικοινωνίας υπάρχουν, όπως η ενασχόληση κατά το υπόλοιπο της ημέρας εποικοδομητικά με τα παιδιά, το να πηγαίνουν βόλτες, η συζήτηση όλων των προβλημάτων των παιδιών και η παροχή συμβουλών και λύσεων, η βοήθεια στα μαθήματα, η ανάγνωση παραμυθιών και το παίξιμο με τα μικρότερα παιδιά. Εν ολίγοις, πρέπει να δείχνουν τεράστιο ενδιαφέρον για τον τρόπο ζωής του παιδιού τους και να ασχολούνται συνέχεια μαζί του, όσο βέβαια τους επιτρέπουν οι δυνάμεις και η αντοχή τους.

B. Εναλλακτικές λύσεις για την φροντίδα των παιδιών όταν η μητέρα εργάζεται.

Με την έξοδο της γυναίκας στον εργασιακό τομέα άλλαξαν πολλά πράγματα στην φροντίδα του παιδιού. Ο πατέρας έχει την δουλειά του σε απόλυτη προτεραιότητα και πολλοί πιστεύουν ότι ίσως να μην τα καταφέρνει εξίσου καλά με την μητέρα στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Μειώθηκε η επιθυμία των συγγενών για την φύλαξη των παιδιών, ενώ παλιότερα τα παιδιά, όταν εργάζονταν οι γονείς, τα πρόσεχαν κυρίως οι παππούδες. Τέλος, έχει αλλάξει η ιδέα ότι οι γονείς πρέπει να θυσιάζουν τα πάντα, ακόμα και την επαγγελματική καριέρα τους για τα παιδιά.

Έτσι η εργαζόμενη μητέρα αναγκάζεται να βρει εναλλακτικές λύσεις για την φύλαξη των παιδιών. Βέβαια, όλοι οι τρόποι δεν είναι βολικοί ή διαθέσιμοι για την οικογένεια, ούτε είναι σύμφωνοι με τις αρχές της.

Δύο είναι οι βασικοί τρόποι φροντίδας του παιδιού όταν εργάζεται η μητέρα: α) η φροντίδα του παιδιού στο σπίτι, β) η φροντίδα του παιδιού σε νηπιαγωγείο ή παιδικούς σταθμούς. Η μητέρα νιώθει ικανοποιημένη και σίγουρη όταν γνωρίζει την επίβλεψη που έχει το παιδί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, όταν αυτή απουσιάζει.

Αναλυτικότερα:

α) Φροντίδα παιδιού στο σπίτι: Μπορεί να γίνει στο σπίτι του παιδιού ή στο σπίτι κάποιου άλλου. Το πιο καλό θα ήταν το παιδί να μένει στον δικό του χώρο, στον οποίο έχει προσαρμοστεί, νιώθει άνετα και τον γνωρίζει καλύτερα. Η φροντίδα αυτού του τύπου, μπορεί να γίνει από τον πατέρα, τα αδέρφια, τη γιαγιά ή άλλους συγγενείς και τέλος από παραμάνες-νταντάδες. Το να έχει το παιδί φροντίδα στο σπίτι, έχει τα εξής πλεονεκτήματα: Κατ'αρχήν οι ώρες είναι ευέλικτες, το περιβάλλον είναι γνωστό και οικείο και το παιδί δεν χρειάζεται να μετακινηθεί (στην περίπτωση που μένει στο δικό του σπίτι). Από οικονομικής πλευράς είναι ευνοϊκότερα, όταν το προσέχει η γιαγιά ή κάποιος συγγενής. Υπάρχουν όμως και μειονεκτήματα τα οποία είναι: Η παραμάνη είναι

ανειδίκευτη και συνεπώς δεν έχει κατάλληλες γνώσεις για την παιδική ψυχολογία. Αν η μητέρα έχει αναθέσει την φύλαξη του παιδιού σε συγγενικό ή σε φιλικό της πρόσωπο και την συγκεκριμένη στιγμή δεν είναι κανείς διαθέσιμος, θα αναγκασθεί να δώσει το παιδί σε διαφορετικά πρόσωπα.

Παράλληλα, υπάρχει η περίπτωση, η μητέρα να μην μένει ικανοποιημένη από τις παραμάνες που προσλαμβάνει κι έτσι θα πρέπει να τις αλλάξει, κάτι που είναι ιδιαίτερα αρνητικό για το παιδί, το οποίο δεν μπορεί να συνηθίσει και να εμπιστευθεί αυτές τις γυναίκες που εισβάλλουν κατά διαστήματα στην ζωή του.

Το πιο σημαντικό όμως μειονέκτημα είναι ότι το παιδί μιας και δεν συναναστρέφεται με ομηλικούς του, δεν κοινωνικοποιείται σωστά, δεν μορφώνεται όπως τα παιδιά που πηγαίνουν σε νηπιαγωγεία και παρατηρείται ακόμα καθυστέρηση στην γλωσσική ικανότητα του, μιας και η επαφή που έχει με τα μεγαλύτερα παιδιά είναι διαφορετική από αυτή που έχει με τα παιδιά της ηλικίας του.

β) Τα νηπιαγωγεία και οι βρεφικοί σταθμοί είναι ο άλλος τύπος φροντίδας των παιδιών με εργαζόμενες μητέρες. Τα πλεονεκτήματα αυτού του θεσμού είναι ότι υπάρχει σταθερό ωράριο, κάτι που ευνοεί τις μητέρες γιατί γνωρίζουν και μένουν καθησυχασμένες ότι ως μια συγκεκριμένη ώρα το παιδί θα μένει στο νηπιαγωγείο. Το προσωπικό είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο, γνωρίζει καλά την ψυχολογία του παιδιού και το φροντίζει, όπως επίσης και το περιβάλλον που είναι συνήθως όπως το σπίτι του παιδιού, με τα παιχνίδια και τα παραμύθια και έτσι τα παιδιά νιώθουν ασφάλεια και οικειότητα. Το προσωπικό είναι κάθε στιγμή ελεγχόμενο από την μητέρα και δημοσίως υπόλογο, οπότε δεν επιτρέπονται λάθη και ανευθυνότητες. Τέλος, το παιδί κοινωνικοποιείται, κάνει φίλους, αναπτύσσεται η ομιλία και η φαντασία του μέσα από το ομαδικό παιχνίδι και η εκπαίδευση που λαμβάνει είναι ωφέλιμη για την πρόοδό του.

Βέβαια κι αυτός ο τύπος έχει τα μειονεκτήματά του. Συνήθως το νηπιαγωγείο είναι μακριά από το σπίτι και το παιδί πρέπει να φεύγει νωρίς, ενώ αν δεν συμβαδίζει το ωράριο της εργασίας της μητέρας του, δημιουργείται πρόβλημα στην μεταφορά του. Ο οικονομικός παράγοντας, σε περίπτωση που το νηπιαγωγείο ανήκει σε ιδιώτη, δεν είναι ευνοϊκός για τους γονείς.

Αν το παιδί αντιμετωπίζει ψυχολογικά προβλήματα ή αν η οικογένεια αντιμετωπίζει προβλήματα, η κατάσταση του παιδιού ίσως επιδεινωθεί στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας, γιατί τα παιδιά αυτά χρειάζονται ειδική φροντίδα και προσοχή, κάτι που μόνο οι γονείς μπορούν και πρέπει να αντιμετωπίσουν.

Επομένως, τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνει υπόψιν η μητέρα ώστε να μπορέσει να εμπιστευθεί ένα κέντρο ημερήσιας φροντίδας είναι τα ακόλουθα.

- Να έχει επαρκή και θρεπτικά γεύματα.
- Να προσφέρει υγιεινές συνθήκες για όλα τα παιδιά.
- Να συμβάλλει θετικά στην αρμονική πνευματική, κοινωνική, συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού.
- Το προσωπικό πρέπει να είναι εκπαιδευμένο και να γνωρίζει τις ανάγκες των παιδιών και τέλος
- Να μπορεί η ίδια να συνεργάζεται με το προσωπικό του νηπιαγωγείου προς όφελος του παιδιού και να μπορεί να επιβλέπει όποτε θέλει. (Παπανικολάου, 1982) και (Κρίμπα, 1955).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Το χρονικό των πρώτων ελληνίδων φοιτητριών, διανοουμένων και αυτοδιοίκησης.

1886 → Η πρώτη ελληνίδα φοιτήτρια Αγγελική Παναγιωτάτου, φοιτητές και καθηγητές την υποδέχθηκαν με την ρυθμική φράση «Σκούπα και φαράσι! ... Στην κουζίνα!!!»

1887 → Η Καλλιρόη Παρέν το γένος Σιγανού δημοσιογράφος και συγγραφέας από την Κρήτη εκδίδει την «Εφημερίδα των Κυριών».

1887 → Αυτοκτόνησε η 18χρονη Ελένη Παντελίδου γιατί το Πανεπιστήμιο Αθηνών αρνήθηκε την εγγραφή της στην Ιατρική Σχολή. «Αυτοκτονώ, ο θάνατός μου ας ακουστεί ως κραυγή εις εκείνης οίτινες θεωρούν τη γυναίκα μεσαιωνικήν δούλην».

1890 → Γράφεται στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών η Ιωάννα Στεφανόπολη (η πρώτη σε αυτό τον κλάδο).

1896 → Η Αρσινόη Παπαδοπούλου εξέδωσε ένα τόμο με διηγήματα «Τα Αθηναϊκά Ειδύλλια».

1901 → Φοιτούν στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου η Λάκκα και η Μομφεράτου.

1902 → Φοιτήτρια της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών γροθοκόπησε την πλατεία Συντάγματος τον καθηγητή Γ. Βερναρδάκη επειδή την απέρριψε στις εξετάσεις, έχοντας τη γνώμη ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να γίνονται επιστήμονες.

1905 → Η Α. Παναγιωτάκου εκλέγεται υφηγήτρια της Ιατρικής Σχολής.

1908 → Ιδρύεται η πρώτη γυναικεία ομοσπονδιακή οργάνωση Εθνικό Συμβούλιο Ελληνίδων.

1911 → Το σοσιαλιστικό κόμμα περιλαμβάνει στο πρόγραμμά του το ζήτημα της ισότητας των δικαιωμάτων των δύο φύλων. Ιδρύεται το Λύκειο Ελληνίδων.

1912 → Ψηφίζεται ο νόμος «περί εργασίας γυναικών και ανηλίκων». Ελληνίδες καταλαμβάνουν θέση γραφέως σε Υπουργεία.

1920-1952 → Μια περίοδος αρκετά μεταβατική για την πορεία της γυναίκας μέσα στον χρόνο. Ιδρύεται ο «Σύνδεσμος Ελληνίδων υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας». Δικαίωμα ψήφου (εκλέγειν και εκλέγεσθαι). Φυσικά οι πρώτες εκλογές αντιμετώπισαν κάποια προβλήματα διότι δεν είχαν ενημερωθεί έγκαιρα οι εκλογικοί κατάλογοι.

1953 → 18 Ιανουαρίου (επαναληπτικές εκλογές στην Θεσσαλονίκη). Εκλέγεται η πρώτη ελληνίδα βουλευτής, η κ. Ελένη Σκούρα με το κόμμα του «Ελληνικού Συναγερμού». Υποψήφια από το «Κόμμα των Φιλελεύθερων» η κα Βιργινία Ζάννα.

1954 → Βασικός ήταν ο νόμος 3192/54 που επέτρεψε στις ελληνίδες να διορίζονται σε όλες τις θέσεις και τα λειτουργήματα εκτός από τα εκκλησιαστικά αξιώματα και τις κύριες στρατιωτικές υπηρεσίες. Έτσι άνοιξαν η δικαστική και η διπλωματική σταδιοδρομία για τις ελληνίδες.

1956 → Δύο γυναίκες περιλαμβάνονται στη δεξιά και αριστερά πτέρυγα της Βουλής. Η Λίνα Τσαλδάρη η οποία γίνεται υπουργός Κοινωνική Πρόνοιας στην κυβέρνηση της Ε.Ρ.Ε και η Βασιλική Θανασέκου με την Ε.Δ.Α.

1964 → Έχουν περάσει 12 χρόνια ισοπολιτείας και σ' αυτές τις εκλογές εκλέγονται μόνο 135 γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι.

1967-1974 → Στο "γύψο" και η ισότητα. Πολλές γυναίκες διώκονται.

1975 → Το Σύνταγμα του 1975 επιτάσσει την μεταρρύθμιση όλων αυτών των νόμων που περιέχουν ανισότητες μέχρι το τέλος του 1982. Ορίζει ότι έλληνες και ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

1978 → Ο αριθμός των γυναικών που συμμετέχουν στα κοινά αυξάνεται: 337 γυναίκες εκλέγονται στην τοπική αυτοδιοίκηση.

1981 → Εκλέγονται 13 γυναίκες βουλευτές και δύο ευρωβουλευτές επί συνόλου 24 ευρωβουλευτών. Μια υπουργός και δύο υφυπουργοί γυναίκες συμμετέχουν στην κυβέρνηση.

1982 → Στις δημοτικές εκλογές εκλέγονται συνολικά 51.900 άτομα. Από αυτά 1.113 είναι γυναίκες (300% αύξηση από τις εκλογές του '78, αλλά πολύ μικρό ποσοστό επί του συνόλου). Στους 276 Δημάρχους, οι 4 είναι γυναίκες (1.4%), ενώ στους 5.71 προέδρους κοινοτήτων, οι 22 είναι γυναίκες (0.38%).

1983-1984 → Νομοθετικές αλλαγές στο Οικογενειακό Δίκαιο και άλλες αλλαγές σε νόμους για την καλύτερη εφαρμογή της ισότητας.

1985 → Ίδια ποσοστά με τις προηγούμενες εκλογές όμως διορίζονται 4 γυναίκες γενικοί γραμματείς υπουργείων. Επίσης συστήνεται η Γενική Γραμματεία Ισότητας, αρμόδιος κρατικός φορέας για την προώθηση της ισότητας των φύλων στην χώρα μας.

1989 → Βουλευτικές εκλογές Ιουνίου: το ποσοστό εκπροσώπησης των γυναικών στη Βουλή είναι 4.3% το οποίο στις εκλογές του Νοεμβρίου φτάνει στο 6.71% - το μεγαλύτερο μέχρι τότε.

1990 → Στις βουλευτικές εκλογές το ποσοστό των εκλεγμένων γυναικών μειώνεται στο 5.3% με 16 γυναίκες στο κοινοβούλιο όμως στις Δημοτικές Εκλογές του Οκτωβρίου οι γυναίκες Δήμαρχοι υπερδιπλασιάζονται: από 4 έγιναν 10.

1993 → Βουλευτικές εκλογές: Το ίδιο αποτέλεσμα 5.6%.

1994 → Πρώτη φορά γίνονται εκλογές για αιρετούς νομάρχες. Εκλέγεται 1 (μία) γυναίκα επί 54 Νομαρχών.

1996 → 19 γυναίκες εκλέγονται, ποσοστό 6.3%.

2000 → Αξιόλογη παρουσία των γυναικών στους συνδυασμούς. Επί συνόλου 1902 υποψηφίων για τις βουλευτικές εκλογές, 272 δηλαδή ποσοστό 14.31% γυναίκες. Οι 31 εκλέχθησαν (ποσοστό 19.3%), οι 5 εξέπεσαν του αξιώματός τους λόγω κωλυμάτων εκλογής, οι 26 γυναίκες που παρέμειναν είναι ο μεγαλύτερος αριθμός στην πολιτική ιστορία της χώρας.

2001 → Ο Νόμος 2910/2001 θεσπίζει τη συμμετοχή των γυναικών στην δημοκρατικές και νομαρχιακές εκλογές σε ποσοστό 1/3 επί του συνόλου των υποψηφίων.

2002 → Ο γυναικείος «πολιτικός χάρτης» της χώρας έχει ως εξής:
Κυβέρνηση: 4 γυναίκες υπουργοί και υφυπουργοί σε σύνολο 48 (8.3%),
Βουλευτές γυναίκες εκλεγείσες 9/4/00: 31 σε σύνολο 300 βουλευτών (10.3%),
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: 4 ελληνίδες σε σύνολο 24 ευρωβουλευτών (16.7%),
Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Ελληνίδα επίτροπος, Γενικοί και Ειδικό Γραμματείς: 11 γυναίκες σε σύνολο 66 γενικών και Ειδικών Γραμματέων (16.7%), Γενικοί Γραμματείς Περιφερειών: 4 γυναίκες σε σύνολο 13 περιφερειάρχων (30.8%),
Νομάρχες: 2 γυναίκες σε σύνολο 54 (3.7%), Δήμαρχοι και Πρόεδροι Κοινοτήτων: 15 γυναίκες σε σύνολο 1.033 (1.5%), Νομαρχιακοί Σύμβουλοι: 157 γυναίκες σε σύνολο 1.450 (10.8%), Δημοτικοί Σύμβουλοι: 1.176 γυναίκες σε σύνολο 16.592 (7.1%).

Μόρφωση – Εκπαίδευση

Η εκπαίδευση σήμερα δεν αποτελεί, απλά είναι, βασικό δικαίωμα του κάθε ατόμου στη μόρφωση, αλλά συνιστά θεμελιώδη συνταγματική υποχρέωση λόγω της πρωταρχικής της σημασία στην εξέλιξη και ολοκλήρωση του ατόμου και κατά προέκταση της ευρύτερης κοινωνίας. Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη μιας χώρας θεωρείται ύψιστης σημασίας εφόσον το επίπεδο εκπαίδευσης ενός πληθυσμού ασκεί αξιοσημείωτη επίδραση στην συνολική κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας (Στρατάκη, 1999).

Γι' αυτό είναι γεγονός ότι η γυναίκα σήμερα έχει ανάγκη από περισσότερη μόρφωση για να μπορέσει να αναλάβει έναν ευρύτερο ρόλο στον οικονομικό, πολιτιστικό και πολιτικό τομέα. Επειδή το φύλο συνδέεται σημαντικά με την εκπαίδευση, όπως έχει επισημανθεί τόσο από την διεθνή βιβλιογραφία και είναι εμφανές στις εκάστοτε κοινωνικές στατιστικές. Στο παρελθόν η εκπαίδευση αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των ανδρών και σήμερα παρόλο που οι γυναίκες έχουν κατακτήσει σε εθνικό και διεθνές επίπεδο πολύ υψηλούς δείκτες εκπαίδευσης, δεν έχει πάψει να υφίσταται διαχωρισμός. Ο διαχωρισμός αυτός σήμερα είναι περισσότερο ποιοτικός και όχι ποσοτικός (Στρατάκη, 1999).

Και αυτό υφίσταται στην Ελλάδα δυστυχώς διότι καθυστερεί σημαντικά η ανάπτυξη παρεμβάσεων που αφορούν την επίτευξη της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση. Η καθυστέρηση αυτή οφείλεται και σε μεγάλο βαθμό στο ότι ο τομέας της έμφυλης διάστασης στην εκπαίδευση ως γνωστό αντικείμενο δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί. Ως δείκτες αυτής της κατάστασης μπορούν να θεωρηθούν ο μικρός αριθμός των σχετικών μαθημάτων στα πανεπιστημιακά τμήματα ερευνητικών προγραμμάτων, βιβλίων, σχετικών επιστημόνων και η ανυπαρξία δικτύων, ομάδων που ασχολούνται με την έρευνα και την πράξη σε αυτόν τον τομέα. Για να αναπτυχθεί η έρευνα σε αυτό τον τομέα, να διασαφηνιστούν και να εξειδικευθούν οι στόχοι της

παρέμβασης είναι αναγκαία η θεσμική ενίσχυση στην εκπαίδευση σε πολλούς τομείς (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.)

Για να αναπτύξει η εκπαίδευση μια μη σεξιστική κατεύθυνση είναι απαραίτητη η ανάπτυξη πολυδιάστατων στρατηγικών που περιλαμβάνουν πολλές και διαφοροποιημένες προσεγγίσεις στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου προγράμματος παρεμβάσεων. Απαραίτητα βήματα προς την κατεύθυνση αυτή, για παράδειγμα, είναι ο σχεδιασμός νέας εκπαιδευτικής πολιτικής και διοικητικών μέτρων, η ανάπτυξη προγραμμάτων, κατάλληλων μεθόδων διδασκαλίας και διδακτικού υλικού χωρίς σεξιστικά στοιχεία για κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης και για όλα τα γνωστικά αντικείμενα. Όμως η εφαρμογή όλων αυτών προϋποθέτει δημιουργία δυναμικών ομάδων, σταθερή πολιτική βούληση, τεχνογνωσία και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών γιατί η αποτελεσματικότητα των πολιτικών στον τομέα της εκπαίδευσης δεν εξαρτάται μόνο από την πολιτική βούληση των σχεδιαστών της, τις προτεραιότητες των κέντρων λήψης αποφάσεων ή τα διαθέσιμα κονδύλια. Οι πολιτικές αναπτύσσουν μια δική τους δυναμική, συναντώνται με την κοινωνία, τις πραγματικότητες των ανθρώπων που τις υλοποιούν ή στις οποίες απευθύνονται μπορούν να χρησιμοποιηθούν σωστά ή λαθεμένα. Δεν αρκεί μόνο να είμαστε ενάντια στο σεξισμό για να συμβάλλουμε στην μείωσή του. Χρειάζεται να δρούμε δημόσια και ιδιωτικά μη σεξιστικά και με αποτελεσματικό τρόπο (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών στο ζήτημα της ισότητας των φύλων δεν είχε περιληφθεί στην συνολική προσπάθεια για μεταρρύθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και στους γενικούς στόχους της εκπαίδευσης, ούτε έχει θεωρηθεί ως αναγκαίο στοιχείο για τον εκδημοκρατισμό του εκπαιδευτικού συστήματος (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Σε κάθε μοντέλο μεταρρύθμισης οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται ως η εμπροσθοφυλακή της κοινωνικής αλλαγής, αυτοί και αυτές που θα επιχειρήσουν τη μεταρρύθμιση «εκ των έσω». Γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουν πως δημιουργούνται τα στερεότυπα, να μπορούν να εντοπίζουν τις προκαταλήψεις και να κατέχουν την απαραίτητη τεχνογνωσία για να τις καταπολεμήσουν. Φυσικά δεν αρκεί να έχουμε αναστοχαστικούς εκπαιδευτικούς που ερευνούν, πειραματίζονται, δοκιμάζουν νέες διδακτικές προσεγγίσεις και αλλάζουν τη δική τους πρακτική. Χρειαζόμαστε κριτικούς επαγγελματίες που

να αναγνωρίζουν τις διαπλοκές μεταξύ φύλου, κοινωνικής τάξης και φυλής, να κατανοούν τα δομικά προβλήματα που είναι ριζωμένα στις κοινωνικές ανισότητες έτσι ώστε να εμπλέκονται σε ευρύτερους κοινωνικούς αγώνες για αλλαγές στην κοινωνία (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Από την άλλη αυτή η αλλαγή μπορεί να δημιουργήσει ρήξη στην διαδικασία ρόλων των εκπαιδευτικών μέσα στην εκπαίδευση, γι' αυτό αυτή η προσέγγιση δεν πρέπει να αλλάξει τις βασικές σχέσεις εξουσίας από μόνη της, αλλά να έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες που θα αλλάξει τις υπάρχουσες σχέσεις σε επίπεδο φύλου, φυλής, κοινωνικής τάξης. Άλλοι πάλι σχολίασαν, πως η εκπαίδευση μπορεί να καταπολεμήσει το σεξισμό και τις επιδράσεις του χωρίς να αλλάζουν πρώτα την κοινωνία. Σ' αυτό βοηθούν οι παρεμβάσεις που γίνονται στην εκπαίδευση και μπορούν να θεμελιώσουν νέες ιστορικές προϋποθέσεις για ένα βασικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Δηλαδή μία αντισεξιστική/αντιρατσιστική παρέμβαση στην εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας μετασχηματισμού της εκπαίδευσης και ευρύτερα της κοινωνίας. Κι αν αυτό δεν επιτευχθεί με τα εκπαιδευτικά μέτρα, τότε οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εμπλακούν ταυτόχρονα σ' ένα ευρύτερο πολιτικό αγώνα (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Μόνον η εμπλοκή, όμως, των εκπαιδευτικών σε αυτόν τον αγώνα δεν είναι άμεσης αποτελεσματικότητας μέτρο για την καταπολέμηση του σεξισμού και του ρατσισμού στο εκπαιδευτικό σύστημα. Απαιτούνται παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις στο ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα. Η παρουσία γυναικών που προωθούν το ζήτημα αυτό σε ανώτερες διοικητικές και συνδικαλιστικές θέσεις σε όλους τους φορείς και τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά και σε όλα τα κέντρα λήψης αποφάσεων, αυξάνει την πιθανότητα να αντιμετωπιστούν σοβαρά τα ζητήματα αυτά (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Σε σχέση τώρα με τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, χρησιμοποιούνται πολλές μέθοδοι διεθνώς για την κάταρση ή ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών ανάλογα με τις τοπικές, πολιτισμικές, οικονομικές και ιστορικές συνθήκες. Ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών είναι μια διαδικασία που καλείται να αντιμετωπίσει τις δύο όψεις του ίδιου προβλήματος, δηλ. του σεξισμού στην κοινωνία. Η μία όψη είναι ο θεσμικός σεξισμός, με την έννοια των κανόνων, των διαδικασιών και πρακτικών που ενυπάρχουν στις δομές και η άλλη όψη

είναι ο υποκειμενικός ή ατομικός σεξισμός που αντανακλάται στις κατηγορίες, στάσεις, αντιλήψεις που έχουν οι εκπαιδευτικοί ατομικά (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Οι δύο διαφορετικές διαστάσεις του σεξισμού μας οδηγούν στην θιοθέτηση δύο διαφορετικών στρατηγικών στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών:

1. παροχή γνώσης για τη φύση και τις αιτίες του θεσμικού σεξισμού και
2. παροχή γνώσης που θα μας οδηγήσει να στοχαστούμε για τις εκφάνσεις του ατομικού σεξισμού και των αιτιών του

Οι δύο αυτές στρατηγικές εφαρμόζονται ταυτόχρονα. Δίνεται δηλαδή στους εκπαιδευτικούς η δυνατότητα κατανόησης της σεξιστικής δόμησης της δικής τους πραγματικότητας, της πραγματικότητας του σχολείου, του αναλυτικού προγράμματος, της αλληλεπίδρασης στο πλαίσιο της τάξης κ.α. (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Στο σημείο αυτό τονίζεται ότι παρόλο που η αντισεξιστική προσέγγιση (τόσο η ριζοσπαστική όσο και η σοσιαλιστική) δίνει έμφαση στις δομικές ανισότητες – και σε αυτό διαφέρει από τη φιλελεύθερη οπτική των ίσων ευκαιριών, δεν παραβλέπει και το επίπεδο των στάσεων, γεγονός που έχει άμεση επίδραση και στο επίπεδο των στρατηγικών. Στο σημείο αυτό διαφαίνεται η επήρεια της ριζοσπαστικής φεμινιστικής θεωρίας μέσω της ευρύτατα διαδεδομένης άποψης ότι το «προσωπικό είναι πολιτικό». Σε αυτή τη θέση, σε αυτό το σύνθημα που για πολλές γυναίκες ήταν καθοριστικό, συνοψίζεται η αδήριτη σχέση μεταξύ ατομικής εμπειρίας και πατριαρχικής δομής (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Είναι αυτή η σχέση που διασαφηνίζεται και συνειδητοποιείται μέσα από τις αντίστοιχες γνωστικές και συναισθηματικές διαδικασίες στο πλαίσιο της ευαισθητοποίησης. Η αμφισβήτηση των στάσεων και των αυτονόητων εκπαιδευτικών πρακτικών μπορεί να οδηγήσει στην αποδόμησή τους και στη δημιουργία κινήτρων για τη χρήση αντισεξιστικών πρακτικών στην εκπαίδευση.

Η συνειδητοποίηση και αποδόμηση των σεξιστικών αντιλήψεων είναι αναγκαία βέβαια σε όλα τα επίπεδα της εκπαιδευτικής ιεραρχίας. Η καταπολέμηση του σεξισμού στην εκπαίδευση απαιτεί προσωπική εμπλοκή και αφοσίωση, άρα το πλαίσιο της ευαισθητοποίησης πρέπει να ενθαρρύνει

αυτή τη διαδικασία. Επίσης, ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης πρέπει να δώσει βαρύτητα όχι μόνο στο το μαθαίνουμε, αλλά και πως μαθαίνουμε. Πρέπει να χρησιμοποιούνται μη παραδοσιακές διδακτικές προσεγγίσεις που να ενθαρρύνουν την εμπλοκή, το διάλογο, τη συμμετοχή (όπως η φεμινιστική παιδαγωγική) και να διευκολύνουν την απόκτηση των νέων δεξιοτήτων που απαιτούνται για τον μετασχηματισμό της εκπαίδευσης προς μη σεξιστική κατεύθυνση.

Σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία μιας αντισεξιστικής προσέγγισης στην εκπαίδευση είναι η πεποίθηση ότι το εγχείρημα έχει πιθανότητες επιτυχίας. Είναι σημαντικό, δηλαδή, να μην κατακλυσθούμε από το συναίσθημα ότι αυτή η κατάσταση είναι αναπόφευκτη. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να πεισθούν ότι μπορεί να λειτουργήσουν ως πιθανοί φορείς αλλαγών και να υπάρξει ένα πλαίσιο παρέμβασης.

Έχουν καταγραφεί αρκετοί αποτελεσματικοί τρόποι στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών. Μετά από μία πρώτη φάση προώθησης της συνειδητοποίησης και εξοικείωσης με το αντικείμενο η πιο κατάλληλη μέθοδος είναι τα projects με προσανατολισμό στη δράση και η αντισεξιστική έρευνα δράσης (Στρατάκη, 1999), (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Η έρευνα δράσης ασχολείται με τη διάγνωση ενός ζητήματος σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και σχεδιάζει μια μικρής κλίμακας παρέμβαση. Παίρνει συνήθως το χαρακτήρα συνεργασίας ομάδας ερευνητών/τριών και επαγγελματιών ενός χώρου. Είναι συμμετοχική και εμπεριέχει την έννοια της αυτοαξιολόγησης καθώς υπάρχει συνεχής αξιολόγηση των αλλαγών στο συγκεκριμένο πλαίσιο με στόχο την βελτίωση της πρακτικής. Δίνει την δυνατότητα για διεπιστημονική και εκλεκτική προσέγγιση των ζητημάτων (Στρατάκη, 1999), (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Έχει το πλεονέκτημα, σε σχέση με άλλες μεθοδολογίες, ότι προχωρά πέρα από τη συγκρότηση ενός θεωρητικού μοντέλου ή ερμηνείας στη δημιουργία κοινωνικής αλλαγής. Στοχεύει δηλαδή να φέρει την έρευνα κοντά στην πράξη ή να επιφέρει αλλαγές στην πράξη μέσω της έρευνας (Στρατάκη, 1999), (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές δράσης μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στην κουλτούρα του σχολείου, να γίνουν φορείς αλλαγής, να αναπτύξουν νέα

δυναμική αν συνειδητοποιήσουν τις επιπτώσεις που έχουν αυτονόητες εκπαιδευτικές πρακτικές τους (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Η χρήση της έρευνας στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών μπορεί να επηρεάσει την κατανόηση και τη χρήση της εκπαιδευτικής έρευνας στην διδακτική πράξη. Το πιο βασικό είναι η διασύνδεση της δουλειάς των εκπαιδευτικών με ζητήματα όπως η κοινωνική, οικονομική δικαιοσύνη που εμπεριέχονται στις πρακτικές διδασκαλίας. Η έρευνα δράσης τα τελευταία χρόνια παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη συζήτηση για τη βελτίωση της διδασκαλίας και της εκπαίδευσης/ μετεκπαίδευσης των εκπαιδευτικών (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Η διαδικασία της αλλαγής συσχετίζεται με τη δημιουργία μίας νέας κατανόησης των επιπτώσεων της προσωπικής δράσης. Η φύση της αλλαγής και οι στρατηγικές για την επίτευξή της είναι κάτω από τον έλεγχο του εκπαιδευτικού. Είναι γνωστό ότι ο έλεγχος της διαδικασίας θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για αποτελεσματικές καινοτομίες (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι ευθύνη όλης της εκπαιδευτικής κοινότητας και δεν είναι αρκετό να την προσδοκούμε μόνο από την βελτίωση της δουλειάς των εκπαιδευτικών σε ατομικό επίπεδο. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και σε επίπεδο σχολείου. Στόχος είναι η ανάπτυξη της δουλειάς του προσωπικού ως ομάδας, (ταυτόχρονα με την ατομική ανάπτυξη της γνώσης και των δεξιοτήτων).

Η έρευνα δράσης προσφέρει τη δυνατότητα για να αναπτυχθούν πρωτοβουλίες σε επίπεδο σχολείου. Καθώς ο μετασχηματισμός ενός σχολείου είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ατομικών, οργανωτικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων, η έρευνα δράσης μπορεί να παρέχει τη διαδικασία με την οποία οι σχολικές κοινότητες μπορούν να διερευνήσουν αυτές τις σύνθετες σχέσεις (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Υπάρχουν αρκετά εμπόδια όμως για την χρήση της έρευνας δράσης, όπως η παραδοσιακή διχοτομία μεταξύ εκπαιδευτικής έρευνας και πράξης, δηλαδή ότι η έρευνα ανήκει στην δικαιοδοσία του πανεπιστημίου και των ερευνητικών κέντρων, ενώ το προνομιακό πεδίο της πράξης ανήκει στους εκπαιδευτικούς, η έλλειψη χρόνου, η πραγματική ή μη αντίληψη ότι οι

εκπαιδευτικοί έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες για έρευνα, η εξατομικευμένη φύση της διδασκαλίας, γεγονός που δημιουργεί δυσκολίες και αντιστάσεις στη συλλογική διαδικασία της έρευνας δράσης, οι συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών που δεν είναι ευνοϊκές για το σχεδιασμό νέων πρωτοβουλιών κ.α. (ΠΗΓΗ: ΚΕ.Θ.Ι.).

Επαγγελματική Κατάρτιση

Με τον όρο «επαγγελματική κατάρτιση» εννοούμε την μετάδοση επαγγελματικών δεξιοτήτων και γνώσεων στους ενδιαφερόμενους, ώστε να μπορούν να σταδιοδρομήσουν σε ορισμένη ειδικότητα. Με αυτή την έννοια υπάρχει επαγγελματική κατάρτιση που παρέχεται στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού μας συστήματος και επαγγελματική κατάρτιση που παρέχεται εκτός της τυπικής εκπαίδευσης (Δημακάκου, 1995).

Η επαγγελματική κατάρτιση, στα πλαίσια του εκπαιδευτικού συστήματος, παρέχεται από την δευτεροβάθμια τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα, από τα τεχνικά και επαγγελματικά λύκεια (Τ.Ε.Λ.) και τις τεχνικές επαγγελματικές σχολές νέου τύπου (Τ.Ε.Σ.) (Δημακάκου, 1995).

Τα ΤΕΛ έχουν σκοπό να προσφέρουν γενική μόρφωση πλουσιότερη και ευρύτερη της γυμνασιακής και, κυρίως, επιδιώκουν να μεταδώσουν στους μαθητές την απαιτούμενη τεχνική ή άλλη επαγγελματική γνώση και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους, ώστε μετά την αποφοίτησή τους, να μπορούν να ασχοληθούν με επιτυχία σε ορισμένο τεχνικό ή επαγγελματικό κλάδο (Ν.1566/85). Οι τομείς που λειτουργούν στα ΤΕΛ είναι ο μηχανολογικός, ηλεκτρολογικός, δομικός, χημικός, μεταλλουργικός, εφαρμοσμένων τεχνών, υφαντικής, γεωργοκτηνοτροφίας, οικονομίας και διοίκησης και κοινωνικών υπηρεσιών. Η διάρκεια φοίτησης είναι 6-8 εξάμηνα (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, 2000).

Οι ΤΕΣ επιδιώκουν την εμπέδωση της γενικής μόρφωσης που αποκτήθηκε στο γυμνάσιο και, κυρίως, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και γνώσεων των μαθητών, ώστε να μπορούν να σταδιοδρομήσουν σε ορισμένη τεχνική ή επαγγελματική ειδικότητα. Η διάρκεια φοίτησης στις ΤΕΣ είναι τέσσερα εξάμηνα ή έξι για τις νυκτερινές και οι ειδικότητες επαγγελματικής κατάρτισης που προσφέρουν είναι: ηλεκτρολογικές, μηχανολογικές, ηλεκτρονικές, δομικές, γεωργοτροφικές, κοπτικής-ραπτικής, οικοκυρικών, χειροτεχνίας, υπαλλήλων γραφείου και εμπορικών καταστημάτων, τουριστικών επαγγελμάτων, αργυροχρυσοχοΐας και ωρολογοποιΐας,

επεξεργασίας προϊόντων δέρματος και κομμωτικής (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, 2000).

Η συμμετοχή των κοριτσιών στη μέση τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση, όπως άλλωστε και την ανώτερη και ανώτατη, ήταν και παραμένει χαμηλή. Όταν μάλιστα τα ποσοστά συμμετοχής συγκρίνονται με τα αντίστοιχα της συμμετοχής των κοριτσιών στη γενική εκπαίδευση, η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων γίνεται ακόμα εντονότερη. Έτσι π.χ. το 1987-88 φοιτούσαν στα γενικά λύκεια (ΓΕΛ) της χώρας 138.326 μαθήτριες (55.1% του μαθητικού πληθυσμού των ΓΕΛ), ενώ στα ΤΕΛ 32.472 μαθήτριες (37.2% του μαθητικού πληθυσμού των ΤΕΛ) (ΠΗΓΗ: Ο.Α.Ε.Δ.).

Η συμμετοχή των κοριτσιών είναι ιδιαίτερα χαμηλή στις τεχνικές ειδικότητες των ΤΕΛ. Στο διάστημα 1980-88 τα ποσοστά των κοριτσιών που αποφοίτησαν από τις τεχνικές ειδικότητες των ΤΕΛ κυμάνθηκαν από 40% έως 0.8%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τις επαγγελματικές ειδικότητες ήταν 10.8%-5.5% του συνολικού αριθμού αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΠΗΓΗ: Ο.Α.Ε.Δ.).

Επίσης ένας ακόμα βασικός φορέας παροχής επαγγελματικής κατάρτισης εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος είναι ο ΟΑΕΔ, ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας και παρέχει διαβαθμισμένη και αδιαβάθμιτη τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση.

Τα προγράμματα του απευθύνονται σε:

α) άνεργους νέους/ νέες που θέλουν να αποκτήσουν ειδικευση με το σύστημα μαθητείας.

β) ανειδίκευτους άνεργους/ άνεργες ή εργαζόμενους/ εργαζόμενες που καταρτίζονται με το σύστημα ταχύρυθμης κατάρτισης.

Οι σχολές μαθητείας παρέχουν κατάρτιση σε κορίτσια και αγόρια 15-18 ετών και σε ορισμένες ειδικότητες έως 23 ετών που έχουν τελειώσει το γυμνάσιο. Η φοίτηση διαρκεί έως έξι εξάμηνα και περιλαμβάνει θεωρητική κατάρτιση στη σχολή και πρακτική εξάσκηση στους τόπους εργασίας (ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί, όπου η τοποθέτηση γίνεται με μέριμνα της σχολής). Τα μαθήματα είναι σε ποσοστό 25% γενικά και σε ποσοστό 75% τεχνολογικά, με τη μορφή θεωρίας, εργαστηρίων και ασκήσεων. Στις θέσεις εργασίας οι μαθητές/τριες αμείβονται με το 50-100% (ανάλογα με τα εξάμηνα μαθητείας) του ημερομισθίου του ανειδίκευτου

εργάτη. Οι σπουδαστές/τριες είναι ασφαλισμένοι με πλήρη νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και τους χορηγείται πτυχίο μαθητείας ισότιμο με τις ΤΕΣ. Οι απόφοιτοι/ες μπορούν να εργασθούν στην επιχείρηση που μαθήτευσαν ή σε άλλη ως ειδικευμένο εργατικό δυναμικό ή να εγγραφούν στο Β' έτος των ΤΕΛ. Το 1988-89 στις σχολές μαθητείας λειτουργούσαν 27 ειδικότητες, κυρίως τεχνικές (ΣΕΠ, 1989, ΠΗΓΗ: Ο.Α.Ε.Δ., 2000).

Η συμμετοχή των γυναικών είναι συνήθως πολύ χαμηλή. Το 1982 το 88% των μαθητών των σχολών μαθητείας ήταν αγόρια (Κασιμάτη, 1984). Οι προσφιλείς ειδικότητες είναι: κομμωτικής, κοπτικής, ραπτικής, ετοιμών ενδυμάτων, σχεδιαστριών και αγγειοπλαστριών (Κατρακάνου, 1984).

Ακόμα ο ΟΑΕΔ παρέχει ένα πρόγραμμα σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού για κάθε ενδιαφερόμενο άτομο, παρέχοντας του πληροφορίες για τα επαγγέλματα που υπάρχουν, τις δυνατότητες σπουδών και την κατάσταση της αγοράς εργασίας. Ειδικότερα, παρέχει ψυχολογική προετοιμασία, ώστε η επιλογή του επαγγέλματος να μη γίνεται τυχαία, να είναι σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις ικανότητες τους, του/της ενδιαφερόμενου/νης. Στις γυναίκες ειδικότερα, παρέχει ενθάρρυνση ώστε να απασχοληθούν με «ανδρικά» επαγγέλματα, τα οποία χαρακτηρίζονται από χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας και υψηλότερες αμοιβές και τις βοηθά στην απόκτηση αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης. Παράλληλα, τις ενημερώνει ότι η άσκηση των τεχνικών επαγγελμάτων δεν είναι ζήτημα μυϊκής δύναμης αλλά γνώσης, εξειδίκευσης, εμπειρίας και χρήσης σύγχρονων μηχανών και εργαλείων (Γενική Γραμματεία Ισότητας, 1985).

Καθώς επίσης και στα Κέντρα Ταχύρυθμης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΚΕΤΕΚ) παρέχονται προγράμματα σε άνδρες και γυναίκες 16-46 ετών που έχουν απολυτήριο τουλάχιστον δημοτικού. Τα προγράμματα διαρκούν από 2 έως 10 μήνες ανάλογα με την ειδικότητα και περιλαμβάνουν θεωρητική διδασκαλία που καλύπτει το 20-25% της ύλης, και πρακτικές ασκήσεις που καλύπτουν το 75-80% της ύλης. Οι εκπαιδευόμενοι/ες παίρνουν εκπαιδευτικό επίδομα και είναι ασφαλισμένοι/ες από τον ΟΑΕΔ. Τελειώνοντας, παίρνουν πτυχίο ειδίκευσης και ο ΟΑΕΔ καταβάλλει προσπάθεια να τους εξασφαλίσει απασχόληση. Το 1986-87 λειτούργησαν 33 ειδικότητες στο ΚΕΤΕΚ (ΣΕΠ, 1988), από τις οποίες οι περισσότερες ήταν τεχνικές. Η συμμετοχή των γυναικών στα προγράμματα αυτά είναι και πάλι

χαμηλή. Τα στοιχεία του 1981 δείχνουν ότι καμία γυναίκα δεν φοίτησε στην ταχύρρυθμη εκπαίδευση, ενώ μεταξύ 1982-84 τα ποσοστά των γυναικών κυμάνθηκαν ανάμεσα στο 7% και 27%.

Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης παρέχουν και άλλα υπουργεία εκτός από το Παιδείας και το Εργασίας. Το Υπουργείο Γεωργίας π.χ. διαθέτει 45 κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης σχετικά με την γεωργία, όπου οργανώνονται τμήματα κατάρτισης χρονικής διάρκειας το πολύ 3 εβδομάδων και απευθύνονται σε αγρότες και αγρότισσες.

Η εκπαίδευση περιλαμβάνει μαθήματα με αντικείμενο την οικονομία και τεχνική μίας αγροτικής μονάδας, τους συνεταιρισμούς, την κτηνοτροφία, άρδευση, αγροτικά μηχανήματα κλπ, που συνήθως παρακολουθούν άντρες και μαθήματα χειροτεχνίας, κονσερβοποίησης, κηπουρικής και ραπτικής που απευθύνονται σε γυναίκες. Ο αριθμός των γυναικών είναι υψηλός σε αυτά τα προγράμματα, συνήθως των 50% των εκπαιδευμένων (ΠΗΓΗ: Ο.Α.Ε.Δ.).

Το Υπουργείο Γεωργίας έχει επίσης καταρτίσει γυναίκες σε εξωγεωργικές εργασίες, όπως ελαιοχρωματισμούς, ανθοκομία, αγροτικό τουρισμό (Γ.Γ.Ι., 1985). Αρμοδιότητα του Υπουργείου Γεωργίας είναι επίσης η Γαλακτοκομική Σχολή Ιωαννίνων για αγόρια-κορίτσια 15-22 ετών, απόφοιτους γυμνασίου καθώς και η Γεωργική Σχολή Συγγρού, για αγόρια-κορίτσια 15-22 ετών, απόφοιτους γυμνασίου.

Η Γ.Γ.Ι. προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανεργία στα στικά κέντρα προχώρησε στη δημιουργία αστικών συνεταιρισμών, όπου, εκτός από τομείς «γυναικείους» (ζαχαροπλαστική, επαγγελματική ενδυμασία) κατάρτισε γυναίκες και σε τεχνικά επαγγέλματα (ηλεκτρολόγοι, ελαιοχρωματιστές). Επίσης, για την καλύτερη λειτουργία αυτών των συνεταιρισμών, τα προγράμματα επιμόρφωσης παρείχαν και επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση σε συνεταιριστικά θέματα (λειτουργία συνεταιρισμού, οικονομική διαχείριση, μάρκετινγκ, υποδοχή τουριστών) (Γ.Γ.Ι., 1986).

Επαγγελματική κατάρτιση παρέχουν ακόμη τα Υπουργεία Εμπορικής Ναυτιλίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών, τα κέντρα λαϊκής επιμόρφωσης, οι σχολές που ανήκουν στον ΟΤΕ, ΕΟΤ και ΔΕΗ καθώς και το Ίδρυμα Διαρκούς Επιμόρφωσης του Δημοσίου, που οργανώνουν με συστηματικό τρόπο τμήματα επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και τελειοποίησης του προσωπικού τους. Οι γυναίκες συμμετέχουν στα μαθήματα αυτά σε μικρότερα

ποσοστά από τους άντρες γιατί στη συντριπτική τους πλειοψηφία ανήκουν στο διοικητικό προσωπικό, ενώ η επιμόρφωση απευθύνεται συνήθως στους ανώτερους υπαλλήλους ή στο τεχνικό προσωπικό, στο οποίο οι γυναίκες μειονεκτούν (Κραβορίτου, 1983).

Ισότητα στις παροχές των εργαζόμενων γυναικών

A. Διαφοροποίηση των αμοιβών μεταξύ των φύλων

Η διαφοροποίηση των αμοιβών μεταξύ των φύλων αποτελεί φαινόμενο που παρατηρείται σε όλες τις χώρες τουλάχιστον της καπιταλιστικής. Το φαινόμενο αυτό, αποτελεί τον κύριο αρνητικό παράγοντα εισόδου πολλών γυναικών στην αγορά εργασίας διότι συνήθως οι γυναίκες είναι αυτές που έχουν χαμηλότερη μέση αμοιβή σε σύγκριση με τους άνδρες σε πολλά επαγγέλματα. Και τούτο οφείλεται κυρίως στην υπερεκπρόσώπηση των γυναικών σε ορισμένα επαγγέλματα καθώς και στο διαφορετικό είδος εκπαίδευσης (Μουσούρου, 1985).

Για να μετρηθεί η άνιση μεταχείριση σε βάρος των γυναικών, συνήθως χρησιμοποιείται ο λόγος της μέσης αμοιβής των γυναικών σε ένα επάγγελμα ή κλάδο προς τη μέση αμοιβή των ανδρών. Αν π.χ. η μέση αμοιβή για τις γυναίκες σε μία ορισμένη εργασία είναι 94 ευρώ (32.000 δρχ.) την εβδομάδα και η αντίστοιχη αμοιβή για τους άνδρες είναι 117 ευρώ (40.000 δρχ.), τότε λέγεται ότι οι γυναίκες παίρνουν 0.80 της αμοιβής των ανδρών και αυτό θεωρείται ως ένδειξη άνισης μεταχείρισης σε βάρος των γυναικών (Πετράκη, 1995).

Στην περίπτωση όμως αυτή είναι λάθος να συμπεράνουμε ότι υπάρχει απαραίτητως άνιση μεταχείριση στην αγορά εργασίας, παρόλο που οι διαφορές στις αμοιβές μπορεί να είναι αποτέλεσμα άνισης μεταχείρισης, κατά το παρελθόν ή το παρόν, σε κάποιον τομέα. Για να δούμε αν υπάρχει άνιση μεταχείριση στην αγορά εργασίας, θα πρέπει να μετρήσουμε την παραγωγικότητα και να βρούμε αν οι διαφορές στην παραγωγικότητα δικαιολογούν τις διαφορές στις αμοιβές. Η παραγωγικότητα των επί μέρους εργατών είναι δύσκολο να μετρηθεί, ιδιαίτερα από ερευνητές που βρίσκονται έξω από τις σχετικές επιχειρήσεις ή που επιδιώκουν να ερυνήσουν τη θέση των γυναικών σε ολόκληρους τους κλάδους. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιήθηκε μια άλλη προσεγγιστική μέθοδος. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, εξατομικεύονται και προσδιορίζονται ποσοτικά τα χαρακτηριστικά εκείνα

των εργαζόμενων τα οποία επηρεάζουν την παραγωγικότητα τους, π.χ. προηγούμενη εμπειρία, επαγγελματική εκπαίδευση, ηλικία, ώρες εργασίας, και άλλα παρόμοια, και με οικονομετρικές μεθόδους βρίσκεται ποιο μέρος των μισθολογικών διαφορών μπορεί να εξηγηθεί από τις διαφορές στα χαρακτηριστικά αυτά και ποιο μέρος μένει ανεξήγητο. Αν συμπεριληφθούν στους υπολογισμούς όλα τα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν την παραγωγικότητα, τότε το μέρος των μισθολογικών διαφορών το οποίο δεν είναι δυνατό να εξηγηθεί από τις διαφορές στα χαρακτηριστικά μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της άνιση μεταχείρισης εις βάρος των γυναικών (Πετράκη, 1995).

Στο πιο πάνω αριθμητικό παράδειγμα, που η μέση αμοιβή των γυναικών είναι 0.80 της μέσης αμοιβής των ανδρών, είναι δυνατόν η μισθολογική διαφορά που οφείλεται σε άνιση μεταχείριση να μην είναι 0.20 αλλά 0.12 αν βρεθεί ότι το υπόλοιπο 0.08 οφείλεται σε διαφορετικά χαρακτηριστικά των γυναικών (π.χ. λιγότερα χρόνια προϋπηρεσίας ή λιγότερη τεχνική εκπαίδευση). Ή σε άλλη περίπτωση που τα χαρακτηριστικά παραγωγικότητας των γυναικών υπερτερούν, μπορεί η μισθολογική διαφορά 0.20 να υποεκτιμά τον βαθμό άνιση μεταχείρισης σε βάρος τους (Πετράκη, 1995).

Έτσι σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία στην Ελλάδα μετά το 1968, η μέση αμοιβή των εργατριών κυμαίνεται μεταξύ 63% και 65% της μέσης αμοιβής των εργατών ενώ μεταξύ των ετών 1968 και 1980 η μέση αμοιβή των εργατριών αυξήθηκε κατά 502.2% αλλά των εργατών κατά 619%. Στους έντονα γυναικείους κλάδους της μεταποίησης (δηλ. στις βιομηχανίες καπνού, υφαντικών ειδών και ειδών ένδυσης και υπόδησης) μεταξύ των ετών 1970 και 1980 οι μέσες αποδοχές των γυναικών κυμαίνονταν μεταξύ 61% και 81% των μέσων αποδοχών των αντρών, ενώ κατά το διάστημα εκείνο οι αποδοχές των γυναικών αυξήθηκαν κατά 598% και των αντρών κατά 448% στις βιομηχανίες καπνού, κατά 504% και 446% στις υφαντικές βιομηχανίες και κατά 456% και 478% στις βιομηχανίες ειδών ένδυσης και υπόδησης. Μπορούμε επομένως να τονίσουμε πως στους «έντονα γυναικείους» κλάδους η διαφοροποίηση σε βάρος των γυναικών διατηρείται αλλά μάλλον τείνει να μειωθεί και φαίνεται να είναι κάπως λιγότερο έντονη από εκείνη που παρατηρείται για το σύνολο της μεταποίησης. Τέλος, στον τριτογενή τομέα και στον κλάδο του λιανικού

εμπορίου, η μέση αμοιβή των γυναικών κυμαινόταν κατά την πενταετία 1975-1980 από 70% έως 74% της μέσης αμοιβής των ανδρών (και μάλιστα με τάση αύξησης της διαφοράς) ενώ μεταξύ 1975 και 1980 η μέση αμοιβή των γυναικών αυξήθηκε κατά 157% αλλά των ανδρών κατά 169% (Μουσούρου, 1985).

Για αυτό το λόγο πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η διαφοροποίηση των αμοιβών υπέρ των ανδρών επιτείνεται αναμφίβολα και από την διαφοροποίηση των εργασιών σε ανδρικές και γυναικείες. Ακόμα εξασφάλιζε την ανωτερότητα διότι οι χαμηλές αμοιβές διατηρούσαν την εξάρτηση των γυναικών από τους άνδρες και τις υποχρέωναν να παντρευτούν. Με αποτέλεσμα αυτή η εξάρτηση από το σύζυγο να συμβάλλει στην αδιαμαρτύρητη παροχή σε αυτόν ένα πλήθος υπηρεσιών. Οπότε οι άνδρες επωφελούνταν και από τις υψηλές αμοιβές και από την κατανομή των οικιακών εργασιών. Από την μεριά της, η κατανομή αυτή αποδυνάμωνε τη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Με το τρόπο αυτό, η ιεραρχική κατανομή των οικιακών εργασιών διαιώνίζεται από την αγορά εργασίας και το αντίθετο (Μουσούρου, 1985).

B. Η θέση της γυναίκας στην Κοινωνική ασφάλιση

Η Ελλάδα είναι μια από τις προηγμένες χώρες που έχουν λάβει μέτρα για την εξάλειψη των δυσμενών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών πριν από πολλές άλλες Χώρες. Αυτό ακριβώς αποτυπώνεται και στη νομοθεσία που διέπει τους ασφαλιστικούς φορείς, από την οποία προκύπτει μια ιδιαίτερη θέση για τη γυναίκα στο χώρο της Κοινωνικής Ασφάλισης. Σε πολλά ζητήματα - όπως υπαγωγή στην ασφάλιση, τα προστατευόμενα πρόσωπα, οι εισφορές - έχει την ίδια μεταχείριση με τους άνδρες. Σε πολλά άλλα - όπως τα όρια ηλικίας, ο συντάξιμος χρόνος, οι δικαιούχοι παροχών, η έκταση παροχών - υπερτερεί των ανδρών. Και βέβαια σε καμιά περίπτωση δεν μειονεκτεί.

Ιδιαίτερη μεταχείριση των γυναικών γίνεται, από όλους τους ασφαλιστικούς φορείς μισθωτών, που συνήθως προβλέπουν όριο ηλικίας για

συνταξιοδότηση των γυναικών κατά 5 χρόνια μικρότερο από το προβλεπόμενο για τους άνδρες. Βέβαια η διαφορά αυτή δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλα Ευρωπαϊκά Κράτη (Ιταλία, Αυστρία, Αγγλία).

Τα σημερινά νομικά δεδομένα δείχνουν ότι στο Δημόσιο, (το άρθρο 1 του συνταξιοδοτικού Κώδικα) ενώ ορίζει ότι ο τακτικός δημόσιος υπάλληλος δικαιούται σύνταξη εάν έχει 25ετή υπηρεσία, κατ' εξαίρεση για τις γυναίκες προβλέπει ότι εάν είναι έγγαμες ή χήρες ή διαζευγμένες με ανήλικα παιδιά δικαιούνται σύνταξη με 15ετή μόνο υπηρεσία. Ανάλογες διατάξεις καλύπτουν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους και τις γυναίκες που εργάζονται στον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα (τους Οργανισμούς Κοινής Ωφέλειας κλπ).

Οι ασφαλιστικοί φορείς των ανεξάρτητων Επαγγελματιών (ΤΕΒΕ, ΤΑΕ κ.λπ.) στην πλειοψηφία τους έχουν ενιαίες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης για άνδρες και γυναίκες.

Στο ΙΚΑ η ασφαλισμένη μητέρα με ανήλικα παιδιά δικαιούται σύνταξη αν έχει συμπληρώσει το 55ο έτος και κάπως αυξημένο αριθμό ημερομισθίων (5.500 αντί 4.500).

Σύμφωνα με την ισχύουσα έως το 1998 νομοθεσία για τους ασφαλιστικούς οργανισμούς αρμοδιότητας Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων, η χήρα θανόντος ασφαλισμένου δικαιούνταν σύνταξη αν αυτός είχε πραγματοποιήσει 1.500 ημερομίσθια, χωρίς να απαιτούνται άλλες προϋποθέσεις. Δικαίωμα σύνταξης χωρίς άλλες προϋποθέσεις είχε – και εξακολουθεί να έχει - η χήρα δημοσίου υπαλλήλου που συμπλήρωσε 5ετή τουλάχιστον υπηρεσία. Αντιθέτως, για τη συνταξιοδότηση του επιζώντος συζύγου έχουν τεθεί συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως η απορία και η ανικανότητα για την άσκηση οποιουδήποτε επαγγέλματος. Από το 1999 (με το ν.2676) υπήρξε αναθεώρηση του καθεστώτος συνταξιοδότησης τόσο για τη χήρα, όσο και για το χήρο, των ασφαλισμένων στους φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης αρμοδιότητας Υπουργείου Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η επ' άριστον συνταξιοδότησή τους εξαρτήθηκε από την ηλικία ενώ, παράλληλα, τέθηκαν και περιορισμοί εισοδήματος. Έτσι η θέση της γυναίκας κατέστη, σε σχέση με το προγενέστερο δίκαιο, δυσμενέστερη. Διευκρινίζεται, πάντως, ότι στο Δημόσιο δεν έχει γίνει καμιά ανάλογη νομοθετική ρύθμιση.

Σε ό,τι αφορά τα παιδιά θανόντος γονέα ασφαλισμένου ή συνταξιούχου του ΙΚΑ, ανεξαρτήτως φύλου, συνταξιοδοτούνται μέχρι το 18ο έτος της ηλικίας τους. Στον ιδιωτικό τομέα, δηλαδή, δεν προβλέπεται καμιά ιδιαίτερη πρόνοια υπέρ των γυναικών. Αντιθέτως, οι θυγατέρες ασφαλισμένων στο δημόσιο τομέα απολάμβαναν – και εξακολουθούν να απολαμβάνουν – ευνοϊκότερης αντιμετώπισης σε σχέση με τα αγόρια. Συγκεκριμένα, το άρθρο 5 του συνταξιοδοτικού κώδικα προβλέπει την παροχή σύνταξης λόγω θανάτου του γονέα απεριόριστα στα κορίτσια εάν είναι άγαμα, ενώ για τα αγόρια σταματά στο 18ο έτος της ηλικίας τους. Αργότερα τέθηκαν εισοδηματικά κριτήρια για την καταβολή ολόκληρης ή μειωμένης, μέχρι και το μισό, της σύνταξης στις θυγατέρες. Ακόμη για τις θυγατέρες που παντρεύτηκαν και χώρισαν προβλέπεται συνταξιοδότηση από το Δημόσιο με ορισμένες προϋποθέσεις που τέθηκαν με το ν. 1654/88 ο οποίος αντικατέστησε το άρθρο 1 του Ν.Δ. 666/70.

Όπου από τη νομοθεσία των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης προβλέπεται προστασία των γονέων σε περίπτωση θανάτου τέκνου είναι ίση ανεξαρτήτως φύλου του γονέα, πατέρα ή μητέρας (ΙΚΑ). Υπάρχουν όμως και ορισμένες περιπτώσεις που γίνεται διάκριση υπέρ της μητέρας όπως π.χ. στο Δημόσιο και το Ταμείο Νομικών.

Οι περισσότερες νομοθεσίες των Φορέων Κοινωνικής Ασφάλισης Ιδιωτικού Τομέα (μεταξύ των οποίων και του ΙΚΑ) δεν προβλέπουν συνταξιοδότηση γυναικών αδελφών του ασφαλισμένου ή συνταξιούχου. Άλλοι όμως φορείς του Δημόσιου Τομέα προβλέπουν προστασία και αυτών όπως π.χ. το Δημόσιο και το Ταμείο Νομικών από τις Διατάξεις των οποίων προβλέπεται δικαίωμα συνταξιοδότησης για τις άγαμες αδελφές του ασφαλισμένου ή συνταξιούχου υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

Όλοι οι ασφαλιστικοί νόμοι – πολύ σωστά – για βιολογικούς λόγους επιφυλάσσουν ειδική μεταχείριση στις γυναίκες κατά τον τοκετό, που εκφράζεται με τη χορήγηση επιδομάτων και άλλων παροχών.

Γυναίκες και ασφαλιστική μεταρρύθμιση 1990-93

Την ιδιαίτερη συνταξιοδοτική μεταχείριση των γυναικών όπως περιγράφεται παραπάνω διατήρησαν οι ασφαλιστικοί νόμοι 1902/90, 1976/91 και 2084/92 για τους μέχρι 31-12-92 ασφαλισμένους, σεβόμενοι τις βάσιμες

ασφαλιστικές προσδοκίες τους. Τέθηκαν, βέβαια, όρια ηλικίας στο Δημόσιο και τα Ταμεία του ευρύτερου δημόσιου Τομέα, αλλά τόσο ως προς τα όρια ηλικίας όσο και ως προς το χρόνο ασφάλισης διατηρήθηκε η ιδιαιτερότητα των προϋποθέσεων συνταξιοδότησης ως προς τις γυναίκες. Με τους νόμους της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης της περιόδου '90-92, (τόσο για το Δημόσιο, όσο και για το ΙΚΑ), τέθηκε όριο ηλικίας για τους άντρες το 65ο έτος, ενώ για τις γυναίκες το 60ο. Και αυτό σταδιακά και μόνο για όσες συμπληρώνουν τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης μετά την 1-1-1998. Για όσες θεμελίωσαν δικαίωμα συνταξιοδότησης μέχρι 31-12-1997 ως όριο ηλικίας είχε τεθεί το 53ο έτος. Για τις μητέρες με ανήλικα παιδιά, τις παντρεμένες χωρίς παιδιά ή με ανήλικα παιδιά, τις χήρες ή διαζευγμένες με άγαμα παιδιά ο χρόνος ασφάλισης διαμορφώθηκε σταδιακά από 15 έτη σε 17,5 εφόσον έχουν διορισθεί μέχρι 31-12-82. Ως προς το όριο ηλικίας, αυτό διαμορφώθηκε σταδιακά για τις μητέρες με ανήλικα παιδιά στο 44,5 μεν για όσες διορίστηκαν μέχρι 31-12-1982 και θεμελίωσαν δικαίωμα (συμπλήρωση συντάξιμου χρόνου) μέχρι 31-12-1997 και στο 50ο δε για όσες θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα μετά την 1-1-1998. Διαφορετικά βέβαια είναι τα όρια για τους άνδρες.

Για τις γυναίκες που θα ασφαλιζόνταν μετά την έναρξη ισχύος της ασφαλιστικής μεταρρύθμισης (και συγκεκριμένα από 1-1-1993) για τις οποίες δεν είχαν δημιουργηθεί ασφαλιστικές προσδοκίες τέθηκαν οι ίδιες με τους άνδρες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης σύμφωνα με την Οδηγία 79/7 ΕΟΚ, για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, στην Κοινωνική Ασφάλιση. Όμως για τις μητέρες με ανήλικα παιδιά που ασφαλίστηκαν μετά την 1-1-1993 διατηρήθηκε η ιδιαίτερη μεταχείριση ως προς το όριο ηλικίας και καθορίστηκε ενιαία για το δημόσιο και τον ιδιωτικό Τομέα το 50ο έτος. Προβλέφθηκε, ακόμη, ότι για τη μητέρα η οποία έχει τρία τουλάχιστον παιδιά και χρόνο ασφάλισης 20 ετών το γενικό όριο ηλικίας μειώνεται κατά τρία έτη για κάθε παιδί, μέχρι το 50ο έτος. Οι αποκλίσεις αυτές εδράζονται στη στήριξη της μητρότητας που ασφαλώς εντάσσεται στους σοβαρούς λόγους που απαιτεί το Σύνταγμα για τη διατήρηση διακρίσεων και δέχεται η οδηγία 79/7 ΕΟΚ ως λόγο διάκρισης στο χώρο της Κοινωνικής Ασφάλισης.

Γ. Τα κοινωνικά δικαιώματα των γυναικών σήμερα

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας αναπαράγει και ενισχύει τις κοινωνικές διαιρέσεις μεταξύ αμειβόμενης και απλήρωτης εργασίας προστατευμένων και επισφαλών θέσεων εργασίας μεταξύ όσων εισήλθαν στην εργασία πριν και μετά το 1993.

Οι διαιρέσεις αυτές καθιστούν τις γυναίκες μια ανομοιογενή κατηγορία ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα. Ευνοούνται οι γυναίκες που εργάζονται σε σταθερές θέσεις απασχόλησης του «προστατευόμενου» τομέα, είτε είναι μισθωτές (Δημόσιο, Τραπεζές, ΔΕΚΟ) είτε αυτοαπασχολούμενες (ιατροί, νομικοί, μηχανικοί), ενώ οι υπόλοιπες γυναίκες (οι χαμηλόμισθες, όσες απασχολούνται σε θέσεις μερικής απασχόλησης, σε άτυπες μορφές εργασίας, με ελλειπτικό και διακεκλιμένο ιστορικό ασφάλισης κτλ.) αδικούνται.

Επιπλέον, το σύστημα κοινωνικής προστασίας αναπαράγει και ενισχύει τα συντηρητικά πρότυπα για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, το ρόλο της όσον αφορά την οικογένεια κτλ. Αυτό δείχνει η ανάλυση κρίσιμων πτυχών των ισχυουσών ρυθμίσεων, όπως είναι:

- η μεταχείριση των γυναικών ως «εξαρτημένα μέλη οικογενειών» από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης,
- η μη ικανοποιητικά διευκόλυνση των γυναικών να συνδυάσουν καριέρα και οικογένεια από το σύστημα αδειών απουσίας για παροχή φροντίδων,
- η περιορισμένη πρόσβαση σε (ικανοποιητικής ποιότητας και χαμηλού κόστους) υπηρεσίες παιδικής φροντίδας και φροντίδας ηλικιωμένων
- η υπερβολική έμφαση του συστήματος εισοδηματικών μεταβιβάσεων σε παροχές προς πολύτεκνες οικογένειες.

Η συνδυασμένη επίδραση των παραπάνω παραγόντων είναι ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας, παρότι ωφείλει έναν περιορισμένο αριθμό γυναικών, από τη σκοπιά της ισότητας των φύλων (και μεταξύ γυναικών) είναι μάλλον δυσλειτουργικό: τα υψηλά ποσοστά ανεργίας των γυναικών (ιδίως των νέων), τα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης, καθώς και τα υψηλά ποσοστά

φτώχειας των γυναικών (ιδίως των ηλικιωμένων), σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ε.Ε. παρέχουν μια έμμεση επιβεβαίωση αυτής της δυσλειτουργίας.

Οι συνέπειες της κυβερνητικής πολιτικής

Η κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης συνίσταται τόσο σε μέτρα που έχουν ήδη εφαρμοστεί ή προγραμματιστεί, όσο και σε προτάσεις που έχουν απλώς διατυπωθεί (περιλαμβανομένων και όσων μετά αποσύρθηκαν στην συνέχεια). Η πολιτική αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκεται γενικά στη κατεύθυνση μιας “λελογισμένης” μεταρρύθμισης του κοινωνικού κράτους, η οποία θέλει να συνδυάσει αφενός την ενίσχυση της αποδοτικότητας και της βιωσιμότητας του συστήματος κοινωνικής προστασίας και αφετέρου την αποκατάσταση της ισονομίας και την άρση των ανισοτήτων στο εσωτερικό του.

Συνήθως, το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της κυβέρνησης κατηγορείται για το ότι αποτελεί «κατεδάφιση των κοινωνικών κατακτήσεων των εργαζομένων». Παρόλα αυτά, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η βασική αδυναμία του έγκειται: α) στην ανεπαρκή πρόοδο, στο μέτωπο της εξισορρόπησης του συστήματος κοινωνικής προστασίας υπέρ των κοινωνικών υπηρεσιών καθώς και των «νέων κοινωνικών κινδύνων» της φτώχειας και της μακροχρόνιας ανεργίας και β) στα δειλά βήματα προς την κατεύθυνση της ανακατανομής κοινωνικών δικαιωμάτων υπέρ όσων αδικούνται από το σημερινό σύστημα, δηλαδή των ανέργων, των φτωχών, των χαμηλόμισθων, των νέων και των γυναικών.

Ως αποτέλεσμα των παραγόντων που αναφέρθηκαν, το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της κυβέρνησης βρίσκεται σε κρίσιμο σημείο. Από τη μία η εξισωτική πνοή που αναμφισβήτητα παραμένει υπερβολικά αδύναμη για να προκαλέσει «μεταρρυθμιστική δυναμική» και από την άλλη, ο κίνδυνος μεγαλύτερων απωλειών εκ μέρους των insiders των κερδών εκ μέρους των outsiders απειλεί να ανασχέσει πλήρως το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων.

Προτάσεις κοινωνικής πολιτικής υπό γυναικεία οπτική

Βασικός στόχος δεν αποτελεί η διατήρηση των «κεκτημένων» μέρους των γυναικών, αλλά η προαγωγή της ισότητας και η αναβάθμιση των

κοινωνικών δικαιωμάτων του συνόλου των γυναικών με αναπροσανατολισμό του συστήματος κοινωνικής προστασίας.

Με αυτή την έννοια, δεν υπάρχει άλλη επιλογή από την υποστήριξη μιας τολμηρής μεταρρύθμισης, την επιτάχυνση των αλλαγών και την τόνωση του αναδιανεμητικού περιεχομένου τους.

Πιο συγκεκριμένα, η πρόταση που κατατίθεται περιλαμβάνει τις εξής δύο κατευθύνσεις:

1. Ανακατανομή δικαιωμάτων μεταξύ των ανδρών και γυναικών (και μεταξύ προστατευμένων και απροστάτευτων κοινωνικών ομάδων) σε ένα βιώσιμο και δίκαιο σύστημα συντάξεων. Δηλαδή το προτεινόμενο σύστημα αποτελείται από τρία επίπεδα: (α) μια καθολική *Σύνταξη του Πολίτη*, (β) μια ανταποδοτική *Αναλογική Σύνταξη* και (γ) μια αποταμιευτική *Πρόσθετη Σύνταξη*. Τα τρία επίπεδα μαζί συνιστούν ένα ορθολογικότερο και δικαιώτερο (ιδίως για τις γυναίκες) σύστημα.

2. Συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας με (α) επέκταση των ευκαιριών απασχόλησης και (β) εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας στους τομείς των γονικών αδειών και της παιδικής φροντίδας.

Τέλος, στο πεδίο των εισοδηματικών ενισχύσεων προς την οικογένεια, προτείνεται η κατάργηση όλων των παροχών που ισχύουν σήμερα και η αντικατάστασή τους με ένα ενιαίο *Επίδομα Παιδιού*. Το νέο επίδομα θα παρέχεται σε κάθε οικογένεια με παιδί ή παιδιά ηλικίας έως 18 ετών, ανεξαρτήτως εισοδήματος και ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών.

Η εφαρμογή προτάσεων προάγει την κοινωνική δικαιοσύνη και την ισότητα (περιλαμβανομένης και της ισότητας μεταξύ των φύλων), ενώ επίσης συμβάλλει στη μετάβαση από το σημερινό κράτος πελατειακών παροχών σε ένα σύγχρονο κράτος. Για το λόγο αυτό, προτείνεται η υιοθέτησή τους από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας. ([www. Kethi. Gr](http://www.Kethi.Gr))

Προβλήματα που αντιμετωπίζει η γυναίκα στο χώρο εργασίας

A. Η ανεργία των γυναικών

Έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 η αντιμετώπιση της ανεργίας είχε δύο κυρίως χαρακτηριστικά: α) την αντιμετώπιση του ανέργου ως θύματος είτε της ανικανότητας των σχετικών με την αγορά εργασίας θεσμών και β) τον περιορισμό του ενδιαφέροντος στην ανδρική ανεργία. Κατά την διάρκεια όμως της δεκαετίας του 1970 πολλά αλλάζουν. Πρώτον η αύξηση του αριθμού των ανέργων, η προφανής ποικιλία των κοινωνικο-οικονομικών τους προελεύσεων και η συνειδητοποίηση της σημασίας των εξελίξεων αυτών για τη διαμόρφωση ενός φαινομένου εφεξής μόνιμου και προσδιοριστικού της κοινωνικο-οικονομικής πραγματικότητας και πολιτικής η ανεργία καθιστάται ένα «κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα διάχυτο όσο και καταλυτικό» (Martin and Wallace, 1984). Δεύτερον παρατηρείται ιδιαίτερη αύξηση της γυναικείας ανεργίας και τούτο οδηγεί τόσο στην ενσωμάτωση της ανεργίας των γυναικών στον έως τότε προβληματισμό για την (ανδρική) ανεργία όσο και στην επισήμανση των ιδιαιτεροτήτων που έχει η ανεργία των γυναικών (όπως άλλωστε και η εργασία των γυναικών). Τρίτον, αποδίδεται καίρια σημασία στην επίδραση της ανεργίας πάνω στην οικογένεια – ιδιαίτερα στην επίδραση του περιορισμού των οικονομικών δυνατοτήτων πάνω στην οικογενειακή ζωή, την αύξηση του χρόνου συνύπαρξης των μελών της οικογένειας (καθώς ο/η άνεργος/η μένει τώρα σπίτι του) πάνω στις σχέσεις τους και της αλλαγής ρόλου πάνω στον αυτοσεβασμό του ατόμου λόγω «είτε απλώς απώλειας ρόλου του προμηθευτή ή αν ο σύζυγος έμεινε άνεργος και η σύζυγος είχε ακόμα απασχόληση, μια αντίστροφη στην βασισμένη στο φύλο κατανομή οικογενειακών ρόλων, καθώς ο σύζυγος ασχολείται με τα οικιακά και η σύζυγος παίρνει το ρόλο του προμηθευτή» (Martin and Wallace, 1984). Τέλος, τέταρτον, αναπτύσσεται μία έντονη ερευνητική δραστηριότητα (κυρίως κατά την δεκαετία του 1980) όσον αφορά τις ιδιαιτερότητες της γυναικείας ανεργίας και των επιπτώσεών της, μία δραστηριότητα που αποκαλύπτει

μεταξύ άλλων και την σύνδεση της ανεργίας αυτής με την οικονομική δραστηριότητα των γυναικών (Μουσουρού, 1985).

Βέβαια, η ανεργία συνδέεται με την οικονομική κρίση: κάποιοι από τους εργαζόμενους απολύονται και κάποιοι από τους εισερχόμενους στην αγορά εργασίας δεν βρίσκουν απασχόληση. Στην φεμινιστική αντιμετώπιση του ζητήματος της γυναικείας ανεργίας, οι γυναίκες ως «εφεδρική» κατηγορία εργατικού δυναμικού πλήττονται και στα δύο επίπεδα. Προκειμένου για την Ελλάδα, τούτο πράγματι επιβεβαιώνεται από την Κασιμάτη που επισημαίνει την μεγαλύτερη συχνότητα απολύσεων γυναικών σε σχέση με τις απολύσεις ανδρών εργαζομένων στην βιομηχανία (1980) όπως και από τον Φακιολά, που επισημαίνει την αυξημένη ανεργία «νέων» (πρωτοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας), γυναικών σε σχέση με την ανεργία των νέων ανδρών (τεχνικό επιμελητήριο της Ελλάδος, 1985).

Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει και η διακύμανση του ρυθμού ανεργίας των γυναικών κατά επίπεδο εκπαίδευσης. Πολύ υψηλός κίνδυνος παρουσιάζεται για όσες γυναίκες φοίτησαν ή και φοιτούν ακόμα δηλαδή φοιτήτριες, σε κάποιο ανώτερο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Ο ρυθμός ανεργίας για αυτή την κατηγορία υπολογίζεται σε 41.89%. Υψηλοί ρυθμοί ανεργίας παρατηρούνται επίσης για όσες από τις άνεργες γυναίκες έχουν τελειώσει τη μέση εκπαίδευση (24.05%) ή έχουν τελειώσει μόνο το γυμνάσιο (24.48%). Αντίθετα, χαμηλότερους του μέσου όρου είναι ο ρυθμός ανεργίας για τις άνεργες πτυχιούχους (10.62%), ενώ επίσης χαμηλός είναι και ο ρυθμός ανεργίας των αποφοίτων στοιχειώδους εκπαίδευσης (7.83%). Τέλος αν και φαίνεται παράδοξο, πολύ χαμηλός εμφανίζεται ο ρυθμός ανεργίας των γυναικών που δεν πήγαν καθόλου σχολείο (3.76%) καθώς και αυτών που διέθεταν απλώς ενδεικτικό μίας τάξης του δημοτικού σχολείου (3.59%). Εδώ βέβαια θα πρέπει να τονισθεί ότι οι λιγότερο μορφωμένες γυναίκες εμφανίζουν και χαμηλή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό (Καρανίνος, 1984).

Από τις 160 χιλιάδες άνεργες γυναίκες το 1984, 70 χιλιάδες ή περίπου οι μισές, αναζητούσαν εργασία για πρώτη φορά, ήταν δηλαδή νεοεισερχόμενες στην αγορά εργασίας. Τις υπόλοιπες 81 χιλιάδες αποτελούσαν γυναίκες που, αν και εργάζονταν στο παρελθόν, για κάποιο λόγο βρέθηκαν χωρίς δουλειά και τώρα αναζητούν απασχόληση (Καρανίνος, 1984).

Στις νεοεισερχόμενες άνεργες κυριαρχούν οι νεώτερες ηλικίες. Αντίθετα η συμμετοχή της μέσης ηλικίας γυναικών, δηλαδή των γυναικών που μετά από κάποιο χρονικό διάστημα δημιουργίας οικογένειας μπαίνουν στο εργατικό δυναμικό, εμφανίζεται περιορισμένη. Περισσότερες από 30 χιλιάδες ή ποσοστό περίπου 40% από τις νεοεισερχόμενες στην αγορά εργασίας γυναίκες άνεργους, είναι ηλικίας από 15 έως 24 ετών και διαθέτουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης. Επιπλέον, 9 χιλιάδες από τις νεοεισερχόμενες είναι πτυχιούχοι ανώτερων ή ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ενώ σχεδόν όλες ανήκουν στο κλιμάκιο ηλικιών από 20-29 ετών (Καραντίνος, 1984).

Ακόμα το 1989 ο αριθμός των ανέργων γυναικών ξεπερνούσε τον αριθμό των ανέργων ανδρών κατά 66.700 άτομα. Οι γυναίκες αποτελούσαν μόνο το 35% του συνολικού απασχολούμενου πληθυσμού, οι άνεργες γυναίκες αποτελούσαν το 61% του άνεργου εργατικού δυναμικού. Ο συντελεστής ανεργίας των γυναικών το 1989 ήταν 12.4% για όλη τη χώρα και περίπου 20% για τις αστικές περιοχές, ενώ για τους άνδρες τα αντίστοιχα ποσοστά 4.6% και 5.8%. Δηλαδή ο συντελεστής ανεργίας των γυναικών ήταν περίπου 2.7 φορές υψηλότερος από το συντελεστή ανεργίας των ανδρών για ολόκληρη της Ελλάδα και 3.5 φορές υψηλότερος για τις αστικές περιοχές. Αν παρακολουθήσουμε την εξέλιξη του συντελεστή ανεργίας βλέπουμε ότι μεταξύ του 1986 και του 1989 ο συντελεστής ανεργίας των ανδρών μειώθηκε, ενώ των γυναικών αυξήθηκε (Κωττη, 1995).

Πέραν από τον υψηλό συντελεστή ανεργίας των γυναικών είναι και το είδος της ανεργίας που δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα. Πιο συνήθης είναι η ανεργία μακράς διάρκειας δηλαδή είναι εκείνοι οι άνεργοι που παραμένουν άνεργοι για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών. Κατά το 1989, πάνω από τις μισές άνεργες γυναίκες (58%) ήταν άνεργες περισσότερο από 12 μήνες, ενώ το ποσοστό αυτό για άνδρες ήταν πολύ περισσότερο (41%). Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι ο 1989 το 58.5% των ανέργων γυναικών αποτελείτο από νεοεισερχόμενες στην αγορά εργασίας οι οποίες δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες ήταν μόνο 42.9% (Κωττη, 1995).

Πέραν από τα στατιστικά στοιχεία, μια άλλη διάσταση του προβλήματος είναι όταν οι γυναίκες αυτές ερωτηθούν από τον υπάλληλο της

στατιστικής υπηρεσίας αν έκαναν συγκεκριμένες ενέργειες για ανεύρεση εργασίας κατά την «περίοδο αναφοράς» απαντούν αρνητικά, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται όχι ως άνεργες αλλά ως μη ενδιαφερόμενες να εργασθούν (Μουσούρου, 1985 – Κωττη, 1995).

Αυτά τα φαινόμενα μας αντικατοπτρίζει την δηλωμένη και την άδηλη ανεργία, αλλά όσο αφορά τις γυναίκες το πρόβλημα περιπλέκεται από την ύπαρξη της λεγόμενης «κρυπτοανεργίας». Η κρυπτοανεργία των (έγγαμων κατά κύριο λόγο) γυναικών εξηγεί την μείωση του συνολικού γυναικείου εργατικού δυναμικού που παρατηρείται σε περιόδους οικονομικής κρίσης σε πολλές βιομηχανικές χώρες και συνίσταται στην ακόλουθη διαδικασία: η σύζυγος αποφασίζει να εργασθεί έξω από το σπίτι, όταν τα «κέρδη» από την εργασία αυτή είναι μεγαλύτερα από τις «ζημιές». Σε περιόδους ευημερίας οι ευκαιρίες απασχόλησης πληθαίνουν και η απασχόληση πληρώνεται καλά: τα «κέρδη» από την εργασία αυξάνουν και η γυναίκα τείνει να εισέλθει στην αγορά εργασίας. Αντιθέτως, σε περιόδους κρίσης, οι ευκαιρίες απασχόλησης και οι αποδοχές μειώνονται: η αναζήτηση εργασίας έχει υψηλό κόστος (ιδιαίτερα όταν οι πιθανότητες επιτυχίας είναι μικρές ή ανύπαρκτες), οι ζημιές υπερκαλύπτουν τα πιθανά «κέρδη» και η γυναίκα τείνει να μείνει έξω από την αγορά εργασίας, εκτός αν η ανάγκη για εργασία είναι μεγάλη ή εκτιμά πως έχει ικανοποιητικές πιθανότητες ανεύρεσης εργασίας. Μένοντας έξω από την αγορά εργασίας η γυναίκα μεταβάλλεται σε οικονομικά μη ενεργή αν και στην πραγματικότητα άνεργη (δηλαδή οικονομικά ενεργή) συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτόν στην αύξηση της κρυπτοανεργίας (Μουσούρου, 1985).

Έτσι, προκειμένου για την γυναικεία ανεργία, διακρίνουμε την δηλωμένη, την άδηλη και την κρυπτοανεργία. Η διάκριση αυτή δυσχεραίνει την μελέτη του ζητήματος, εφόσον εξ' ορισμού τόσο η άδηλη όσο και η κρυπτοανεργία δύσκολα υπολογίζονται και αναλύονται. Η όποια συζήτηση, επομένως, περί της σχέσης μεταξύ απασχόλησης και ανεργίας περιλαμβάνει στο μεν θεωρητικό επίπεδο την προβληματική της παραπάνω διάκρισης, στο εμπειρικό επίπεδο όμως (δηλαδή στο επίπεδο ανάλυσης της πραγματικότητας) η συζήτηση περιορίζεται αναγκαστικά στην δηλωμένη ανεργία (Μουσούρου, 1985).

B. Προβλήματα υγείας των εργαζόμενων γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον

Είναι γεγονός ότι ανακύπτουν προβλήματα υγείας στους εργασιακούς χώρους οφειλόμενους σε διάφορους παράγοντες είτε χημικούς είτε φυσικούς. Όσον αφορά στους χημικούς παράγοντες, που επικρατούν στο εργασιακό περιβάλλον, η παρατεταμένη και χρόνια έκθεση των εργαζόμενων σε αυτούς, μπορούν να προκαλέσουν προβλήματα υγείας, που ποικίλλουν σε βαθμό επικινδυνότητας.

Οι ίδιοι (χημικοί) παράγοντες που μπορούν να βρεθούν στο εργασιακό περιβάλλον χωρίζονται δε στις εξής κατηγορίες: ανόργανα αέρια, πτητικές οργανικές ουσίες και διαλύτες, ανόργανα μέταλλα και τα άλατά τους, αρωματικές ενώσεις και παράγωγα, χλωριωμένες οργανικές ενώσεις, ουσίες καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες ή τερατογόνες σκόνης βαμβακιού, άνθρακας, οξειδία σιδήρου, πυριτικών ορυκτών κλπ.

Αναλυτικότερα, έχουν παρατηρηθεί προβλήματα υγείας των εργαζομένων στις χημικές βιομηχανίες, ύστερα από έκθεση σε συγκεκριμένες χημικές ουσίες και μετά από μακροχρόνια παραμονή στο εργασιακό περιβάλλον.

Μάλιστα σχετικές μελέτες για την έκθεση των εργαζομένων γυναικών σε χημικές ουσίες που υπάρχουν σε βιομηχανίες εκτύπωσης, σε εργαστάσεια χημικών αναλύσεων, σε βιομηχανίες χαρτοπολτού και χάρτου και σε χημικά εργαστήρια, έχουν δείξει αυξημένα ποσοστά ανωμαλιών στον έμμηνο κύκλο καθώς και ανωμαλίες σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων εγκυμοσύνης (αυτόματες αποβολές, εκ γενετής ανωμαλίες, χαμηλό βάρος νεογέννητων, πρόωρη γέννηση κλπ.). Ίδια προβλήματα υγείας, παρατηρούνται και σε εργαζόμενες φαρμακευτικών βιομηχανιών που οφείλονται σε έκθεσή τους σε συγκεκριμένες φαρμακευτικές ουσίες.

Ένας άλλος τομέας με σοβαρά προβλήματα επαγγελματικών ασθενειών είναι η βιομηχανία ελαστικών και επισώστρων. Και εδώ, παρατηρούνται ανωμαλίες στην ανάπτυξη του εμβρύου κατά την εγκυμοσύνη

και αύξηση συγκέντρωσης διαφόρων χημικών ουσιών στο μητρικό γάλα των εργαζόμενων γυναικών.

Ομοίως, επιδημιολογικές μελέτες σε νοσηλευτικά ιδρύματα, έδειξαν ότι βρέθηκαν ουσίες στα ούρα των νοσηλευτριών με έντονη μεταλλαξιογόνο δράση. Κι το προσωπικό χειρουργείων να είναι εκτεθειμένο κατά τη διάρκεια της εργασίας, σε αναισθητικά αέρια, φάρμακα και ατμούς απολυμαντικών ουσιών. Επιπλέον, οι εργαζόμενες στα νοσηλευτικά ιδρύματα υπόκεινται σε αυξημένη ένταση και βιώνουν έντονο στρες.

Ανάλογα προβλήματα υγείας αντιμετωπίζουν και οι εργαζόμενες σε κομμωτήρια και Ινστιτούτα Αισθητικής. Η συχνή χρήση καλλυντικών, βαφών, σαμπουνιών κ.α. προκαλεί επαγγελματικά εκζέματα και αυξημένη ευαισθησία στο δέρμα των χεριών. Ιδιαίτερα για τις εργαζόμενες σε Ινστιτούτα Αισθητικής, επιδημιολογικές μελέτες έχουν δείξει αυξημένο κίνδυνο από καρκίνο του πνεύμονα, πολλαπλό μύελωμα αλλά και περιορισμό της αναπνευστικής λειτουργίας, λόγω της εισπνοής σταγονιδίων ρητίων (P.V.P.) από σπρέυ.

Ανησυχία έχει προκληθεί στον αγροτικό τομέα από την χρήση – κατάχρηση παρασιτοκτόνων, γνωστών για την μεταλλαξιογόνο δράση τους, την υγεία των εργαζομένων, με βλαπτικές επιπτώσεις στον γυναικείο οργανισμό, του οποίου πλήττεται το αναπαραγωγικό σύστημα και προκαλούνται βλάβες στο έμβryo κατά την εγκυμοσύνη και δυσπλασίες.

Τέλος, σε εργασίες γραφείου, οι εργαζόμενες γυναίκες εκτός από την ηχορύπανση, τον μη κατάλληλο φωτισμό, ανεπαρκή εξαερισμό και ορισμένους εργονομικούς παράγοντες, αντιμετωπίζουν προβλήματα από χημική ρύπανση των εσωτερικών χώρων (μονοξειδίο και διοξειδίο του άνθρακα, τα οξειδία του αζώτου κ.α.). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει αναπτυχθεί για τις επιπτώσεις σε εργαζόμενες από οθόνες οπτικής καταγραφής (δηλαδή τα VDV, Visual Display Units). Εκτός από την κούραση των ματιών, τους πόνους στην πλάτη, στο λαιμό, στα δάκτυλα και την ψυχολογική ένταση από τους ρυθμούς εργασίας υπάρχουν ενδείξεις ότι τα VDV προκαλούν βλάβες στις έγκυες γυναίκες (αυτόματες αποβολές και επιπλοκές στην εγκυμοσύνη) από την εκπεμπόμενη ακτινοβολία (ηλεκτρομαγνητικά πεδία). Καταβάλλεται προσπάθεια όμως, να απομακρύνονται οι εργαζόμενες με VDV κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης τους, σε άλλες εργασίες. Ουσιαστικά τα προβλήματα εργασίας με τα VDV είναι περισσότερο εργονομικού χαρακτήρα,

λόγω του ρυθμού εργασίας και συνθηκών στους χώρους των γραφείων, παρά πρόβλημα ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας. Τα συχνά διαλείμματα στην εργασία (15 λεπτά για 1 ώρα εργασίας) και η συνολική εργασία 20 ωρών εβδομαδιαίως είναι ικανά να μειώσουν τις σημαντικότερες επιπτώσεις στην υγεία των εργαζόμενων γυναικών.

Η ανασκόπηση αυτή, προσπάθησε να περιλάβει τις πιο πρόσφατες επιστημονικές εργασίες στο θέμα των προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενες γυναίκες από χημικούς και φυσικούς παράγοντες στους χώρους εργασίας. (Βαλαβανίδης Α ,

- **Νομοθεσία (για υγεία και ασφάλεια) των εργαζόμενων γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον**

Τα προβλήματα υγείας, υγιεινής και ασφάλειας των εργαζόμενων γυναικών, άρχισαν να μελετώνται τις τελευταίες δεκαετίες και ιδιαίτερα μετά την αυξημένη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς των εργασιακών χώρων. Πέρα από τα συνηθισμένα προβλήματα υγείας και ασφάλειας που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι στο εργασιακό τους περιβάλλον με έμφαση τονίζουμε ότι οι εργαζόμενες γυναίκες λόγω των ανατομικών και βιολογικών διαφορών από τους άνδρες αντιμετωπίζουν εξειδικευμένα προβλήματα των φυσικών, χημικών και βιολογικών παραγόντων. Βέβαια το εργασιακό περιβάλλον έχει μεταβληθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες και τούτο οφείλεται στις νέες χημικές ουσίες που χρησιμοποιούνται καθώς και στις νέες τεχνολογίες και ρυθμούς εργασίας. Ο στόχος πολλών Διεθνών Οργανισμών και Κρατικών Υπηρεσιών σε πολλές χώρες του πλανήτη μας, είναι ο εξανθρωπισμός της εργασίας και η βελτίωση των συνθηκών στο αυξανόμενο δυναμικό τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού, δηλαδή τις εργαζόμενες γυναίκες.

Έτσι λοιπόν, στην Ελλάδα με το Ν.1568/85 για την «Υγιεινή και Ασφάλεια των Εργαζομένων» δημιουργήθηκε κατάλληλο κλίμα για ριζοσπαστικές βελτιώσεις των συνθηκών εργασίας καθώς και αλλαγή νοοτροπίας εργαζομένων και εργοδοτών. Η βελτίωση των συνθηκών

εργασίας, σημαίνει αύξηση της παραγωγικότητας και δημιουργία ευχάριστου περιβάλλοντος στους εργαζόμενους. Ταυτόχρονα, τα μέτρα υγείας και ασφάλειας μειώνουν τα εργατικά ατυχήματα και περιορίζουν τις επαγγελματικές ασθένειες. Για τον εξανθρωπισμό των συνθηκών εργασίας στον τόπο μας απαιτείται η συνεργασία του γιατρού εργασίας, του τεχνικού ασφάλειας και των επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων.

Επίσης, με Ν.ΔΚΘ/1912 και ΔΣΕ 89/1948 ο οποίος κυρώνει το Ν. 3924/1959, αφορούσε την απαγόρευση της νυκτερινής εργασίας καθώς και την απασχόληση σε υπόγειες εργασίες μεταλλείων και σε άλλες ανθυγιεινές, επικίνδυνες και επίπονες εργασίες (Ν.ΔΚΘ/1912 και ΔΣΕ 45/1937 που κυρώνει την Α.Ν.30/31.10.1995). Επιπλέον, ρυθμίστηκαν θέματα για άδειες μετ' αποδοχών λόγω μητρότητας και για την απασχόληση των γυναικών και ανηλίκων στην επεξεργασία του καπνού καθώς και στα ορειχαλκουργεία (Π.Δ. 18/23.12.1926 και Π.Δ.11/17.10.1932 αντίστοιχα). Ήδη με το Ν. 2994/1922 απαγορεύεται η χρησιμοποίηση γυναικών στη βιομηχανία βαφής με στουπέτσι και άλλα μολυβδόυχα στρώματα.

Ο νόμος – πλαίσιο του 1934 «Περί Υγιεινής και Ασφάλειας των Εργατών και Υπαλλήλων των πάσης φύσεως Βιομηχανικών και Βιοτεχνικών Εργοστασίων, Εργαστηρίων κλπ.» (ΠΔ13/23.3.19-34) δεν περιελάμβανε ειδικές διατάξεις για τις εργαζόμενες γυναίκες.

Στη δεκαετία του '80 ψηφίστηκαν νέοι νόμοι για την προστασία των εργαζόμενων γυναικών: ο Ν.1302/1982 (ο οποίος κυρώνει την ΔΣΕ 103/1952) για την προστασία της μητρότητας (με την Εθνική Συλλογική Σύμβαση, 14.2.1984, η άδεια μητρότητας αυξήθηκε σε 14 μήνες), ο Ν.1414/1983 κατοχύρωσε την ίση αμοιβή για ίση εργασία και ο Ν.1483/1984 κατοχύρωσε την προστασία και διευκόλυνση των εργαζόμενων με οικογενειακές υποχρεώσεις. Με τον Ν.1414/1983 ο εργοδότης δεν μπορεί να αρνηθεί την πρόσληψη εργαζομένης λόγω εγκυμοσύνης (άρθρο 3) και απαγορεύει την απασχόληση της σε ορισμένες επικίνδυνες εργασίες. Τέλος, υπάρχουν εξειδικευμένες αποφάσεις για την προστασία των εργαζόμενων γυναικών σε συγκεκριμένες εργασιακές συνθήκες, όπως η Απόφαση 13160/1988 της Γ. Γραμματείας Υπουργείου Εργασίας για «τους όρους αμοιβής και εργασίας των χειριστών εμφανιστών ακτινολογικών μηχανημάτων...», όπου οι γυναίκες

ανιστές που είναι σε κατάσταση εγκυμοσύνης, πρέπει να απασχολούνται παραμφερείς μόνο εργασίες, χωρίς περικοπή των αποδοχών τους.

Μέτρα υπέρ των εργαζόμενων γυναικών αποφάσισε και το Συμβούλιο Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων της Ε.Ε. (Δεκ. 1984). Μέτρα που αποφασίστηκαν αφορούσαν θέματα υγιεινής και ασφαλείας, προβλήματα διακρίσεων, ανισοτήτων σε μισθούς, ανεργίας και αγγελατικής προσαρμογής στις νέες τεχνολογίες καθώς και αλλαγών ρυθμούς εργασίας. Με την καινούργια Οδηγία-Πλαίσιο της Ε.Ε. (που οχρέωνει τις χώρες-μέλη να προσαρμοσθούν μέχρι τις 31.12.1992) για την εινή και ασφάλεια των εργαζομένων στους χώρους εργασίας, τίθενται παλώς νέες διαστάσεις για την προστασία των εργαζόμενων και ιδιαίτερα εργαζόμενων γυναικών που ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός τους σε απτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες θέτει καινούργιες υποχρεώσεις για ιατρούς εργασίας, υγιεινολόγους, κοινωνιολόγους της εργασίας, χολόγους και επιστήμονες που ασχολούνται με τις επιδημιολογικές, ικολογικές και τις βιολογικές μελέτες της επίδρασης των χημικών, φυσικών βιολογικών παραγόντων στους εργαζόμενους.

Επίσης οι οδηγίες 90/269/ΕΟΚ «για τις ελάχιστες προδιαγραφές φάλειες και υγείας κατά τη χειρωνακτική διακίνηση φορτίων που νεπάγεται κίνδυνο ιδίως για τη ράχη και την οσφυϊκή χώρα των εργαζομένων» (Π.Δ. 397/94, ΦΕΚ Α, 221, 19.12.1994) και η οδηγία 92/270/ΕΟΚ «για τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας και υγείας κατά την ασία με οθόνες οπτικής απεικόνισης» (Π.Δ. 398/94, ΦΕΚ Α, 119.12.1994) βελτιώνουν εργασιακές συνθήκες που επηρεάζουν σημαντικό θμό εργαζομένων γυναικών στην Ευρώπη και στη χώρα μας.

Οι προσπάθειες συνεχίζονται και από τους ίδιους τους εργαζόμενους ην Ελλάδα που έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν τα τελευταία χρόνια το μαντικό θέμα της υγιεινής και ασφαλείας των εργαζομένων. (Βαλαβανίδης)

Γ. Σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο της εργασίας

Η σεξουαλική παρενόχληση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και παράλληλα παραβιάζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης. Αποτελεί ιδιαίτερα στο χώρο της εργασίας, μία σχετικά συχνή, προσβολή εις βάρος των εργαζομένων και κυρίως των γυναικών.

Η σεξουαλική παρενόχληση συνιστούσε για δεκαετίες – και εν μέρει συνεχίζει να συνιστά – μια υπαρκτή αλλά αθέατη κατάσταση, την οποία η κοινωνία τη θεωρούσε και την αντιμετώπιζε ως ένα ταμπού, όταν δεν φρόντιζε να αποκρύπτει επιμελώς την ύπαρξή της. Στους χώρους της εργασίας το φαινόμενο αυτό, είχε ως συνέπεια τη θυματοποίηση των εργαζομένων και κυρίως των γυναικών, οι οποίες αφενός υφίστανται μια άνιση μεταχείριση και αφετέρου αποσιωπούσαν το γεγονός, φοβούμενες κυρίως το διασυρμό και την κοινωνική κατακραυγή, αλλά και την επιδείνωση των εργασιακών τους συνθηκών.

Το φεμινιστικό κίνημα επέδρασε καταλυτικά στην ανατροπή αυτής της κατάστασης. Μέσα από τους αγώνες και τις πιέσεις που άσκησε, πέτυχε να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή σε θέματα όπως η ισότητα, η κακοποίηση, ο βιασμός και η σεξουαλική παρενόχληση. Το φεμινιστικό κίνημα, ως κοινωνικό κίνημα, συνέδεσε άμεσα την ισότητα της μεταχείρισης και των όρων εργασίας με τα προβλήματα της ανάπτυξης και της δομής της κοινωνίας, προσδίδοντας στον καταγγελτικό λόγο των γυναικών τα στοιχεία της διεκδίκησης συγκεκριμένων δικαιωμάτων νομοθετικά κατοχυρωμένων.

Οι εν λόγω αγώνες και πιέσεις στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη είχαν ως αποτέλεσμα τόσο την κοινωνική ευαισθητοποίηση για το εύρος του φαινομένου και των συνεπειών του σε ψυχολογικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο σε βάρος των θυμάτων, όσο και την κινητοποίηση των εθνικών και διεθνών νομοθετικών οργάνων για την αντιμετώπιση και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έτσι από τις αρχές της δεκαετίας του '90 στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη ελήφθησαν μέτρα τα οποία συνέτειναν στην ποινικοποίηση της σεξουαλικής παρενόχλησης ιδιαίτερα στον εργασιακό χώρο καθιστώντας αντικείμενο του δημόσιου διαλόγου ένα φαινόμενο το οποίο μπορεί μεν να συνιστά μια

προσβολή της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, τροφοδοτείται δε από μια ιδιότυπη κοινωνική ανοχή, συντηρούμενη από τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνική δομή.

Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία δεν έχει προκαλέσει αυτή καθαυτή το ενδιαφέρον του ποινικού νομοθέτη. Δεν υπάρχει καμία ποινική τυποποίηση που να αναφέρεται και να τιμωρεί την πράξη αυτή. Οι κυρίαρχη νομική θέση είναι ότι η εργατική, αστική και ποινική νομοθεσία διασφαλίζει επαρκώς τα δικαιώματα των θυμάτων, ώστε να μην υφίστανται νομική ή κοινωνική ανάγκη για την περαιτέρω ποινικοποίηση αυτής της συμπεριφοράς.

Στους αντίποδες αυτής της θέσης, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η απουσία από την ορολογία του ελληνικού ποινικού κώδικα του όρου «σεξουαλική παρενόχληση» σηματοδοτεί την άρνηση αναγνώρισης μιας κοινωνικής πραγματικότητας, αποσιωπά την κοινωνική απαξία της πράξης και δυσχεραίνει την κατοχύρωση και τη διεκδίκηση του δικαιώματος της σεξουαλικής αξιοπρέπειας από την πλευρά των θυμάτων. Παράλληλα η απουσία μιας τετοιας ποινικοποίησης επιτείνει όταν δεν διευκολύνει τις καταστάσεις εργασιακής εκμεταλλεύσης και άνισης μεταχείρισης των θυμάτων, συντηρώντας την σύγχυση μεταξύ του τι είναι επιτρεπτό και τι απαγορευμένο σε ένα χώρο εργασίας, δεδομένων των σχέσεων ιεραρχίας και εξάρτησης, αλλά και των κυρίαρχων κοινωνικών και πολιτισμικών αντιλήψεων.

Θέσεις μας είναι ότι ο ορισμός της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία και η ποινικοποίηση της από τον Έλληνα νομοθέτη, θα μπορούσε να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη προστασία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, στην εμπέδωση της ισότητας και το σπάσιμο της σιωπής από πλευράς των θυμάτων. Θα σηματοδοτούσε, παράλληλα, την ενσωμάτωση στο ελληνικό ποινικό δίκαιο μιας από τις προσφατες κατακτήσεις του σύγχρονου νομικού πολιτισμού και θα λειτουργούσε θετικά ως προς την διεύρυνση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στο πλαίσιο της μελέτης αναλύονται οι απαρχές της ανάδειξης καταπολέμησης του φαινομένου, η εγκληματολογική του διάσταση, οι σύγχρονες νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό

επίπεδο, και τέλος διατυπώνεται μία πρόταση για την ενδεχόμενη ποινικοποίηση της πράξης από τον έλληνα νομοθέτη.

Το σπάσιμο της σιωπής

Οι καταγγελίες των θυμάτων κατέδειξαν, ήδη από την δεκαετία του 1980 ότι η σεξουαλική παρενόχληση είναι σε μεγάλο βαθμό, ένα πρόβλημα που οφείλεται κυρίως στην εκμετάλλευση της ισχύος που θεωρούν ότι διαθέτουν στον χώρο εργασίας ιδιαίτερα ιεραρχικά ανώτεροι (εργοδότες, προϊστάμενοι) σε σχέση με τους υφισταμένους τους. Η χρήση της ιεραρχικής σχέσης για την εκμείευση κάποιας σεξουαλικής εύνοιας δεν έχει να κάνει τόσο με την έλξη και την άσκηση γοητείας αλλά αντίθετα με την άσκηση δύναμης, κυριαρχίας και επιβολής. Η ανταπόκριση – υπαγωγή του θύματος στις σεξουαλικές ενοχλήσεις του δράστη «προτείνεται» ως αντάλλαγμα της διατήρησης ή της βελτίωσης των εργασιακών συνθηκών για το θύμα. Η ανταλλακτική αυτή σχέση όσο και αν διατυπώνεται ως «πρόταση» δεν παύει να είναι εκβιαστική στο βαθμό που η μη ανταπόκριση από την πλευρά του θύματος θα έχει ως συνέπεια την επιδείνωση για αυτό των συνθηκών εργασίας. Και τούτο, γιατί οι δράστες σεξουαλικής παρενόχλησης που κατέχουν θέσεις ισχύος και είναι αυτοί που μπορούν να επιηρεάσουν τις συνθήκες εργασίας των υφισταμένων τους μετερχόμενοι εκφοβισμούς, εκβιασμούς, απειλές και πιέσεις, εκδηλώνοντας σε περίπτωση άρνησης εκ μέρους των θυμάτων, επιθετική και προσβλητική συμπεριφορά.

Το σπάσιμο της σιωπής στο οποίο συνέβαλε με την δράση του και το φεμινιστικό κίνημα, επέτρεψε την καταγραφή του διεκδικητικού λόγου των θυμάτων και οδήγησε στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης αλλά και της νομοθετικής εξουσίας.

II. Η εγκληματολογική διάσταση.

Σχετικά με το φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης, η ποινικοποίηση δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πανάκεια του προβλήματος, αλλά ως ένα εργαλείο που παρέχει το νομικό μας σύστημα για την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη ορισμένων δικαιώματων.

Η αναγκαιότητα της ποινικοποίησης υπαγορεύεται από την ίδια την ανάγκη αφενός της προστασίας των θυμάτων και αφετέρου της εμπέδωσης ορισμένων κοινωνικών και νομικών αξιών συνδεδεμένος άρρηκτα με την

ανθρώπινη αξιοπρέπεια πέραν της σεξουαλικής αξιοπρέπειας. Ο ποινικός νόμος στο πλαίσιο αυτό λειτουργεί εγγυητικά για το αυτονόητο δικαίωμα του εργαζόμενου να μην γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης λόγω του φύλου του. Προστατεύει – ιδιαίτερα την γυναίκα εργαζόμενη – στο πεδίο που άλλες διατάξεις (εργατικού ή αστικού δικαίου) απέτειχαν να διαμορφώσουν συνείδηση σύννομης συμπεριφοράς και ασφάλειας δικαιωμάτων. Η ανάγκη ποινικοποίησης υπαγορεύεται συνεπώς από την ανασφάλεια και την εξάρτηση που παράγει η προσβολή του δικαιώματος στην αξιοπρέπεια και στην ελεύθερη διαχείριση της σεξουαλικότητας.

Βεβαίως, δεν παραβλέπουμε ότι ο ποινικός νόμος αποτελεί εργαλείο του κοινωνικού συστήματος και δρα υπέρ της προστασίας και της αναπαραγωγής του. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι μέρος και έκφρασή του. Με άλλα λόγια ο ποινικός νόμος δεν λειτουργεί ανεξάρτητα ούτε εκτός συστήματος, και κατ' επέκταση δεν είναι αποστιγματισμένος από την πατριαρχική και καπιταλιστική ιδεολογία που παγιώνεται με το υπάρχον πολιτικοοικονομικό σύστημα και γεννά τις ποινικοποιημένες συμπεριφορές. Τούτο, όμως, δεν αφαιρεί στο πλαίσιο του υπάρχοντος νομικού συστήματος, την δυνατότητα προστασίας του θύματος, αντίθετα, όπως σημειώθηκε, λειτουργεί εγγυητικά για τα δικαιώματα του με το τμήμα βέβαια ότι η ποινικοποίηση της σεξουαλικής παρενόχλησης όπως και κάθε ποινικοποίηση συμπεριφοράς σημαίνει περαιτέρω περιορισμό της ατομικής ελευθερίας και της ασυνέχειας του ποινικού δικαίου. Η αξιολόγηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών δεν μπορεί παρά να έχει ως γνώμονα την προστασία του θύματος και του δικαιώματός του στην αξιοπρέπεια.

III. Η νομική διάσταση

Στο σημείο αυτό της εργασίας αναλύονται ο ορισμός και το νομικό καθεστώς της σεξουαλικής παρενόχλησης σύμφωνα με τις οδηγίες της Ε.Ε. και εξετάζεται αντίστοιχα το ισχύον νομικό καθεστώς στην Ελλάδα, απο πλευράς αστικού, εργατικού και ποινικού δικαίου. Διενεργείται τέλος, μία συγκριτική μελέτη των ποινικών νομοθεσιών της Ιρλανδίας, της Βρετανίας, της Ισπανίας, της Γερμανίας και την Γαλλίας. Μέσα σε αυτή την ανάλυση καταδεικνύεται, ότι η τυποποίηση της σεξουαλικής παρενόχλησης μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές ανάλογα με τις προτεραιότητες, τη νομική παράδοση ή τους στόχους του κάθε εθνικού νομοθέτη. Όλα όμως τα εθνικά

παραδείγματα στα οποία ενδεικτικά αναφερθήκαμε, επιδιώκουν μέσα από την ποινικοποίηση της εν λόγω συμπεριφοράς την εμπέδωση της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του εργαζόμενου και την καταπολέμηση των διακρίσεων στην εργασία που στηρίζονται στο φύλο. Κοινό σημείο σύγκλισης των παραπάνω εθνικών παραδειγμάτων αποτελεί η βούληση των νομοθετών να κατονομάσουν ένα υπαρκτό κοινωνικό πρόβλημα, να αναγνωρίσουν την κοινωνική απαξία που εκφράζει η συγκεκριμένη πράξη και να επιβεβαιώσουν ότι η συμπεριφορά αυτή πρέπει να θεωρείται απαράδεκτη στη σύγχρονη κοινωνία – και για τούτο τιμωρητέα – στο βαθμό που προσβάλλει το έννομο αγαθό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και διαιωνίζει την εκμετάλλευση και την διακριτική μεταχείριση εις βάρος των θυμάτων και ιδιαίτερα των γυναικών. Η ποινικοποίηση της εν λόγω συμπεριφοράς, χωρίς να λύνει το πρόβλημα της ισότητας ή των κοινωνικών αναπαραστάσεων σχετικά με το ρόλο της γυναίκας, αποδुकνύεται χρήσιμη τουλάχιστον ως προς ένα σημείο: προσδίδει νομιμοποιητική βάση στην διεκδίκηση συγκεκριμένου δικαιώματος, και επομένως απελευθερώνει τη δύναμη του λόγου των θυμάτων.

Πρόταση ποινικοποίησης της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία

Έτσι λοιπόν καταλήγουμε στην διατύπωση πρότασης ποινικής τυποποίησης της σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία. Προτείνεται η εισαγωγή στο 19^ο κεφάλαιο του ποινικού κώδικα περί εγκλημάτων περί της γεννησιμότητας ελευθερίας νέου άρθρου 337^Α με την ακόλουθη διατύπωση:

«Όποιος/α, εκμεταλλευόμενος/η μία σχέση εξάρτησης στο πλαίσιο της εργασίας του/ης ασκεί σε άλλον/η, κατά τρόπο επαναλαμβανόμενη, φορτικές πιέσεις, διατυπώνει απειλές σχετικά με το εργασιακό καθεστώς αυτού/ης ή με την ικανοποίηση νομίμου δικαιώματος του/ης ή με πρόθεση διαμορφώνει σε βάρος του/ης άλλου/ης δυσμενείς εργασιακές συνθήκες, με σκοπό να τον/ην εξαναγκάσει σε πράξη, ανοχή πράξης ερωτικού περιεχομένου τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι 6 μηνών ή με χρηματική ποινή».

Παράλληλα, αναλύεται η αντικειμενική και η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος και δικαιολογείται η δικαιοκή διάσταση της ποινικής τυποποίησης.

Υπό την διατύπωση αυτή, θεωρούμε ότι η σεξουαλική παρενόχληση οριοθετείται με σαφήνεια σε σχέση με άλλα εγκλήματα και αποκτά

συγκεκριμένο ποινικό μέγεθος, συμβάλλοντας στην εμπέδωση της ασφάλειας των εργαζομένων.

Επίλογος

Σίγουρα η ποινικοποίηση της εν λόγω συμπεριφοράς δεν θα λύσει δια μαγείας ένα υπαρκτό πρόβλημα που η ίδια η κοινωνία στην πλειοψηφία της αντιμετωπίζει με μία ένοχη σιωπή, αν όχι με μία ιδιότυπη ανοχή. Η ποινικοποίηση όμως θα θέσει τα όρια της απαγόρευσης και αυτά της εγγύησης του δικαιώματος σε εργασιακές σχέσεις απαλλαγμένες από συμπεριφορές που προσβάλουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου.

Θεωρούμε ότι ακόμη και αν η ποινικοποίηση των συμπεριφορών δεν αποτελεί πανάκεια για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε συμπεριφοράς, η απελευθέρωση και η αναγνώριση του διεκδικητικού και καταγγελτικού λόγου των θυμάτων για την προστασία της αξιοπρέπειας στην εργασία και της ελευθερίας της επιλογής στο πεδίο της σεξουαλικότητας αντισταθμίζει επαρκώς την απώλεια μέρους της ατομικής ελευθερίας που συνεπάγεται η ποινικοποίηση μιας συμπεριφοράς.

Άλλωστε, η ελευθερία στην προσβολή συνιστά η ίδια προσβολή στις κατακτήσεις του σύγχρονου νομικού πολιτισμού μας.(www. Kethi. Gr)

Η προβολή της γυναίκας μέσα από τα ΜΜΕ

Είναι γεγονός ότι ο περιοδικός και ημερήσιος τύπος, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι δορυφορικές επικοινωνίες και το διαδίκτυο (internet) είναι τα μέσα από τα οποία διέρχεται η ενημέρωση, η ψυχαγωγία και η εκπαίδευση του παγκόσμιου πολίτη. Ο πολίτης υφίσταται την πανίσχυρη επίδραση των μονοδιάστατων Μ.Μ.Ε., τα οποία προβάλλουν τις αντιλήψεις και τα συμφέροντα της συντηρητικής εξουσίας. Παράλληλα τους επιβάλλουν τις δικές τους αμφιλεγόμενες πολιτιστικές αξίες. Το κράτος, ως εκπρόσωπος της εκάστοτε καπιταλιστικής εξουσίας, χρησιμοποιεί μονοπωλιακά την τηλεπικοινωνία, η οποία με σκόπιμα επιλεγμένα προγράμματα, υποβιβασμένα πολιτισικά, υπαγορεύει στους πολίτες τον τρόπο σκέπτεσθαι και πράττειν και κυρίως τους καθιστά καταναλωτικά όντα, γιατί έτσι, εξυπηρετείται το σύστημα. Έτσι λοιπόν, στην περιοχή της πληροφορίας όπου η ισότητα θεωρείται ένα αυτονόητο κακτημένο, όλοι ξέρουμε στην πραγματικότητα ότι εξακολουθούν να υφίσταται και να επωάζονται αντιλήψεις που καθιστούν πάντα επίκαιρο το γυναικείο μοντέλο (η θέση που καταλαμβάνει και ο ρόλος που της ανατίθεται) αναδεικνύεται ευθέως ή πολλές φορές υποδόρεια μέσα από το διαφημιστικό χρόνο ή το πρόγραμμα ενός τηλεοπτικού σταθμού ή οποιουδήποτε άλλου μέσου ηλεκτρονικού ή έντυπου (Μιλένα Αποστολάκη, 2004).

Ειδικότερα στα Ελληνικά σήριαλ, η γυναίκα δρα ή εμφανίζεται συνήθως στην κληρονομιά του πατέρα ή του συζύγου της. Στις αστυνομικές δε ταινίες, οι γυναίκες παρουσιάζονται ως δολώματα. Γυναίκες με επαγγελματικές φιλοδοξίες και πολιτικά δραστήριες, παρουσιάζονται σπάνια και μερικές φορές είναι αντικείμενο διακωμώδησης. Στο δε χώρο εργασίας, οι γυναίκες παρουσιάζονται να χρησιμοποιούν περισσότερο την γοητεία τους παρά την ευφυΐα τους ή τις ικανότητες τους και απασχολούνται σε θέσεις χωρίς εξουσία και σπάνια είναι επικεφαλής των ανδρών. Σε αντίθεση, οι άνδρες παρουσιάζονται στο χώρο εργασίας τους, σε ποσοστό 45%.

Τα προγράμματα για τα παιδιά, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους επαναλαμβάνουν τα στερεότυπα των ρόλων «μητέρα-νοικοκυρά-διακοσμητικό στοιχείο».

Μάλιστα, στο πλαίσιο μιας πρόσφατης έρευνας που διεξήχθη από ομάδα ειδικών επιστημόνων υπό τον συντονισμό της καθηγήτριας Τέσσας Δουλκέρη, κατεγράφη ότι επό 1.235 διαφημίσεων περιοδικών για γυναίκες (στα γυναικεία περιοδικά το 35.85% των διαφημίσεων προωθούν καλλυντικά, το 23.45% ρούχα, το 4.85% τσιγάρα, το 5.12% αξεσουάρ, το 2.43% υποδήματα), για άνδρες (στα ανδρικά περιοδικά το 23.91% των διαφημίσεων αφορούν ρούχα, το 13.91% αξεσουάρ-ζώνες, ρολόγια κτλ., το 6.09% καλλυντικά, 5.65% τσιγάρα, το 4.8% αυτοκίνητα και μοτοσυκλέτες και το 1.30% ταξίδια). Για την τηλεόραση και από περιοδικά διάφορου περιεχομένου εξετάστηκαν/κατεγράφησαν, κατά την περίοδο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 1998, από 9 κρατικούς και ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς 1.211 σποτ.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι γυναίκες απεικονίζονται:

- Ως διακοσμητικά στοιχεία σε ποσοστό 20.41% σε περιοδικά και 14.08% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις. Στα ανδρικά περιοδικά, οι γυναίκες παίζουν μεγαλύτερο διακοσμητικό ρόλο απ' ό τι στα γυναικεία περιοδικά. Συχνά οι γυναίκες εμφανίζονται ως συμπλήρωμα-συνοδός των ανδρών που τους προσφέρουν αισθητική ευχαρίστηση, επιδεικνύοντας τα σωματικά τους προσόντα.
- Ως σεξουαλικά αντικείμενα σε ποσοστό 41.50% σε περιοδικά και 18.19% σε τηλεοπτικές διαφημίσεις. Γενικά οι γυναίκες που εμφανίζονται στις διαφημίσεις είναι παντα καλοντυμένες με όμορφο μακιγιάζ, νεαρές, αδύνατες, με τέλειες αναλογίες σώματος, αισθησιακές και σέξι, για να προσελκύουν τους άνδρες-καταναλωτές και βέβαια να ωθήσουν τις γυναίκες-καταναλωτές να ταυτιστούν με αυτές.
- Ως νοικοκυρές σε ποσοστό 16.19% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις αλλά καθόλου στα περιοδικά. Οι άνδρες στην τηλεόραση συμβουλεύουν τις γυναίκες νοικοκυρές με επιβλητική φωνή για τα

προϊόντα του νοικοκυριού σαν να μην είναι αρκετά ικανές ή έξυπνες οι ίδιες για να τα καταλάβουν.

- Ως μητέρες σε ποσοστό 25.05% στα περιοδικά και 6.47% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις. Η φροντίδα των παιδιών ανήκει αποκλειστικά στις γυναίκες που θεωρούν ότι γνωρίζουν καλύτερα τις ανάγκες των παιδιών σε αντιδιαστολή με τους πατέρες που παίζουν μαζί τους ή τους κρατούν συντροφιά.
- Ως επαγγελματίες σε ποσοστό 6.80% στα περιοδικά και 1.99% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις. Πλην όμως ο δυναμισμός και η επαγγελματική επιτυχία θεωρούνται ακόμη ανδρικά προσόντα.
- Ως αθλητικοί τύποι σε ποσοστό 1.36% στα περιοδικά και 0.40% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις. Ωστόσο, οι αθλητικοί τύποι γυναικών συνήθως διαφημίζουν καλλυντικά και λουσιόν για το σώμα και δεν προωθούν τα σπορ ως ιδεώδες, όπως κάνουν οι άνδρες.

Από την άλλη, στη διαφήμιση οι άνδρες απεικονίζονται:

- Ως επαγγελματίες σε ποσοστό 14.29% στα περιοδικά και 7.19% στις τηλεοπτικές διαφημίσεις. Συνήθως παρουσιάζονται ως επιτυχημένοι επαγγελματίες με κύρος, δύναμη, γόητρο, κινητικότητα ενέργεια και ελευθερία.
- Ως τολμηρά-ρισοκίνδυνα πρόσωπα που ταξιδεύουν σε εξωτικά μέρη, αναζητώντας την περιπέτεια κλπ, ενώ οι γυναίκες να προτιμούν την ασφάλεια του σπιτιού.
- Ως σύζυγοι σε ποσοστό 6.35% στα περιοδικά, οι οποίοι κατά την επιστροφή τους από την εργασία στο σπίτι, διαβάζουν την εφημερίδα και απολαμβάνουν το γεύμα που ετοίμασε η σύζυγος.
- Ως πατέρες σε ποσοστό 3.17% στα περιοδικά που προσφέρουν προστασία και ασφάλεια στα παιδιά τους. Όμως σπάνια απεικονίζονται σε οικογενειακές στιγμές.
- Ως διακοσμητικά στοιχεία/ σεξουαλικά αντικείμενα
- Ως αθλητικοί τύποι

Από γενική άποψη, στη διαφήμιση οι άνδρες εμφανίζονται γεμάτοι αυτοπεποίθηση, τολμηροί, ριψοκίνδυνοι, επιτυχημένοι, κομψοί, ευτυχισμένοι και καλοντυμένοι. Αυτοί είναι οι ειδήμονες, οι οποίοι γνωρίζουν πολλά πράγματα και η φωνή τους δίνει αξιόπιστες πληροφορίες και συμβουλές στις γυναίκες, ενώ η γυναικεία φωνή σπάνια ακούγεται στην διαφήμιση και όταν αυτό συμβαίνει, είναι για να δείξουν το ρόλο της μητέρας ή της νοικοκυράς που γνωρίζει τα προϊόντα και όχι το ρόλο του ειδήμονα. Βέβαια υπάρχουν μερικές σπάνιες διαφημίσεις στις οποίες ο σύζυγος εμφανίζεται να ασχολείται με τις λεγόμενες «γυναικείες» δραστηριότητες. Για παράδειγμα, μια γυναίκα κάθεται εμπρός στον ηλεκτρονικό υπολογιστή της στο γραφείο της. Μετά το τέλος της εργασίας της επιστρέφει με το αυτοκίνητό της στο σπίτι, όπου ο σύζυγος της έχει ετοιμάσει φαγητό και έχει στρώσει το τραπέζι. Ή στη διαφήμιση μιας ηλεκτρικής σκούπας κατά την οποία ο σύζυγος ενώ σερβίρει το πρόγευμα στη γυναίκα και στα παιδιά του, σκοντάφτει και ρίχνει το δίσκο, τότε παίρνει την ηλεκτρική σκούπα και καθαρίζει μόνος του το πάτωμα.

Στο πλαίσιο αυτής της έρευνας τα μοντέλα των ανδρών και των γυναικών στις διαφημίσεις στην τηλεόραση και στα περιοδικά παρουσιάζεται κατά κατηγορία μοντέλου, μέσου και φύλου στον ακόλουθο πίνακα:

ΜΟΝΤΕΛΟ	Τ.Υ. ΑΝΔΡΑΣ	Τ.Υ. ΓΥΝΑΙΚΑ	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΑΝΔΡΑΣ	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΓΥΝΑΙΚΑ
Διακοσμητικό στοιχείο	10,79%	14,03%	36,51%	20,41%
Σεξουαλικό αντικείμενο	6,37%	17,93%	20,63%	41,50%
Πατέρας/ Μητέρα	3,59%	7,17%	3,17%	25,17%
Σύζυγος/ Σύζυγος	1,59%	2,39%	6,35%	2,72%
Νοικοκυρά	0,40%	15,94%	0%	0%
Επαγγελματίας	6,77%	1,99%	14,29%	6,80%

Αθλητικός τύπος	1,99%	0,40%	14,29%	1,36%
Συνδυασμός μοντέλων	4,38%	3,98%	0%	2,04%
ΣΥΝΟΛΟ	35,86%	64,14%	100%	100%

Τα ελληνικά περιοδικά, λοιπόν, δημιουργούν ένα μοντέλο καθημερινής ζωής για τις γυναίκες που βασίζεται αφενός μεν στην ψυχαγωγία, αφετέρου στην συμβουλευτική ζητημάτων «Μόδα – Ομορφιά – Σπίτι». Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η «γυναίκα» αναζητά ικανοποίηση και ευτυχία, επιτυγχάνει στη ζωή της και ολοκληρώνεται ως προσωπικότητα με τη «δύναμη» που αποκτά από την επίδειξη της θηλυκής γοητείας της. Η σχετική σπουδαιότητα καθενός από αυτά τα χαρακτηριστικά, όπως επίσης και η σύνδεσή τους – σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό – με καταναλωτικά προϊόντα, εξαρτάται από το είδος του περιοδικού («υψηλού επιπέδου» ή «λαϊκό – συναισθηματικό»). (Χρυσούλα Παϊδούση, 1991).

Αντίθετα, τα ανδρικά μοντέλα παρουσιάζονται στις διαφημίσεις με περισσότερα στυλ απ' ό,τι παλαιότερα, Πέρα από το στυλ της δύναμης και του κύρους, παρουσιάζεται (το στυλ) του προκλητικού εφήβου, του ρομαντικού αριστοκράτη, του καλού φίλου. Επίσης, τα ανδρικά μοντέλα παρουσιάζονται να έχουν μεγαλύτερη φαντασία και ποικιλία όσον αφορά τα ρούχα, την ομορφιά, την ανωτερότητα, την αμέλεια και χωρίς ιδιαίτερες επιδείξεις ηγέτη ή κυνηγού. Ωστόσο, αυτές οι νέες εικόνες δεν ακολουθούνται από νέους ρόλους ή διαφοροποιημένες σχέσεις. Παρ' ό,τι η ανδρική κυριαρχία έχει γίνει πιο διακριτική, δεν αμφισβητείται αυτή καθ' αυτή. Το καινούργιο είναι ένας στενότερος δεσμός των ανδρικών μοντέλων με τα καταναλωτικά προϊόντα, όπως αυτοκίνητα, τσιγάρα, ρούχα, οινόπνευματώδη, λοσιόν ξυρίσματος που έχουν γίνει αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητάς τους, της έκφρασής τους, στις διάθεσής τους (Χρυσούλα Παϊδούση, 1991).

Εν κατακλείδι, θα ήταν σωστό η εφαρμογή μέτρων που στόχο θα έχουν την αλλαγή του παραδοσιακού ρόλου της γυναίκας και του άνδρα στα προβαλλόμενα προγράμματα και την διαφήμιση. Έτσι λοιπόν, τον Ιανουάριο 1998, ο Υπουργός Τύπου έστειλε στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης

(ΕΣΡ) επιστολή με την οποία ζητούσε την προστασία των γυναικών από τηλεοπτικά προγράμματα που προσβάλλουν την γυναικεία φύση και τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου. Με την ίδια επιστολή, ο Υπουργός ζητούσε από το Ε.Σ.Ρ. να εκδώσει Οδηγία, η οποία θα τόνιζε την ανάγκη να εναρμονιστεί το περιεχόμενο των εκπεμπόμενων προγραμμάτων και της διαφήμισης, με την νομοθεσία που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φύλου. Παράλληλα, υπήρχε η υπόδειξη προς το Ε.Σ.Ρ. να συνεργαστεί με την Γενική Γραμματεία Ισότητας. Δυστυχώς, δεν υπήρξε συνέχεια σε αυτή την πρωτοβουλία.

Επιπλέον, οργανώθηκαν σεμινάρια με θέματα που αφορούσαν τις γυναίκες και τα ΜΜΕ σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Φυσικά, δίνεται το Ευρωπαϊκό βραβείο «ΝΙΚΗ» κάθε δύο χρόνια σε ραδιο-τηλεοπτικά προγράμματα που προάγουν την σωστή εικόνα των γυναικών μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού NOW, έχει δημιουργηθεί μία βάση δεδομένων με την ονομασία «ΕΡΜΙΑΣ» με χρήστες συνήθως τις γυναίκες δημοσιογράφους. Ακόμη, εκδόθηκε ένας οδηγός καλής πρακτικής σχετικά με τις «Γυναίκες και τα ΜΜΕ», ο οποίος παρουσιάστηκε στο κοινό για πρώτη φορά στις 15 Μαΐου 2000. Ο οδηγός ασχολείται με τη θέση των γυναικών δημοσιογράφων στη δομή των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και με την απεικόνιση των γυναικών στα Μ.Μ.Ε. Επίσης, περιέχει χρήσιμες διευθύνσεις, ευρωπαϊκά και διεθνή έγγραφα (UNO, UNESCO) και έγγραφα των Ευρωπαϊκών Οπτικό-Ακουστικών Οργανώσεων (μεταφρασμένα) σχετικά με το ρόλο των ανδρών και των γυναικών στα Μ.Μ.Ε. Το ανωτέρω πρόγραμμα πραγματοποιείται από το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ελληνίδων Δημοσιογράφων (ΕΔΕΔ) και το Κέντρο Γυναικείων Σπουδών και Έρευνας με την συνεργασία του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων και του Παντείου Πανεπιστημίου (Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ).

Συνεπώς, ο μόνος τρόπος για να αμυνθεί ο σύγχρονος Έλληνας απέναντι στην πολιτιστική πλαστογράφηση των εισαγόμενων, αντιπνευματικών και αγοραίων εκείνων σήριαλ παραγωγής νόθου πολιτισμού, που αποπροσανατολίζουν ιδιαίτερα τις γυναίκες, είναι η έντονη καταγγελία και διαμάρτυρία ομαδικά και ατομικά. Με την ελπίδα ότι θα κατευθύνουν με την δύναμη που έχουν στην αναπαραγωγή μοντέλων προοδευτικών και

υπεύθυνων ανθρώπων, θα σφυρηλατήσουν αντιλήψεις πανανθρώπινης ηθικής, θα στηρίξουν ιδεολογίες να διαμορφώσουν νέες αξίες, αλλά και τις καθιερωμένες, με οικουμενική ισχύ.

Εμείς οι γυναίκες μπορούμε να συμβάλλουμε καθοριστικά στην ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου, ώστε αυτό το νομοθετημένο προστατευτικό πλαίσιο αλλά κυρίως οι σύγχρονες προοδευτικές αντιλήψεις για τον ρόλο της γυναίκας στη σημερινή κοινωνία, να αντικατοπτρισθούν με τρόπο διάφανο, εύληπτο και αναμφισβήτητο.

Μία αυξημένη ποσοτικά και ενισχυμένη ποιοτικά συμμετοχή της γυναίκας στην διαχείριση και λειτουργία των ΜΜΕ είναι βέβαιο ότι θα επιτρέψει:

- α. Να διευρυνθεί το φάσμα του κοινωνικού προβληματισμού.
- β. Να ερμηνευθούν τα γεγονότα και από μια άλλη οπτική γωνία.
- γ. Να προβληθούν από τα ΜΜΕ γεγονότα που έχουν αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα και να ανταποκρίνονται σε πραγματικά κοινωνικά δεδομένα.
- δ. Να προβληθούν προβλήματα που άπτονται του γυναικείου κοινωνικού ρόλου, της γυναικείας θέσης, φύσης και ευαισθησίας.
- ε. Να διαμορφωθεί ένας πιο σημαντικός χαρακτήρας στα ΜΜΕ και κυρίως στην ειδησεογραφία.
- στ. Να προβληθεί μέσα από το ΜΜΕ ο ρόλος της γυναίκας στο κοινωνικό γίγνεσθαι και να εμπλουτιστούν τα πρότυπα κοινωνικής προσφοράς και συμπεριφοράς (Μιλένα Αποστολάκη).

Ο αντίκτυπος της αμειβόμενης εργασίας στην προσωπικότητα της γυναίκας

Από την αρχή του αιώνα μας το κύμα των εργαζόμενων γυναικών ολοένα και αυξανόταν. Τους εργοδότες τους συνέφερε να προσλαμβάνουν στις επιχειρήσεις τους γυναίκες, αυτό, είχε βέβαια ως συνέπεια, την αύξηση της αδικίας σε βάρος τους. Η γυναίκα κάτω από την πίεση της οικονομικής ανάγκης δεχόταν και εργασίες έστω και αν δεν παρουσίαζαν για εκείνη κανένα ενδιαφέρον. Σιγά-σιγά οι πατριαρχικές αντιλήψεις και οι αφορισμοί, ότι η θέση της γυναίκας βρίσκεται μέσα στο σπίτι, άρχισαν να ξεθωριάζουν. Η ίδια η ζωή απέδειξε ότι η θέση της γυναίκας είναι παντού, όπου υπάρχει εργασία, δημιουργία, εκπλήρωση της ατομικής προκοπής και ευτυχίας, αλλά και γενικότερα για όλο το κοινωνικό σύνολο. Έτσι λοιπόν, όσες γυναίκες αποκτούσαν πείρα και πραγματοποιούσαν μια αξιόλογη επαγγελματική σταδιοδρομία, αυτόματα αποκτούσαν αυτοπεποίθηση και δραστηριοποιούνταν και σε άλλους κοινωνικούς τομείς.

Η γυναίκα με την είσοδο της στον εργασιακό χώρο βοήθησε στην βελτίωση όχι μόνο των υλικών συνθηκών της ζωής, αλλά και στη δημιουργία ηθικότερων και αρμονικότερων οικογενειακών και συζυγικών σχέσεων. Αφού προσαρμόστηκε και γνώρισε ολοένα και περισσότερο τις μεθόδους και τις συνθήκες εργασίας, συνειδητοποίησε όχι μόνο την ανάγκη να μορφώνεται περισσότερο, αλλά και να εξειδικεύεται επαγγελματικά και να πραγματοποιεί και καλύτερους όρους αμοιβής. Όλα αυτά οδήγησαν την εργαζόμενη στην απόκτηση συνειδησιακής ωριμότητας καθώς και στην εξέλιξη ενός ενεργού και αποδοτικού παράγοντα ατομικής και κοινωνικής προόδου.

Η γυναίκα με τις εμπειρίες και τις επιτυχίες που αποκτούσε ως εργαζόμενη, αύξησε την αυτοπεποίθησή της και πίστη της στον εαυτό της. Διαμόρφωσε την προσωπικότητά της, τη δική της γυναικεία προσωπικότητα, καταρρίπτωντας έτσι το μύθο της κατωτερότητας της, αλλά και τις προκαταλήψεις που φρόντιζαν με χίλιους τρόπους να τις στεριώνουν και να τις μονιμοποιούν. Η εργασιακή δραστηριότητα επιδρούσε ευνοϊκά στον χαρακτήρα και στο ψυχικό κόσμο της χθεσινής υποτιμημένης από τον καπιταλιστικό κατεστημένο και εξαρτημένης από τον άνδρα γυναίκας. Γινόταν

φανερό και στην ίδια ότι η εργασία της πρόσδιδε κοινωνικό κύρος. Η συμμετοχή της στο κοινωνικό γίνεσθαι την οδήγησε στην βελτίωση της γενικής αλλά και ειδικής μόρφωσής της. Για να κατορθώσει όμως να διακριθεί επαγγελματικά, χρειάζεται να διευρυνθεί το δίκτυο από κοινωνικά μέτρα προστασία των παιδιών της, όπως οι βρεφονηπιακοί σταθμοί που θα διασφαλίσουν τη φύλαξη, τη διατροφή και τη διαπαιδαγώγησή τους. Παράλληλα η εργαζόμενη γυναίκα χρειάζεται και κάποιο ελεύθερο χρόνο, έτσι ώστε να το αξιοποιεί για την επιμόρφωσή της και την επαγγελματική της ειδίκευση. Αυτό θα την βοηθήσει να απαλλαγεί από το χαρακτηρισμό της ανειδίκευτης που την κάνει στόχο εκμετάλλευσης. Η γυναίκα ως εργαζόμενη εξελίσσεται σε ελεύθερο άνθρωπο. Αποκτά δικαιώματα όπου και τα διεκδικεί, σπάζοντας έτσι το φράγμα της δειλίας, της μειονεξίας και την υποτίμησής που τόσο βαθιά είναι ριζωμένη στη γυναίκα, την εξαρτημένη οικονομικά από τον άνδρα. Μέσα από την επαγγελματική δράση η εργαζόμενη γυναίκα. Ανακαλύπτει άγνωστες πλευρές του εαυτού της που αξιοποιώντας τις με την δημιουργική δράση, λυτρώνεται από την μειονεξία, ολοκληρώνει την προσωπικότητά της και τότε μπορεί να συνομιλεί συντροφικά με τον εαυτό της. Καταφέρνει δηλαδή να γεμίζει τα κενά που υπάρχουν μέσα της, με ενδιαφέροντα που δίνουν ένα βαθύτερο νόημα στην ζωή της. Αισθάνεται ότι είναι ένα χρήσιμο και ενεργό μέλος μέσα στο κοινωνικό σύνολο, νοιώθει απαραίτητη στους συνανθρώπους της. Αυτό το συναίσθημα την γεμίζει από περηφάνεια που δικαιώνει την παρουσία της στην ζωή. Είναι γεγονός ότι η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι όχι μόνο κλώνησε τα θεμέλια της παραδοσιακής πατριαρχικής οικογένειας, αλλά παράλληλα βοήθησε τη γυναίκα να ανεξαρτητοποιηθεί. Η οικονομική προσφορά της στην οικογένεια την βοήθησε να αποκτήσει κάποιο σεβασμό στην προσωπικότητά της, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι της δόθηκε και η ευκαιρία να την ολοκληρώσει όπως ο άνδρας.

Οι εργαζόμενες γυναίκες, τα τελευταία χρόνια βελτίωσαν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία και την προσωπική τους ζωή. Αυτό παρατηρήθηκε σε παγκόσμια κλίμακα. Η αναλογία όμως των γυναικών που κατέχουν σήμερα ανώτερες θέσεις στην δημόσια ζωή, ακόμα και στις χώρες της Ευρώπης, δεν ξεπερνά το 1%.

Πρόσφατε έρευνε έφεραν στην επιφάνεια τα παρακάτω στοιχεία: Στην Βρετανία μόνο 15 απο τους 108 επιθεωρητές εκπαίδευσης είναι γυναίκες. Οι γυναίκες αποτελούν μόνο το 3% των καθηγητών στα πανεπιστήμια και τις ανώτερες σχολές. Τα τελευταία 5 χρόνια μέσα στους 49 άνδρες που έγιναν περιφερειακοί δικαστές μόνο 2 ήταν γυναίκες. Οι γυναίκες αποτελούν το 10% των ορκωτών λογιστών και το 4% στελεχών επιχειρήσεων.

Το Μάιο του 1992 ανακοινώθηκε επίσημα ότι στη Βρετανία διορίστηκε η πρώτη γυναίκα εισαγγελέας.

Βέβαια ακόμα ένα μικρό ποσοστό που κατάφεραν να κατακτήσουν ανώτερες διοικητικές θέσεις είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα, χρειάστηκε να δουλέψουν σκληρά. Αλλά και στα κέντρα που παίρνονται οι αποφάσεις και κρίνουν την πρόοδο και εξέλιξη ενός ολόκληρου λαού, Βουλή, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Υπουργεία, Συνδικάτα, μεγάλοι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, το ποσοστό των γυναικών είναι ελάχιστο.

Στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία ανασταλτικό ρόλο παίζει και η μητρότητα, που απασχολεί τη γυναίκα για μεγάλα χρονικά διαστήματα και την αναγκάζει μάλιστα πολλές φορές να εγκαταλείπει την επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Απουσιάζουν εκείνα τα κοινωνικά μέτρα προστασίας που θα βοηθούσαν σε αυτό το ζήτημα τη γυναίκα, τόσο στην επαγγελματική της εξέλιξη όσο και στην ίδια την αντίληψη που επικρατεί περί συμπληρωματικότητας και εφεδρικότητας της γυναικείας εργασίας.

Οι συμβάσεις 110 και 111 της διεθνούς οργάνωσης εργασίας ορίζουν για τη γυναίκα ισότητα στις αποδοχές και στην επαγγελματική κατάρτιση και η σύμβαση της Ρώμης καθορίζει ότι για μια όμοια εργασία, η αμοιβή πρέπει να είναι η ίδια και στα δύο φύλα.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι την εργασία της γυναίκας, την προώθησε και την στερέωσε η επιθυμία, η θέληση και η προοδευτικότητα των νέων ζευγαριών για την βελτίωση του βιωτικού τους επιπέδου. Έχει διαπιστωθεί ότι στις βιομηχανικές χώρες η εργαζόμενη παντρεμένη γυναίκα αποτελούν την πλειοψηφία. Η οικονομική ανεξαρτησία της την έβγαλε από την παρανοϊκή πραγματικότητα του μεσαίωνα, αλλά την έριξε στην παγίδα της στενής εκμετάλλευσης από τον καπιταλισμό. Έτσι λοιπόν, οι γυναίκες που επιλέγουν το ρόλο της νοικοκυράς έχει από καιρό ξεπεραστεί και απορριφθεί.

Η σύγχρονη πραγματικότητα απαιτεί από τις γυναίκες άλλες αρετές: Μορφωση, επαγγελματική ειδίκευση, κριτική σκέψη, αποφασιστικότητα, δυναμισμό και αγώνα. Η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση ενεργοποίησε την γυναίκα ακόμα ανοίγοντας της τις πόρτες σε όλους σχεδόν τους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας, γεγονός που επιτάχυνε και την οικονομική ανεξαρτησία της από τον άντρα, κερδίζοντας τον σεβασμό των άλλων στην προσωπικότητά της και ανοίγοντάς της το δρόμο στην αγωνιστικότητα και στην κοινωνικοποίησή της. (Δαράκη Π, 1995).

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Α. Οικογενειακό Δίκαιο

Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας νομοθέτης με το Ν.1329/1983 (βάσει του οποίου τροποποιήθηκε ο Αστικός Κώδικας επιφέροντας ριζικές ΚΥΡΙΩΣ στο Οικογενειακό Δίκαιο, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις) τερμάτισε το καθεστώς που συντηρούσε την νομική ανισότητα των δύο φύλων και εξασφάλισε την ισοτιμία της.

Η διάταξη δε του άρθρου 4 παρ. 2 του Συντάγματος «Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις» υπήρξε ορόσημο για τηνκαθιέρωση της ισοδυναμίας ανδρών και γυναικών. Η αρχή της κυριαρχίας του άνδρα αντικαταστάθηκε από την αρχή της αμοιβαιότητας και της συντροφικότητας. Χαρακτηριστικά, το αποφασιστικό δικαίωμα του άνδρα αντικαταστάσθηκε με το διάλογο, τις κοινές αποφάσεις και ευθύνες. Έτσι ενισχύθηκε η ενότητα της οικογένειας και αμοιβαίος σεβασμός της προσωπικότητας.

Οι σημαντικότερες διατάξεις του Οικογενειακού Δικαίου είναι:

- Θεσπίστηκε ως ελάχιστο όριο ηλικίας για την τέλεση γάμου το 18^ο έτος και για τα δύο φύλα (άρθρο 1350 παρ. 2 Α.Κ.)
- Οι σύζυγοι πλέον αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού τους βίου, του οποίου η ρύθμιση δεν πρέπει να εμποδίζει την επαγγελματική και την λοιπή δραστηριότητα ενός εκάστου ούτε να παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητας (άρθρο 1387 παρ. 1 Α.Κ.)
- Καθιερώθηκε το αμετάβλητο του επωνύμου των συζύγων για τις έννομες σχέσεις τους. Έτσι η γυναίκα και μετά τον γάμο διατηρεί το οικογενειακό της επώνυμο (άρθρο 1388 Α.Κ.)
- Καταργήθηκε η διάταξη του Α.Κ. που όριζε «ότι η γυναίκα έχει νόμιμη κατοικία την κατοικία του συζύγου της»
- Προεβλέφθη η υποχρέωση των συζύγων να συνεισφέρουν από κοινού ο ένας ανάλογα με τις δυνάμεις τους, για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας (άρθρο 1389 Α.Κ.)

- Καθιερώθηκε στο σύστημα αυτοτέλειας της περιουσίας και ένας νέος θεσμός, της κοινοκτημοσύνης (άρθρο 1400)
- Καταργήθηκε ο θεσμός της προίκας (άρθρο 1509 Α.Κ.)
- Το επώνυμο των παιδιών που γεννιούνται κατά την διάρκεια του γάμου οι γονείς το προσδιορίζουν με κοινή αμετάκλητη δήλωση τους πριν από το γάμο. Ως επώνυμο των παιδιών μπορεί να επιλεγεί είτε το επώνυμο ενός από τους γονείς είτε συνδυασμός και των δύο. Μόνο αν οι γονείς παραλείψουν να κάνουν τη δήλωση, τότε τα παιδιά παίρνουν το επώνυμο του πατέρα τους (άρθρο 1505 Α.Κ.) (Πέπη Δαράκη ,1995)

B. Νομοθετικές ρυθμίσεις για την εργαζόμενη γυναίκα και την εργαζόμενη μητέρα

A. Ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας

Ογκώδης είναι η νομοθεσία που σκοπεύει στην εξασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των ανδρών και των γυναικών στο τομέα της εργασίας. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα ακόλουθα:

1) «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών» (άρθρο 116 παρ. 2),

2) Κοινοτικός χάρτης των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων 1989 (άρθρο 16) «Πρέπει να εξασφαλιστεί η ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Η ισότητα ευκαιριών ανδρών και γυναικών πρέπει να αναπτυχθεί. Για το σκοπό αυτό πρέπει να ενταθούν οι ενέργειες που εξασφαλίζουν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σε θέματα ιδίως πρόσβασης στην εργασία, αμοιβής, συνθηκών εργασίας, κοινωνικής προστασίας, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και εξέλιξης της σταδιοδρομίας. Πρέπει επίσης να θεσπιστούν μέτρα που να επιτρέπουν στους άντρες και στις γυναίκες να συνδυάζουν ευκολότερα τις επαγγελματικές και οικογενειακές τους υποχρεώσεις»,

3) Με την οδηγία 98/50/EK για την τροποποίηση οδηγίας 77/187/ΕΟΚ περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικά με την διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων «ο κοινωνικός χάρτης αναγνωρίζει τη σημασία της καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων, ιδίως των διακρίσεων που βασίζονται στο φύλο» (άρθρο 13),

4) σύμφωνα με την Ένωση Συνομοσπονδιών Βιομηχανίας και Εργοδοτών της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Συνδικάτων και

Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίων Επιχειρήσεων. Συμφωνία – Πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης.

Ρήτρα 1: Στόχος

«Στόχος της παρούσας συμφωνίας – πλαισίου είναι: α) η εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των εργαζομένων μερικής απασχόλησης και η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας με μερική απασχόληση. β) η προώθηση της εργασίας με μερική απασχόληση σε εθελοντική βάση και η συμβολή στην ευέλικτη οργάνωση του χρόνου εργασίας, κατά τρόπο που θα λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των εργοδοτών και των εργαζομένων.

5) Με την ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, 1950 «η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούσι συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου» (άρθρο 14. απαγόρευση των διακρίσεων).

6) Πρόσθετο πρωτόκολλο στον ευρωπαϊκό κοινωνικό χάρτη, 1988 (Κυρώθηκε με το Νόμο 2595, ΕτΚ Α', Φ.63/24.3.1998) μέρος 1 Ι. «Όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα στην ισότητα ευκαιριών και μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και του επαγγέλματος χωρίς διάκριση λόγω φύλου.

7) Πρόσβαση στην απασχόληση Ι. «Η πρόσβαση σε όλους τους κλάδους και βαθμίδες κάθε απασχόλησης γίνεται αδιακρίτως φύλου και οικογενειακής κατάστασης». ΙΙ. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 10 του Ν.1414/84 στις δημοσιεύσεις, αγγελίες, διαφημίσεις, προκυρήξεις, εγκυκλίους και κανονισμούς, που αφορούν επιλογή προσώπων για την κάλυψη κενών θέσεων εργασίας, την παροχή εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης ή την χορήγηση επαγγελματικών αδειών, απαγορεύεται να γίνεται αναφορά στο φύλο ή στην οικογενειακή κατάσταση ή να χρησιμοποιούνται κριτήρια και στοιχεία που έστω και έμμεσα καταλήγουν σε διάκριση των φύλων». 3. «Ο εργοδότης δεν μπορεί να αρνηθεί την πρόσληψη γυναίκας λόγω εγκυμοσύνης» (άρθρο 3 Ν.1414/84)

8) Όριο εργασίας και επαγγελματική εξέλιξη:

1. «Απαγορεύεται κάθε διάκριση με βάση το φύλο του εργαζόμενου, όσον αφορά τους όρους, τις συνθήκες εργασίας και την επαγγελματική του εξέλιξη και σταδιοδρομία (άρθρο 5 Ν.1414/84)

2. «Η υπερωριακή απασχόληση των εργαζομένων και η απασχόλησή τους κατά τις Κυριακές και αργίες, γίνεται με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις και για τα δύο φύλα». (άρθρο 5 Ν.1414/84)

9) Απαγόρευση καταγγελίας

«Απαγορεύεται η καταγγελία της σχέσης εργασίας για λόγους που αναφέρονται στο φύλο» (άρθρο 6 Ν.1414/84, όπως αργότερα τροποποιήθηκε).

10) Με τον Ν.1082/80 απαγορεύθηκε η απόλυση της εγκύου.

11) Με τον Ν.1576/85 που κυρώνει η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156, «για την ισότητα των ευκαιριών και ίση μεταχείριση των εργαζομένων και των δύο φύλων που αφορά ειδικότερα τους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις»

12) Κατά το παρελθόν ίσχυαν διάφοροι προστατευτικοί περιορισμοί στην εργασία των γυναικών όπως ο ν.ΔΚΘ/1912, ν.2276/1920. Ήδη όμως η ισχύς ολόκληρης αυτής της προστατευτικής νομοθεσίας επανεξετάζεται με βάση της αρχή της ισότητας των φύλων σε όλες τις εκφάνσεις της, όπως κατοχυρώνεται στο σύνταγμα, το κοινοτικό δίκαιο και το εσωτερικό δίκαιο, σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας (άρθρο 4 παρ. 2 και 116 Συντάγματος άρθρο 119 Συνθήκη τη ΕΟΚ, Οδηγία 76/207 ΕΟΚ, Ν.141/84).

13) Ψήφισμα του Συμβουλίου και των υπουργών απασχόλησης και κοινωνικής πολιτικής συνελθόντων στο πλαίσιο του συμβουλίου της 29^{ης} Ιουνίου 2000 σχετικά με την ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στην επαγγελματική και οικογενειακή ζωή.

14) Απόφαση του συμβουλίου της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2000 για την θέσπιση προγράμματος σχετικά με την κοινοτική στρατηγική για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών (2001 – 2005).

B. ΑΜΟΙΒΗ

Τόσο ο διεθνής όσο και ο έλληνας νομοθέτης προσπάθησαν να κατοχυρώσουν το δικαίωμα της γυναίκας για ίση αμοιβή. Ενδεικτικά αναφέρονται:

1) «Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από το φύλο ή αλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας» (άρθρο 22 του συντάγματος).

2) Με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη ,1961 (κυρώθηκε με τον Ν.1426, ΕΤΚ Α' Φ32/21.3.1984)

3. «Να αναγνωρίζουν το δικαίωμα των εργαζομένων, ανδρών και γυναικών για ίση αμοιβή, για εργασία ίσης αξίας» (άρθρο 4 – Δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή).

3) Αμοιβή Εργαζομένων

1. «Άνδρες και γυναίκες δικαιούνται ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία»

3. «Η κατάταξη των επαγγελματιών για τον καθορισμό των αμοιβών πρέπει να βασίζεται σε κοινά κριτήρια για τους εργαζόμενους, άνδρες και γυναίκες και να εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις φύλου» (άρθρο 4 Ν. 1414/81).

4) Με τον Ν.46/1975 κυρώθηκε η 100 διεθνής σύμβασης εργασίας που θεσπίζει «ισότητα αμοιβής ανδρών και γυναικών για εργασία της αξίας»

Γ. ΜΗΤΡΟΤΗΤΑ

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα υπάρχει ένα πληθος νομοθετικών ρυθμίσεων που προστατεύει την μητρότητα και αναφέρονται κυρίως στην εργαζόμενη μητέρα.

1) Σύμφωνα με την διακήρυξη αφορούσα τους σκοπούς και τις επιδιώξεις της διεθνούς οργανώσεως εργασίας 1944, «η συνδιάσκεψη αναγνωρίζει την επίσημη υποχρέωση της διεθνούς οργανώσεως εργασίας να προαγάγη εις τα διάφορα έθνη του κόσμου την εφαρμογή προγραμμάτων ικανών να επιτύχουν την προστασίαν της παιδικής ηλικίας και της μητρότητος» (III, η)

2) Με τον ευρωπαϊκό κοινοτικό χάρτη, 1961 (που κυρώθηκε με το Ν.1426, ΕτΚ Α', Φ32/21.03.1984) καθιερώνεται το δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία «για εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία τα συμβαλλόμενα μέρη θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για το σκοπό αυτό περιλαμβανομένης της σύστασης ή της διατήρησης κατάλληλων ιδρυμάτων ή υπηρεσιών (άρθρο 17)

3) Με το ν.825/78 ορίζεται ότι «το ΙΚΑ παρέχει όχι μόνο ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στις εγκύους εργαζόμενες.

4) Με τον Ν.1302/80 ο οποίος κυρώνει η διεθνής σύμβαση 103 που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας και προβλέπει:

- Κατώτατο χρόνο άδειας μητρότητας 12 εβδομάδων και χρηματικές παροχές κατά την διάρκεια της άδειας – δικαίωμα διακοπής της εργασίας της γυναίκας για θηλασμό

- Απαγόρευση στο εργοδότη να καταγγείλει την σύμβαση εργασίας κατά την διάρκεια της άδειας μητρότητας

- Γυναίκες που δεν έχουν δικαίωμα να αξιώσουν χρηματικές παροχές από ασφάλιση δικαιούνται να αξιώσουν τις απαραίτητες παροχές για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης 6 εβδομάδων πριν και 6 εβδομάδων μετά τον τοκετό.

5) Με το Ν.1539/85 η άδεια μητρότητα αυξάνεται στο ιδιωτικό τομέα από 12 σε 14 εβδομάδες, ενώ στο δημόσιο τομέα γίνεται 16 εβδομάδες.

6) Με το Ν.1541/85 χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχείας στις αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον ΟΓΑ

7) Με το Ν.1849/89 εξασφαλίζεται χρόνος συνολικής άδειας μητρότητας 15 εβδομάδων στον ιδιωτικό τομέα και προβλέπεται χορήγηση επιδόματος γάμου στους άγαμους γονείς, στους χήρους και στους διαζευγμένους.

8) Με το Ν.2095/82 χορηγείται στις μητέρες υπαλλήλους του δημοσίου τομέα και των ΝΠΔΔ με παιδιά κάτω των 6 ετών, άδεια άνευ αποδοχών μέχρι 2 χρόνια συνολικά και μέχρι 1 χρόνο για κάθε επιπλέον παιδί. Ο χρόνος αυτής της άδειας δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας. Επίσης χορηγείται άδεια κυοφορίας με μισές αποδοχές σε υπαλλήλους του δημοσίου και ΝΠΔΔ που έχουν ανάγκη ειδικής κατ' οίκον θεραπείας.

9) Με την οδηγία 92/85/ΕΟΚ του συμβουλίου της 19.10.1992 σχετικά με την εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στην βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας κατά την εργασία των εγκύων, λεχόνων και γαλουχουσών εργαζομένων.

Κατά την οδηγία αυτή οι έγκυοι, οι λεχόνες και οι γαλουχούσες εργαζόμενες πρέπει να θεωρούνται από πολλές απόψεις, ως ομάδα ειδικών κινδύνων και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων για την υγεία και την ασφάλεια τους.

10) («Άδεια κυοφορία και λοχείας (μητρότητας). Με την ΕΓΣΣΕ του 1989 (άρθρο 5) ο αριθμός των εβδομάδων της άδειας αυτής αυξήθηκε από 12 που προέβλεπε ο Ν.1302/82 σε 15 δηλαδή 52 ημέρες προ του τοκετού και 52 μετά (παρ. 404) και με την ΕΓΣΣΕ του 1993 (άρθρο 7) σε 16 εβδομάδες.

11) «Άδεια θηλασμού και φροντίδας των παιδιών». Με βάση τη διάταξη του άρθρου 9 της ΕΓΣΣΕ του 1993 οι εργαζόμενες μητέρες έχουν δικαίωμα να διακόπτουν την εργασία τους για μία ώρα κάθε μέρα και να προσέρχονται ή να αποχωρούν από την εργασία τους αντίστοιχα μία ώρα αργότερα ή νωρίτερα για χρονικό διάστημα 2 ετών από τον τοκετό για να μπορούν να θηλάζουν και να φροντίζουν το βρέφος τους. Με συμφωνία είναι δυνατό η μείωση του χρόνου εργασίας να ορισθεί δύο ώρες για ένα χρόνο μετά τον τοκετό. Την άδεια αυτή μπορεί εναλλακτικά να την ζητήσει ο σύζυγος εφόσον δεν κάνει χρήση της η σύζυγος (παρ. 283).

Δ. ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια, ως ένας από τους σημαντικότερους κοινωνικούς θεσμούς αποτέλεσε συχνά αντικείμενο νομοθετικής μέριμνας έτσι ώστε να επιτελέσει με επιτυχία τις λειτουργίες της.

1) Με την σύσταση 165/1981 για την ισότητα ευκαιριών και μεταχείρισης των εργαζομένων ανδρών και γυναικών: εργαζόμενοι με οικογενειακές υποχρεώσεις, καθιερώνεται η ελάφρυνση των οικογενειακών καθηκόντων (VII)

32. «Οι αρμόδιες αρχές και οργανισμοί σε κάθε χώρα πρέπει να προωθούν όλες τις δυνατές πρωτοβουλίες, δημόσιες ή ιδιωτικές προς το σκοπό της

ελάφρυνσης των καθηκόντων που απορρέουν από τις οικογενειακές υποχρεώσεις των εργαζομένων»

33. «Όλα τα μέτρα που είναι σύμφωνα με τις εθνικές συνθήκες και δυνατότητες πρέπει να λαμβάνονται για την ανάπτυξη των υπηρεσιών παροχής οικογενειακής βοήθειας και οικιακών φροντίδων, διεπλωμένων και ελεγχόμενων κατάλληλα και οι οποίες μπορούν να παρέχουν σε περίπτωση ανάγκης σε λογική τιμή, ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες του εργαζομένου, εξειδικευμένη βοήθεια στους εργαζομένους με οικογενειακές υποχρεώσεις»

34. «Δοθέντος ότι πολλά μέτρα που σκοπούν στην βελτίωση της κατάστασης όλων των εργαζομένων γενικώς είναι δυνατόν να έχουν ευνοϊκή επίδραση στην κατάσταση και των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις, οι αρμόδιες αρχές και οργανισμοί σε κάθε χώρα πρέπει να προωθούν όλες τις δυνατές πρωτοβουλίες, δημόσιες και ιδιωτικές που σκοπό έχουν να προσαρμόσουν στις ανάγκες των εργαζομένων την προσοχή υπηρεσιών στο σύνολο, όπως είναι οι δημόσιες μεταφορές, η παροχή νερού και ενέργειας στην κατοικία των εργαζόμενων ή κοντά σε αυτή και η κατασκευή κατοικιών λειτουργικών που επιδιώκουν την ελάφρυνση των οικιακών καθηκόντων»

2) Σύμφωνα με την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948 που είναι μία από τις Διεθνείς Συμβάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών «η οικογένεια είναι το βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα της προστασίας από την κοινωνία και το κράτος» (άρθρο 16,παρ. 3)

3) Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης της 18.10.1961 αναγνωρίζει το δικαίωμα ειδικής προστασίας των εργαζομένων γυναικών καθώς και το δικαίωμα της οικογένειας στην κατάλληλη κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία. Ο χάρτης αυτός είναι δεσμευτικός για όλα τα μέλη του συμβουλίου της Ευρώπης, που τον επικύρωσαν.

4) Με τον Ν.1483/84 καθιερώνεται «προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις – τροποποιήσεις και βελτιώσεις εργατικών νόμων»

5) Σύσταση του Συμβουλίου της 31.3.1992 σχετικά με την φύλαξη των παιδιών. Ο σκοπός της σύστασης αυτής είναι να ενθαρρύνει πρωτοβουλίες των κρατών μελών , που επιτρέπουν στις γυναίκες και τους άνδρες τον

συνδυασμό των επαγγελματικών και οικογενειακών ευθυνών, καθώς και των ευθυνών διαπαιδαγώγησης, που απορρέουν από την φύλαξη των παιδιών

6) Η Οδηγία 96/34 ΕΚ του Συμβουλίου της 3.6.1976 σχετικά με την Συμφωνία – Πλαίσιο για την γονική άδεια που συνήφθη από την UNICEF, την CEP και την CES. Η συμφωνία αυτή αποτελεί δέσμευση των τριών αυτών οργανώσεων να «εφαρμόσουν ελάχιστους κανόνες για την γονική άδεια και την απουσία από την εργασία για λόγους ανωτέρας βίας, ως σημαντικό μέσο συνδυασμού της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής και προαγωγής της ισότητας ευκαιριών και μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και των γυναικών»

7) Η Επιτροπή Υπουργών των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε μία σύσταση της 19.6.1996 σχετικά με το συνδυασμό της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

8) Με το Π.Δ. 193/88 επεκτείνονται οι διατάξεις του νόμου 1483/84 και παρέχονται διευκολύνσεις στους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις στο Δημόσιο, τα ΝΠΔΔ και τους ΟΤΑ, όπως γονική άδεια ανατροφής, άδεια απουσίας για ασθένεια ή αναπηρία εξαρτημένων μελών, μειωμένο ωράριο, κλπ.

9) Η ΣΣΕ 2002-2003 καθιέρωσε (με το άρθρο 6 παρ. 2, 3, 4)

2. «την άδεια απουσίας για λόγους φροντίδας του παιδιού, δικαιούται και ο πατέρας εφόσον δεν κάνει χρήση αυτής η εργαζόμενη μητέρα, προσκομίζοντας στον εργοδότη του σχετική βεβαίωση του εργοδότη της μητέρας του παιδιού».

3. «Το δικαίωμα καθυστερημένης προσέλευσης ή πρόωρης αποχώρησης της μητέρας και εναλλακτικά του πατέρα για την φροντίδα του παιδιού, έχουν και οι θετοί γονείς παιδιού ηλικίας έως 6 ετών, υπό τους ίδιους ως άνω όρους των φυσικών γονέων και χρονική αφετηρία την υιοθεσία»

4. « την άδεια φροντίδας παιδιού δικαιούνται και οι άγαμοι γονείς»

Ε. Επιδόματα

Πολλές φορές έγινε προσπάθεια να υποστηριχθεί οικονομικά τόσο η εργαζόμενη γυναίκα όσο και η εργαζόμενη μητέρα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται:

1) Με τον Ν.549/77 δόθηκε η δυνατότητα παροχής από το ΟΑΕΔ επιδομάτων κύησης και μητρότητας, συμπληρωματικών σε αυτά που καταβάλλονται στις εργαζόμενες μητέρες από το ΙΚΑ.

2) Με το Ν.825/78 ορίζεται ότι το ΙΚΑ παρέχει εφάπαξ βοήθημα τοκετού και νοσήλεια σε μαιευτήριο της προτίμησης της εγκύου.

ΣΤ. Κυρώσεις

Ο Έλληνας νομοθέτης προσπάθησε να εξασφαλίσει την εφαρμογή των ρυθμίσεων του μέσω της πρόβλεψης κυρώσεων όπως για παράδειγμα η ακόλουθη:

Με το άρθρο 12 του Ν.1414/84 παρ. 1 «ο εργοδότης που παραβαίνει τις διατάξεις του νόμου αυτού τιμωρείται με πρόστιμο από 20.000 δρχ έως 300.000 δρχ. Το πρόστιμο επιβάλλεται με αιτιολογημένη πράξη του αρμόδιου επιθεωρητή εργασίας και εισπράτεται υπέρ της εργατικής εστίας σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΕΔΕ. Δεν θίγονται οι ισχύουσες ποινικές διατάξεις που προβλέπονται σε άλλους νόμους.

Το έντονο ενδιαφέρον της Ελληνικής νομοθεσίας για την βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην εργασία καθίσταται εμφανές από την παρκάτω ρύθμιση:

Με το άρθρο 8 του Ν.1414/81 παρ. 1 με τη σύσταση υπηρεσιών ισότητας των φύλων.

1. Στην Διεύθυνση όρων εργασίας της κεντρικής υπηρεσίας του υπουργείου εργασίας συνιστάται «Τμήμα Ισότητας των Φύλων». Στην αρμοδιότητα του τμήματος ανήκει: α) η συλλογή στοιχείων και στατιστικών δεδομένων για τη θέση της εργαζόμενης γυναίκας στην Ελλάδα και η παρακολούθηση της εφαρμογής ειδικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών για τα δύο φύλα και την εξάλειψη των ανισοτήτων στις εργασιακές σχέσεις, β) η ενημέρωση των εργοδοτών, των εργαζομένων, των συνδικαλιστικών και των γυναικείων οργανώσεων, σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνονται για την ισότητα των φύλων στις εργασιακές σχέσεις, γ) η συνεργασία με το συμβούλιο ισότητας των δύο φύλων του άρθρου 6 του ν.1288/82 (ΦΕΚ 120 Α') καθώς και

η επεξεργασία σχεδίων νόμων και διοικητικών πράξεων που αναφέρονται στην ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις.

2. Σε όλες τις επιθεωρήσεις εργασίας διευθύνσεις, τμήματα και γραφεία συνιστάται γραφείο ισότητας των φύλων. Στην αρμοδιότητα του γραφείου ανήκει α) η παρακολούθηση της εφαρμογής των διατάξεων του νόμου αυτού, η επισήμανση διακρίσεων και η άμεση ενημέρωση του τμήματος ισότητας των φύλων της προηγούμενης παραγράφου, β) η συνεργασία και η ενημέρωση των κατά τόπους νομαρχιακών επιτροπών ισότητας και γ) η κατάρτιση και υποβολή, κατά τους μήνες Ιανουάριο και Ιούλιο κάθε έτους έκθεσης στην οποία αναφέρεται η δραστηριότητα του κατά το προηγούμενο εξάμηνο, τα προβλήματα που εμφανίστηκαν κατά την εφαρμογή των σχετικών με την ισότητα των φύλων διατάξεων και προτάσεις για την αντιμετώπισή τους. (Καρατσάνης –Γάρδικας ,1995) (Κραβαριτου –Ληξουριώτης ,1995)

Γ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΜΟΡΦΩΣΗ

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η Ελλάδα υπέγραψε, στις 2.3.1982, τη Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των διακρίσεων κατά των γυναικών (Διακήρυξη για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών – CEDAW), στο πλαίσιο του ΟΗΕ. Η Σύμβαση επικυρώθηκε και από την Ελληνική Βουλή με τον Ν.1342 – ΦΕΚ Α' 39 στις 30.3.1983, ενώ η εφαρμογή της ξεκίνησε την 30.4.1983. Ακολουθεί η εξής νομοθετική ρύθμιση.

Τα κράτη μέλη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξαλείψουν τις διακρίσεις κατά των γυναικών ώστε να τους εξασφαλίσουν δικαιώματα ίσα με εκείνα των αντρών όσον αφορά την εκπαίδευση και ιδιαίτερα για να τους εξασφαλίσουν: α) τους ίδιους όρους επαγγελματικού προσανατολισμού, παρακολούθησης σπουδών και απόκτησης διπλώματος στα εκπαιδευτικά ιδρύματα κάθε κατηγορίας, στις αγροτικές ζώνες όπως και στις αστικές ζώνες. Η ισότητα αυτή θα πρέπει να εξασφαλιστεί στην προσχολική, γενική, τεχνική, επαγγελματική, και ανώτερη τεχνική εκπαίδευση, όπως και σε κάθε άλλο μέσο επαγγελματικής εκπαίδευσης, β) το δικαίωμα να παρακολουθούν τα ίδια προγράμματα, να έχουν εκπαιδευτικό προσωπικό με προσόντα της ίδιας τάξης, σχολικούς χώρους και εξοπλισμό της ίδιας ποιότητας, γ) την εξάλειψη κάθε στερεότυπης αντίληψης του ρόλου του άνδρα και της γυναίκας σε όλα τα επίπεδα και σε όλες της μορφές εκπαίδευσης, ενθαρρύνοντας την μικτή εκπαίδευση και άλλους τρόπους εκπαίδευσης που θα βοηθήσουν να πραγματοποιηθεί ο σκοπός αυτός και ιδιαίτερα ακόμα αναθεωρώντας τα σχολικά βιβλία και τα σχολικά προγράμματα και προσαρμόζοντας τις παιδαγωγικές μεθόδους, δ) τις ίδιες δυνατότητες όσον αφορά την χορήγηση υποτροφιών και άλλων επιχορηγήσεων για τις σπουδές, ε) τις ίδιες δυνατότητες να παρακολουθούν τα προγράμματα διαρκούς εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων και των προγραμμάτων λειτουργικής στοιχειώδους εκπαίδευσης καθώς και στοιχειώδους εκπαίδευσης για ενήλικους με σκοπό κυρίως να ελαττώσουν το νωρίτερο κάθε απόσταση εκπαίδευσης που υπάρχει στην εκπαίδευση μεταξύ των ανδρών και των γυναικών, στ) τη μείωση των ποσοστών εγκατάλειψης των σπουδών από τις γυναίκες και την οργάνωση προγραμμάτων για κορίτσια και γυναίκες που εγκατέλειψαν

πρώωρα το σχολείο, ζ) τις ίδιες δυνατότητες να συμμετέχουν ενεργά στα σπορ και τη σωματική αγωγή, η) τη δυνατότητα να παίρνουν ειδικές πληροφορίες μορφωτικής φύσης που τείνουν να εξασφαλίσουν την υγεία και την ευτυχία των οικογενειών, συμπεριλαμβανομένων σε αυτές της πληροφόρησης και συμβουλευτικής σχετικά με τον οικογενειακό προγραμματισμό (άρθρο 10 Ν.1342/83). ([www. Kethi. Gr](http://www.Kethi.Gr))

A. ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη και διερεύνηση της θέσης της γυναίκας μέσα στο χώρο της εργασίας και πώς κατόρθωσε να το επιτύχει μέσα από τον μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο. Επίσης θέλαμε να ερευνήσουμε τους τον τρόπο που καταφέρνει η γυναίκα να συμφιλιώσει την εργασία της με τη οικογένεια και την ανατροφή των παιδιών και ειδικότερα την προσπάθεια της γυναίκας να επιτελέσει όλους τους ρόλους της δηλαδή ως μητέρα, σύζυγος, νοικοκυρά σε συνδιασμό με τις απαιτήσεις του εργασιακού χώρου.

Βέβαια για την επίτευξη αυτού του στόχου απαιτείται και η συνεργασία, η κατανόηση, υποστήριξη και η βοήθεια του συζύγου.

Τέλος, θέλαμε να μελετήσουμε κατά πόσο η σύγχρονη γυναίκα μέσα από το παιχνίδι και τις συζητήσεις με τα παιδιά της μεταφέρει τις αξίες και τα αναχρονιστικά πρότυπα.

Β. ΕΙΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για την έρευνα μας χρησιμοποιήσαμε την επισκόπηση, η οποία είναι η πιο συνηθισμένη περιγραφική μέθοδος στην εκπαιδευτική έρευνα. Η επισκόπηση συλλέγει δεδομένα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Για την συλλογή δεδομένων χρησιμοποιείται συνήθως μια ή περισσότερες από τις ακόλουθες τεχνικές συγκέντρωσης δεδομένων: δομημένες ή ημιδομημένες συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια που συμπληρώνονται επιτόπου ή ερωτηματολόγια μέσω ταχυδρομείου, σταθμισμένα τεστ επίδοσης ή γνώσεων και κλίμακες στάσεων. (Louis Cohen- Lawrence Manion, Αθήνα, 1997, σελ.124)

Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα μας είναι το ερωτηματολόγιο. Επιλέξαμε αυτή τη τεχνική επειδή είναι γρήγορος τρόπος τόσο στη συλλογή όσο και στην επεξεργασία δεδομένων. Επίσης είναι αξιόπιστη επειδή είναι ανώνυμ και επομένως ενθαρρύνει περισσότερο την ειλικρίνεια από την πλευρά του ερωτώμενου. Ακόμη είναι πιο οικονομικό από πλευράς χρόνου και χρήματος. Δίνεται η δυνατότητα παροχής διευκρινίσεων και οι απαντήσεις μέσω του ερωτηματολογίου κωδικοποιούνται πιο εύκολα. (Louis Cohen- Lawrence Manion, Αθήνα, 1997,σελ 389)

Γ. ΕΡΕΥΝΟΥΜΕΝΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(ΔΕΙΓΜΑ)

Η επιλογή του δείγματος βασίστηκε στη μέθοδο της σταδιακής δειγματοληψίας. Στη σταδιακή δειγματοληψία το δείγμα επιλέγεται σταδιακά, δηλαδή λαμβάνονται δείγματα από δείγματα. Η έρευνα διεξήχθη στην Αθήνα και στην Σπάρτη που είναι διαφορετικής κουλτούρας. Με τη σταδιακή δειγματοληψία επιλέξαμε τυχαία τις εργαζόμενες γυναίκες σε διάφορους χώρους εργασίας. Συγκεκριμένα το δείγμα αποτελείται από 120 εργαζόμενες γυναίκες, 60 γυναίκες στην Αθήνα, 60 στην Σπάρτη.

Δ. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Για τη συλλογή των πληροφοριών χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο το οποίο είναι ανώνυμο και περιλαμβάνει ερωτήσεις ατομικών χαρακτηριστικών και ερωτήσεις σχετικές με το θέμα που διαπραγματεύεται η πτυχιακή μας εργασία. Συγκεκριμένα περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου(23) καθώς και ερωτήσεις διαφόρων ειδών άμεσης και έμμεσης μορφής όπως επίσης ερωτήσεις που έχουν διχοτομικό σχήμα, το οποίο παρέχει δυο δυνατότητες μόνο: «ναι-όχι».(ΚΥΡΙΑΖΗ, ΑΘΗΝΑ, 1997, ΣΕΛ 380,382).

Ε. ΥΛΙΚΟ-ΜΕΘΟΔΟΣ

Όλες οι απαντήσεις των ερωτήσεων στους σύνθετους πίνακες ελέγχθηκαν για τη στατιστική τους σημαντικότητα με τη δοκιμασία χ-τετράγωνο (χ^2). Η δοκιμασία αυτή ελέγχει την ανεξαρτησία γραμμών και στηλών σ'ένα πίνακα απαντήσεων. Αν δηλαδή οι απαντήσεις σε κάποια ερώτηση σχετίζονται ή διαφοροποιούνται με βάση τις μεταβλητές που ελέγχονται.

Πιθανότητα $p < 0,05$ (ή $p = 0,05$) δείχνει ότι οι απαντήσεις δεν είναι τυχαίες αλλά επηρεάζονται απ'τις γραμμές και τις στήλες του πίνακα. Ανάλογα, πιθανότητα μεγαλύτερη της παραπάνω τιμής ($p < 0,05$) σημαίνει ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Για τις ανάγκες της επεξεργασίας κωδικοποιήσεις μεταβλητών οι επεξηγήσεις των οποίων υπάρχουν μέσα στο αρχείο του SPSS.

ΣΤ. ΚΟΣΤΟΣ – ΧΡΟΝΟΣ

Η έναρξη της πτυχιακής εργασίας έγινε το Μάιο του 2004 έως το Φεβρουάριο του 2005. Η μέθοδος συλλογής πληροφοριών διήρκεσε 5 μήνες. Τον Οκτώβριο του 2004 έως και το Φεβρουάριο του 2005 πραγματοποιήθηκε η συγκριτική έρευνα μας.

Το κόστος της πτυχιακής συμπεριλαμβάνει την αγορά γραφικής ύλης, βιβλίων και τα έξοδα επεξεργασίας των δεδομένων τα οποία αναλύθηκαν με το πρόγραμμα excel.

Πίνακας 1: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την προέλευση.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Σπάρτη	60	50,0	50,0	50,0
Αθήνα	60	50,0	50,0	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το δείγμα είναι μοιρασμένο ανάμεσα στις δύο πόλεις.

Πίνακας 2: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
20-30 ετών	35	29,2	29,2	29,2
30-40 ετών	42	35,0	35,0	64,2
40-50 ετών	29	24,2	24,2	88,3
άνω των 50	14	11,7	11,7	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών του δείγματος ανήκουν στην ομάδα 30-40 ετών. Η ομάδα 20-30 ετών έπεται.

Πίνακας 3: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το που έζησαν μέχρι την ηλικία των 18

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
πόλη	53	44,2	44,2	44,2
επαρχία	67	55,8	55,8	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το 55,8% των γυναικών του δείγματος δηλώνουν ότι ζούσαν στην επαρχία μέχρι την ηλικία των 18 ετών.

Πίνακας 4: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον λόγο εγκατάστασης στον σημερινό τόπο διαμονής.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Μετακίνηση οικογένειας	22	18,3	19,5	19,5
Επαγγελματικοί λόγοι	26	21,7	23,0	42,5
Επάγγελμα συζύγου	7	5,8	6,2	48,7
Γάμος	41	34,2	36,3	85,0
Βελτίωση συνθηκών ζωής	10	8,3	8,8	93,8
Άλλη αιτία	7	5,8	6,2	100,0
Σύνολο	113	94,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	7	5,8		
	120	100,0		

Το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ότι η κύρια αιτία μετεγκατάστασης στην πόλη ήταν ο γάμος με την επαγγελματική αποκατάσταση να ακολουθεί.

Πίνακας 5: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Αγράμματη	1	,8	,8	,8
Δημοτικό	13	10,8	10,8	11,7
Γυμνάσιο	14	11,7	11,7	23,3
Λύκειο	47	39,2	39,2	62,5
ΑΕΙ-ΤΕΙ	42	35,0	35,0	97,5
Άλλο	3	2,5	2,5	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει ανώτερο και ανώτατο επίπεδο μόρφωσης (Λύκειο-ΑΕΙ-ΤΕΙ). Τα ποσοστά αυτά είναι σχετικά αναμενόμενα με βάση τις ηλικιακές κατανομές όπως τις είδαμε παραπάνω.

Πίνακας 6: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης συζύγου

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
ΑΤΕΙ	30	25,0	25,0	25,0
Γυμνάσιο	14	11,7	11,7	36,7
δημοτικό	12	10,0	10,0	46,7
λυκειο	14	11,7	11,7	58,3
ΠΑΝΕΠΙ	40	33,3	33,3	91,7
Σύνολο	10	8,3	8,3	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους είναι απόφοιτοι λυκείου οι σύζυγοι των γυναικών του δείγματος. Η διαφορά με το επίπεδο μόρφωσης των γυναικών είναι αποτέλεσμα του ότι πολλές γυναίκες μικρής ηλικίας και υψηλής μόρφωσης δεν δίνουν στοιχεία για τους συζύγους τους πιθανόν γιατί είναι ανύπαντρες.

Πίνακας 7: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επάγγελμα

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Αγρότισσα	11	9,2	9,2	9,2
Δημ. Υπάλλ	13	10,8	10,8	20,0
Δημοσιογράφος	2	1,7	1,7	21,7
Εκπαιδευτικός	10	8,3	8,3	30,0
Ελ. Επαγγελμ	14	11,7	11,7	41,7
Ιδιωτ. Υπάλλ	52	43,3	43,3	85,0
Κοιν. Λειτουργ	10	8,3	8,3	93,3
Νοσηλεύτρια	3	2,5	2,5	95,8
Οικιακά	5	4,2	4,2	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι γυναίκες του δείγματος δηλώνουν ιδιωτικοί υπάλληλοι και ακολουθούν οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι δημόσιοι υπάλληλοι.

Πίνακας 8: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον βαθμό ικανοποίησης από την εργασία

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	31	25,8	25,8	25,8
Σχετικά ικανοποιημένη	65	54,2	54,2	80,0
Σχετικά δυσαρεστημένη	14	11,7	11,7	91,7
Δυσανεστημένη	5	4,2	4,2	95,8
Δεν απαντώ	5	4,2	4,2	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Σε ποσοστό 80,8% οι γυναίκες του δείγματος μάλλον απαντούν θετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 9: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν εργάζονται μέσα ή έξω από το σπίτι

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Στο σπίτι (οικιακά)	2	1,7	1,7	1,7
Εκτός σπιτιού	85	70,8	70,8	72,5
Και τα δύο	33	27,5	27,5	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ότι εργάζεται εκτός οικίας.

Πίνακας 10: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η εξωτερική εμφάνιση.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	43	35,8	36,1	36,1
Πολύ	46	38,3	38,7	74,8
Λίγο	23	19,2	19,3	94,1
Καθόλου	7	5,8	5,9	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Το 74,8% απαντά θετικά στην ερώτηση αυτή. Ένα 5,8% θεωρεί ότι η εξωτερική εμφάνιση μιας γυναίκας δεν παίζει καθόλου ρόλο στην πρόσληψή της.

Πίνακας 11: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η προϋπηρεσία.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	57	47,5	47,9	47,9
Πολύ	48	40,0	40,3	88,2
Λίγο	9	7,5	7,6	95,8
Καθόλου	5	4,2	4,2	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Το 88,2% των γυναικών πιστεύει ότι η προϋπηρεσία παίζει ρόλο στην επαγγελματική αποκατάσταση.

Πίνακας 12: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η επαγγελματική κατάρτιση.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	57	47,5	47,9	47,9
Πολύ	50	41,7	42,0	89,9
Λίγο	6	5,0	5,0	95,0
Καθόλου	6	5,0	5,0	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Θετική άποψη έχει το 89,9% του δείγματος.

Πίνακας 13: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η οικογενειακή κατάσταση.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	32	26,7	26,9	26,9
Πολύ	28	23,3	23,5	50,4
Λίγο	37	30,8	31,1	81,5
Καθόλου	22	18,3	18,5	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Το 50,4% απαντά θετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 14: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνονται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι σπουδές που έχει κάνει..

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	76	63,3	63,9	63,9
Πολύ	27	22,5	22,7	86,6
Λίγο	7	5,8	5,9	92,4
Καθόλου	9	7,5	7,6	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Θετική άποψη δηλώνει το 86,6% του δείγματος.

Πίνακας 15: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνονται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι γνωριμίες.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάρα πολύ	70	58,3	58,3	58,3
Πολύ	33	27,5	27,5	85,8
Λίγο	9	7,5	7,5	93,3
Καθόλου	8	6,7	6,7	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το 85,3% πιστεύει ότι οι γνωριμίες παίζουν ρόλο στην εύρεση εργασίας.

Πίνακας 16: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος είναι ο κυριότερος λόγος που εργάζονται.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οικονομικοί λόγοι	85	70,8	70,8	70,8
Συμπληρωματικό εισόδημα	23	19,2	19,2	90,0
Ενδιαφέρον για την δουλειά	9	7,5	7,5	97,5
Κοινωνικές σχέσεις	3	2,5	2,5	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει το οικονομικό ως κύρια αιτία για την εργασία. Ενδιαφέρον για την δουλειά δηλώνει το 7,5%.

Πίνακας 17: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πως νομίζουν ότι βλέπουν οι άνδρες μια εργαζόμενη γυναίκα.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ανεξάρτητη	80	66,7	66,7	66,7
Χωρίς θηλυκότητα	1	,8	,8	67,5
Αυταρχική	1	,8	,8	68,3
Φιλόδοξη	13	10,8	10,8	79,2
Δραστήρια	21	17,5	17,5	96,7
Κακή μητέρα	3	2,5	2,5	99,2
Κακή νοικοκυρά	1	,8	,8	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Οι περισσότερες γυναίκες έχουν θετική γνώμη για την άποψη των αντρών απέναντι στις εργαζόμενες.

Πίνακας 18: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με τον μισθό ή τα κέρδη από την εργασία τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	17	14,2	14,2	14,2
Μέτρια	73	60,8	60,8	75,0
Λίγο	26	21,7	21,7	96,7
Καθόλου	4	3,3	3,3	100,0
Σύνολο	120	100,0	100,0	

Η πλειοψηφία δηλώνει μέτρια ικανοποίηση σχετικά με τις οικονομικές απολαβές από την εργασία τους. Αρκετά ικανοποιημένες δηλώνουν το 14,2%.

Πίνακας 19: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με το περιεχόμενο της δουλειάς

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	36	30,0	30,3	30,3
Μέτρια	55	45,8	46,2	76,5
Λίγο	16	13,3	13,4	89,9
Καθόλου	12	10,0	10,1	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία δηλώνει μέτρια ικανοποίηση σχετικά με το περιεχόμενο της δουλειάς.

Πίνακας 20: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με τις δυνατότητες προαγωγής ή προόδου

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	22	18,3	18,5	18,5
Μέτρια	30	25,0	25,2	43,7
Λίγο	21	17,5	17,6	61,3
Καθόλου	46	38,3	38,7	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Το μεγαλύτερο ποσοστό δεν δηλώνει καθόλου ικανοποιημένο με τις δυνατότητες προαγωγής.

Πίνακας 21: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με τις συνθήκες εργασίας

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	37	30,8	31,1	31,1
Μέτρια	50	41,7	42,0	73,1
Λίγο	14	11,7	11,8	84,9
Καθόλου	18	15,0	15,1	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία δηλώνει μέτρια ικανοποίηση σχετικά με τις συνθήκες εργασίας.

Πίνακας 22: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με το ωράριο.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	33	27,5	27,7	27,7
Μέτρια	47	39,2	39,5	67,2
Λίγο	18	15,0	15,1	82,4
Καθόλου	21	17,5	17,6	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Και εδώ η πλειοψηφία δηλώνει μέτρια ικανοποίηση.

Πίνακας 23: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένες είναι σχετικά με την απόσταση οικίας – εργασίας.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πολύ	61	50,8	51,3	51,3
Μέτρια	26	21,7	21,8	73,1
Λίγο	17	14,2	14,3	87,4
Καθόλου	15	12,5	12,6	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Το μεγαλύτερο ποσοστό (50,8%) δηλώνει αρκετά ικανοποιημένο.

Πίνακας 24: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος είναι ο κυριότερος λόγος διακοπής της εργασίας πριν την σύνταξη

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ενασχόληση με τα παιδιά	70	58,3	63,1	63,1
Αντιδράσεις συζύγου	3	2,5	2,7	65,8
Ζήλια συζύγου	3	2,5	2,7	68,5
Άλλος λόγος	35	29,2	31,5	100,0
Σύνολο	111	92,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	9	7,5		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία δηλώνει ότι η ενασχόληση με τα παιδιά θα ήταν η κύρια αιτία αποχώρησης από την εργασία πριν από την σύνταξη. Αρνητικές αιτίες (ζήλια, αντίδραση συζύγου) δηλώνει το 5% του δείγματος.

Πίνακας 25: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν Θα συνέχιζαν να εργάζονται εφόσον είχαν άλλα εισοδήματα

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	41	34,2	34,5	34,5
Όχι	51	42,5	42,9	77,3
Δεν ξέρω	27	22,5	22,7	100,0
Σύνολο	119	99,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	1	,8		
	120	100,0		

Όχι απαντά το 42,5% του δείγματος και θετικά απαντά το 34,2%.

Πίνακας 26: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσες ώρες εργάζονται εβδομαδιαίως

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Έως 40 ώρες	72	60,0	62,1	62,1
Πάνω από 40 ώρες	44	36,7	37,9	100,0
Σύνολο	116	96,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	4	3,3		
	120	100,0		

Το δείγμα φαίνεται μοιρασμένο στα τρία. Μία στις τρεις γυναίκες εργάζεται κάτω από 40 ώρες, Μία ακριβώς 40 ώρες και το υπόλοιπο ένα τρίτο πάνω από 40 ώρες.

Πίνακας 27: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος τους πιστεύει ότι η βασική τους δουλειά είναι η φροντίδα του σπιτιού

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	7	5,8	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	113	94,2		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 7% του δείγματος.

Πίνακας 28: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος τους πιστεύει ότι αν δεν εργάζονταν θα ήταν δυστυχισμένες

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	12	10,0	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	108	90,0		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 10% του δείγματος.

Πίνακας 29: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος τους θα προτιμούσε να μην εργάζονται

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	10	8,3	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	110	91,7		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 8,3% του δείγματος.

Πίνακας 30: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος τους θα τις ήθελε στο σπίτι όταν ήταν και αυτός εκεί.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	13	10,8	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	107	89,2		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 10,8% του δείγματος.

Πίνακας 31: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος τους είναι ευχαριστημένος από το γεγονός ότι εργάζονται.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	39	32,5	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	81	67,5		
	120	100,0		

Μια στις τρεις γυναίκες απαντούν θετικά στο ερώτημα αυτό.

Πίνακας 32: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ο σύζυγος τους θέλει να εργάζονται αρκεί να μην επηρεάζεται καθόλου η οικογένεια

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	45	37,5	100,0	100,0
Χωρίς απάντηση	75	62,5		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 37,5% του δείγματος.

Πίνακας 33: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με το πλύσιμο των πιάτων

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	6	5,0	6,5	6,5
Συχνά	7	5,8	7,6	14,1
Μερικές φορές	16	13,3	17,4	31,5
Σπάνια	18	15,0	19,6	51,1
Ποτέ	45	37,5	48,9	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Δύο στους τρεις συζύγους έστω και σπάνια ασχολούνται με το πλύσιμο των πιάτων.

Πίνακας 34: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με το πλύσιμο των ρούχων

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	7	5,8	7,6	7,6
Συχνά	3	2,5	3,3	10,9
Μερικές φορές	5	4,2	5,4	16,3
Σπάνια	15	12,5	16,3	32,6
Ποτέ	62	51,7	67,4	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Οι σύζυγοι που έστω και σπάνια ασχολούνται με το πλύσιμο των ρούχων αποτελούν σαφώς την μειοψηφία σύμφωνα με την δήλωση των γυναικών τους.

Πίνακας 35: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με το σιδέρωμα

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	6	5,0	6,5	6,5
Συχνά	4	3,3	4,3	10,9
Μερικές φορές	12	10,0	13,0	23,9
Σπάνια	11	9,2	12,0	35,9
Ποτέ	59	49,2	64,1	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Αντίστοιχο με την προηγούμενη ερώτηση ποσοστό ανδρών ασχολείται και με το σιδέρωμα των ρούχων.

Πίνακας 36: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με το μαγείρεμα

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	6	5,0	6,5	6,5
Συχνά	17	14,2	18,5	25,0
Μερικές φορές	14	11,7	15,2	40,2
Σπάνια	16	13,3	17,4	57,6
Ποτέ	39	32,5	42,4	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Το ποσοστό όσων ασχολούνται με το μαγείρεμα είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τις προηγούμενες ασχολίες.

Πίνακας 37: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με το καθάρισμα του σπιτιού

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	7	5,8	7,6	7,6
Συχνά	6	5,0	6,5	14,1
Μερικές φορές	16	13,3	17,4	31,5
Σπάνια	16	13,3	17,4	48,9
Ποτέ	47	39,2	51,1	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Σχεδόν οι μισοί σύζυγοι ασχολούνται έστω και σπάνια με το καθάρισμα του σπιτιού.

Πίνακας 38: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τα ψώνια

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	21	17,5	22,8	22,8
Συχνά	26	21,7	28,3	51,1
Μερικές φορές	21	17,5	22,8	73,9
Σπάνια	12	10,0	13,0	87,0
Ποτέ	12	10,0	13,0	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Εδώ δηλώνονται μεγαλύτερα ποσοστά από ότι παραπάνω.

Πίνακας 39: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με την πληρωμή λογαριασμών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	42	35,0	45,7	45,7
Συχνά	20	16,7	21,7	67,4
Μερικές φορές	16	13,3	17,4	84,8
Σπάνια	8	6,7	8,7	93,5
Ποτέ	6	5,0	6,5	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Και εδώ έχουμε αρκετά μεγάλα ποσοστά δεδομένου ότι η πληρωμή λογαριασμών θεωρείται γενικά ανδρική ασχολία.

Πίνακας 40: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με την φροντίδα του αυτοκινήτου

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	62	51,7	67,4	67,4
Συχνά	18	15,0	19,6	87,0
Μερικές φορές	6	5,0	6,5	93,5
Σπάνια	3	2,5	3,3	96,7
Ποτέ	3	2,5	3,3	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Και στην ερώτηση αυτή είναι αναμενόμενο να λαμβάνονται υψηλότερα ποσοστά.

Πίνακας 41: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις επισκευές του σπιτιού

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	55	45,8	59,8	59,8
Συχνά	14	11,7	15,2	75,0
Μερικές φορές	14	11,7	15,2	90,2
Σπάνια	7	5,8	7,6	97,8
Ποτέ	2	1,7	2,2	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Το 75% των συζύγων συχνά έως πάντα ασχολείται με τις επισκευές του σπιτιού.

Πίνακας 42: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις υδραυλικές επιδιορθώσεις

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	49	40,8	53,3	53,3
Συχνά	15	12,5	16,3	69,6
Μερικές φορές	10	8,3	10,9	80,4
Σπάνια	12	10,0	13,0	93,5
Ποτέ	6	5,0	6,5	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Το 70% των συζύγων ασχολείται συχνά με τις υδραυλικές επιδιορθώσεις.

Πίνακας 43: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις ηλεκτρολογικές επιδιορθώσεις

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	49	40,8	53,3	53,3
Συχνά	17	14,2	18,5	71,7
Μερικές φορές	16	13,3	17,4	89,1
Σπάνια	6	5,0	6,5	95,7
Ποτέ	4	3,3	4,3	100,0
Σύνολο	92	76,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	28	23,3		
	120	100,0		

Αντίστοιχα με τα παραπάνω ποσοστά δηλώνονται και στην ερώτηση αυτή. Φαίνεται ότι οι σύζυγοι που ασχολούνται με τις επιδιορθώσεις δεν ξεχωρίζουν ηλεκτρικές από υδραυλικές εργασίες.

Πίνακας 44: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με την οικονομική διαχείριση

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	43	35,8	47,3	47,3
Συχνά	17	14,2	18,7	65,9
Μερικές φορές	8	6,7	8,8	74,7
Σπάνια	5	4,2	5,5	80,2
Ποτέ	18	15,0	19,8	100,0
Σύνολο	91	75,8	100,0	
Χωρίς απάντηση	29	24,2		
	120	100,0		

Και εδώ τα ποσοστά των συζύγων που ασχολούνται με την οικονομική διαχείριση είναι αρκετά υψηλά.

Πίνακας 45: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
0	3	2,5	3,6	3,6
1	17	14,2	20,2	23,8
2	52	43,3	61,9	85,7
3	8	6,7	9,5	95,2
4	3	2,5	3,6	98,8
5	1	,8	1,2	100,0
Σύνολο	84	70,0	100,0	
Χωρίς απάντηση	36	30,0		
	120	100,0		

Το 43,3% του δείγματος δηλώνει δύο παιδιά. Ένα ποσοστό ~15% δηλώνει και περισσότερα από δύο.

Πίνακας 46: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των αγοριών.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
0	34	28,3	40,5	40,5
1	26	21,7	31,0	71,4
2	20	16,7	23,8	95,2
3	4	3,3	4,8	100,0
Σύνολο	84	70,0	100,0	
Χωρίς απάντηση	36	30,0		
	120	100,0		

Πίνακας 47: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των κοριτσιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
0	25	20,8	29,8	29,8
1	35	29,2	41,7	71,4
2	23	19,2	27,4	98,8
3	1	,8	1,2	100,0
Σύνολο	84	70,0	100,0	
Χωρίς απάντηση	36	30,0		
	120	100,0		

Πίνακας 48: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με την καθαριότητα των παιδιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	59	49,2	72,8	72,8
Και οι δύο	22	18,3	27,2	100,0
Σύνολο	81	67,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	39	32,5		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία δηλώνει ότι ασχολείται αποκλειστικά με την καθαριότητα των παιδιών. Στο 27,2% των περιπτώσεων βοηθά και ο σύζυγος.

Πίνακας 49: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με το διάβασμα των παιδιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	45	37,5	55,6	55,6
Ο σύζυγος	5	4,2	6,2	61,7
Και οι δύο	31	25,8	38,3	100,0
Σύνολο	81	67,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	39	32,5		
	120	100,0		

Και το διάβασμα των παιδιών φαίνεται πώς αποτελεί κύρια απασχόληση της συζύγου. Βοήθεια από τον άνδρα τους στο θέμα αυτό δηλώνουν το 38%.

Πίνακας 50: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με το παιχνίδι των παιδιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	24	20,0	29,6	29,6
Ο σύζυγος	2	1,7	2,5	32,1
Και οι δύο	55	45,8	67,9	100,0
Σύνολο	81	67,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	39	32,5		
	120	100,0		

Το παιχνίδι των παιδιών φαίνεται πως είναι κοινή υπόθεση αφού ένα 67,9% δηλώνει ανάλογα.

Πίνακας 51: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται για βόλτες με τα παιδιά

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	13	10,8	16,0	16,0
Ο σύζυγος	4	3,3	4,9	21,0
Και οι δύο	64	53,3	79,0	100,0
Σύνολο	81	67,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	39	32,5		
	120	100,0		

Ομοίως με την παραπάνω.

Πίνακας 52: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται για αγορές ρούχων των παιδιών

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	64	53,3	79,0	79,0
Και οι δύο	17	14,2	21,0	100,0
Σύνολο	81	67,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	39	32,5		
	120	100,0		

Η αγορά του ρουχισμού των παιδιών φαίνεται ότι για το 79% αποτελεί προσωπική υπόθεση.

Πίνακας 53: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με τις αγορές παιχνιδιών για τα παιδιά

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	40	33,3	50,0	50,0
Ο σύζυγος	7	5,8	8,8	58,8
Και οι δύο	33	27,5	41,3	100,0
Σύνολο	80	66,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	40	33,3		
	120	100,0		

Κυρίως οι γυναίκες αλλά δευτερευόντως και οι σύζυγοι συμμετέχουν στην αγορά των παιχνιδιών για τα παιδιά.

Πίνακας 54: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται για συζήτηση με τα παιδιά

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Οι ίδιες	11	9,2	13,8	13,8
Και οι δύο	69	57,5	86,3	100,0
Σύνολο	80	66,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	40	33,3		
	120	100,0		

Η συζήτηση με τα παιδιά για το 86,3% του δείγματος αποτελεί κοινή υπόθεση.

Πίνακας 55: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος προσέχει τα παιδιά όταν οι ίδιες εργάζονται

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Παιδικός σταθμός (με αμοιβή)	6	5,0	7,5	7,5
Παιδικός σταθμός (χωρίς αμοιβή)	10	8,3	12,5	20,0
Ο σύζυγος	15	12,5	18,8	38,8
Συγγενής (εσωτερικός)	27	22,5	33,8	72,5
Τρίτο πρόσωπο (εσωτερικός)	1	,8	1,3	73,8
Συγγενής (εξωτερικός)	4	3,3	5,0	78,8
Κάθονται μόνα τους	17	14,2	21,3	100,0
Σύνολο	80	66,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	40	33,3		
	120	100,0		

Το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ότι τα παιδιά προσέχουν συγγενείς που ζουν μαζί με την οικογένεια. Δευτερευόντως τα παιδιά κάθονται μόνα τους ή τα προσέχει σύζυγος.

Πίνακας 56: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με την τακτοποίηση του δωματίου

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	8	6,7	16,0	16,0
Συχνά	13	10,8	26,0	42,0
Μερικές φορές	20	16,7	40,0	82,0
Σπάνια	7	5,8	14,0	96,0
Ποτέ	2	1,7	4,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Ένα 82% απαντά θετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 57: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με την τακτοποίηση των παιχνιδιών.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	15	12,5	30,0	30,0
Συχνά	17	14,2	34,0	64,0
Μερικές φορές	13	10,8	26,0	90,0
Σπάνια	3	2,5	6,0	96,0
Ποτέ	2	1,7	4,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Το 90% απαντά μάλλον θετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 58: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το στρώσιμο του τραπεζιού.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	1	,8	2,0	2,0
Συχνά	4	3,3	8,0	10,0
Μερικές φορές	10	8,3	20,0	30,0
Σπάνια	16	13,3	32,0	62,0
Ποτέ	19	15,8	38,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Μία στις τρεις γυναίκες απαντά θετικά στο θέμα αυτό.

Πίνακας 59: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το μάζεμα του τραπεζιού.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Συχνά	3	2,5	6,0	6,0
Μερικές φορές	6	5,0	12,0	18,0
Σπάνια	18	15,0	36,0	54,0
Ποτέ	23	19,2	46,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Και εδώ τα ποσοστά θετικών απαντήσεων είναι αντίστοιχα μικρά.

Πίνακας 60: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το πλύσιμο των πιάτων.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Συχνά	4	3,3	8,0	8,0
Μερικές φορές	4	3,3	8,0	16,0
Σπάνια	14	11,7	28,0	44,0
Ποτέ	28	23,3	56,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Μάλλον θετικά απαντά το 16% του δείγματος.

Πίνακας 61: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με τα θελήματα.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	12	10,0	24,0	24,0
Συχνά	18	15,0	36,0	60,0
Μερικές φορές	14	11,7	28,0	88,0
Σπάνια	5	4,2	10,0	98,0
Ποτέ	1	,8	2,0	100,0
Σύνολο	50	41,7	100,0	
Χωρίς απάντηση	70	58,3		
	120	100,0		

Μάλλον θετικά απαντά το 60% του δείγματος.

Πίνακας 62: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με την τακτοποίηση του δωματίου.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	34	28,3	58,6	58,6
Συχνά	16	13,3	27,6	86,2
Μερικές φορές	4	3,3	6,9	93,1
Σπάνια	3	2,5	5,2	98,3
Ποτέ	1	,8	1,7	100,0
Σύνολο	58	48,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	62	51,7		
	120	100,0		

Τα ποσοστά των θετικών απαντήσεων είναι μεγαλύτερα εδώ από την αντίστοιχη ερώτηση των αγοριών.

Πίνακας 63: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με την τακτοποίηση των παιχνιδιών.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	31	25,8	54,4	54,4
Συχνά	15	12,5	26,3	80,7
Μερικές φορές	6	5,0	10,5	91,2
Σπάνια	4	3,3	7,0	98,2
Ποτέ	1	,8	1,8	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Τα ποσοστά των θετικών απαντήσεων φθάνουν και εδώ το 81%.

Πίνακας 64: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το στρώσιμο του τραπεζιού.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	27	22,5	47,4	47,4
Συχνά	7	5,8	12,3	59,6
Μερικές φορές	12	10,0	21,1	80,7
Σπάνια	4	3,3	7,0	87,7
Ποτέ	7	5,8	12,3	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Όμοια ποσοστά όπως και παραπάνω.

Πίνακας 65: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το μάζεμα του τραπεζιού.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	25	20,8	43,9	43,9
Συχνά	8	6,7	14,0	57,9
Μερικές φορές	12	10,0	21,1	78,9
Σπάνια	3	2,5	5,3	84,2
Ποτέ	9	7,5	15,8	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Εδώ τα ποσοστά εμφανίζονται ελαφρά μειωμένα.

Πίνακας 66: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το πλύσιμο των πιάτων.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	21	17,5	36,8	36,8
Συχνά	14	11,7	24,6	61,4
Μερικές φορές	10	8,3	17,5	78,9
Σπάνια	4	3,3	7,0	86,0
Ποτέ	8	6,7	14,0	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Μάλλον θετική απάντηση δίνει το 61,4% του δείγματος.

Πίνακας 67: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με τα θελήματα.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Πάντα	17	14,2	29,8	29,8
Συχνά	22	18,3	38,6	68,4
Μερικές φορές	12	10,0	21,1	89,5
Σπάνια	3	2,5	5,3	94,7
Ποτέ	3	2,5	5,3	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Παρατηρούμε ότι το ποσοστό των θετικών απαντήσεων είναι υψηλότερο σε σχέση με την αντίστοιχη ερώτηση για τα αγόρια.

Πίνακας 68: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κατασκευές για την κόρη τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	30	25,0	52,6	52,6
Όχι	27	22,5	47,4	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία δεν θα είχε αντίρρηση με την αγορά τέτοιων παιχνιδιών για την κόρη τους.

Πίνακας 69: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για την κόρη τους

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	56	46,7	98,2	98,2
Όχι	1	,8	1,8	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Εδώ τα υψηλά ποσοστά (98,2%) είναι αναμενόμενα.

Πίνακας 70: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-αυτοκίνητα για την κόρη τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	19	15,8	33,3	33,3
Όχι	38	31,7	66,7	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Μία στις τρεις απαντήσεις είναι θετική ως προς το θέμα αυτό.

Πίνακας 71: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παραμύθια σαν παιχνίδι για την κόρη τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	48	40,0	82,8	82,8
Όχι	10	8,3	17,2	100,0
Σύνολο	58	48,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	62	51,7		
	120	100,0		

Επίσης και εδώ έχουμε αρκετά υψηλό ποσοστό καταφατικών απαντήσεων.

Πίνακας 72: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-παζλ για την κόρη τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	49	40,8	86,0	86,0
Όχι	8	6,7	14,0	100,0
Σύνολο	57	47,5	100,0	
Χωρίς απάντηση	63	52,5		
	120	100,0		

Το 86% του δείγματος απαντά θετικά.

Πίνακας 73: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κατασκευές για τον γιο τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	45	37,5	97,8	97,8
Όχι	1	,8	2,2	100,0
Σύνολο	46	38,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	74	61,7		
	120	100,0		

Το 97,8% απαντά θετικά.

Πίνακας 74: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για τον γιο τους

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	3	2,5	6,5	6,5
Όχι	43	35,8	93,5	100,0
Σύνολο	46	38,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	74	61,7		
	120	100,0		

Το 6,5% που απαντά θετικά ίσως να είχε υπόψιν παιδικά λούτρινα ζωάκια και όχι κλασικές παιδικές κούκλες.

Πίνακας 75: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-αυτοκίνητα για τον γιο τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	46	38,3	97,9	97,9
Όχι	1	,8	2,1	100,0
Σύνολο	47	39,2	100,0	
Χωρίς απάντηση	73	60,8		
	120	100,0		

Και εδώ έχουμε αναμενόμενο υψηλό αριθμό θετικών απαντήσεων.

Πίνακας 76: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παραμύθια σαν παιχνίδι για τον γιο τους

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	39	32,5	84,8	84,8
Όχι	7	5,8	15,2	100,0
Σύνολο	46	38,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	74	61,7		
	120	100,0		

Η πλειοψηφία απαντά θετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 77: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-παζλ για τον γιο τους.

	Απαντήσεις	(%)	(%) απαντημένων	Αθροιστικό (%)
Ναι	42	35,0	91,3	91,3
Όχι	4	3,3	8,7	100,0
Σύνολο	46	38,3	100,0	
Χωρίς απάντηση	74	61,7		
	120	100,0		

Θετικά απαντά το 91,3% των γυναικών.

Πίνακας 79: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον λόγο μετεγκατάστασης και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Λόγος εγκατάστασης στον σημερινό τόπο διαμονής	Μετακίνηση οικογένειας	7	15	22
		11,7%	28,3%	19,5%
	Επαγγελματικοί λόγοι	13	13	26
		21,7%	24,5%	23,0%
	Επάγγελμα συζύγου	5	2	7
		8,3%	3,8%	6,2%
	Γάμος	32	9	41
		53,3%	17,0%	36,3%
	Βελτίωση συνθηκών ζωής	3	7	10
		5,0%	13,2%	8,8%
	Άλλη αιτία	0	7	7
		,0%	13,2%	6,2%
Σύνολο		60	53	113
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
X ²	25,361	5	,000

Η διαφορά βρίσκεται στο ότι οι γυναίκες στην Σπάρτη μετεγκαταστάθηκαν εκεί λόγω γάμου, ενώ οι γυναίκες από την Αθήνα κυρίως για επαγγελματικούς λόγους.

Πίνακας 80: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επάγγελμα και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Επάγγελμα	Αγρότισσα	11	0	11
		18,3%	,0%	9,2%
	Δημ.Υπαλλ	4	9	13
		6,7%	15,0%	10,8%
	Δημοσιογράφος	0	2	2
		,0%	3,3%	1,7%
	Εκπαιδευτικός	6	4	10
		10,0%	6,7%	8,3%
	Ελ. Επαγγελμ	7	7	14
		11,7%	11,7%	11,7%
	Ιδιωτ.Υπαλλ	27	25	52
		45,0%	41,7%	43,3%
Κοιν.Λειτουργ	3	7	10	
	5,0%	11,7%	8,3%	
Νοσηλεύτρια	0	3	3	
	,0%	5,0%	2,5%	
Οικιακά	2	3	5	
	3,3%	5,0%	4,2%	
Σύνολο	60	60	120	
	100,0%	100,0%	100,0%	

	Τιμή	B.E.	P
X ²	20,200	8	,010

Οι διαφορές εντοπίζονται στα διαφορετικά ποσοστά αγροτών και δημοσίων υπαλλήλων ανάμεσα στις δύο πόλεις.

Πίνακας 81: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η εξωτερική εμφάνιση και την προέλευση δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η εξωτερική εμφάνιση.	Πάρα πολύ	27	16	43
		45,0%	27,1%	36,1%
	Πολύ	26	20	46
		43,3%	33,9%	38,7%
	Λίγο	6	17	23
		10,0%	28,8%	19,3%
	Καθόλου	1	6	7
		1,7%	10,2%	5,9%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ ²	12,421	3	,006

Αν και ουσιαστικά υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στις δύο απόψεις η διαφορά που δίνει η δοκιμασία χ² οφείλεται στην διαφορά των ποσοστών ανάμεσα στο «πάρα πολύ» και το «πολύ». Οι γυναίκες από την Σπάρτη θεωρούν σε μεγαλύτερο βαθμό ότι η εξωτερική εμφάνιση παίζει ρόλο στην πρόσληψη.

Πίνακας 82: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η προϋπηρεσία και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η προϋπηρεσία.	Πάρα πολύ	31	26	57
		51,7%	44,1%	47,9%
	Πολύ	29	19	48
		48,3%	32,2%	40,3%
	Λίγο	0	9	9
		,0%	15,3%	7,6%
	Καθόλου	0	5	5
		,0%	8,5%	4,2%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	16,515	3	,001

Και εδώ οι όποιες διαφορές των απαντήσεων βρίσκονται ανάμεσα στο «λίγο» και το «πολύ» που δήλωσαν οι γυναίκες από την Σπάρτη και την Αθήνα.

Πίνακας 83: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την άποψη τους για το πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η επαγγελματική κατάρτιση και την προέλευση δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η επαγγελματική κατάρτιση.	Πάρα πολύ	32	25	57
		53,3%	42,4%	47,9%
	Πολύ	27	23	50
		45,0%	39,0%	42,0%
	Λίγο	1	5	6
		1,7%	8,5%	5,0%
	Καθόλου	0	6	6
		,0%	10,2%	5,0%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	9,839	3	,020

Εδώ η σημαντικότερη διαφορά καταγράφεται στην απάντηση «καθόλου» αλλά και «λίγο».

Πίνακας 84: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την άποψη τους για το πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι σπουδές και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι σπουδές.	Πάρα πολύ	49	27	76
		81,7%	45,8%	63,9%
	Πολύ	7	20	27
		11,7%	33,9%	22,7%
	Λίγο	2	5	7
	3,3%	8,5%	5,9%	
	Καθόλου	2	7	9
		3,3%	11,9%	7,6%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	16,684	3	,001

Οι διαφορές βρίσκονται στις απαντήσεις «πολύ» «λίγο» και «καθόλου» που δίνουν οι γυναίκες από την Αθήνα. Αυτό είναι έως κάποιο βαθμό αναμενόμενο. Η πληθώρα προσφοράς εργασίας σε μια μεγαλούπολη δίνει την δυνατότητα εργασίας σε γυναίκες οι οποίες δεν κατέχουν υψηλούς τίτλους σπουδών. Αντίθετα σε μικρές πόλεις έστω και για μια θέση χαμηλών απαιτήσεων καμιά φορά ζητούνται υπερβολικά προσόντα. Ένας άλλος παράγοντας ο οποίος προκαλεί σύγχυση απαντήσεων είναι η έκφραση γνώμης από μέρος του δείγματος το οποίο δεν έχει την σχετική εμπειρία σε τέτοια θέματα όπως για παράδειγμα οι αγρότισσες οι οποίες δεν έχουν εμπειρία μισθωμένης εργασίας και κατά συνέπεια οι απαντήσεις που δίνουν βασίζονται μόνο σε προσωπική εκτίμηση ή σε εμπειρίες άλλων ή φήμες κλπ. Τέτοιου τύπου συγχύσεις στα ερωτηματολόγια είναι συχνές όταν ζητούνται από τους ερωτώμενους να απαντήσουν σε ερωτήσεις για τις οποίες δεν έχουν προσωπικά βιώματα.

Πίνακας 85: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την αποψη τους για το πόσο λαμβάνονται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι γνωριμίες και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι γνωριμίες.	Πάρα πολύ	43	27	70
		71,7%	45,0%	58,3%
	Πολύ	14	19	33
		23,3%	31,7%	27,5%
	Λίγο	2	7	9
	3,3%	11,7%	7,5%	
	Καθόλου	1	7	8
		1,7%	11,7%	6,7%
Σύνολο		60	60	120
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	11,692	3	,009

Οι γυναίκες από την Σπάρτη σε μεγαλύτερο βαθμό θεωρούν ότι οι γνωριμίες παίζουν ρόλο στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

Πίνακας 86: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον κυριότερο λόγο που εργάζονται και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Ποιος είναι ο κυριότερος λόγος που εργάζονται.	Οικονομικοί λόγοι	38	47	85
		63,3%	78,3%	70,8%
	Συμπληρωματικό εισόδημα	18	5	23
		30,0%	8,3%	19,2%
	Ενδιαφέρον για την δουλειά	3	6	9
		5,0%	10,0%	7,5%
	Κοινωνικές σχέσεις	1	2	3
		1,7%	3,3%	2,5%
Σύνολο		60	60	120
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	9,634	3	,022

Οι γυναίκες από την Αθήνα εργάζονται κυρίως για οικονομικούς λόγους ενώ αρκετές γυναίκες από την Σπάρτη για να συμπληρώσουν το εισόδημα τους.

Πίνακας 87: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένη είναι σχετικά με την απόσταση οικίας - εργασίας και την προέλευση δείγματος

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Πόσο ικανοποιημένη είναι σχετικά με την απόσταση οικίας - εργασίας	Πολύ	40	21	61
		66,7%	35,6%	51,3%
	Μέτρια	7	19	26
		11,7%	32,2%	21,8%
	Λίγο	4	13	17
		6,7%	22,0%	14,3%
	Καθόλου	9	6	15
		15,0%	10,2%	12,6%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	16,814	3	,001

Αναμενόμενο είναι οι γυναίκες από την Σπάρτη να μην αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους προβλήματα σε σχέση με αυτές στην Αθήνα και κατά συνέπεια να απαντούν διαφορετικά στην ερώτηση αυτή.

Πίνακας 88: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος είναι ο κυριότερος λόγος διακοπής της εργασίας πριν την σύνταξη και την προέλευση του δείγματος.

	Προέλευση δείγματος		Σύνολο
	Σπάρτη	Αθήνα	
Ποιος είναι ο κυριότερος λόγος διακοπής της εργασίας πριν την σύνταξη			
Ενασχόληση με τα παιδιά	45	25	70
	76,3%	48,1%	63,1%
Αντιδράσεις συζύγου	1	2	3
	1,7%	3,8%	2,7%
Ζήλια συζύγου	1	2	3
	1,7%	3,8%	2,7%
Άλλος λόγος	12	23	35
	20,3%	44,2%	31,5%
Σύνολο	59	52	111
	100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	9,434	3	,024

Οι γυναίκες τις επαρχίας δηλώνουν σαν αιτία κυρίως την ενασχόληση με τα παιδιά, οι γυναίκες από την Αθήνα δηλώνουν και άλλους λόγους.

Πίνακας 89: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα συνέχιζαν να εργάζονται εφόσον είχαν και άλλα εισοδήματα και την προέλευση του δείγματος.

	Προέλευση δείγματος		Σύνολο	
	Σπάρτη	Αθήνα		
Θα συνέχιζαν να εργάζονται εάν είχαν άλλα εισοδήματα	Ναι	15	26	41
		25,0%	44,1%	34,5%
Όχι		32	19	51
		53,3%	32,2%	42,9%
Δεν ξέρω		13	14	27
		21,7%	23,7%	22,7%
Σύνολο		60	59	119
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
χ^2	6,294	2	,043

Η πλειοψηφία των Αθηναίων δηλώνουν «ναι» στην ερώτηση αυτή, οι Σπαρτιάτισσες δηλώνουν «όχι». Στις πόλεις η εργασία είναι και τρόπος ζωής ο οποίος δεν είναι εύκολο να αλλάξει.

Πίνακας 90: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις πληρωμές λογαριασμών καθώς και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Συχνότητα ενασχόλησης συζύγου με την πληρωμή λογαριασμών	Πάντα	29	13	42
		60,4%	29,5%	45,7%
	Συχνά	9	11	20
		18,8%	25,0%	21,7%
	Μερικές φορές	4	12	16
		8,3%	27,3%	17,4%
	Σπάνια	2	6	8
		4,2%	13,6%	8,7%
	Ποτέ	4	2	6
		8,3%	4,5%	6,5%
Σύνολο		48	44	92
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
X ²	12,812	4	,012

Σε μεγαλύτερα ποσοστά οι σύζυγοι των γυναικών από την επαρχία ασχολούνται με τις πληρωμές λογαριασμών αλλά όχι και με την οικονομική διαχείριση όπως θα δούμε παρακάτω.

Πίνακας 91: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις επισκευές του σπιτιού και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Συχνότητα ενασχόλησης συζύγου με τις επισκευές του σπιτιού	Πάντα	38	17	55
		79,2%	38,6%	59,8%
Συχνά		3	11	14
		6,3%	25,0%	15,2%
Μερικές φορές		3	11	14
		6,3%	25,0%	15,2%
Σπάνια		3	4	7
		6,3%	9,1%	7,6%
Ποτέ		1	1	2
		2,1%	2,3%	2,2%
Σύνολο		48	44	92
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
X ²	17,162	4	,002

Και στην ερώτηση αυτή φαίνεται η διαφοροποίηση των ασχολιών που παραδοσιακά θεωρούνται ανδρικές ανάμεσα στην Αθήνα και την επαρχία. Στην Αθήνα είναι ευκολότερη η πρόσβαση σε διαθέσιμους επαγγελματίες για την διεκπεραίωση εργασιών στο σπίτι, κάτι που δεν συμβαίνει στην επαρχία, αλλά επίσης στην δεύτερη περίπτωση θεωρείται ταπεινωτικό για κάποιον σύζυγο στην επαρχία να μην γνωρίζει από επισκευές κλπ.

Πίνακας 92: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης συζύγου με την οικονομική διαχείριση και την προέλευση δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Συχνότητα ενασχόλησης συζύγου με την οικονομική διαχείριση	Πάντα	25	18	43
		53,2%	40,9%	47,3%
	Συχνά	2	15	17
		4,3%	34,1%	18,7%
	Μερικές φορές	3	5	8
		6,4%	11,4%	8,8%
	Σπάνια	4	1	5
		8,5%	2,3%	5,5%
	Ποτέ	13	5	18
		27,7%	11,4%	19,8%
Σύνολο		47	44	91
		100,0%	100,0%	100,0%

	Τιμή	B.E.	P
X ²	16,856	4	,002

Αυτό που δημιουργεί την διαφορά απαντήσεων είναι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών της επαρχίας οι οποίες έχουν την οικονομική διαχείριση του σπιτιού. Συνηθίζεται όμως, όπως είδαμε παραπάνω, η πληρωμή των λογαριασμών να γίνεται από τους άνδρες. Έτσι στις μικρές αυτές κοινωνίες αν και δίνεται η εντύπωση ότι ο άνδρας διαχειρίζεται τα χρήματα (αφού πληρώνει) στην πραγματικότητα η σύζυγος είναι αυτή που ασχολείται με τα χρήματα της οικογένειας.

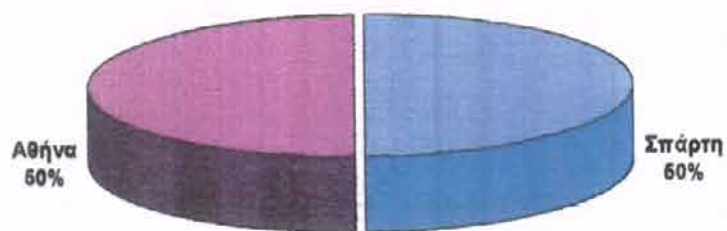
Πίνακας 93: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για τον γιο τους και την προέλευση του δείγματος.

		Προέλευση δείγματος		Σύνολο
		Σπάρτη	Αθήνα	
Θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για τον γιο τους	Ναι	0	3	3
	Όχι	26	17	43
		,0%	15,0%	6,5%
		100,0%	85,0%	93,5%
Σύνολο		26	20	46
		100,0%	100,0%	100,0%

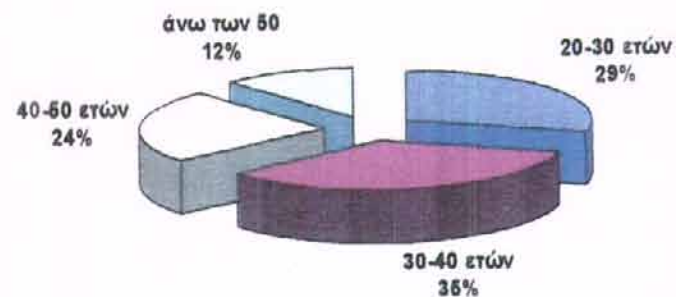
	Τιμή	B.E.	P
X ²	4,172	1	,041

Στην περίπτωση της επαρχίας είναι αδιανόητη η αγορά παιχνιδιού – κούκλας για το αγόρι της οικογένειας κάτι που στην περίπτωση της πόλης δεν ισχύει απόλυτα. Στην πόλη οι μητέρες ίσως εννοούν ως παιχνίδια κούκλες και μια σειρά άλλων παιχνιδιών ειδικά για αγόρια (λχ τύπου action man, μασκότ αγώνων κλπ) οπότε μπορεί να δικαιολογηθεί αυτή η διαφοροποίηση των απαντήσεων.

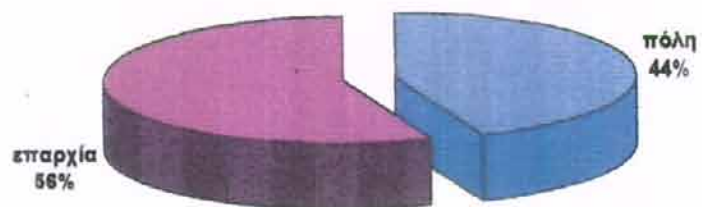
Σχήμα 1: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την προέλευση.

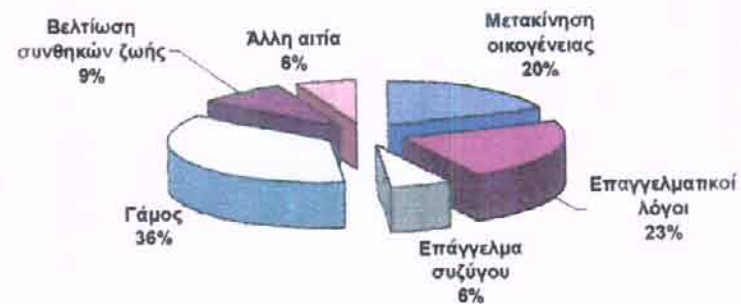
Σχήμα 2: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα.

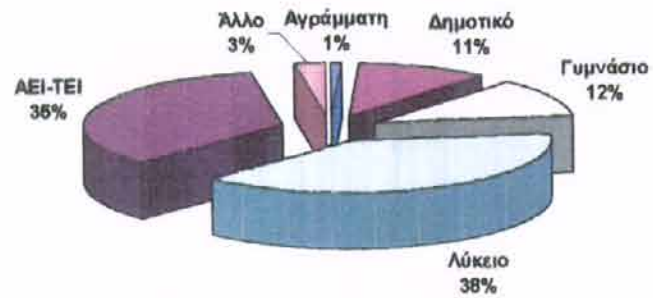
Σχήμα 3: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον τόπο διαμονής έως 18 χρονών.

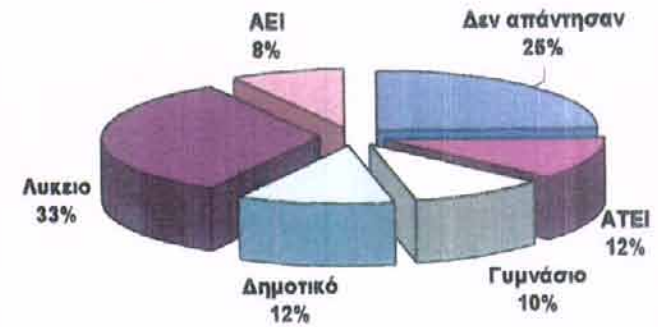
Σχήμα 4: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον λόγο εγκατάστασης στον τόπο διαμονής.

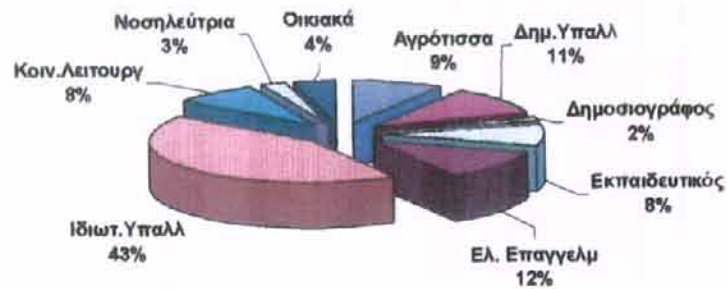
Σχήμα 5: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθέντων.

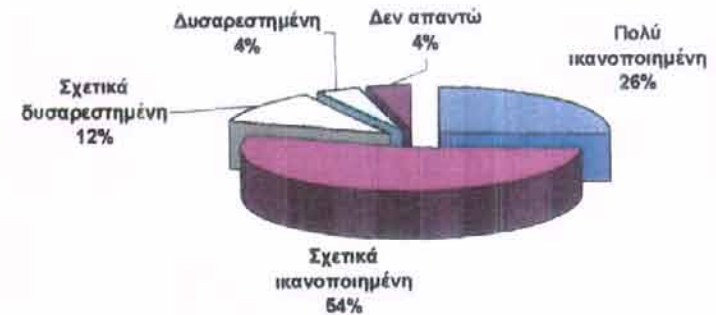
Σχήμα 6: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο των συζύγων.

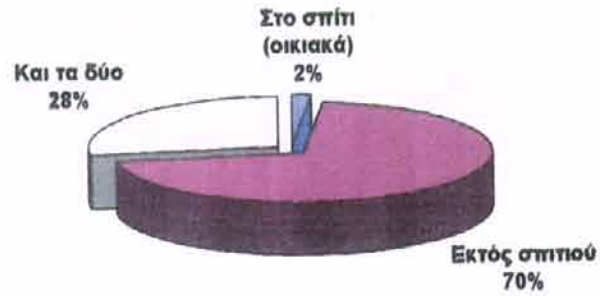
Σχήμα 7: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επάγγελμα.

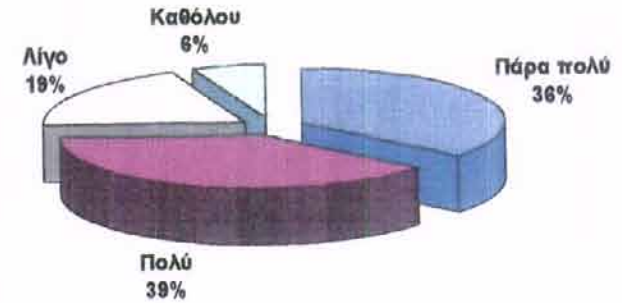
Σχήμα 8: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίηση από την εργασία.

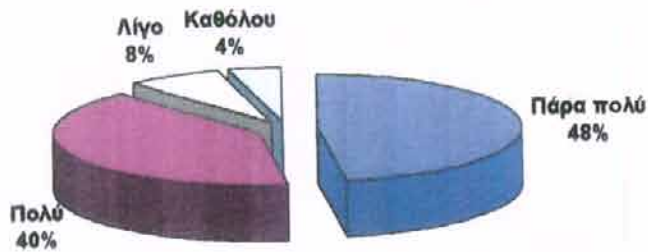
Σχήμα 9: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον τοπο εργασίας.

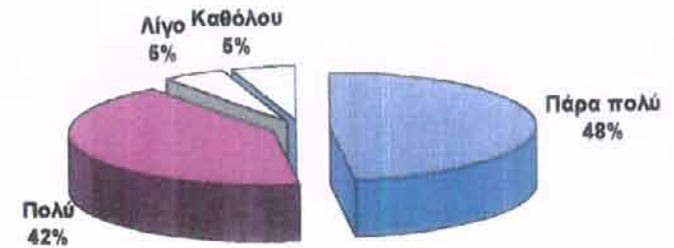
Σχήμα 10: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον ρόλο που πιστεύουν ότι παίζει η εξωτερική εμφάνιση στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

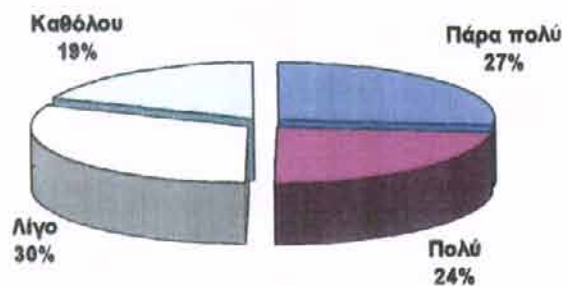
Σχήμα 11: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ρόλο που πιστεύουν ότι παίζει η προϋπηρεσία στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

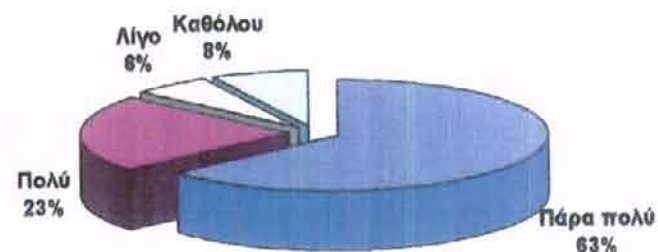
Σχήμα 12: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ρόλο που πιστεύουν ότι παίζει η επαγγελματική κατάρτιση στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

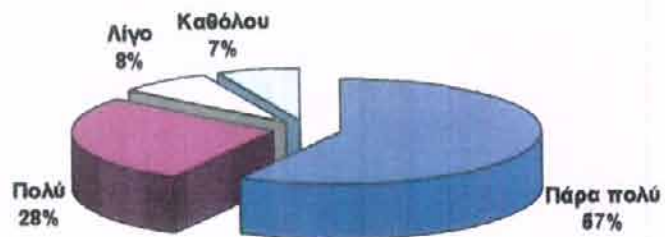
Σχήμα 13: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο θεωρούν ότι λαμβάνεται υπ' όψη η οικογενειακή κατάσταση στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

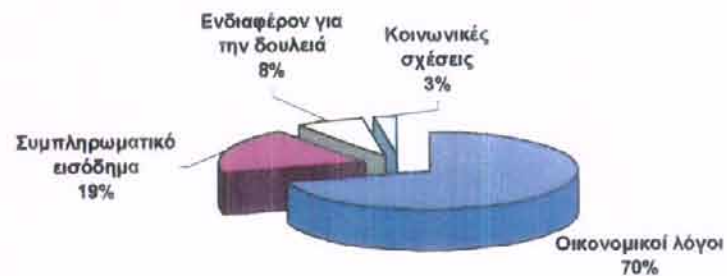
Σχήμα 14: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον ρόλο που πιστεύουν ότι παίζει η μόρφωση στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

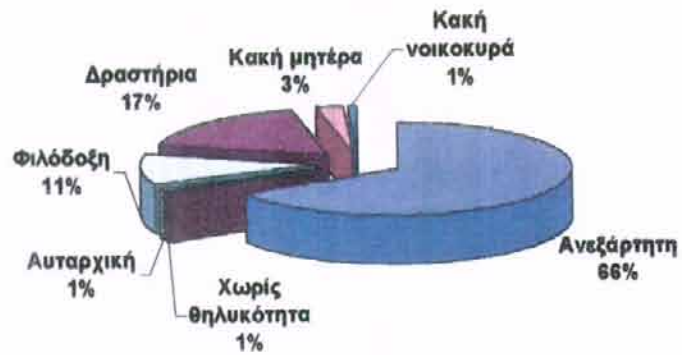
Σχήμα 15: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον ρόλο που πιστεύουν ότι παίζουν οι γνωριμίες στην πρόσληψη μιας γυναίκας.

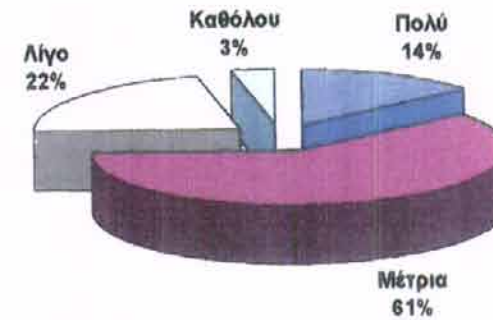
Σχήμα 16: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον κύριο λόγο εργασίας.

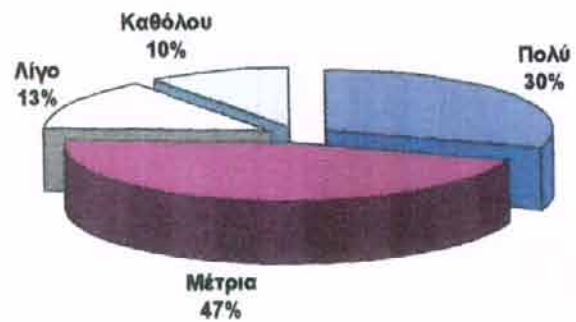
Σχήμα 17: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πώς πιστεύουν ότι βλέπουν οι άνδρες τις εργαζόμενες γυναίκες.

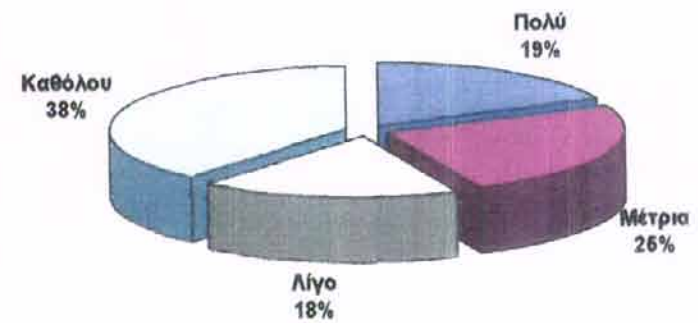
Σχήμα 18: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίησή τους από τις οικονομικές τους απολαβές.

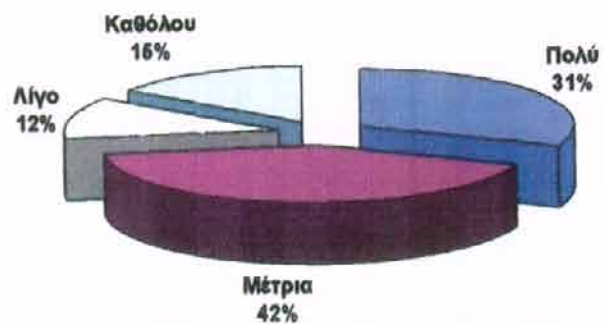
Σχήμα 19: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίησή τους από το περιεχόμενο της δουλειάς τους.

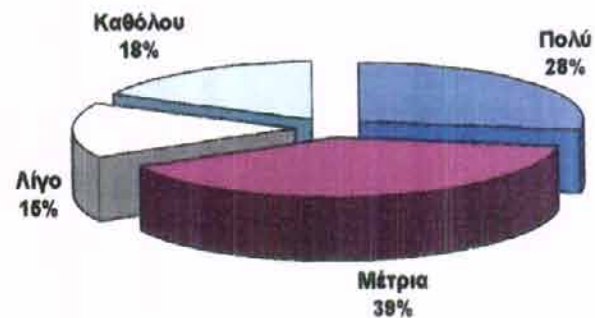
Σχήμα 20: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίησή τους από τις δυνατότητες προαγωγής τους.

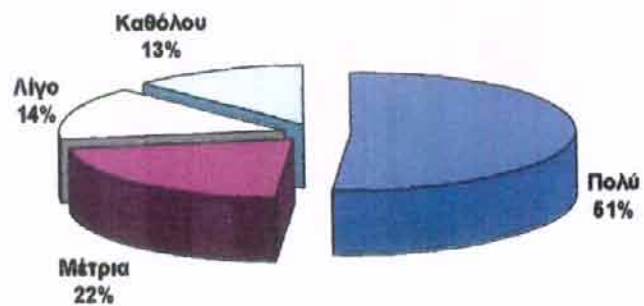
Σχήμα 21: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τις ικανοποίησή τους από τις συνθήκες εργασίας.

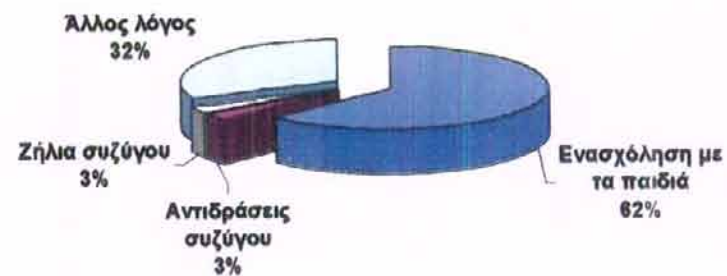
Σχήμα 22: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίησή τους από το ωράριο.

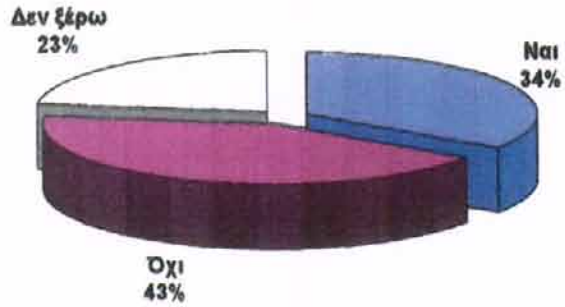
Σχήμα 23: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ικανοποίησή τους σχετικά με την απόσταση οικίας-εργασίας.

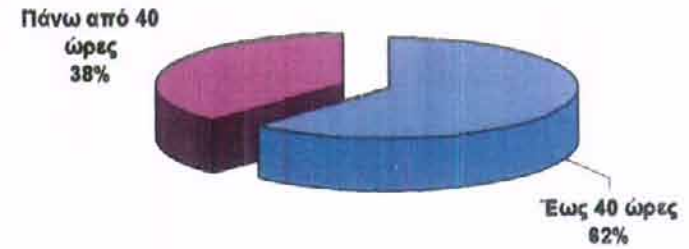
Σχήμα 24: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον κυριότερο λόγο διακοπής εργασίας πριν τη σύνταξη.

Σχήμα 26: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το αν θα συνέχιζαν την εργασία αν είχαν άλλα εισοδήματα.

Σχήμα 26: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τις ώρες εβδομαδιαίας εργασίας.

Σχήμα 27: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το αν πιστεύουν οι σύζυγοι ότι δουλειά της γυναίκας είναι η φροντίδα του σπιτιού.

Σχήμα 28: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την πίστη του συζύγου ότι θα ήταν δυστυχισμένες χωρίς δουλειά.

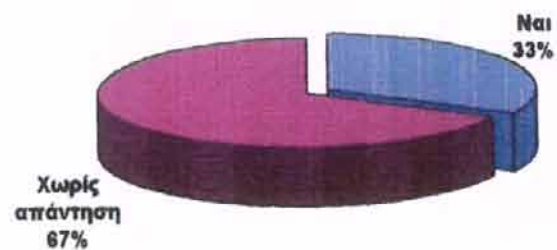
Σχήμα 29: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος θα προτιμούσε να μην εργάζεται.

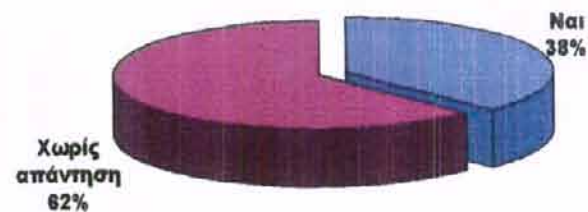
Σχήμα 30: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την προτίμηση του συζύγου να είναι στο σπίτι όταν είναι και αυτός εκεί.

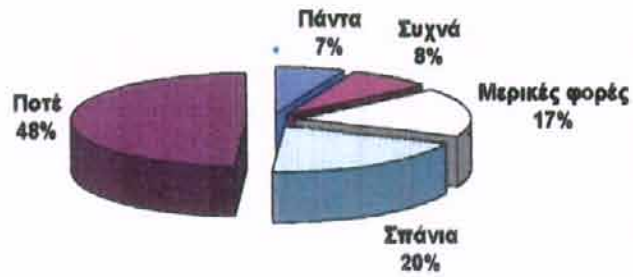
Σχήμα 31: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το αν είναι ο σύζυγος ευχαριστημένος επειδή εργάζονται.

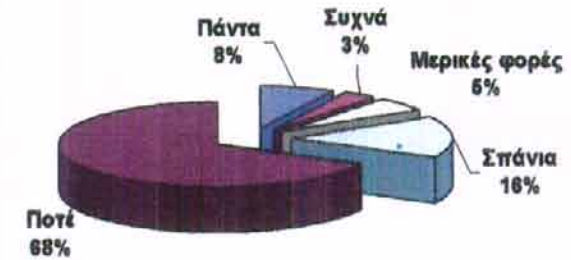
Σχήμα 32: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν ο σύζυγος συμφωνεί με την εργασία αρκεί να μην επηρεάζεται η οικογένεια.

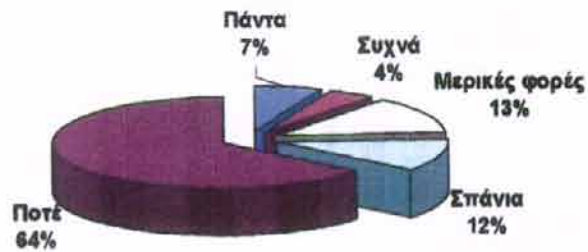
Σχήμα 32: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση του συζύγου με το πλύσιμο των πιάτων.

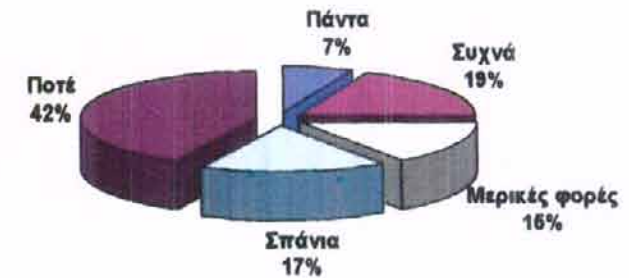
Σχήμα 34: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση του συζύγου με το πλύσιμο των ρούχων.

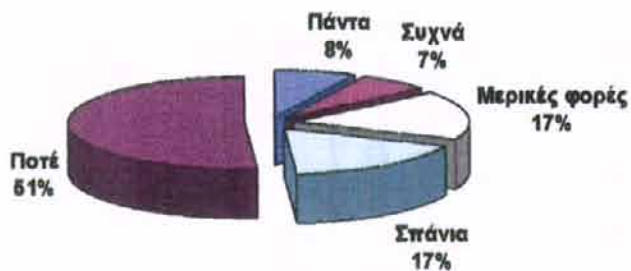
Σχήμα 35: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση του συζύγου με το σιδέρωμα.

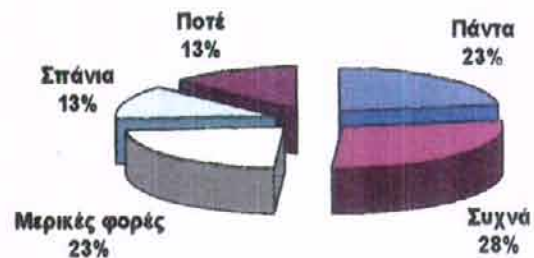
Σχήμα 36: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση του συζύγου με το μαγείρεμα.

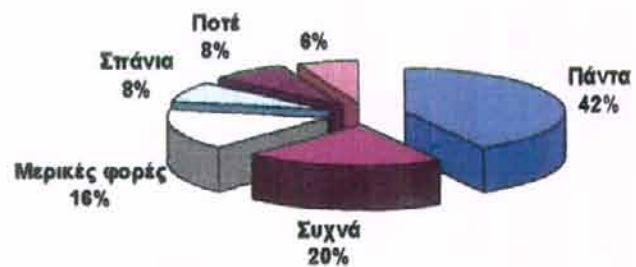
Σχήμα 37: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση του συζύγου με το καθάρισμα του σπιτιού.

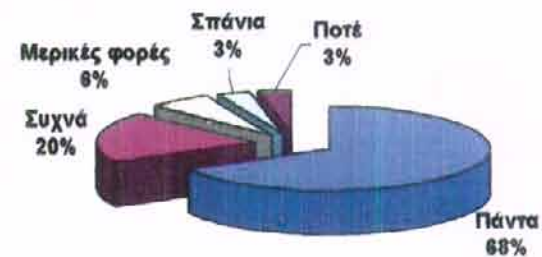
Σχήμα 38: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τα ψώνια.

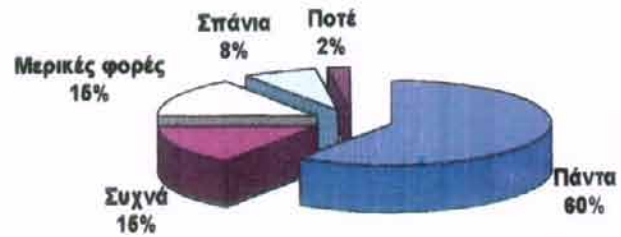
Σχήμα 39: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με την πληρωμή λογαριασμών.

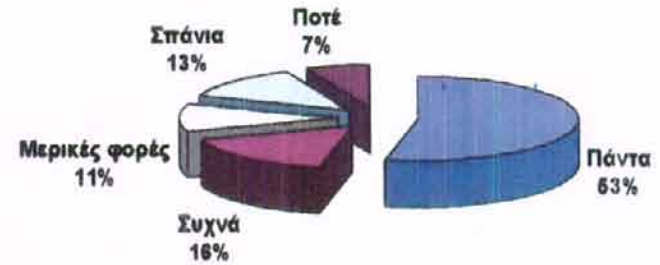
Σχήμα 40: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τη φροντίδα του αυτοκινήτου.

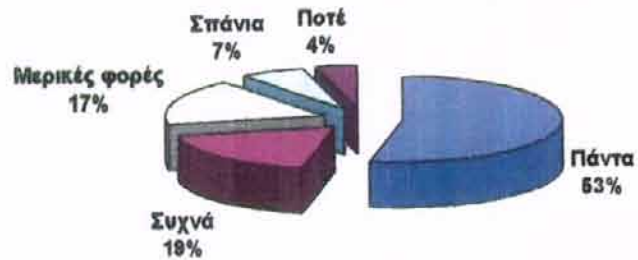
Σχήμα 41: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις επισκευές του σπιτιού.

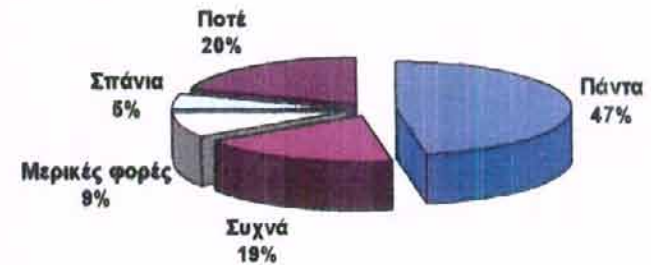
Σχήμα 42: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις υδραυλικές επιδιορθώσεις.

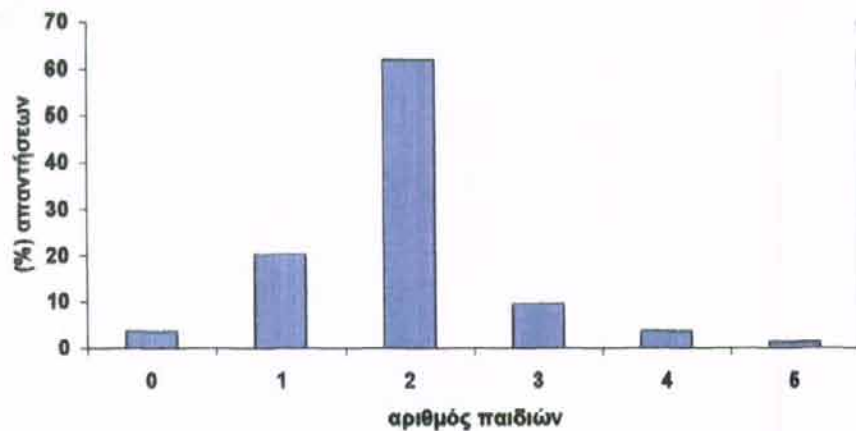
Σχήμα 43: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις ηλεκτρολογικές επιδιορθώσεις.

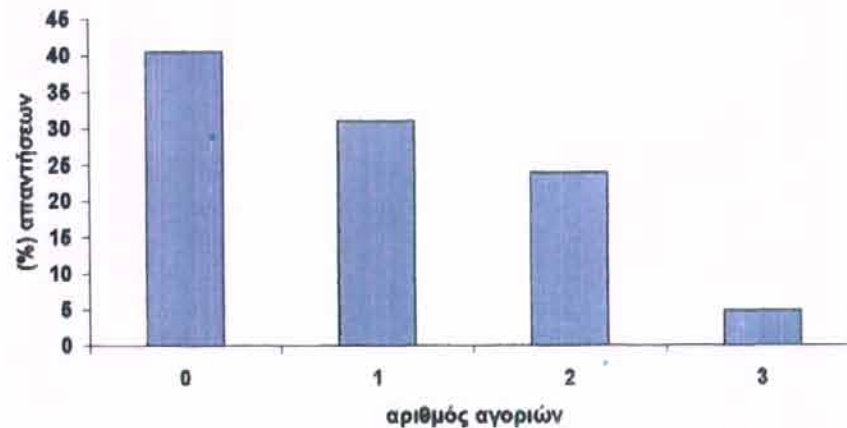
Σχήμα 44: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τη συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με την οικονομική διαχείριση.

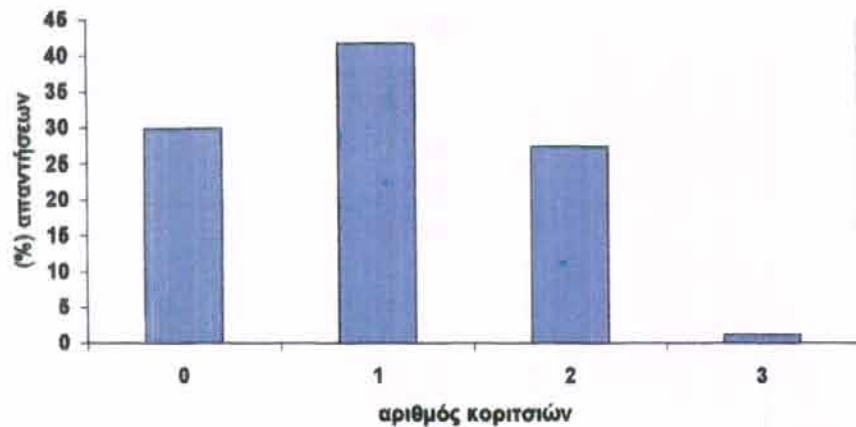
Σχήμα 45: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών.

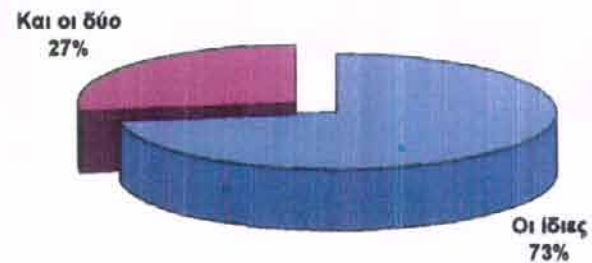
Σχήμα 46: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των αγοριών παιδιών.

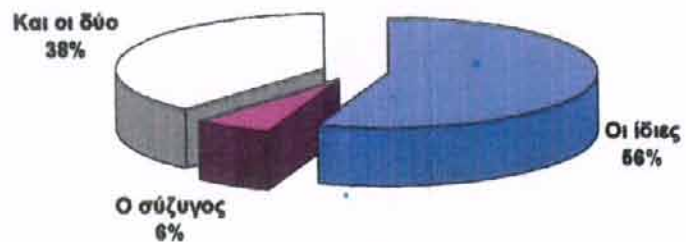
Σχήμα 47: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το αριθμό των κοριτσιών παιδιών.

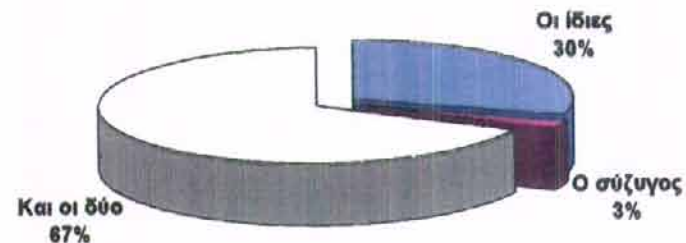
Σχήμα 48: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποίος ασχολείται με την καθαριότητα των παιδιών.

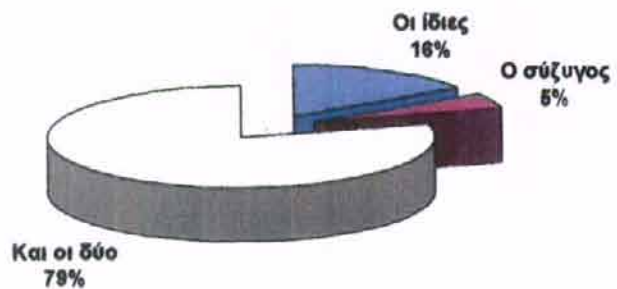
Σχήμα 49: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με το διάβασμα των παιδιών.

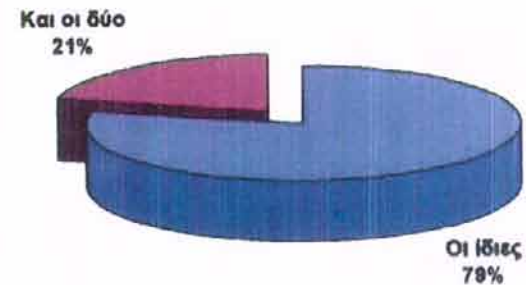
Σχήμα 50: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με τα παιχνίδια των παιδιών.

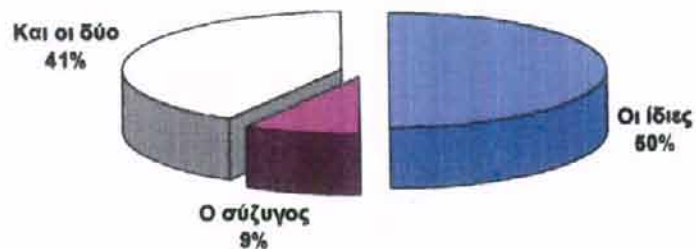
Σχήμα 51: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος βγαίνει βόλτες με τα παιδιά.

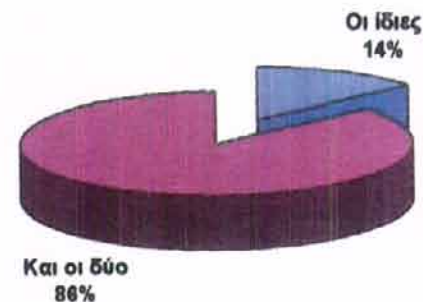
Σχήμα 52: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με την αγορά ρούχων για τα παιδιά.

Σχήμα 53: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος ασχολείται με την αγορά παιδικών παιχνιδιών.

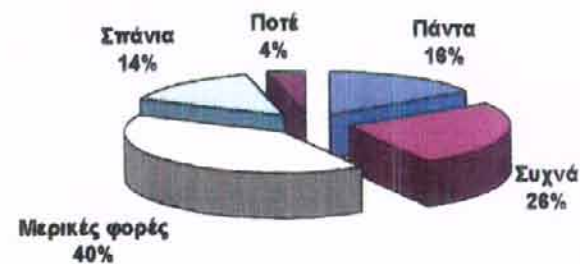
Σχήμα 54: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την ενασχόληση με την συζήτηση με τα παιδιά.

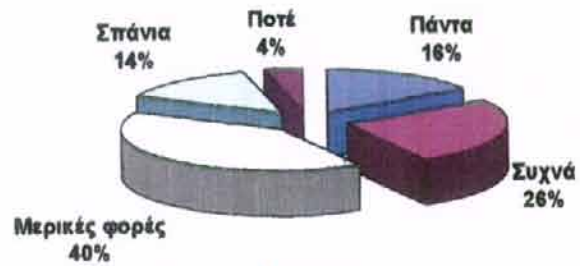
Σχήμα 55: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος προσέχει τα παιδιά όταν οι ίδιες εργάζονται.

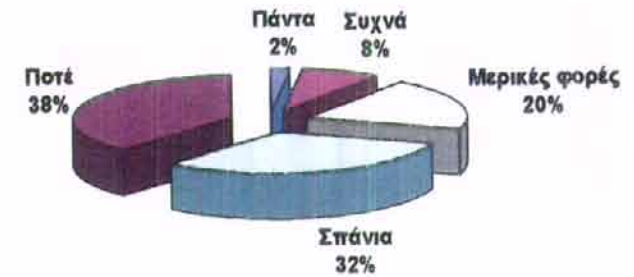
Σχήμα 56: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με την τακτοποίηση του δωματίου.

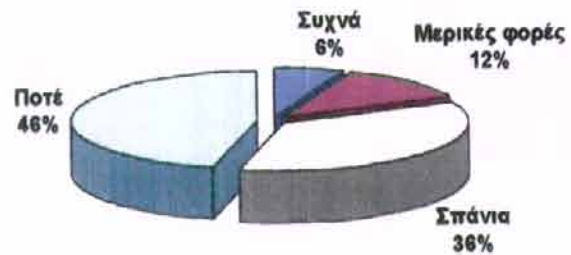
Σχήμα 57: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με την τακτοποίηση των παιχνιδιών.

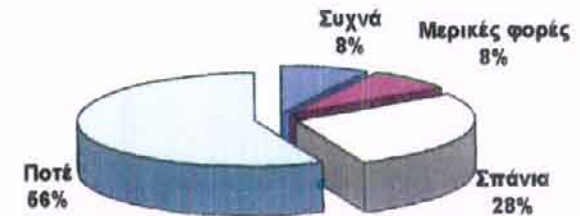
Σχήμα 58: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το στρώσιμο του τραπεζιού.

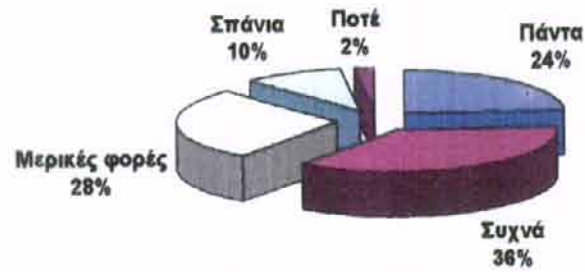
Σχήμα 59: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το μάζεμα του τραπεζιού.

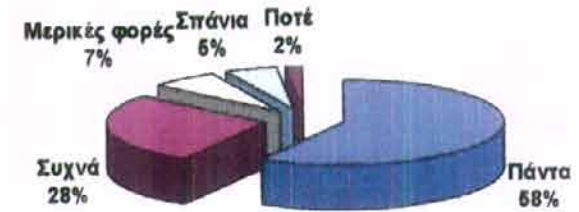
Σχήμα 60: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με το πλύσιμο των πιάτων.

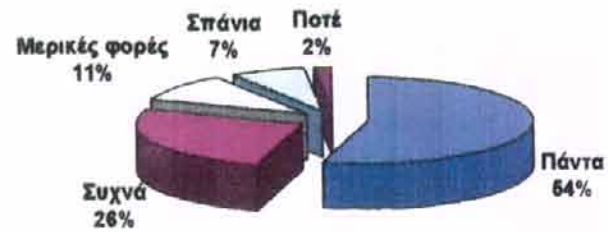
Σχήμα 61: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται ο γιος τους με τα θελήματα.

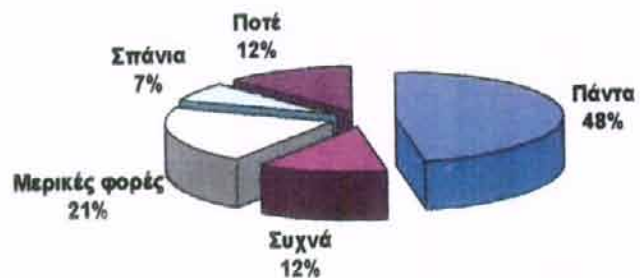
Σχήμα 62: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με την τακτοποίηση του δωματίου.

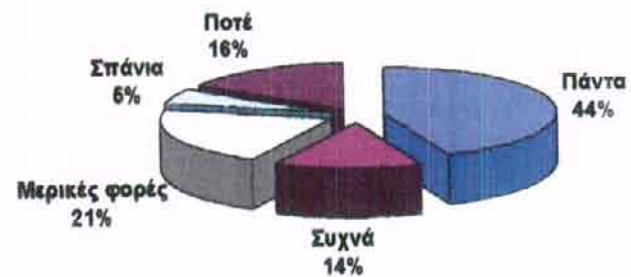
Σχήμα 63: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με την τακτοποίηση των παιχνιδιών.

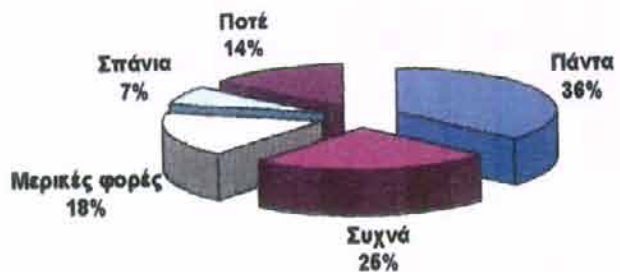
Σχήμα 64: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το στρώσιμο του τραπέζιού.

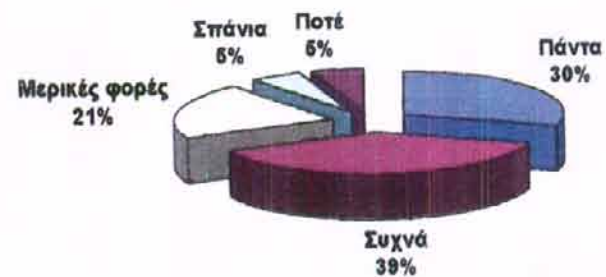
Σχήμα 65: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το μάζεμα του τραπέζιού.

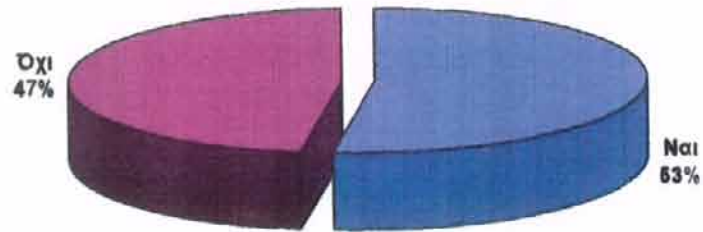
Σχήμα 66: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με το πλύσιμο των πιάτων.

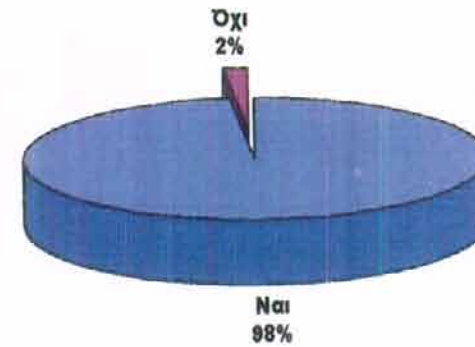
Σχήμα 67: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο συχνά ασχολείται η κόρη τους με τα θελήματα.

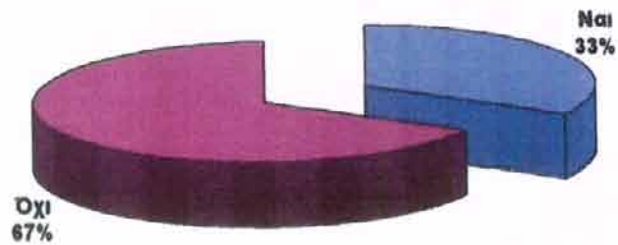
Σχήμα 68: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το αν θα επέλεγαν παιχνίδια - κατασκευές για την κόρη τους.

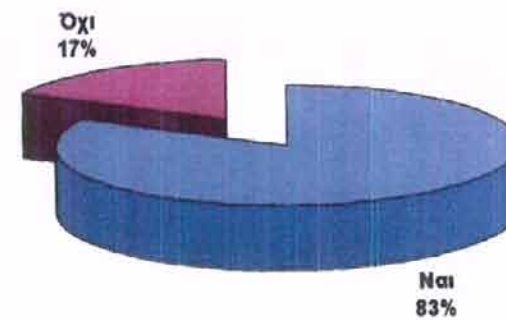
Σχήμα 69: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για την κόρη τους.

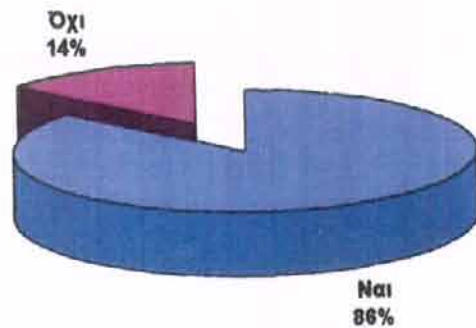
Σχήμα 70: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-αυτοκίνητα για την κόρη τους.

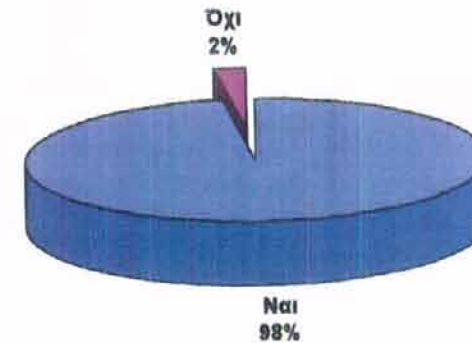
Σχήμα 71: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παραμύθια σαν παιχνίδι για την κόρη τους.

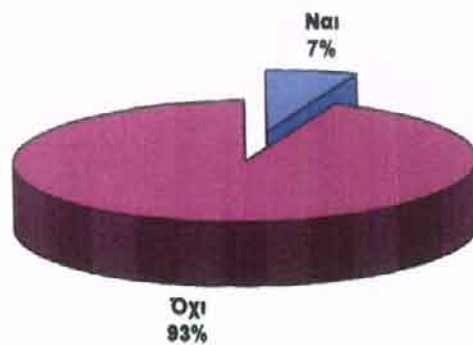
Σχήμα 72: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-παζλ για την κόρη τους.

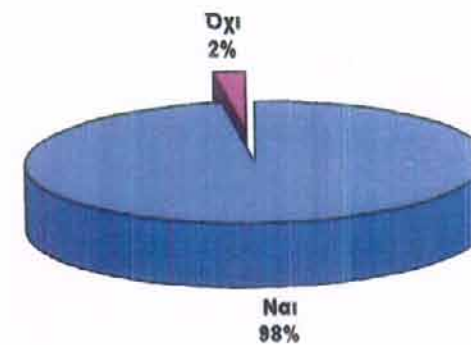
Σχήμα 73: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κατασκευές για τον γιο τους.

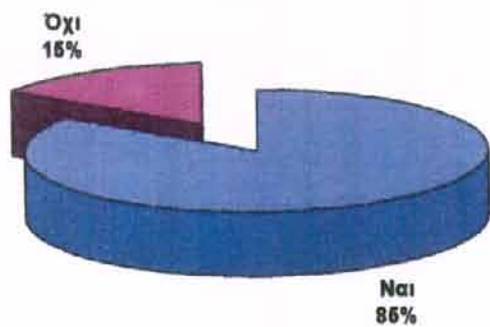
Σχήμα 74: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για τον γιό τους.

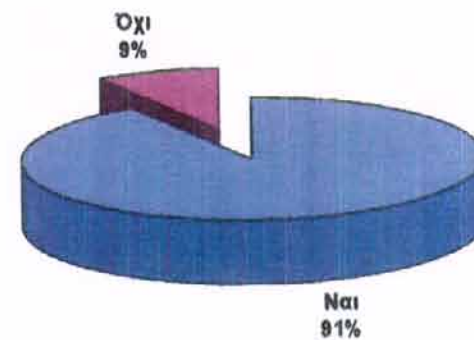
Σχήμα 75: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-αυτοκίνητα για τον γιο τους.

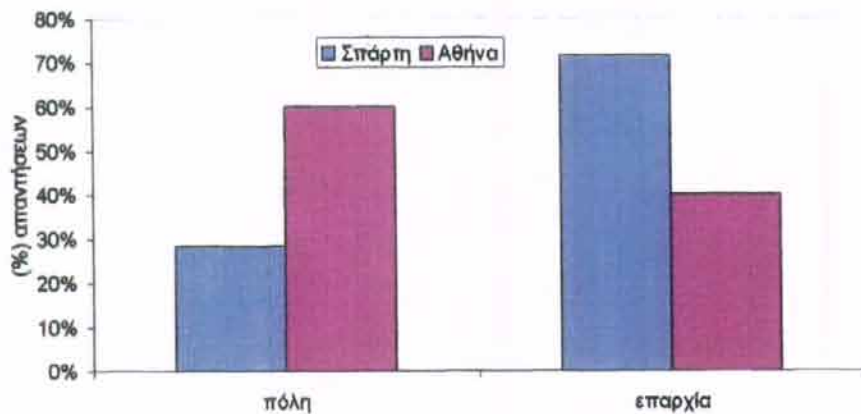
Σχήμα 76: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παραμύθια σαν παιχνίδι για τον γιο τους.

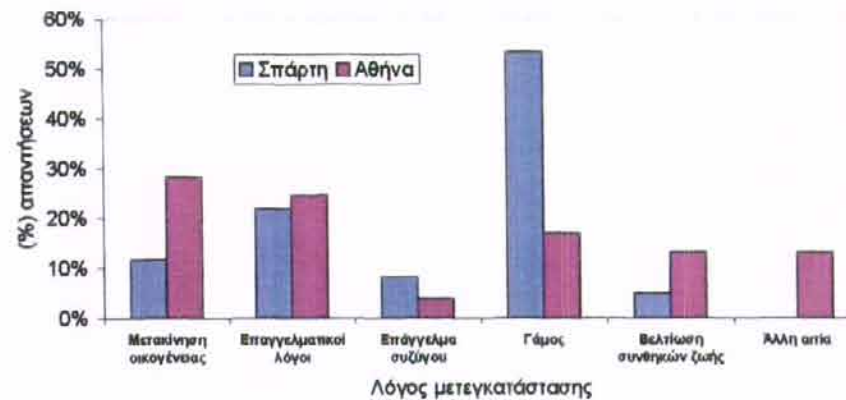
Σχήμα 77: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-παζλ για τον γιο τους.

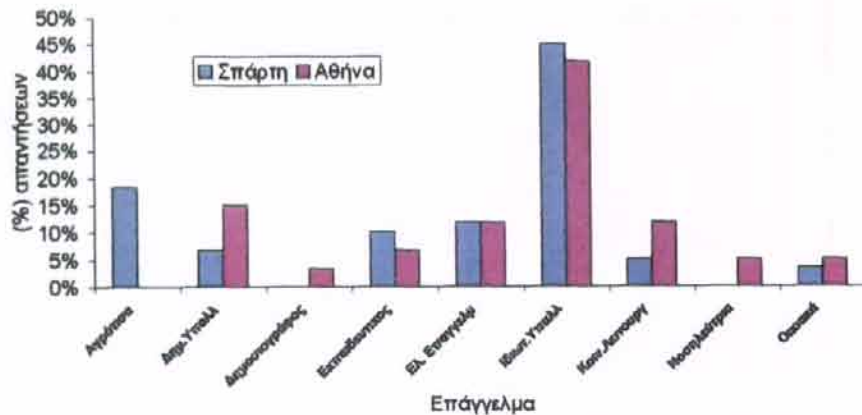
Σχήμα 78: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το που έζησαν μέχρι την ηλικία των 18 καθώς και την προέλευση του δείγματος.

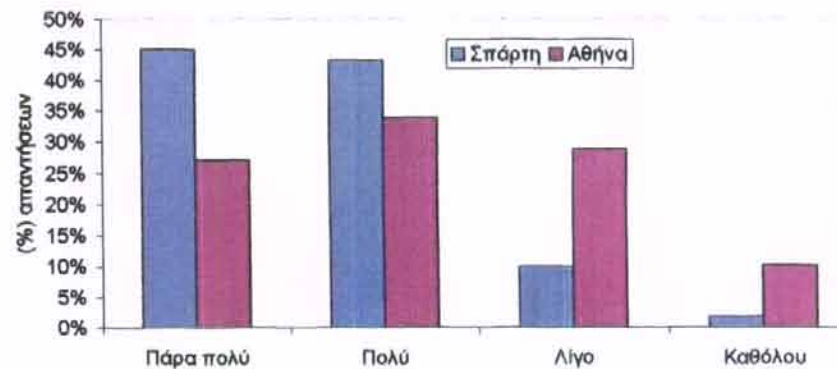
Σχήμα 79: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον λόγο μετεγκατάστασης και την προέλευση του δείγματος.

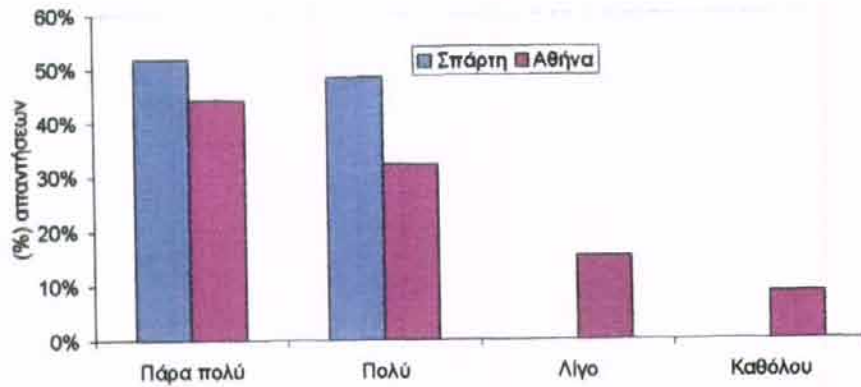
Σχήμα 80: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το επάγγελμα και την προέλευση του δείγματος.

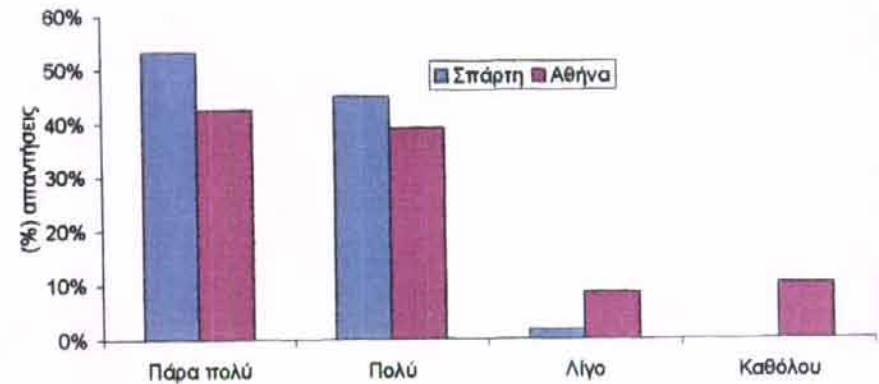
Σχήμα 81: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο λαμβάνεται υπόψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η εξωτερική εμφάνιση και την προέλευση δείγματος.

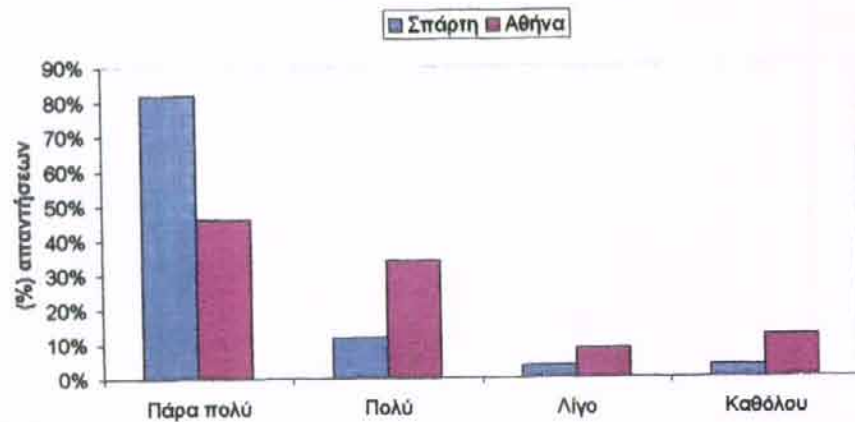
Σχήμα 82: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το όσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η προϋπηρεσία και την προέλευση του δείγματος.

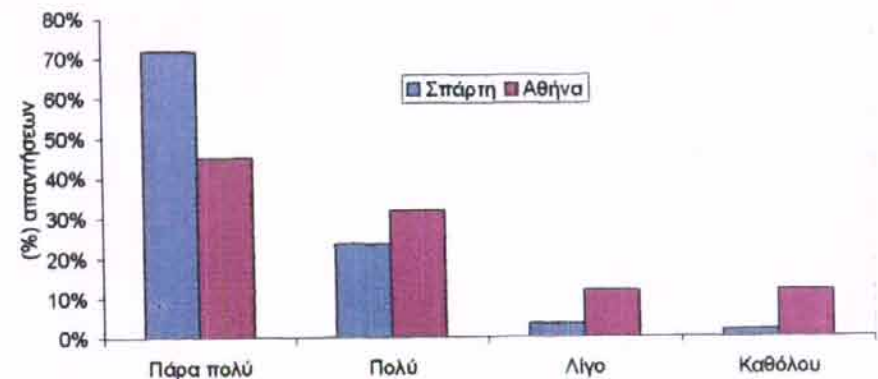
Σχήμα 83: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την άποψη τους για το πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας η επαγγελματική κατάρτιση και την προέλευση δείγματος.

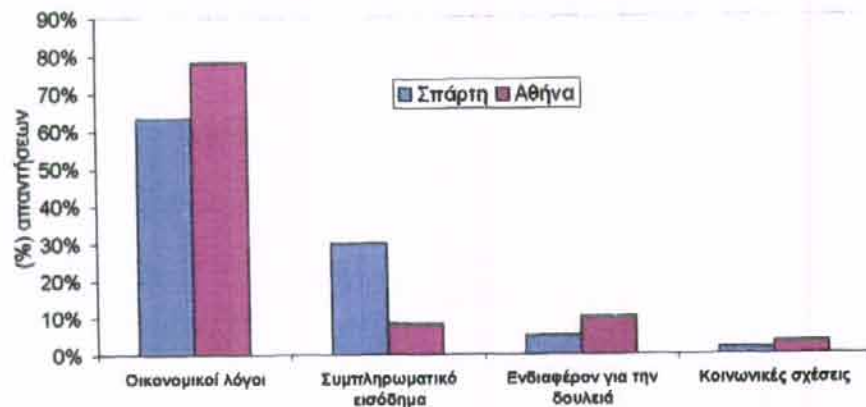
Σχήμα 84: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την άποψη τους για το πόσο λαμβάνεται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι σπουδές και την προέλευση του δείγματος.

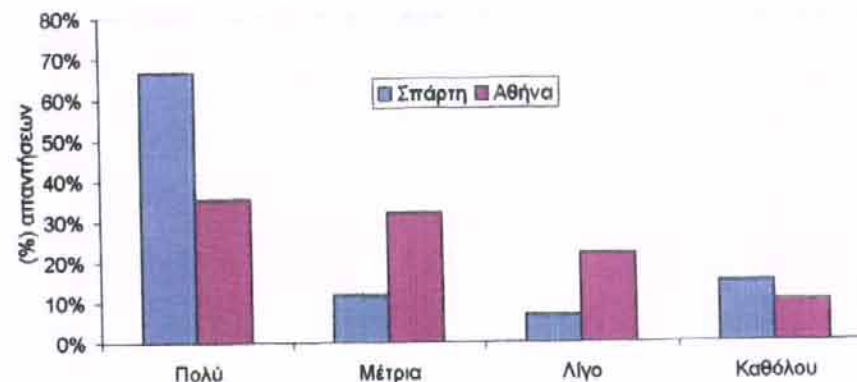
Σχήμα 85: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την άποψή τους για το πόσο λαμβάνονται υπ'όψιν για την πρόσληψη μιας γυναίκας οι γνωριμίες και την προέλευση του δείγματος.

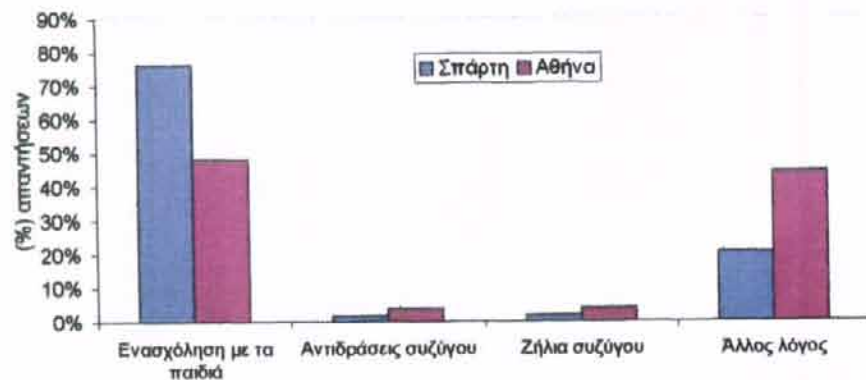
Σχήμα 86: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον κυριότερο λόγο που εργάζονται και την προέλευση του δείγματος.

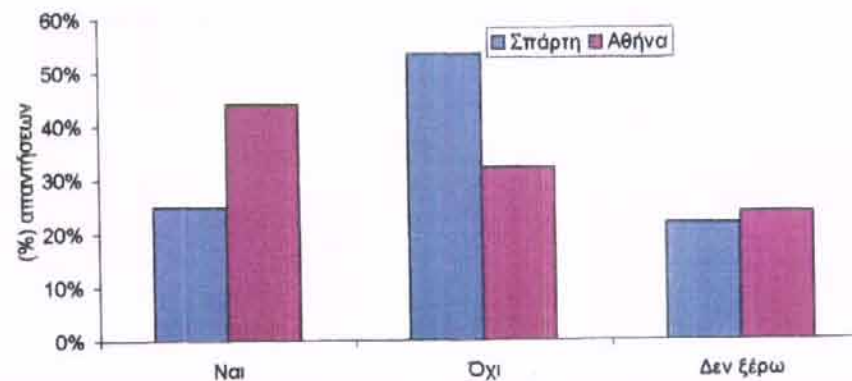
Σχήμα 87: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το πόσο ικανοποιημένη είναι σχετικά με την απόσταση οικίας - εργασίας και την προέλευση δείγματος

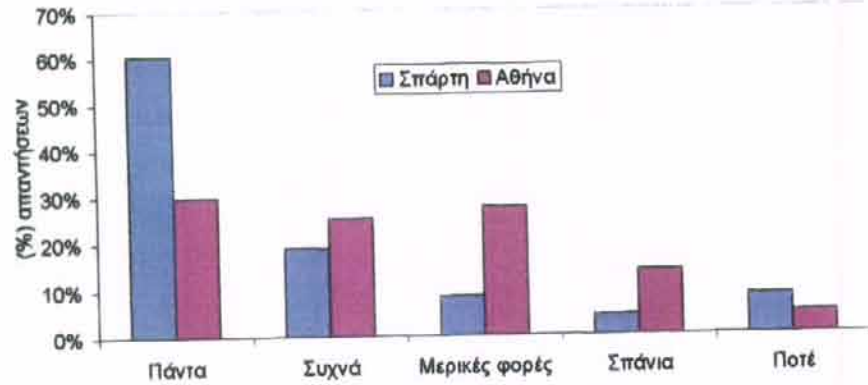
Σχήμα 88: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το ποιος είναι ο κυριότερος λόγος διακοπής της εργασίας πριν την σύναξη και την προέλευση του δείγματος.

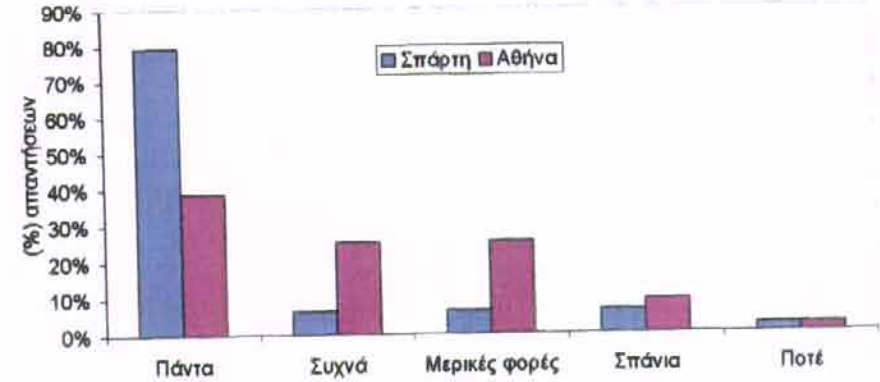
Σχήμα 89: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα συνέχιζαν να εργάζονται εφόσον είχαν και άλλα εισοδήματα και την προέλευση του δείγματος.

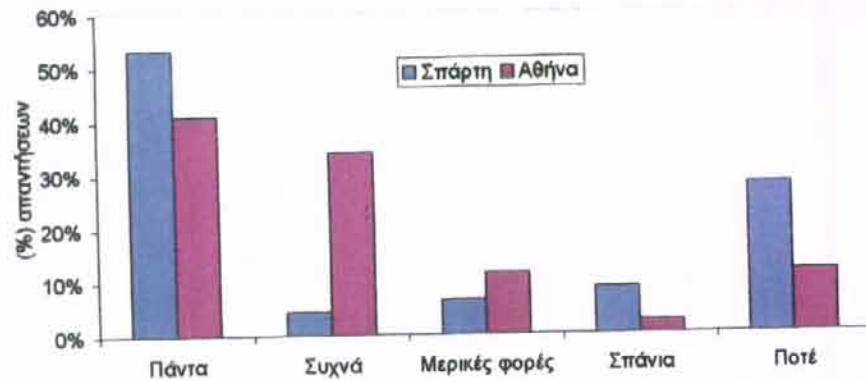
Σχήμα 90: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις πληρωμές λογαριασμών καθώς και την προέλευση του δείγματος.

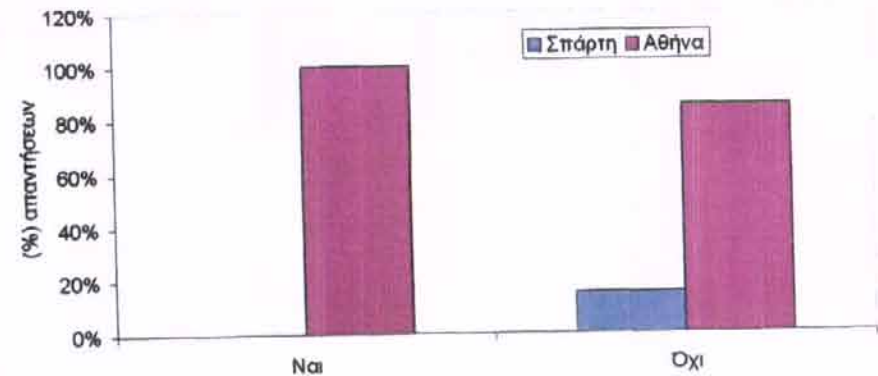
Σχήμα 91: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης του συζύγου με τις επισκευές του σπιτιού και την προέλευση του δείγματος.

Σχήμα 92: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με την συχνότητα ενασχόλησης συζύγου με την οικονομική διαχείριση και την προέλευση δείγματος.

Σχήμα 93: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με το εάν θα επέλεγαν παιχνίδια-κούκλες για τον γιο τους και την προέλευση του δείγματος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. ΗΛΙΚΙΑ

A. 20 -30

B. 30-40

Γ. 40-50

Δ. 50 & ΑΝΩ

2. ΠΟΥ ΖΗΣΑΤΕ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ 18 ΕΤΩΝ;

A. ΠΟΛΗ

B. ΕΠΑΡΧΙΑ

3. ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΛΟΓΟ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΘΗΚΑΤΕ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΣΑΣ;

A. ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΟΛΟΚΛΗΡΗΣ
ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

B. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΚΑΙ
ΜΕΤΑΘΕΣΗ

Γ. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ
Η ΚΑΙ ΜΕΤΑΘΕΣΗ

Δ. ΓΑΜΟΣ

E. ΑΛΛΑΓΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
(ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΖΩΗΣ)

ΣΤ. ΑΛΛΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ:.....
.....

4. ΤΙ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΧΕΤΕ;

A. ΑΓΡΑΜΜΑΤΗ

B. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γ. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Δ. ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΛΥΚΕΙΟΥ

Ε. ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ
ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΣΧΟΛΗΣ(ΔΕΙ,ΑΤΕΙ)

ΣΤ. ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ

4.(α) ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ:
.....

5. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΣΑΣ:
.....

6. ΠΟΣΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΙΣΑΣΤΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ ;

Α. ΠΟΛΥ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ

Β. ΣΧΕΤΙΚΑ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ

Γ. ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΜΕΝΗ

Δ. ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΜΕΝΗ

Ε. ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

7. ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ ΜΕΣΑ Η ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΠΙΤΙ ;

Α. ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ (ΟΙΚΙΑΚΑ)

Β. ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Γ. ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ

8. ΠΟΣΟ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΜΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ:

	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	ΠΟΛΥ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ				
ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ				
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ				
ΣΠΟΥΔΕΣ				
ΓΝΩΡΙΜΙΕΣ				

9. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ ΠΟΥ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ;

- A. ΒΑΣΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΓΚΗ
- B. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
- Γ. ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ
- Δ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
- E. ΑΛΛΟ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ)

10. ΟΤΑΝ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ ΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΝ ΘΕΩΡΟΥΝ :

- A. ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ
- B. ΧΩΡΙΣ ΘΗΛΥΚΟΤΗΤΑ
- Γ. ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ
- Δ. ΦΙΛΟΔΟΞΗ
- E. ΔΡΑΣΤΗΡΙΑ
- ΣΤ. ΚΑΚΗ ΜΗΤΕΡΑ
- Z. ΚΑΚΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

11. ΠΟΣΟ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΙΣΤΕ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΑΣ :

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
ΜΙΣΘΟΣ ,ΚΕΡΔΗ				
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΔΟΥΛΕΙΑΣ				
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ				
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ)				
ΩΡΑΡΙΟ				
ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΤΟΠΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΠΟ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ				

12. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΣ ΛΟΓΟΣ ΠΟΥ ΣΚΕΦΤΕΣΤΕ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΤΕ ΝΑ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ ΠΡΙΝ ΕΛΘΕΤΕ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΝΑ ΠΑΡΕΤΕ ΣΥΝΤΑΞΗ :

Α. ΓΙΑ ΝΑ ΑΣΧΟΛΗΘΩ ΜΕ
ΤΟ ΠΑΙΔΙ (ΠΑΙΔΙΑ) ΜΟΥ

Β. ΑΝΤΙΔΡΑ Ο ΣΥΖΥΓΟΣ

Γ. ΖΗΛΕΥΕΙ

Γ. ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ).....
.....

**13.ΑΝ ΘΑ ΕΙΧΑΤΕ ΕΝΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΠΟΥ ΝΑ ΣΑΣ ΕΔΙΝΕ ΤΑ ΙΔΙΑ ΧΡΗΜΑΤΑ ΜΕ
ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΣΑΣ ΘΑ ΣΥΝΕΧΙΖΑΤΕ ΝΑ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ;**

Α. ΝΑΙ

Β. ΟΧΙ

Γ. ΔΕΝ ΞΕΡΩ

14.ΠΟΣΕΣ ΩΡΕΣ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ ΣΥΝΗΘΩΣ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ;

ΑΡΙΘΜΟΣ ΩΡΩΝ.....

**15.ΠΟΙΑ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ ΣΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ
ΠΑΡΑΚΑΤΩ :**

Α. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΟΤΙ Η ΒΑΣΙΚΗ ΜΟΥ ΔΟΥΛΕΙΑ ΕΙΝΑΙ Η
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ

Β. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΟΤΙ ΑΝ ΔΕΝ ΕΡΓΑΖΟΜΟΥΝ ΘΑ ΗΜΟΥΝ
ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΗ

Γ. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΣΕ ΝΑ ΜΗΝ ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ

Δ. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΟΤΑΝ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΕΙΜΑΙ ΚΑΙ ΕΓΩ
ΕΚΕΙ

Ε. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ
ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ

ΣΤ. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΜΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΑΝΤΙΡΡΗΣΗ ΝΑ ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ ,ΜΕ ΤΗΝ
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΜΟΝΟ ΝΑ ΜΗΝ ΕΠΗΡΕΑΖΕΤΑΙ ΚΑΘΟΛΟΥ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ
ΜΑΣ ΖΩΗ

16.ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ Ο ΣΥΖΥΓΟΣ ΣΑΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ :

ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΠΑΝΤΑ	ΣΥΧΝΑ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ
ΠΛΥΣΙΜΟ ΠΙΑΤΩΝ					
ΠΛΥΣΙΜΟ ΡΟΥΧΩΝ					
ΣΙΔΕΡΩΜΑ					
ΜΑΓΕΙΡΕΜΑ					
ΚΑΘΑΡΙΣΜΑ ΣΠΙΤΙΟΥ					
ΨΩΝΙΑ					
ΠΛΗΡΩΜΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ					
ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΥ					
ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΣΠΙΤΙΟΥ					
ΥΔΡΑΥΛΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ					
ΗΛΕΚΤΡΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ					
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ					

17. ΠΟΣΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΧΕΤΕ ΓΕΝΝΗΣΕΙ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ;

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ :

18.ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΙΟΣ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ :

ΑΣΧΟΛΙΕΣ	ΕΓΩ	Ο ΣΥΖΥΓΟΣ	ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΠΑΙΔΙΩΝ			
ΔΙΑΒΑΣΜΑ ΠΑΙΔΙΩΝ			
ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ			
ΒΟΛΤΑ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ			
ΑΓΟΡΑ ΡΟΥΧΩΝ			
ΑΓΟΡΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ			
ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ			

19.ΠΟΙΟΣ ΠΡΟΣΕΧΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ(ΠΑΙΔΙΑ) ΣΑΣ ΟΤΑΝ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ;

- Α. ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΜΕ ΑΜΟΙΒΗ
- Β. ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΧΩΡΙΣ ΑΜΟΙΒΗ
- Γ. Ο ΣΥΖΥΓΟΣ
- Δ. ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ (ΣΥΓΓΕΝΗΣ)
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ
- Ε. ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΜΕ ΑΜΟΙΒΗ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΠΤ
ΣΤ. ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
(ΣΥΓΓΕΝΗΣ) ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΠΠΤ

Ζ. ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΜΕ ΑΜΟΙΒΗ
ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΠΠΤ

Η. ΚΑΘΟΝΤΑΙ ΜΟΝΑ ΤΟΥΣ

Θ. ΑΛΛΟ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ).....

20. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ Ο ΓΙΟΣ ΣΑΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ :

ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΠΑΝΤΑ	ΣΥΧΝΑ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ
ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ					
ΜΑΖΕΜΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ					
ΣΤΡΩΣΙΜΟ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ					
ΜΑΖΕΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ					
ΠΛΥΣΙΜΟ ΠΙΑΤΩΝ					
ΘΕΛΗΜΑΤΑ					

21. ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΑΣΧΟΛΕΙΤΑΙ Η ΚΟΡΗ ΣΑΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ :

ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΠΑΝΤΑ	ΣΥΧΝΑ	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	ΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΤΕ
ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ					
ΜΑΖΕΜΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ					
ΣΤΡΩΣΙΜΟ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ					
ΜΑΖΕΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΟΥ					
ΠΛΥΣΙΜΟ ΠΙΑΤΩΝ					
ΘΕΛΗΜΑΤΑ					

22. ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΘΑ ΔΙΑΛΕΓΑΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΡΗ ΣΑΣ:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ		
ΚΟΥΚΛΕΣ		
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑΚΙΑ		
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ		
ΠΑΖΛ		

23.ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΘΑ ΔΙΑΛΕΓΑΤΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΟ ΣΑΣ:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ		
ΚΟΥΚΛΕΣ		
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑΚΙΑ		
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ		
ΠΑΖΛ		

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αβδέλα , Ε - Ψαρρά, Α « Σιωπηρές ιστορίες». Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση. Αλεξάνδρια.
2. Αντωνοπούλου, Χ.(1995). « Η Κοινωνιολογία των ρόλων των δύο φύλων». Αθήνα
3. Βίβιαν, Γ (1996). « Το επιπέδο κατάρτισης, η απασχόληση και η επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών». Αθήνα. Εκπαίδευση Κατάρτιση
4. Βουτύρα, Σ. (1981). « Η γυναίκα στη μισθωτή εργασία» Αθήνα: Παπαζήση
5. Γκίκα, Σ. Λεξικό εννοιών. Σαββάλας
6. Δαράκη, Π.(1995). «Το όραμα της ισοτιμίας της γυναίκας» Αθήνα: Καστανιώτης
7. Δουλδέρη, Τ. « Ισότητα των δύο φύλων στις εργασιακές σχέσεις». Παπαζήση
8. Ευρωπαϊκό Συνέδριο(09-10/02) Πρακτικά « Το φύλο των δικαιωμάτων». Νεφέλη
9. Ζαγκλαβήρα, Α. «Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας και νεότερης σοφίας». Πα[αγαλάτου
10. Κακλαμάνη, Ρ. « Η θέση της γυναίκας στην οικογένεια, στην κοινωνία, στην πολιτεία». Αθήνα: Καστανιώτης
11. Καλκάνη, Ι(1978). « Η επαγγελματική εργαζόμενη Ελληνίδα» Αθήνα: Παπαζήση
12. Καρακατσάνης, Α- Γαρδίκας Σ (1995). « Ατομικό Εργατικό Δίκαιο». Αθήνα- Κομοτηνή: Αντ.Ν Σακκούλα

13. Κατσορίδας, Δ. Α (1998) «Ανεργία, μύθοι και πραγματικότητα». Αθήνα:
Δοκίμια 8
14. Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). « Ίση αμοιβή- μελέτες
Έρευνας» ΚΕΘΙ
15. Καρακατσάνης, Α- Γαρδικας (1995). « Εργασία γυναικών». Κραβαρίτου,
Γ – Ληξουριώτης, Γ(Σ. Περράκης), «Ατομικό Εργατικό Δίκαιο». (σελ
111). Αθήνα- Κομοτηνή: Αντ, Ν Σακκουλα
16. Κριμπά, Π. (1955). « Τα παιδιά των εργαζόμενων μητέρων και των
κοσμικών μαμαδων» στο « Σχολείο και Ζωή»
17. Κυριακίδης, Π(1999). «Η οικογενειακή σχέση». Ιωάννινα
18. Λεντάκης, Α.(1989). « Είναι η γυναίκα κατώτερη από τον άνδρα; Ή
πως κατασκευάζεται η γυναίκα». Δωρικός
19. Μαγγανάρα, Ι. « Εργασία, συνδικαλισμός και ισότητα των δύο φύλων».
Εισηγήσεις Σεμιναριού. Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της
γυναίκας. Οδυσσεάς
20. Μαγγανάρα, Ι « Προβλήματα Υγείας και ασφάλειας των εργαζόμενων
Γυναικών στο εργασιακό περιβάλλον» . Βαλαβανίδης Α. « Εργασία,
συνδικαλισμός και ισότητα των δύο φύλων». Οδυσσεάς
21. Μαράτου – Αλιμπράντη, Λ(1995). « Η οικογένεια στην Αθήνα.
Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές» . ΕΚΚΕ Αθήνα:
Παπαζήση
-
22. Ματάκις, α. «Λεξικό Εννοιών». Πελετιάνου
23. Μουδόπουλος, Σ(2001). « Κανόνες Προστασίας των συνδικαλιστικών
δικαιωμάτων». Αντ. Ν. Σακκουλα

24. Μουσούρου, Μ.Λ. « Γυναίκα- Απασχόληση. Δέκα Ζητήματα». Αθήνα: Gutenberg
25. Μουσούρου ,Λ.Μ. «Η Ευρώπη μπροστά στον 21 αιώνα .τάσεις και εξελίξεις που επηρεάζουν την οικογένεια» .Πρακτικά Ευρωπαϊκού Φόρουμ .Οικογένεια –Ευρώπη –21 αιώνας :Όραμα και θέσμοι
26. Μουσούρου .Λ.Μ. «Γυναικεία Απασχόληση και Οικογένεια» Αθήνα: Παπαζήση
27. Μουσούρου Λ.Μ. (1999) «Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας» Αθήνα : Gutenberg
28. Νικολάου,Κ.(1994). «Η θέση της γυναίκας στο βυζάντιο»Αθήνα : Ίδρυμα Γουλανδρή –Χορμ
29. Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα τ.19.Λάουρους.
30. Παιδούση ,Χ.(1991) «Επιθεώρηση ,νεα κοινωνιολογία», «Στερεότυπα και γυναικεία περιοδικά»Τεύχος 11,4 Έτος
31. Παπανικολάου,Ν. (1982) «Προβλήματα της εργαζόμενης έγγαμης μητέρας στο σχολείο και στη ζωή»
32. Σεμινάρια-Πρακτικά .(2000). «Η γυναίκα στην οικογένεια και στην εργασία»
33. Σικελιανού, Δ. «Σχέσεις των δύο φίλων. Συντροφικότητα – οικογένεια». Επιστημονική συνεργάτης ΑΤΕΙ Πάτρας.
34. Συμεωνίδου, Χ., (1990) «Απασχόληση και γονιμότητα των γυναικών στην περιοχή της πρωτεύουσας». Αθήνα
35. Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων (1999). «Συνθήκες διαβίωσης των γυναικών στην Ελλάδα. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος»

36. Τακάρη Ν., (1984) «η γυναίκα απ' την αρχαιότητα ως την τεχνολογική Επανάσταση» Αθήνα
37. Τσαούση, Δ. Γ. (1983) « η κοινωνία του ανθρώπου» Αθήνα : Gytenberg.
38. RATHER , I. (1967) «Ανατρέφω σωστά το παιδί μου; Τα σύγχρονα οικογενειακά προβλήματα» Αθήνα : Ήλια Μανιατέα.
39. Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (2004) «Γυναικείες οργανώσεις» Διαθέσιμο : www.kethi.gr/greek/organosis/intex.htm. (12/2/2005)
40. Ίδρυμα Κοινωνικής ασφάλισης (2005) « Κοινωνική Ασφάλιση» Διαθέσιμο : <http://find.in.gr/results/page?t=web&q=data> (10/2/2005)
41. Αποστολάκη Μ.(2005) «Μεταφεμινιστικές σκέψεις, Ελευθεροτυπία» Διαθέσιμο www.Apostolaki.milena.gr/news-detail.asp?ne-id=12 (20/1/2005)
42. Κέντρο ερευνών για θέματα ισότητας (2005) «Εκπαίδευση και γυναίκα. Στατιστικά στοιχεία» Διαθέσιμο: www.kethi.gr/greek/ekpaidefsi/index.htm. (1/2/2005)
43. Pathfinder (2005) «Οικογένεια σήμερα». Διαθέσιμο www.clubs.Pathfinder.Gr/260819 (3/2/05)
44. Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (2005) «Δικαιώματα των γυναικών σήμερα» Διαθέσιμο : www.Kethi.Gr/greek/meletes/greek-report-family-life/metafrasi-odigou/htm-κεφ.2 (16/2/2005)
45. Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (2004) «Νομοθεσία και εκπαίδευση» Διαθέσιμο : www.kethi.gr (28/2/2005)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Ισότητα των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις

Η παρούσα έκθεση – μελέτη πραγματοποιήθηκε για λογαριασμό του ΚΕΘΙ και αποτελεί την ελληνική συμβολή στο πλαίσιο του διακρατικού προγράμματος με αντικείμενο μελέτης την «Ισότητα των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις» του οποίου το συντονισμό έχει η Ισπανική Συνομοσπονδία Εργαζομένων (Union General De Trabajadores UGT).

Ο στόχος της μελέτης είναι διττός: αφενός μεν η περιγραφή του γενικού πλαισίου (κοινωνικοπολιτικού, νομικού, οικονομικού κλπ.) μέσα στο οποίο εγγράφεται η ισότητα των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών, αφετέρου δε η διερεύνηση και ανάλυση του σχετικού περιεχομένου των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, και στην συνέχεια η καταγραφή εκείνων των συλλογικών ρυθμίσεων που είτε προάγουν την ισότητα των αμοιβών είτε την παρεμποδίζουν.

Η έκθεση βασίστηκε αφενός μεν στην μελέτη πρωτογενών κειμένων κλαδικών και επιχειρησιακών συλλογικών συμβάσεων εργασίας (στο εξής Σ.Σ.Ε.) στις τράπεζες, στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο, και στα ξενοδοχεία, αφετέρου δε στην μελέτη των κωδικοποιημένων κειμένων του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (Ο.ΜΕ.Δ.), με αναφορά στην κωδικοποίηση του 2000.

Παράλληλα με την μελέτη των συμβάσεων, η παρούσα έκθεση εξετάζει την σχετική με το θέμα βιβλιογραφία και παρουσιάζει βασικά κοινωνικοοικονομικά στατιστικά δεδομένα αναφορικά με την κατάσταση των γυναικών στην αγορά εργασίας (βασικές πηγές: Ετήσιες Έρευνες Εργατικού Δυναμικού ΕΣΥΕ και Έρευνα Διάθρωσης Αμοιβών 1995)

Η έκθεση έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό, αφού, από τη συνολική επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας στην Ελλάδα, δεν

προκύπτει καμία έρευνα που να αφορά αποκλειστικά στο ζήτημα της ισότητας των αμοιβών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις.

Η έκθεση καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα :

- Αν και η ισότητα των αμοιβών στις ελληνικές εργασιακές σχέσεις διέπεται από ένα επαρκές θεσμικό πλαίσιο ,εναρμοσμένο με το διεθνές και το κοινοτικό δίκαιο ,στην πράξη καταγράφεται σημαντική υστέρηση των γυναικείων αμοιβών έναντι των αντίστοιχων ανδρικών .Όμως τα αίτια της υστέρησης αυτής έμμεσα μόνο σετίζονται με τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας .Στο πλαίσιο της παρούσης έκθεσης εντοπίστηκαν ελάχιστες και μάλλον αποσπασματικές συλλογικές ρυθμίσεις που οδηγούν σε άμεσες διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, τόσο αναφορικά με την ελεύθερη πρόσβαση αυτών σε κάποιες ειδικότητες, όσο και αναφορικά με την ταύτιση της γυναικείας απασχόλησης με θέσεις χαμηλής ειδίκευσης και αμοιβής, οδηγώντας στη διαπίστωση ότι οι μισθολογικές διακρίσεις, στο σύνολο τους, θα πρέπει να αναζητούνται εκτός των κειμένων των Σ.Σ.Ε. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την έκθεση, το περιεχόμενο των συλλογικών συμβάσεων στην Ελλάδα είναι μάλλον φτωχό ως προς το ζήτημα της ισότητας των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών, και η συλλογική διαπραγμάτευση δεν λειτουργεί ως μέσο προώθησης της ισότητας των αμοιβών .Καταγράφονται ωστόσο και παραδείγματα σ.σ.ε.που έχουν συμβάλει σημαντικά στην μείωση της ψαλλίδας ,και προάγουν άμεσα η έμμεσα ,σε μικρότερο η σε μεγαλύτερο βαθμό ,την ισότητα των αμοιβών .Επισημαίνεται ,πάντως ,ότι ρυθμίσεις οι οποίες σε άλλες χώρες θα θεωρούνταν ότι προσφέρουν τα ελάχιστα ,είναι μεγάλης βαρύτητας για τα ελληνικά δεδομένα .
- Θα πρέπει ιδιαίτερα να τονιστεί η συμβολή του ενιαίου μισθολογικού ως μέσου εξάλειψης των άμεσων

μισθολογικών διακρίσεων σε βάρος των γυναικών ,όπως στην περίπτωση των ανδρών και γυναικών τραπεζουπαλλήλων ,όπου από το1982 η εφαρμογή του ενιαίου μισθολογίου ,αποδεδειγμένου από την ιδιότητα του φύλου στις κλαδικές και στις επιχειρησιακές Σ.Σ.Ε.Έτσι ,υφισταμένες διακρίσεις στο σύνολο τους είναι έμμεσες ,είτε για παράδειγμα λόγω πλασματικών προωθήσεων που ευνοούν τους άνδρες εργαζόμενους (π.χ. στρατός),είτε λόγω μη ένταξης στο μισθολόγιο κάποιων κατηγοριών εργαζομένων (π.χ. καθαρίστριες κλπ).Επισημαίνεται ότι το ζήτημα της μη κατάργησης των ευνοικών προς τους άνδρες μισθολογικών προωθήσεων λόγω π.χ. στρατού καθίσταται εντονότερο όταν συγκρίνεται με την μη αντίστοιχη ευνοική μεταχείριση από τις Σ.Σ.Ε της μητρότητας και γενικότερα των γονικών αδειών .

- Στο επίπεδο των επιχειρήσεων αναπτύσσονται προγράμματα εξατομικευμένων αμοιβών του προσωπικού (στη βάση της απόδοσης η της αξιοκρατίας), τα οποία εκφράζουν συχνά μονομερείς αποφάσεις της διοίκησης ,και τα οποία όπου εφαρμόζονται ,φαίνεται ότι ωφελούν τους άνδρες.Τα συστήματα αξιολόγησης του προσωπικού που υιοθετούνται είναι συχνά αδιαφανή και προκρίσεις συγκεκριμένων εργαζομένων έναντι άλλων δεν ελέγχονται δικαστικά για καταχρηστικότητα .Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)πάντως επισημαίνει ότι δεν αρκεί το νομικό (νιμοθετικό η συμβατικό πλαίσιο)να μην περιέχει ρήτες διατάξεις που να εμπεριέχουν δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος των γυναικών αλλά θα πρέπει και η μισθολογική πρακτική του εργοδότη να επιβεβαιώνει ότι δεν ευνοούνται οι άνδρες εργαζόμενοι .Η νομολογία του ΔΕΚ δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί κατάλληλα από τα ελληνικά δικαστήρια.

- Οι Σ.Σ.Ε. θεσπίζουν γενικά και ομοιόμορφα συστήματα αμοιβών που αντιμετωπίζουν τον κάθε εργαζόμενο με βάση το επάγγελμα ή την ειδικότητα του, την οικογενειακή κατάσταση και τις γενικές συνθήκες απασχόλησης του. Οι όποιες διαφοροποιήσεις δικαιολογούνται από την οικογενειακή κατάσταση, την επαγγελματική εξειδίκευση, τις γενικές συνθήκες εργασίας, τη μισθολογική εξέλιξη με βάση την προϋπηρεσία και την ιεραρχική θέση του εργαζομένου, συνήθως σε επιχειρησιακό επίπεδο. Συστήματα εξατομικευμένων αμοιβών με βάση την απόδοση στην εργασία και την οικονομική βαρύτητα των θέσεων εργασίας δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ρύθμισης στις Σ.Σ.Ε.
- Όσον αφορά στα μισθολογικά ζητήματα μεγάλο τμήμα των επιδιωκόμενων, μέσα από τη συλλογική διαπραγμάτευση και τις Σ.Σ.Ε., πολιτικών ισότητας, καταλαμβάνουν τα οικογενειακά επιδόματα, με αποτέλεσμα η όποια συζήτηση να εξαντλείται σε αυτό το επίπεδο και να θέτει στο περιθώριο ζητήματα όπως :
 - Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η αξιολόγηση προσωπικού
 - Ο κάθετος επαγγελματικός διαχωρισμός και η συγκέντρωση των γυναικών σε θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης και ευθύνης, που συνιστά έναν ιδιαίτερος δυσμένη παράγοντα που λειτουργεί ανασχετικά για την επαγγελματική και μισθολογική εξέλιξη των γυναικών.
 - Το αντιστάθμισμα της διακοπής της επαγγελματικής δραστηριότητας λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων από μηχανισμούς επανένταξης των γυναικών στην επιχείρηση ή στην αγορά εργασίας.
- Υπάρχει καταστρατήγηση της νομοθεσίας κυρίως σε ότι αφορά τον συνδυασμό οικογενειακών και επαγγελματικών υποχρεώσεων, καθώς και καταστρατήγηση και μη τήρηση των ρυθμίσεων των Σ.Σ.Ε. Στην

περίπτωση αυτή εντάσσονται και οι ανεπαρκείς ,κυρίως διοικητικού χαρακτήρα ,κυρώσεις σε περίπτωση μη εφαρμογής της νομοθεσίας .

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Τίτλος Φορέα	Διεύθυνση	Πόλη/Χωριό	Τ. Κ.	Τηλέφωνο	Τηλέφωνο 2ο	Fax	e-mail
Euro-American Women's Council	Πανεπιστημίου 6 & Σουίτα 20	Αθήνα	10671	2103638628		2103614442	
Foreign Women's Network	Λεωφ. Συγγρού 101	Αθήνα	11745	2109221254	2108962515	2109221589	info@europart
ΑΔΕΔΥ-Γραμματεία Γυναικών	Λέκκα 23-25	Αθήνα	10562	2103246109	2103244677	2103246165	adedy1@netplan.gr
Αδέσμευτη Κίνηση Γυναικών	Ασκληπιού 109	Αθήνα	11473	2103628104		2103619287	
Αιγυπτιακός Σύλλογος Γυναικών							

Ανατολικός Σοροπτιμιστικός Όμιλος Αθηνών	Ιωάννου Δροσπούλου 160Α	Αθήνα	11256	2108655979	2108616735	2108654742	anatolsororath@in.gr info@gaaec.org
Ανεξάρτητη Γυναικεία Παρέμβαση Χαλανδρίου	Πεισιστράτου 2	Χαλάνδρι	15233	2106847384	2106830481	2106843008 (δήμος)	
Ανώτατη Ομοσπονδία Πολυτέκνων Ελλάδος	Πλ.Ελευθερίας 22	Αθήνα	10553	2103232513		2103255363	info@aspe.org.gr
Βιβλιοθήκη Γυναικείων Θεμάτων Γενικής Γραμματείας Ισότητας	Καπνικαρέας 19Α	Πλάκα	10556	2103215618	2103212094	2103212094	
Βραβείο για Γυναίκες της Ευρώπης	Βουκουρεστίου 34	Αθήνα	10671	2103647408		2103633835	
Γραμματεία Γυναικών ΓΣΕΕ	Πατησίων 69 & Αινιάνος	Αθήνα	10434	2108834611		2108202186	
Γραμματεία Γυναικών ΔΗΚΚΙ	Χαλκοκονδύλη 9	Αθήνα	10677	2103829051		2103839047	dikki@otenet.gr
Γραμματεία Γυναικών ΚΚΕ	Λεωφ.Ηρακλείου 145	Ν.Ιωνία	14231	2102592215		2102592286	
Γραμματεία Γυναικών Ν.Δ	Αγ.Κωνσταντίνου 38	Αθήνα	10437	2105285488	2105285406 2105285489	2105285405	grgyn@nd.gr
Γραμματεία Γυναικών	Πατησίων &	Αθήνα		2106466040		2105224265	

ΠΟΛΑΝ		Ιουλιανού						
Γυναικεία Οργάνωση Δημοκρατικού Κόμματος (ΓΟΔΗΚ)		Γρίβα Διγενή 50	Λευκωσία	1080	22666002/6	22669421		
Γυναίκες στον Αγώνα κατά των Ναρκωτικών & του Κοινωνικού Αποκλεισμού		Θεμιστοκλέους 1	Αθήνα	10677	2103301335			
Δημοτική Επιτροπή Γυναικών		Τοπαλή Μεγαλειάς	Βόλος	38333	2421037734	2421053754		
Διεθνής Αμνηστία-Γυναικείο Τμήμα		Σινά 30	Αθήνα	10672	2103600628	2103638016	info@amnesty.gr	
Διεθνής Σοροπτιμιστική Ένωση		Μαζαράκη 5	Π.Ψυχικό,Πολιτεία	15452	2106719320	2106741506		
Δίκτυο Γυναικών Ελλάδας		Εστίας 25	Αμπελόκηποι	10680	2107703043	8001188881	2107703043	enow@otenet.gr
Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης		Αμαλιάδος 12	Αθήνα	11523	2106411449			
Εθνικό Συμβούλιο Ελληνίδων		Βουλής 38	Αθήνα	10557	2108234925	2108225266		
Εθνικός Οργανισμός		Υπατίας 6			2103250524	2103315350		

Πρόνοιας							2103233650	
Εθνικός Σύνδεσμος Νοσηλευτών Ελλάδος		Μεσογείων 2 Πύργος Αθηνών (Γ' Κτίριο)	Αθήνα	11527	2107702861		2107790360	esdne@esdne.gr
ΕΚΑ-Γραμματεία Γυναικών		Γ' Σεπτεμβρίου 48B	Αθήνα	10433	2108836917	2108836919	2108839271	ekalab@otenet.gr
Ελληνικός Εσπεραντικός Σύνδεσμος		Αριστείδου 9	Αθήνα	11252	2103313917			
Ένωση Γυναικών Ελλάδας (Παρ/μα Πρωτας)		Σκουφά & Νόρμαν 4ος Όροφος	Πρωτα	47100			2681024556	egartas@hol.gr
Ένωση Γυναικών Ελλάδας Μενιδίου		Σωκράτους 145	Μενίδι	13671	2102467255		2102460800	
Ένωση Γυναικών Ελλάδας(παρ/μα Καρδίτσας)		Βαλτετσιού 1	Καρδίτσα	43100	2441024854		2441025066	
Ένωση Γυναικών Ελλάδας(παρ/μα Κρήτης)					2810243357			
Ένωση Γυναικών Ελλάδος Παράρτημα Πάτρας		Πατρών & Πύργου 78	Παράλια	26110	2610523360	2610520908	2610242762	

Ένωση Γυναικών Ενάντια στη Βία κατά των Γυναικών	Τζιτζιφιανάκη 7 Λενταριανά	Χανιά Κρήτης		2821042726			
Ένωση Γυναικών Κρήτης	Βουλής 18	Αθήνα	10563			2103235195	
Ένωση Γυναικών Ναυτικών	Ανδρέα Μεταξά 4	Αθήνα		2103822407		2107791727 2103832050	
Ένωση Γυναικών Νότιας Ευρώπης(AFEM)	Ομήρου 51	Αθήνα	10672	2103617136		2103611461	spil@ath.forthnet.gr
Ένωση Ελληνίδων Γυναικών	Χαριλάου Τρικούπη 38	Αθήνα	10682	2103612253		2103616612	
Ένωση Ελληνίδων Νομικών	Ασκληπιού 23	Αθήνα	10679	2103641456		2103616612	
Επιτροπή Γυναικών Ένωση Πολιτών για την Παρέμβαση	Αλ. Σούτσου 18 Κολωνάκι	Αθήνα		2103612963		2103616254	paremvassi@ath.forthnet.gr
Επιτροπή Επιστημόνων Λυκείου Ελληνίδων	Λυκαβηττού 4	Αθήνα		2103639402		2103646670	
Επιτροπή Ισότητας ΟΤΕ	Λεωφ.Κηφισίας 99	Μαρούσι	15124	2106111165			
Εταιρεία Διαβαλκανικής Συνεργασίας	Πλούτωνος 30 & Γ.Παπανδρέου	Θεσσαλονίκη	54655	2310423152	2310422270	2310422271	unescenter@ath.forthnet.gr

Γυναικών, UNESCO							
Εταιρεία Οικογενειακού Προγραμματισμού (Γυναικεία Επιτροπή)	Έβρου & Παντοηράκλειας 1-3	Αμπελόκηποι	11528				
Ευρωπαϊκή Ένωση Γυναικών Νομικών (AFEM)	Ομήρου 51	Αθήνα	10672	2103617136		2103611461	spil@ath.forthnet.gr
Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ελληνίδων Δημοσιογράφων	Αμαλιάδος 13	Αμπελόκηποι	11523	2106467937		2106456680	eded@otenet.gr
Ευρωπαϊκό Κέντρο Μελέτης & Έρευνας Ισότητας & Γυναικείων Επιχειρησιακών Θεμάτων "ΣΕΜΕΛΗ"	Πυθίας 56	Αθήνα	11364	2108614351	2107249192	2107248979	
Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών	Βούκουρεστίου 27	Αθήνα	10673	2103628574	2103643696	2103643696	
Ευρωπαϊκό Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών-ΕΦΑΦ	Ερεσσού 12	Αθήνα	10680	2103644419		2103303466 2103644419	
Κέντρο Γυναικείων Μελετών & Ερευνών	Νίκης 24	Αθήνα	10557	2103244380		2103227706	diotima@otenet.gr

"ΔΙΟΤΙΜΑ"								
Κέντρο Γυναικών Καρδίτσας		Σταμούλη 9	Καρδίτσα	43100	2441071594		2441075141	wck@hol.gr
Κέντρο Γυναικών Υπαιθρου		Λέκκα 12	Αθήνα	10562	2103223048		2103247479	eheopaop@oneway.gr
Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη "ΚΕΔΕ"		Βασ.Σοφίας 124		11526	2108011842	2106230830 2106232507	2107751170	
Κέντρο Ερευνών για τις Γυναίκες της Μεσογείου		Χαριλάου Τρικούπη 115	Αθήνα	11526	2103813968	2103815660	2103815660 2103302125	
Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών		Νικηταρά 8-10	Αθήνα	10678	2103823088	2103821106	2103828126	
Κοινωνική Αρωγή Ελλάδας		Ομήρου 35	Αθήνα	10672	2103639734		2103639722	lanicol-archgist@tee.gr
Λύκειο Ελληνίδων		Δημόκριτου 14	Κολωνάκι	10673	2103611042			
Μητέρες Πολύτεκνες Επιστήμονες		Παρνασσού 2	Αθήνα	10561	2108131598		2108131017	
Νέα Ένωση Επιστημόνων Γυναικών (Θεσ/νίκης)		Ικτίνου 10	Θεσσαλονίκη					

Νέα Κίνηση Ελληνίδων Επιστημόνων	Σωτήρος 11	Πλάκα	10558	2103215328		2103215601 2103215328	marjohn@hol.gr
Ξεώνας Κακοποιημένης Γυναίκας				2810324900		2810230019	
ΟΜΕ-ΟΤΕ-Γραμματεία Γυναικών	Σταδίου 15	Αθήνα	10561	2103302121	2103302124	2103240699	
Όμιλος Εθελοντών κατά του Καρκίνου	Σαχτούρη 103	Πειραιάς	18537	2104181641	2104181424	2104535343	oekk@otenet.gr
Ομοσπονδία Γυναικών για την Παγκόσμια Ειρήνη	Πατριάρχου Ιωακείμ 63	Αθήνα	10676		2107218208	2107213645	
Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδας (ΟΓΕ)	Ιπποκράτους 120	Αθήνα	10681	2103629460		2103629490	
ΟΤΟΕ-Γραμματεία Γυναικών Αθηνών	Βησσαρίωνος 9	Αθήνα	10672	2103647666	2103647668	2103637611	
ΟΤΟΕ-Γραμματεία Γυναικών Θεσ/νίκης	Βασιλέως Ηρακλείου 32 (7ος Όροφος)	Θεσσαλονίκη	54623	2310280133		2310270668	otoemak@otoe.gr
Παγκόσμια Ένωση Ελληνόφωνων Γυναικών "Ερεχθείδες"	Μαγκριώτου 5 Πλ.Περιμένη	Νέα Σμύρνη	17121	2109351108	2109333545	2109332536	orizontesdata@.gr

Παγκρήτια Ένωση Γυναικών Οργανώσεων	Σπ.Τρικούπη 3	Αθήνα	10683	2103833707		2103833707	
Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΗ	Βασιλέως Κωνσταντίνου 26	Αθήνα		2107511412			
Πανελλαδικό Κίνημα Γυναικών-ΠΑ.ΚΙ.ΓΥ	Μιχ.Νομικού 33 Πλ.Κολιάτσου	Αθήνα	11253	2108628129	2108654211	2108628129	
Πανελλήνια Ένωση Γυναικών	Παρνασσού 2	Αθήνα	10561	2103245539	2107220804	2106009432	
Πανελλήνια Ένωση Οικογένεια και Νοικοκυρά	Κύπρου 82	Βύρωνας	16232	2107663268	2107666393	2107666393	
Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Γυναικών Φθιώτιδας	Παλαιολόγου 53- 55	Αθήνα	10439			2108543636	
Πανελλήνια Οργάνωση Ελληνική Εστία	Βασ.Κωνσταντίνου 16	Αθήνα	11635	2107519301		2107519301	
Πανελλήνιο Δίκτυο Αιρετών Γυναικών στη Τοπική Αυτοδιοίκηση	Ευτέρπης 18-20	Χολαργός	15561	2106521137	2106514647	2106514647	
Πανελλήνιο Σωματείο Γυναικών	Κάλβου 3	Χαλάνδρι	15232	2106800886	2106813424	2106834385	kalipa@hellasnet.gr

"ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ"							
Πανελλήνιος Σύλλογος Ανήπαντρων Μητέρων	Ανθέων 19		13562	2102315142			
Πανελλήνιος Σύλλογος Γυναικών με Καρκίνο του Μαστού	Κουντουριώτου 149	Πειραιάς	18535	2104119860	2104222321	2104222321	breaspca@otenet.gr
Πανελλήνιος Σύνδεσμος Ελληνίδων Μητέρων (Π.ΑΣ.Ε.Μ)	Αριστοτέλους 22	Αθήνα	10433	2105233782	2105233826		
Πανελλήνιος Σύνδεσμος Μουσουλμάνων Ελλάδας	Δεμονογιάννη 4-6	Αθήνα		2108547507		2108547507	
Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας	Βαλαωρίτου 1		10671	2103614591	2103614593 2103614592		L.women-rights@egreta.gr
ΠΑΣΕΓΕΣ Γραμματεία Γυναικών	Κηφισίας 16	Αθήνα	11526	2107713069		2107779313	
Πολιτικός Σύνδεσμος Γυναικών	Κερασούντος 5- Μιχαλακοπούλου 104	Αθήνα	11528	2107775223		2107757771	info@karamanou.gr
Προοδευτική Ένωση Μητέρων Ελλάδας-	Καλλιδρομίου 55	Αθήνα	10681	2102282750	2102232496	2102282750	

ΠΕΜΕ								
Πρωτοβουλία Γυναίκα και Υγεία	Σατόμης 4	Αθήνα	15771	2107796118		2107796118	womanh@otenet.gr	
Πρωτοποριακή Οργάνωση Γυναικών	Ολύμπου 3	Αγ.Παρασκευή	15343	2106394282		2103603379		
Σορροπτιμιστική Ένωση Γυναικών Ελλάδος	Ηπείρου 53	Αθήνα	10439	2108234937	2108225354	2108234937		
Σύλλογος Γυναικών Κοινωνική Μέριμνα				2810227529				
Σύλλογος Ελληνίδας Νοικοκυράς	Κοραή 3	Κηφισιά	14561					
Σύλλογος Επιστημόνων Μαιών-Μαιευτών Αθηνών	Αρ.Παππά 2	Αθήνα	11521	2106429675		2106465691		
Συν/σμός της Αριστεράς των Κινημάτων και Οικ/γίας/Γραμ Γυναικών Συνασπισμού	Πλ.Κουμουνδούρου 1, Πλ.Ελευθερίας	Αθήνα	10553	2103378501	2103378510	2103219121 2103378507	typou@syn.gr	
Σύνδεμος Ελληνίδων	Ακαδημίας 52	Αθήνα	10679	2103617726		2108071598		
Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της	Σόλωνος 41	Αθήνα	10672	2103626460		2103616236		

Γυναίκες							
Σύνδεσμος Γυναικείων Σωματείων	Μάρκου Παπαδοπούλου 13 Τ.Θ1414	Ηράκλειο	71202	2810281509			
Σύνδεσμος Γυναικών Επιχειρηματιών Κρήτης	Αριάδνης 34 & Μεραμβέλλου	Ηράκλειο		2810300737		2810300737	
Σύνδεσμος Γυναικών Κρήτης	Ακαδημίας 74	Αθήνα	10678	2103813602	2106435995	2103302257	
Σύνδεσμος Γυναικών Κρήτης & Νήσων Αιγαίου	Ακτή Θεμιστοκλέους 132	Πειραιάς					
Σύνδεσμος Ελληνίδων	Ακαδημίας 52	Αθήνα	10445	2103617726		2108071598	
Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων	Σωτήρος 11	Αθήνα	10558	2103215328		2103215601	marion@hol.gr
Σύνδεσμος Εμπορικών Αντιπροσώπων Γυναικών Ελλάδας	Αιτωλικού 114-116	Πειραιάς	18544	2104212130		2104201749 2104212129	vana@amorteam.gr
Σύνδεσμος Επαγγελματιών-Επιχειρηματιών Γυναικών	Αγ. Ζώνης 57	Αθήνα	11256		2103311871		

Σύνδεσμος Επιστημόνων Γυναικών	Ορφανίδου 2	Θεσσαλονίκη	54626	2310519104		2310510993	
Σώμα Ελληνίδων Οδηγών	Ξενοφώντος 10	Αθήνα	10557	2103236548	2103238314 2103235794	2103235526	seo@seo.gr
Τομέας Γυναικών ΠΑΣΟΚ ☐νω Λισσίων							
Τομέας Γυναικών ΠΑΣΟΚ Νομαρχιακή Β Αθηνών	Κορυτσάς 21	Π.Ψυχικό		2106755981		2106755981	
Τομέας Ισότητας ΠΑΣΟΚ							
Φεμινιστική Ομάδα Ενάντια στην Καταναγκαστική Πορνεία Αλλοδαπών των Γυναικών							
Φεμινιστική Φραξια ΑΕΚΑ	Μητροπόλεως & Κηρύκειου 6	Αθήνα	10555	2103238168	2103237661	2103227307	
Φεμινιστικό Κέντρο Αθήνας	Ερεσσού 12	Εξάρχεια	10680	2103644419		2103644419	
ΧΕΝ Θεσσαλονίκης	Μητροπόλεως 18	Θεσσαλονίκη	54624	2310279792		2310236392	xen_thessalonikis@the.forthne

Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (ΧΕΝ)	Αμερικής 11	Αθήνα	10672	2103624291		2103622400	hene7@hol.gr
---	-------------	-------	-------	------------	--	------------	--

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Έρευνα

Με την παρακάτω έρευνα έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι επαγγελματικές επιλογές των παιδιών στην εφηβεία, καθώς και οι λόγοι για τους οποίους τα παιδιά θέλουν να ακολουθήσουν ένα επάγγελμα. Το δείγμα είναι αρκετά μικρό, αλλά προέρχεται από διαφορετικές γεωγραφικά περιοχές του νομού Θεσ/νίκης, δηλαδή την ύπαιθρο, το κέντρο της πόλης, καθώς και την ανατολική Θεσσαλονίκη.

Πίνακες επαγγελματικών επιλογών στην εφηβεία

1. ο κόσμος της εργασίας – Τα δέκα επαγγέλματα

ΑΓΟΡΙΑ					
Αδενδρο %		1 ^ο Γυμνάσιο Άνω Τούμπας %		2 ^ο Γυμνάσιο Θεσ/νίκης %	
γιατροί	71,5	πιλότοι	71,4	γιατροί	82
καθηγητές	65	γιατροί	64,3	εκπαιδευτικοί	68
ηλεκτρολόγοι	55	αστυνομικοί	42,9	δικηγόροι	72
ελαιοχρωματιστές	49,5	καθηγητές	42,9	στρατιωτικοί	48
υδραυλικοί	38,5	αστροναύτες	42,9		
Γεωργοί	33	Μηχανικοί αυτοκ.	35,7		
ΚΟΡΙΤΣΙΑ					
καθηγήτριες	63	γιατροί	64	γιατροί	63
κομμώτριες	56	καθηγήτριες	64	εκπαιδευτικοί	73
δασκάλες	49	ηθοποιοί	50	δικηγόροι	63
νηπιαγωγοί	49	δικηγόροι	43	φαρμακοποιοί	47
γιατροί	49	αεροσυνοδοί	43	κμμώτριες	47
αστυνομικοί	49	αστυνομικοί	36	αεροσυνοδοί	31
δικηγόροι	35	νοσοκόμες	36	πλιτικοί μηχανικοί	31

ΛΥΚΕΙΑ							
4 ^ο ΧΑΡΙΛΑΟΥ				ΤΕΛ			
Κορίτσια	%	Αγόρια	%	Κορίτσια	%	Αγόρια	%
Ψυχολόγος	30	στρατιωτικός	40	λογίστρια	70	λογιστής	50
βρεφονηπιοκόμος	20	προγραμματιστής	39	αστυνομικός	50	μάγειρας	30
		πολ. μηχανικός	20	κομμώτρια	25		
		αστυνομικός	20	αισθητικός	25		
		πιλότος	35				

2. οι επαγγελματικές επιλογές – Τα τρία επαγγέλματα που προτιμώ

ΑΓΟΡΙΑ							
Άδενδρο %		1 ^ο Γυμνάσιο Άνω Τούμπας %		2 ^ο Γυμνάσιο Θεσ/νίκης %		25 ^ο Θεσ/νίκης %	
γιατροί	44	ποδοσφαιριστές	31	γιατροί	43	στρατιωτικοί	75
μηχανικοί	39	αστυνομικοί	23	στρατιωτικοί	40	γιατροί	33
καθηγητές	28	πιλότοι	23	δικηγόροι	33	επιχειρηματίες	33
ΚΟΡΙΤΣΙΑ							
νηπιαγωγοί	46	κομμώτριες	35	γιατροί	30	γιατροί	50
γιατροί	30	νηπιαγωγοί	24	νηπιαγωγοί	30	δικαστικοί	40
καθηγήτριες	30	καθηγήτριες	50	ηθοποιοί	25	εκπαιδευτικοί	65
Κριτήρια Επιλογής							
ΑΓΟΡΙΑ							
Αγάπη στο επάγγελμα 58%	εξουσία		Αγάπη προσφορά		Αγάπη στην πατρίδα		
Εξουσία 12%	Αμοιβή		Αμοιβή				
Προσφορά στον συνάνθρωπο 12%			Δουλειά του πατέρα				
ΚΟΡΙΤΣΙΑ							
Αγάπη στο επάγγελμα 100%	Κοινωνική προσφορά		Αμοιβή				
Αγάπη στα παιδιά 87,4%							
Βοήθεια στο συνάνθρωπο 38%							

4 ^ο Χαριλάου		ΤΕΛ	
κορίτσια	αγόρια	κορίτσια	αγόρια
Αγάπη στο επάγγελμα	αμοιβή	Αγάπη στο επάγγελμα	Αγάπη στο επάγγελμα
προσφορά	καταξίωση	προσφορά	Προσφορά
κέρδος	προσφορά	Συνθήκες δουλειάς	αμοιβή

Γυμνάσιο Αδένδρου, Χασεκίδου Θεοδώρα/19 αγόρια, 14 κορίτσια
 1^ο Γυμνάσιο Άνω Τούμπας, Σαμαρά Χρυσάνθη/ 13 αγόρια, 17 κορίτσια
 2^ο και 25^ο Γυμνάσια Θεσνίκης, Ψαλτούδη Δήμητρα/ 30 αγόρια, 30 κορίτσια
 1^ο και 4^ο Λύκεια Χαριλάου, Μπάλλη Ξανθίππη / 49 αγόρια, 42 κορίτσια
 ΤΕΛ Ευόσμου, Σαββαΐδου Ιωάννα / 10 αγόρια, 15 κορίτσια
 Λύκειο Χαλκηδόνας, Παπακυρίτση Κλεοπάτρα/ 20 αγόρια, 21 κορίτσια

Σύνολο Μαθητών: 141 αγόρια, 139 κορίτσια

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ

Αναφορά σε πίνακες και στατιστικά στοιχεία για τους τομείς της επαγγελματικής τους κατάρτισης.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Ποσοστιαία κατανομή των αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας Μεταύποχρεωτικής Εκπαίδευσης ανάμεσα στις διάφορες κατευθύνσεις σπουδών.

Έτος	Φύλο	Γενική Εκπ/ση %	Τεχνική Εκπ/ση %	Επαγγ. Εκπ/ση %	Σύνολο %	Πλήθος ατόμων
1975-76	Αγόρια	76,3	18,2	5,5	100	41.480
	κορίτσια	84,5	4,6	10,9	100	40.752
1977-78	Αγόρια	73,5	21,3	5,2	100	42.390
	κορίτσια	86,8	4,7	8,5	100	40.282
1979-08	αγόρια	63,7	28,9 (9,3)2	7,4 (2,8)	100	43.390
	κορίτσια	81,2	6,0 (2,4)	12,8 (8,8)	100	37.150
1981-82	αγόρια	78,7	14,2 (6,5)	7,1 (3,8)	100	33.331
	κορίτσια	91,5	1,0 (0,8)	7,5 (5,5)	100	35.975
1983-84	αγόρια	65,7	26,3 (13,9)	8,0 (4,6)	100	47.416
	Κορίτσια	86,0	3,4 (3,2)	10,6 (8,3)	100	45.698
1985-86	Αγόρια	65,9	28,73 (14,7)	5,44 (4,2)	100	48.417
	Κορίτσια	84,1	3,5 (3,3)	12,44 (9,4)	100	50.738
1987-88	Αγόρια	62,5	29,83 (14,5)	7,7 (4,7)	100	50.015
	κορίτσια	81,0	4,2 (4,0)	14,8 (10,8)	100	51.142

Το σχολικό έτος 1987-88, τα ποσοστά συμμετοχής των κοριτσιών στο σύνολο των μαθητών που φοιτούσαν στους διάφορους τομείς των ΤΕΛ ήταν τα ακόλουθα (στοιχεία εισόδου στη Β' τάξη, ΥΠΕΠΘ, Στατιστική Υπηρεσία).

Μηχανολογικός τομέας	2,9%
Ηλεκτρολογικός – Ηλεκτρονικός	7,5%
Υφαντουργίας	11,5%
Χημικός – μεταλλουργικός	38,6%
Δομικός	40,4%
Γεωργοκτηνοτρόφος	45,2%
Εφαρμοσμένων Τεχνών	55,8%
Οικονομίας – Διοίκησης	57,4%
Κοινωνικών Υπηρεσιών	69,0%

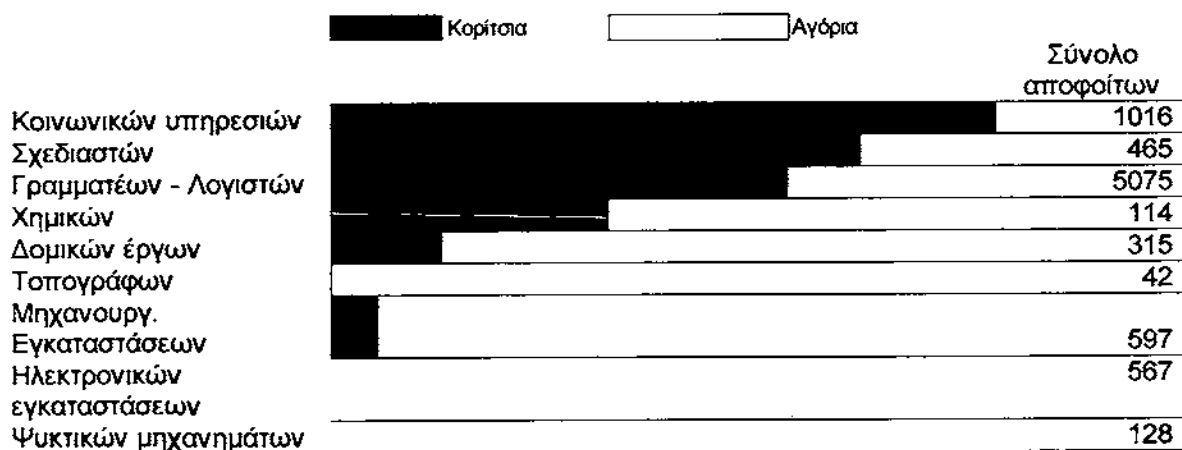
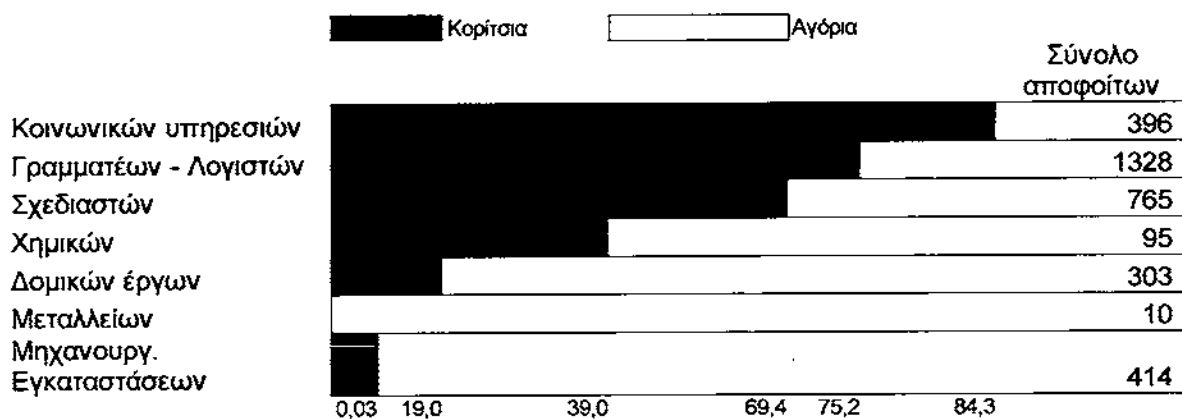
Εάν εξετάσουμε την κατανομή των κοριτσιών στη δευτεροβάθμια ΤΕΕ την τελευταία 25ετία, θα δούμε ότι η εικόνα ήταν πάντα ίδια.

Στα διαγράμματα 1, 2 και 3 που παρουσιάζονται με διαφορές δεκαετιών περίπου, φαίνεται ξεκάθαρα από τη μια η μικρή συμμετοχή των κοριτσιών στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και από την άλλη το ότι υποεκπροσωπούνται στις τεχνικές ειδικότητες, ενώ προτιμούν τις ειδικότητες που οδηγούν σε επαγγέλματα υπηρεσιών και γραφείου.

Επίσης, πρέπει να γίνει η παρατήρηση ότι στις ειδικότητες σχεδιαστών οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στα τμήματα σχεδιάσεων έργων πολιτικού μηχανικού και αρχιτέκτονα, αλλά δεν συμμετέχουν καθόλου στα τμήματα σχεδιαστού μηχανολογικού σχεδίου, που συνδέονται με καθαρά τεχνικό τομέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Ι

Ποσοστά συμμετοχής αγοριών και κοριτσιών στις διάφορες ειδικότητες της μέσης Τ.Ε.Ε. το σχολικό έτος 1966-67

Κορίτσια

Οικονομίας - Διοίκησης	100
Κοινωνικών υπηρεσιών	73
Δομικός τομέας	71,7
Γεωργοκτηνοτρόφος	47
Χημικός - Μεταλλουργικός	46
Ηλεκτρ. Ηλεκτρονικών	19
Μηχανολόγων	1,9

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Εισαχθέντες στην ταχύρρυθμη εκπαίδευση

Ειδικότητες	1981		1982		1983		1984	
	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ	Α	Γ
Εφαρμοστές	162		212	5	238		188	23
Τορνευτές	56		75		100		67	4
Φρεζαδόροι	24		13		36		27	
Συγκολλητές	73		98		140		99	2
Τεχν. Μετ. Κατασ.	15		29		91		60	16
Μηχ/τες Αυτοκ.	107		171		170	15	167	8
Ψυκτικοί	32		50		55		31	1
Ηλ/τες εγκαταστ.	74		120		100	6	74	11
» Συντηρητές	83		147		159	7	92	5
Ηλεκτρονικοί	30		16		38		22	
Υδραυλικοί	100		132		130	8	90	9
Ελαιοχρωματιστές	28		50		70	3	54	14
Κτίστες-Κονιαστές	33		13		20		12	
Τεχν. Ξυλ. Σιδήρου								
» » Οπλ.	35		16		18		12	
Συντηρ. Λεβητοστ.			19		25		19	
Ξυλουργοί			16		38		34	9
Μηχ/τες Αγρ. Μηχαν.	13		19	20	34		15	18
Υφάντριες						18		18
Μάγειροι- Ζαχαροπλ.			65		72		75	
Θαλαμηπ.- Περιποιητ.			25		19		15	
Γεωτρυπανιστές			25		20			
Ράπτες-Ράπτριες				53		55		60
Υπάλ. Γεωρ. Συντηρ.						-100		
Δακτυλογράφοι				18		59	4	33
Αγγειοπλάστες					8	30	14	
Κτίστες					15			40
Βοτσαλάδες					16		9	10
Πελεκάνοι							9	
Τεχν.					15		11	

Λιθοστρώτων								
Οδηγοί Λεωφορείων								48
Σύνολο	865		1311	96	1627	301	1200	329
Ποσοστό		0%		7%		19%		27%

ΠΗΓΗ: ΟΑΕΔ

Σύμφωνα με αναλυτικά στοιχεία της έρευνας (Παράρτημα)****(**, τα προγράμματα χειριστών Η/Υ, που στοχεύει σε υψηλότερες θέσεις εργασίας, κυρίως άνδρες. Επίσης, οι γυναίκες κυριάρχησαν στις παραδοσιακές ειδικότητες (μαία, νοσοκόμα, βοηθός ακτινολόγου ή μικροβιολόγου) ενώ οι άνδρες στις τεχνικές ειδικότητες (μηχανικός αυτοκινήτων, μηχανολόγος, ηλεκτρολόγος).

Στις καλλιτεχνικές, τέλος, ειδικότητες οι γυναίκες παρακολούθησαν κυρίως προγράμματα ζωγραφικής, διακόσμησης και μόντελιν, ενώ οι άνδρες φωτογραφίας, μουσικής και θεάτρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Κλάδος των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που παρακολουθήθηκαν κατά φύλο και τομέα

Κλάδος	Προγράμματα ιδιωτικού τομέα		Προγράμματα Δημόσιου Τομέα	
	Γυν.	Ανδρες	Γυν.	Ανδρ.
Ψυχολογία	1	1	0	0
Σχέδιο	1	0	1	0
Εμπορικό Ναυτικό	0	1	0	2
Νοσοκόμος, μαία	0	0	2	1
Άλλα παραϊατρικά επαγγ/τα	6	0	4	1
Αναλυτής, προγραμ/της Η/Υ	7	12	4	4
Λογιστικά	12	4	2	3
Νηπιαγωγός,	5	0	0	0

Βρεφοκόμος				
Δημοσιογραφία	4	1	0	0
Ζωγραφική, διακόσμηση κλπ.	14	4	1	1
Μουσική, θέατρο κλπ	5	8	0	0
Διοίκηση επιχειρήσεων	2	3	2	2
Δημόσιες σχέσεις	1	0	0	0
Τουριστικά επαγγέλματα	1	0	0	1
Δακτυλογράφηση, τέλεξ κλπ	57	0	0	0
Χειρισμός Η/Υ	16	1	1	0
Μαγειρική, bar	0	0	0	1
Κόμμωση, αισθητική	4	0	0	0
Άλλες υπηρεσίες	1	1	0	1
Τεχνικός, μηχανικός	0	16	0	11
Δε μπορεί να καταταχτεί	2	0	1	0
Σύνολο των προγραμμάτων	139	52	18	27

Ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας ηλικίας 10 + κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης, 1991 (απόλυτοι αριθμοί)

σύνολο ηλικιακές ομάδες	κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου	πτυχιούχοι ανώτατων σχολών	πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι.	πτυχιούχοι λοιπών ανώτερων σχολών	φοιτητές σε ανώτατη, Τ.Ε.Ι. ή άλλη ανώτερη σχολή	απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι Γ' τάξης μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	μη ολοκληρώσαντες στοιχειώδους εκπαίδευσης	αναλφάβητοι (μη γνωρίζοντες γραφή και ανάγνωση)	σύνολο πληθυσμού ηλικίας 10+
10-14	-	-	-	-	-	-	52.355	450.785	244.540	6.766	754.446
15-19	-	-	-	-	78.688	173.344	395.189	107.736	3.883	7.765	766.605
20-24	939	44.649	21.911	5.653	140.005	324.974	104.041	136.814	4.233	8.193	791.412
25-29	5.145	97.641	31.917	8.544	21.803	275.680	83.684	183.172	5.664	8.501	721.751
30-34	6.725	95.286	25.706	8.914	5.161	250.178	63.059	256.434	8.074	9.403	728.940
35-39	6.054	85.119	16.414	8.271	2.332	197.164	58.205	286.102	11.134	10.521	681.316
40-44	5.635	69.342	10.272	7.299	1.320	155.597	44.804	347.132	18.888	12.962	673.251
45-49	3.693	43.057	6.195	5.367	722	109.332	32.028	308.188	32.706	18.675	559.963
50-54	2.871	37.641	4.745	5.451	574	106.878	32.312	337.080	82.403	47.360	657.315
55-59	2.139	28.852	2.759	4.313	412	89.979	28.672	284.948	130.096	83.094	655.264
60-64	1.507	21.448	1.519	3.036	284	72.322	23.755	308.069	137.302	75.622	644.864
65-69	963	15.031	644	1.832	172	43.190	16.180	230.324	84.296	61.223	453.855
70-74	512	10.894	374	1.318	109	29.397	14.503	153.346	67.450	66.120	344.023
75+	682	15.051	457	2.167	168	38.459	24.831	193.167	130.051	201.441	606.474
ΣΥΝΟΛΟ	36.865	564.011	122.913	62.165	251.750	1.866.494	973.618	3.583.297	960.720	617.646	9.039.479

άνδρες ----- ηλικιακές ομάδες	κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου	πτυχιούχοι ανώτατων σχολών	πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι.	πτυχιούχοι λοιπών ανώτερων σχολών	φοιτητές σε ανώτατη, Τ.Ε.Ι. ή άλλη ανώτερη σχολή	απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι Γ' τάξης μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	μη ολοκληρώσαντες στοιχειώδους εκπαίδευσης	αναλφάβητοι (μη γνωρίζοντες γραφή και ανάγνωση)	σύνολο πληθυσμού ηλικίας 10+
10-14	-	-	-	-	-	-	26.052	231.890	126.309	3.469	387.720
15-19	-	-	-	-	37.107	86.823	204.217	60.519	2.006	3.975	394.647
20-24	523	16.420	9.474	3.459	70.439	163.191	57.341	72.505	2.292	4.177	399.821
25-29	3.289	45.185	15.616	5.712	13.600	140.145	42.372	86.261	2.945	4.228	359.353
30-34	4.468	50.826	14.820	6.018	3.207	123.168	33.045	117.138	3.932	4.541	361.163
35-39	4.219	48.560	9.380	5.643	1.459	97.007	32.019	133.856	5.135	4.800	342.078
40-44	4.063	41.818	6.102	5.081	806	80.008	25.900	159.899	7.456	5.316	336.449
45-49	2.849	28.119	3.625	3.776	445	57.579	18.786	146.619	10.876	5.915	278.589
50-54	2.313	26.439	2.829	3.792	381	57.756	18.869	167.079	27.855	11.942	319.255
55-59	1.763	21.621	1.824	3.087	286	51.175	17.474	147.696	54.179	23.511	322.616
60-64	1.255	15.983	909	2.198	182	39.950	13.962	154.016	58.961	21.077	308.493
65-69	798	11.143	456	1.284	112	23.593	9.202	115.698	33.260	14.602	210.148
70-74	431	8.123	214	848	69	15.082	8.085	77.977	26.417	13.381	150.627
75+	562	11.493	297	1.396	104	22.156	15.781	103.077	59.795	42.567	257.228
ΣΥΝΟΛΟ	26.533	325.730	65.546	42.294	128.197	957.633	523.105	1.774.230	421.418	163.501	4.428.187

γυναίκες ----- ηλικιακές ομάδες	κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου	πτυχιούχοι ανώτατων σχολών	πτυχιούχοι Τ.Ε.Ι.	πτυχιούχοι λοιπών ανώτερων σχολών	φοιτητές σε ανώτατη, Τ.Ε.Ι. ή άλλη ανώτερη σχολή	απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι Γ' τάξης μέσης εκπαίδευσης	απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης	μη ολοκληρώσαντες στοιχειώδους εκπαίδευσης	αναλφάβητοι (μη γνωρίζοντες γραφή και ανάγνωση)	σύνολο πληθυσμού ηλικίας 10+
10-14	-	-	-	-	-	-	26.303	218.895	118.231	3.297	366.726
15-19	-	-	-	-	41.581	86.521	190.972	47.217	1.877	3.790	371.958
20-24	416	28.229	12.437	2.194	69.566	161.783	46.700	64.309	1.941	4.016	391.591
25-29	1.856	52.456	16.301	2.832	8.203	135.535	41.312	96.911	2.719	4.273	362.398
30-34	2.257	44.460	10.886	2.896	1.954	127.010	30.014	139.296	4.142	4.862	367.777
35-39	1.835	36.559	7.034	2.628	873	100.157	26.186	152.246	5.999	5.721	339.238
40-44	1.572	27.524	4.170	2.218	514	75.589	18.904	187.233	11.432	7.646	336.802
45-49	844	14.938	2.570	1.591	277	51.753	13.242	161.569	21.830	12.760	281.374
50-54	558	11.202	1.916	1.659	193	49.122	13.443	170.001	54.548	35.418	338.060
55-59	376	7.231	935	1.226	126	38.804	11.198	137.252	75.917	59.583	332.648
60-64	252	5.465	610	838	102	32.372	9.793	154.053	78.341	54.545	336.371
65-69	165	3.888	188	548	60	19.597	6.978	114.626	51.036	46.621	243.707
70-74	81	2.771	160	470	40	14.315	6.418	75.369	41.033	52.739	193.396
75+	120	3.558	160	771	64	16.303	9.050	90.090	70.256	158.874	349.246
ΣΥΝΟΛΟ	10.332	238.281	57.367	19.871	123.553	908.861	450.513	1.809.067	539.302	454.145	4.611.292

**Αριθμός όσων φοιτούν στην ανώτερη
και ανώτατη εκπαίδευση για κάθε
100.000 κατοίκους του γενικού
πληθυσμού κατά φύλο, 1991**

άνδρες	2.536
γυναίκες	2.374
ΣΥΝΟΛΟ	2.454

Υποσημείωση Από τους 2.454 κατοίκους για κάθε
100.000 κατοίκους του γενικού πληθυσμού που
φοιτούν, το 51% είναι άνδρες (1.249) και το
49% είναι γυναίκες (1.204).

Δείκτης Αναλφαβητισμού κατά φύλο και ηλικιακές ομάδες, 1991

ηλικιακές ομάδες	σύνολο	άνδρες	γυναίκες
15-19	1,0%	1,0%	1,0%
20-24	1,0%	1,0%	1,0%
25-29	1,2%	1,2%	1,2%
30-34	1,3%	1,3%	1,3%
35-39	1,5%	1,4%	1,7%
40-44	1,9%	1,6%	2,3%
45-49	3,3%	2,1%	4,5%
50-54	7,2%	3,7%	10,5%
55-59	12,7%	7,3%	17,9%
60-64	11,7%	6,8%	16,2%
65-69	13,5%	6,9%	19,1%
70-74	19,2%	8,9%	27,3%
75+	33,2%	16,5%	45,5%
ΣΥΝΟΛΟ	7,4%	4,0%	10,6%
ΣΥΝΟΛΟ*	6,8%	3,7%	9,8%

* Υποσημείωση Το σύνολο αυτό αφορά τον πληθυσμό ηλικίας 10+

